1857-144

ΣΥΝΟΨΙΣ
ΤΗΣ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ,

Συγγραφεῖσα μὲν γερμανιστὶ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. ΟΥΗΒΕΡΟΥ Δ. Φ.

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΚΤΛ. ΕΝ ΕΙΔΕΛΒΕΡΓῌ,

Μεταγλωττισθεῖσα δὲ

ΥΠΟ

Α. Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ,

Πρὸς χρῆσιν τῆς νεολαίας.

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΔΑΠΑΝῌ

Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἱστορία τῶν Νέων Χρόνων.

« Τάχος ἐπὶ πᾶσι μέγιστον . . . .
Λέγω δὲ εἰ παραθέοις μὲν τὰ μικρὰ καὶ ἧττον ἀναγκαῖα, λέγοις δ' ἱκανῶς τὰ μεγάλα· μᾶλλον δὲ καὶ παραλειπτέον πολλά. »

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ Π. Δ. Ι. Σ. 56.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ,

ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΡΟΜΒΗΣ ΑΡΙΘ. 217.

1859.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ'.

Α'. ΟΙ ΠΡΟΑΓΓΕΛΟΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ.

1. Ἡ κατὰ θάλασσαν ὁδὸς πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς.

§. 1. Κατὰ τὴν 14ην καὶ 15ην ἑκατονταετηρίδα ἔγεινε πολλῶν μεγάλων *ἐφευρέσεων*, χρῆσις ἐξ οὗ ἡ κατάστασις τοῦ μεσαιῶνος ὑπέστη καθολικὴν ἀλλοίωσιν. *Ἰταλός* τις (*Φλαΐος Γιόϊας*) ἐφεῦρε τὴν ΝΑΥΤΙΚΗΝ ΠΥΞΙΔΑ, διδάξας νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς μέσον τὴν *μαγνητικὴν βελόνην* μετὰ τῆς θαυμαστῆς αὐτῆς ἰδιότητος τοῦ νὰ στρέφῃ πάντοτε πρὸς Ἄρκτον· διὰ νὰ γνωρίζωσιν οὕτω πανταχοῦ τὰ μέρη τοῦ ὁρίζοντος, καὶ νὰ ἐννοῶσιν ἐν μέσῳ τῶν Ὠκεανῶν εἰς ποῖον μέρος τῆς γῆς εὑρίσκονται, καὶ ἔφερε δι' αὐτῆς μεγάλην πρόοδον εἰς τὴν *ναυτιλίαν*. Τῆς δὲ ΠΥΡΙΤΙΔΟΣ (ἥτις κατά τινας μὲν λόγους ἐφευρέθη ὑπό τινος Γερμανοῦ μοναχοῦ *Βερθόλδου Σχβάρτσου*, κατ' ἄλλους δὲ ἐγνώριζον ἤδη αὐτὴν ἐν τῇ ἀρχαιότητι οἱ Σῖναι καὶ Ἄραβες) ἐγένετο χρῆσις εἰς τοὺς πολέμους περὶ τὰ μέσα τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τοῦ ἱπποτισμοῦ. Ἀλλ' ἡ σημαντικωτάτη πασῶν τῶν ἐφευρέσεων ἦτον ἡ τῆς ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, ἣν ἐφεῦρεν ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΟΥΤΕΜΒΕΡΓΙΟΣ ἐκ Μογουντίας. Συνεργάται δ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἔργον ἦσαν ὁ συμπολίτης του χρυσοχόος *Φαῦστος* ἢ *Φοῦστος* καὶ ὁ καλλιγράφος *Πέτρος Σχαίφφερος*, οἵτινες μόνοι ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ἐφευρέσεως. Ὁ δὲ τελευταῖος ἔχυσε μετάλλινα στοιχεῖα ἀντὶ τῶν γεγλυμμένων ξυλίνων, τὰ ὁποῖα εἶχε μεταχειρισθῆ ὁ Γουττεμβέργιος. Καὶ κατ' ἀρχὰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲν ἡ τέχνη ἐκρατεῖτο μυστική, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Γερμανοὶ ἐργάται ἔφερον αὐτὴν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς φωτισμένης Εὐρώπης. Οὕτω δὲ περιῆλθον τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς πλουσίους μόνον ἦσαν προσιτὰ, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ· καθότι ἡ εὐκολία τῆς πολλαπλασιάσεως ἠλάττωσε πολὺ τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων.

§. 2. Διὰ τῆς χρήσεως τῆς πυξίδος ἔγεινε δυνατὸν, ὥστε ἡ ναυτιλία, ἥτις μέχρι τοῦδε ἦτο μόνον ἀκτοπλοΐα καὶ ἐπεριορίζετο εἰς τὴν Μεσόγειον, νὰ ἐκταθῇ καὶ εἰς τὸν Ὠκεανόν. Τοῦτο δ' ἔγεινε πρῶτον διὰ τῶν *Πορτογάλων*. Τὴν εὕρεσιν τῆς νήσου *Πορτοσάντου* καὶ *Μαδείρας*, ἔνθα ἡ φυτεία τῆς *ἀμπέλου* καὶ τοῦ *σακχαροκαλάμου* ἐπέτυχε θαυμασίως, ἠκολούθησε μετ' ὀλίγον ἡ κτῆσις τῶν *Ἀζορίων* (νήσων) καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ *Πρασίνου* ἀκρωτηρίου καὶ τῆς πλουσίας εἰς χρυσῆν κόνιν, ἐλεφάντινον ὀστοῦν, κόμμι καὶ *μαύρους δούλους* ἀκτῆς τῆς Ἄνω Γουϊνέας. Βασιλεύοντος δ' *Ἰωάννου* τοῦ Β'. ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ *Κάτω Γουϊνέα* (Κόγγον). Ἐντεῦθεν δ' ἔφθασεν (**1486**) ὁ τολμηρὸς **ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ ΔΙΑΖΟΣ** εἰς τὴν νοτιωτάτην ἄκραν τῆς Ἀφρικῆς, τῆς ὁποίας τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα ἦτο « *θυελλῶδες ἀκρωτήριον* », ἀλλ' ὁ πλήρης ἐλπίδων βασιλεὺς τὸ ὠνόμασε μετ' ὀλίγον « *ἀκρωτήριον τῆς καλῆς Ἐλπίδος* ». Τῷ ὄντι δὲ δύω ἤδη δεκαετηρίδας μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῆς βασιλείας *Ἐμμανουὴλ* τοῦ *Μεγάλου* ἀνεκάλυψεν (1498), ὁρμώμενος ἐκεῖθεν, ὁ ἐπιχειρηματικὸς **ΒΑΣΚΟΣ ΔΕΓΑΜΑΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΟΔΟΝ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑΣ ΙΝΔΙΑΣ**· καθότι πλέων τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν, ἐκ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς, πρὸς τὴν *ἀκτὴν τῆς Μαλαβάρας*, ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῆς *Καλικούτης*. Ἐνταῦθα δὲ καθίδρυσαν οἱ Πορτογάλοι, διὰ δεινῶν ἀγώνων πρὸς τοὺς ἐγχωρίους, τὰς πρώτας ἐξ Εὐρώπης ἐμπορικὰς ἀποικίας· ἐπιχείρησις, ἣν ἐξετέλεσαν μετὰ καρτερίας καὶ ἀνδρίας ἡρωϊκῆς. Τὸν *Βάσκον Δεγάμαν* καὶ *Καβράλον* (ὅστις διαβαίνων ἀνεκάλυψε τὴν *Βρασιλίαν*, καὶ τὴν κατέλαβεν ὡς Πορτογαλικὴν κατάκτησιν), ἠκολούθησεν ὁ ἀνδρεῖος Ἀλμείδας, ὅστις κατέστησε πολλοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἰνδικῆς φόρου ὑποτε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λεῖς, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἵδρυσιν ἐμπορικῶν πρακτορείων εἰς τὰς πρωτευούσας αὐτῶν πόλεις· καὶ ὅτε οὗτος ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐσφάγη ὑπ' ἀγρίων Ὀττεντότων, ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἰνδικῆς ἐπαρχίας ὁ ΑΛΒΟΥΚΟΥΕΡΚΟΣ, εἰς τὸν ὁποῖον συνηνοῦντο ἡρωϊκὸν φρόνημα καὶ σύνεσις (1510). Ἐξεπολιόρκησε δ' οὗτος τὴν *Γόαν*, καὶ κατέστησεν αὐτὴν κυρίαν ἕδραν τῶν ἐν Ἰνδίᾳ ἀποικιῶν· ἐξεπόρθησε τὴν *Μαλάκκαν*, τὴν ἕδραν τοῦ ἐμπορίου ἐν ταῖς ὀπίσω Ἰνδίαις, ὑπέταξε τὸν κυρίαρχον τῆς *Ὀρμουζίας* εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, καὶ ἔκαμε τὸ ὄνομα τοῦ Ἐμμανουὴλ ἀξιοσέβαστον καὶ φοβερόν. Ἀλλ' οὗτος ἀντήμειψε τὴν πιστὴν ὑπηρεσίαν μετ' ἀχαριστίας· ἡ δ' ἐντεῦθεν λύπη κατέβαλε τὴν καρδίαν τοῦ ἥρωος (1515). Τὰς δὲ προσεχεῖς δεκαετηρίδας καθίδρυσαν οἱ Πορτογάλοι ἀποικίας καὶ ἐμπορικὰ πρακτορεῖα ἐπὶ τῆς νήσου *Κεϋλώνης* καὶ τῆς παραλίας *Καρομανδέλου*, καὶ ὑπέταξαν τὰς πλουσίας εἰς ἀρώματα νήσους *Μολούκκας* καὶ *Σούνδας*. Καὶ ἔγεινε μὲν ἡ *Λισσαβὼν* τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου· ἰδιοτέλεια ὅμως καὶ πλεονεξία ἔπνιξαν μετ' ὀλίγον εἰς τὰς καρδίας τῶν Πορτογάλων τοὺς εὐγενεῖς παλμούς.

§. 3. Ὁ ζῆλος τῶν ἀνακαλύψεων, ὃν διήγειραν αἱ Πορτογαλικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡδήγησε τὸν τολμηρὸν Γενουήνσιον *Χριστοφόρον* ΚΟΛΟΜΒΟΝ εἰς τὸν στοχασμὸν τοῦ νὰ εὕρῃ διά τινος πρὸς δυσμὰς πορείας νέαν ὁδὸν πρὸς τὰς πολυθρυλήτους Ἰνδίας. Ἐξήγησε δὲ τὸ σχέδιον αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα του Γένουαν, καὶ παρεκάλεσε νὰ τὸν βοηθήσωσιν· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὴν Πορτογαλίαν καὶ Ἀγγλίαν δὲν ἔγεινε δεκτόν. Τελευταῖον ὅμως ἡ Ἰσαβέλλα τῆς Καστιλίας, ἐν τῇ χαρᾷ τῆς καρδίας αὐτῆς, ἣν ᾐσθάνθη διὰ τὴν εὐτυχῆ ἐκπόρθησιν τῆς *Γρανάδας* (§. 112. Ἱ. Μ.), ἐπείσθη, καὶ διέταξε νὰ ἐξοπλίσωσι τρία πλοῖα, καὶ νὰ τὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον. Ἀξίωμα δ' ἀρχιναυάρχου καὶ ἀντιβασιλέως ἐφ' ὅλων τῶν ἀνακαλυφθησομένων χωρῶν καὶ νήσων μετὰ τοῦ δεκάτου τῶν ἐντεῦθεν ἐλπιζομένων ἐσόδων ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ ὡς ἀνταμοιβὴν τῆς ἐπιτυχίας. Τὴν 3ην λοιπὸν Αὐγούστου 1492 κατέλιπεν ὁ μικρὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στόλος τὸν λιμένα τῆς Ἀνδαλουσίας *Πάλον*, καὶ διέβη τὰς *Καναρίας νήσους* πλέων πάντοτε πρὸς δυσμάς. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἀθυμία τοῦ πληρώματος ἐπηυξάνετο καθόσον ἀπεμακρύνοντο εἰς τὸν ὠκεανὸν, καὶ κατήντησε τέλος εἰς γογγυσμοὺς καὶ φανερὰν ἀνταρσίαν. Καὶ ἤδη ὁ βάναυσος ὄχλος ἠπείλει νὰ θανατώσῃ καὶ καταςρέψῃ τὸν μεγάθυμον ὁδηγὸν, ἂν δὲν ὑπέσχετο νὰ ἐπιςρέψῃ, ὅτε τῇ 2 Ὀκτωβρίου ἡ ἀνακάλυψις τῆς νήσου Γουαναχάνης (ἔκτοτε ὀνομασθείσης *Ἁγίου Σωτῆρος*) ἔσωσεν αὐτόν. Εὗρον δ' ὡραίαν, εὔφορον καὶ πλουσίαν εἰς δένδρα χώραν, κατοικουμένην ὑπὸ γυμνῶν ἀγρίων, χαλκοφαίου χρώματος, οἵτινες εἶδον χωρὶς ὑποψίας τὴν κατοχὴν τῆς χώρας αὐτῶν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους τῆς Ἱσπανίας, καὶ ἀντήλασσον τὰ πολυτιμότατα αὐτῶν κτήματα ἀντὶ εὐτελῶν κοσμημάτων, κωδωνίσκων καὶ παιγνίων· ἀλλ' οἱ περιμενόμενοι θησαυροὶ χρυσίου, πολυτίμων λίθων καὶ μαργαριτῶν δὲν ὑπῆρχον τόσον πολλοὶ ὅσους ἤλπιζον οὔτε ἐδῶ, οὔτε εἰς τὰς δύω μεγαλητέρας νήσους *Κούβαν* καὶ *Ἀΐτην* (*Ἱσπανιόλαν*, ἅγιον *Δομίνικον*), αἵτινες ἀνεκαλύφθησαν ὀλίγον μετὰ ταῦτα. Κατεμαγεύθησαν ὅμως ἐκ τῆς θαυμασίας ἐπιδόσεως τῶν φυτῶν καὶ δένδρων καὶ τοῦ θελκτικοῦ κλίματος τῶν χωρῶν τούτων τῶν τροπικῶν καὶ ἐκ τῆς βαλσαμικῆς εὐωδίας τῶν ἀρωματοφόρων πεδίων καὶ ἀνθώνων, καὶ τῆς νυκτερινῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ ἐν τῇ λαμπούσῃ αὐτοῦ καθαρότητι. Ἱδρύσας δ' ὁ Κολόμβος ἐπὶ τῆς *Ἱσπανιόλης* ἀποικίαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ἔφερε μετ' ἐπικίνδυνον πλοῦν εἰς τὴν ἐκπεπληγμένην Εὐρώπην τὴν ἀγγελίαν περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ μακρυνοῦ κόσμου, ὅστις ἕνεκα τῆς παλαιᾶς πλάνης ἔλαβε τὸ ὄνομα τῶν *Δυτικῶν Ἰνδιῶν*. — Κατὰ τὰ τρία δ' αὐτοῦ ἑπόμενα ταξείδια ἀνεκάλυψεν ἔτι ὁ Κολόμβος νήσους τινάς· (π. χ. τὴν *Ἰαμαϊκήν*) καὶ τέλος τὴν Βορειοανατολικὴν παραλίαν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὄχι μακρὰν τοῦ στόματος τοῦ *Ὀρινόκου*. Ἐν τούτοις τὸ νέον μέρος τῆς γῆς δὲν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακαλύψαντος, ἀλλὰ τοῦ περιγράψαντος πρῶτον αὐτὸ, τοῦ Φλωρεντινοῦ ΑΜΕΡΙΚΟΥ *Βεσπουκκίου*. Ὁ Κολόμβος ἔλαβε μετὰ πολλῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὴν ἀτυχίαν, ὅτι δὲν ἐπετράπη εἰς αὐτὸν νὰ ἀπολαύσῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς καρποὺς τοῦ ἔργου του. Ἡ ἐν Ἱσπανιόλῃ καταλειφθεῖσα ἀποικία περιέπεσεν εἰς ταραχὴν ἕνεκα τῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ἐρίδων. Ὅτε δὲ ὁ Κολόμβος πρὸς ἐπαναγωγὴν τῆς τάξεως ἄλλους μὲν τῶν ἀποπτυσάντων πάντα χαλινὸν στασιαστῶν ἐτιμώρησεν, ἄλλους δ' ἀπέπεμψεν εἰς τὴν Εὐρώπην, κατηγόρησαν αὐτὸν οὗτοι εἰς τὴν Ἱσπανικὴν αὐλὴν, καὶ ἐζωγράφησαν τὴν διοίκησίν του μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἔπεμψεν ἐκεῖσε πρὸς ἐξέτασιν στενοκέφαλόν τινα ὑπάλληλον, ὅστις ἤρχισε τὸ ἔργον αὐτοῦ διὰ τῆς προπετοῦς πράξεως, τοῦ νὰ στερήσῃ τὸν Κολόμβον τοῦ ἀξιώματος, τοῦ ἐπάρχου καὶ νὰ στείλῃ αὐτὸν ἁλυσίδετον εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐνταῦθα δ' ἐλύθησαν μὲν τὰ δεσμὰ αὐτοῦ, παρημελήθη ὅμως παντάπασιν ἡ ἐκπλήρωσις τῆς συνομολογηθείσης συνθήκης. Στερηθεὶς τῶν τιμῶν αὐτοῦ καὶ ἀξιωμάτων, ἀπέθανεν (1506) ὁ Κολόμβος ὀλίγον μετὰ τὸ τελευταῖον ἀτυχὲς αὐτοῦ ταξείδιον τὸ 59ον ἔτος τῆς ζωῆς του ἐν Βαλλαδολιδίῳ, ὅθεν ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετεκομίσθη βραδύτερον εἰς Κούβαν. Αἱ ἁλύσεις μεθ' ὧν δεμένος μετεκομίσθη εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐδόθησαν εἰς αὐτὸν ἐντάφιον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Διέγου. Κατόπιν μόνον ἐγνώρισεν ὁ κόσμος τὸ ἀληθὲς μέγεθος τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ὄχι μόνον διὰ τῶν ἐκδουλεύσεών του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ φύσεως ἔλαμψε τοσοῦτον ἐξόχως μεταξὺ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ.

§. 4. Διὰ τοῦ Κολόμβου ἐξηγέρθη νέον ἡρωϊκὸν πνεῦμα· ἅπαντες οἱ γενναῖοι καὶ θαῤῥοῦντες εἰς τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης ἐξέπλευσαν πρὸς ἀνακαλύψεις. Τῷ ὄντι ! τίς ἤθελε νὰ μένῃ ἀργὸς, ὅτε ὑπῆρχεν ἀνοιγμένον τοσοῦτον εὐρὺ στάδιον εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ χρυσοῦ, τῆς δόξης καὶ τιμῆς ; Ὁ σκληραγωγημένος καὶ ἐπιχειρηματικὸς ΒΑΛΒΑΟΣ, ὑπερέβη μετ' ἀπιστεύτους δυσκολίας τὸν ὀρεινὸν ἰσθμὸν τοῦ *Παναμᾶ* (1514), καὶ ἀνεκάλυψε τὸν εἰρηνικὸν Ὠκεανόν. Ὁ Πορτογάλος ΜΑΓΕΛΧΑΕΣ ἦλθε διὰ τῆς κατ' αὐτὸν ὀνομασθείσης *ὁδοῦ* εἰς τὸν εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν, ἔφθασε μετὰ τρομερὰς ὀδύνας πείνης εἰς τὰς *Ἀνατολικὰς Ἰνδίας* καὶ *περιέπλευσεν οὕτω* πρῶτος τὴν γῆν (1515). Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἀπέθανον βίαιον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θάνατον, ἐκεῖνος μὲν ὑπὸ τοῦ φθονεροῦ διαδόχου του, οὗτος δὲ ὑπὸ χειρὸς δολοφόνου εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐν τῇ ψυχροτάτῃ Ἄρκτῳ ἀπομεμακρυσμένη χώρα *Λαβραδωρὶς* εἶχεν ἀνακαλυφθῆ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν *Καβότων*, πατρὸς καὶ υἱοῦ. — Τὸ σημαντικώτατον ὅμως συμβὰν ἦτον ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἐκπόρθησις τοῦ ΜΕΞΙΚΟΥ ὑπὸ τοῦ *Φερδινάνδου* ΚΟΡΤΗΣΙΟΥ (1520—21). Διότι ἐδῶ πλέον δὲν εἶχον νὰ κάμουν μὲ *ἀγρίους*, ἀλλὰ μὲ λαὸν, ὅστις κατῴκει ἐν πόλεσι, ἤσκει τέχνας καὶ ἐπιτηδεύματα, ἐνεδύετο βαμβάκινα ἐνδύματα καὶ ἔζη ἐν τακτικῇ πολιτείᾳ, μὲ βασιλέα, πλουσίους εὐγενεῖς καὶ ἰσχυρὸν ἱερατεῖον. Μεθ' 700 ἀνδρείων Ἱσπανῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον προστεθῆ ἐγχώριοί τινες λαοὶ (οἱ Τλασκαλανοὶ) ὡς ἀσθενεῖς σύμμαχοι, ὑπέταξεν ὁ Κορτήσιος πολυπληθὲς ἔθνος, εἰς τὸ ὁποῖον οὔτε πολεμικὴ ἀνδρία οὔτε πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη ἔλειπεν, ἔλαβεν αἰχμάλωτον τὸν ὑπερήφανον καὶ ἰσχυρὸν αὐτῶν βασιλέα *Μοντεζούμαν* ἐντὸς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ παλατίου, καὶ ἐξεπόρθησε τὴν πρωτεύουσαν Μεξικὸν, τὴν « Βενετίαν τοῦ δυτικοῦ Κόσμου ». Αἱ τρομεραὶ ἐνέργειαι τοῦ κεραυνοβολοῦντος πυροβολικοῦ, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἱππικὸν καὶ ἡ λάμψις τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν Εὐρωπαίων, ἐγέννησαν εἰς τοὺς ἐγχωρίους τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ Ἱσπανοὶ εἶναι ἀνώτερα ὄντα, πρὸς τοὺς ὁποίους αὐτοὶ μὲ τὰς ἀσθενεῖς αὐτῶν δυνάμεις καὶ τὰ ἄθλιά των ὅπλα (ὁ σίδηρος ἦτον ἄγνωστος εἰς αὐτοὺς) δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντισταθῶσιν. Ἡρωϊκῶς δ' ὑπεράσπιζον οἱ Μεξικανοὶ τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ ἐλευθερίαν. Ἐπαναστατήσαντες δέ ποτε μετ' ἀπελπισίας ἐλιθοβόλησαν τὸν δεσμώτην αὐτῶν βασιλέα, ὅστις ἦτον εὔνους καὶ πιστὸς εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ξένους νὰ ὑποχωρήσωσι μετὰ μεγάλης αὐτῶν ζημίας πέραν τῆς λίμνης διὰ τῆς σχεδὸν κατεστραμμένης ἤδη ἐκ χώματος ὁδοῦ κατὰ τὴν πολυθρύλητον « *θλιβερὰν νύκτα* ». Καὶ ὅμως ἀπετέλεσεν ὁ Κορτήσιος ἐνδόξως τὴν πολύμοχθον ἐπιχείρησιν. Ἐντὸς δύω ἐτῶν κατέκτησε τὴν χώραν, ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὴν ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως *Γουατεμοζίνου* ἡρωϊκῶς ὑπερασπιζομένην πρωτεύουσαν, καὶ ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν μυσαρὰν λατρείαν τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χουϊτζιλοπόχτλη, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσφάζοντο κατ' ἔτος ὡς θυσία χιλιάδες ἀνθρώπων· ἀλλ' ἐμποδίσθη ὑπὸ τῆς δυσπιστούσης κυβερνήσεως νὰ ἱδρύσῃ νέαν τακτικὴν πολιτείαν. Προσεκλήθη δ' ὀπίσω, καὶ ἀπέθανε λησμονημένος ἐν Ἱσπανίᾳ τὸ ἔτος 1547. — Μὲ ὀλιγωτέρας ἀκόμη βοηθείας, ἢ ὅσας εἶχεν ὁ Κορτήσιος, κατέκτησαν τὴν χώραν τοῦ χρυσοῦ ΠΕΡΟΥΪΑΝ ὁ ΠΙΖΑΡΡΟΣ (1529—1535) καὶ *Ἀλμάγρος*, ἄνδρες μεγάλης μὲν εἰς τοὺς πολέμους ἀνδρίας καὶ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ χωρὶς ἀγωγῆς καὶ ὠθούμενοι ὑπὸ ἰδιωφελείας καὶ χυδαίων παθῶν. Οἱ ὑπὸ τοῦ πλουσίου βασιλικοῦ γένους τῶν *Ὕγκας* κυριαρχούμενοι *Περουανοὶ* ἦσαν ἔθνος μορφωμένον, ἠπίου χαρακτῆρος καὶ χωρὶς μὲν τῆς μυσαρᾶς εἰδωλολατρείας τῶν Μεξικανῶν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῆς πολεμικῆς αὐτῶν ἀνδρίας. Ἔρις τις περὶ τοῦ θρόνου εἰς τὸν βασιλεύοντα οἶκον εὐκόλυνεν εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας. Ἀφοῦ ὁ σκληρὸς Πιζάῤῥος ἔγεινε διὰ προδοσίας κύριος τοῦ βασιλέως, καὶ, ὑποσχεθεὶς νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον ἀντὶ μεγάλης ποσότητος χρυσίου, διέταξε νὰ τὸν φονεύσωσιν, ὑπέταξε τὴν ὡραίαν, πλουσίαν εἰς μεταλλεῖα χρυσοῦ χώραν, καὶ ἔθηκε τὰ θεμέλια τῆς νέας πρωτευούσης *Λίμας*. Μετ' ὀλίγον ὅμως (1535) διεφώνησαν ὁ Φραγκίσκος *Πιζάῤῥος* καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν *Ἀλμάγρον*, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν *Χιλήν*, καὶ ἔστρεψαν τὰ ὅπλα αὐτῶν κατ' ἀλλήλων. Καὶ ἐνικήθη μὲν καὶ ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ἀλμάγρος, ἀλλ' ὁ υἱός αὐτοῦ ἐξεδικήθη τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, ἐπιπεσὼν ἀπροσδοκήτως μετὰ στίφους συνωμοτῶν κατὰ τοῦ Φραγκίσκου Πιζάῤῥου, καὶ φονεύσας αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐφονεύθη τὸ προσεχὲς ἔτος διὰ τοῦ ξίφους τοῦ δημίου, ὅτε ἠθέλησε νὰ σφετερισθῇ ἀδίκως τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου. Καὶ περιῆλθε μὲν ἡ χώρα διὰ τῆς ἀγρίας λύσσης τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀπωλείας· ἀλλὰ τότε ἔπεμψεν ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε'. τὸν σοφὸν καὶ συνετὸν ἱερέα, Πέτρον *Δελαγάσκαν* ἔπαρχον εἰς τὴν Περουΐαν (1548). Οὗτος δ' ἐνίκησε τὰ στασιάσαντα στίφη, διέταξε νὰ ἀνασκολοπίσωσι τὸν τελευταῖον *Πιζάῤῥον*, καὶ διωργάνισεν ἔπειτα ἐκ νέου τὴν πολιτείαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 5. Ὅσον καὶ ἂν θαυμάζῃ τις τὴν ἡρωϊκὴν ἀνδρίαν καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔδειξαν οἱ Εὐρωπαῖοι εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Νέου Κόσμου, δὲν δύναται ὅμως πάλιν νὰ μὴ μεμφθῇ τὴν σκληρότητα καὶ πλεονεξίαν, τὴν ὁποίαν ἤσκησαν μεταχειριζόμενοι ἀπανθρωπότατα τοὺς κατοίκους. Ὅ,τι διέφευγε τὸ ξίφος, τὰς καταστρεπτικωτάτας ἐνεργείας τῆς πυρίτιδος καὶ τὰς πολλαπλασιασθείσας ἀῤῥωστίας, ἐφθείρετο ἀσυμπαθῶς διὰ καταθλιπτικωτάτων ἐργασιῶν. Οἱ Ἰνδοὶ ἔπρεπε νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰς φυτείας, τὰς ὁποίας οἱ κατακτηταὶ ἐφύτευον εἰς τὰς ἰδιοκτησίας αὐτῶν· ὤφειλον νὰ σκάπτωσιν εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα καὶ ἀργυρωρυχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνωρύττοντο εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, καὶ νὰ φέρωσι βάρη εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ἀσθενὲς αὐτῶν σῶμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθέξῃ. Εἰς μάτην ἐκήρυττον φιλάνθρωποι ἱερεῖς, οἵτινες ὡς *ἱεραπόστολοι* ἐζήτουν νὰ διδάξωσι τοὺς ἀγρίους τὸν χριστιανισμὸν, ἠπιότητα καὶ φιλανθρωπίαν — ἡ ἰδιοτέλεια ἐσκλήρυνε τὰς καρδίας τῶν Εὐρωπαίων, καὶ καθίστα αὐτοὺς κωφοὺς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ εὐαγγελίου· καὶ ὅτε τέλος ὁ εὐγενὴς ἱερεὺς *Λασκάζας* ἐσύστησε νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς ἰσχυροτέρους *Μαύρους* τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν ἐπιμοχθοτάτην ἐργασίαν τῶν φυτειῶν, ὅπως ἀνακουφίσῃ τὴν τύχην τῶν Ἰνδῶν, ἐδόθη ἐκ τούτου ἀφορμὴ εἰς τὴν αἰσχρὰν *σωματεμπορίαν*, ἥτις ἤνοιξε μεγάλην πληγὴν εἰς τὰ πλήθη τῶν Μαύρων· καὶ ταῦτα χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατὰ μικρὸν ἐξολόθρευσιν τοῦ χαλκόχρου φύλου. — Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Νέου Κόσμου, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ Ἀμερικανικῶν προϊόντων εἶχεν εἰς τὰ ἤθη καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἐν Εὐρώπῃ βίου μεγάλα ἀποτελέσματα. Δὲν εἶναι τὰ *ἐμπορεύματα τῶν ἀποικιῶν*, καφφὲς, σάκχαρ, καπνὸς κτλ. , τὰ ὁποῖα ἔκτοτε ἐπικρατοῦσιν, ἀναπόφευκτος ἀνάγκη ; Τὰ *γεώμηλα*, τὰ ὁποῖα ἦλθον ἐκεῖθεν, δὲν ἀποτελοῦσι τὸ οὐσιωδέστατον στοιχεῖον τῆς τροφῆς τοῦ λαοῦ ; Ὁποίαν ἐπιῤῥοὴν δὲν ἔλαβεν ἡ *πολλαπλασίασις τῶν πολυτίμων μετάλλων*, τὰ ὁποῖα παρεῖχον τὰ μεταλλωρυχεῖα τῆς Περουΐας καὶ τοῦ Μεξικοῦ, εἰς ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ βίου καὶ τὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων ; Αἱ *φυσικαὶ ἐπιστῆμαι* καὶ ἡ *Γεωλογία* ἐπλουτίσθησαν τοσοῦτον, ὥστε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔλαβον ἔκτοτε νέαν ὅλως μορφήν. — Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπόριον ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν· ὡς μέχρι τοῦδε αἱ ἐμπορικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας, οὕτως ἔγειναν τώρα τὰ δυτικὰ κράτη ἡ *Πορτογαλία*, *Ἱσπανία*, αἱ *Κάτω Χῶραι* καὶ ὀλίγον μετέπειτα ἡ *Ἀγγλία* τὸ κέντρον τῆς ἐπιμιξίας καὶ ἡ ἕδρα τοῦ πλούτου. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ δύο πρῶτα ἔθνη εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐπεριόρισαν τὴν ἐμπορίαν καὶ ἀπέκλεισαν τὰ ἄλλα ἔθνη ἀπὸ τὰς ἀποικίας αὐτῶν, ἡ ἀκμὴ αὐτῶν ὑπῆρξε ὀλιγοχρόνιος.

2. Ἡ ἀναγέννησις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν.

§. 6. Τὴν 15ην ἑκατονταετηρίδα ἦτον ἡ *Ἰταλία* τὸ κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως· πολλαὶ περίβλεπτοι αὐλαὶ καὶ πλούσιαι πόλεις ἤριζον περὶ τῆς δόξης τοῦ νὰ προάγωσι τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Οἱ *Μέδικοι* ἐν Φλωρεντίᾳ (§ 111, 112. Ι. Μ.) καὶ πολλοὶ πάπαι ἠγόραζον χειρόγραφα καὶ ἵδρυον *βιβλιοθήκας* καὶ *ἀκαδημίας*· τὰ δὲ *τυπογραφεῖα*, ἅτινα ἐσυστήθησαν μετ' ὀλίγον ἁπανταχοῦ, συνέδραμον ἐπωφελῶς εἰς τὸν ζῆλον αὐτῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠσχολοῦντο ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν· ἀλλ' ὅτε μετὰ τὴν *ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων* (1453) ἔφυγον πολλοὶ Βυζαντινοὶ λόγιοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἤρχιζον νὰ σπουδάζωσι καὶ τὴν Ἑλληνικήν. Συνετάχθησαν λοιπὸν λεξικὰ καὶ γραμματικαί· σχόλια καὶ μεταφράσεις εὐκόλυνον τὴν κατανόησιν τῶν παλαιῶν συγγραφέων· γνῶσις δὲ τῆς *κλασικῆς τῶν Ῥωμαίων φιλολογίας* ἦτο τὸ γνώρισμα τοῦ πεπαιδευμένου. Τὰ προσεχέστατα δ' ἀποτελέσματα τῆς ἀκμῆς τῶν κλασικῶν σπουδῶν ἦτον ἡ ἵδρυσις νέων *ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων*, πρῶτον μὲν ἐν Ἰταλίᾳ ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Πρὸ πάντων δ' ἀνηγέρθησαν ἐν *Γερμανίᾳ*, ἥτις εὑρίσκετο πάντοτε εἰς ζωηρὰν πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἐπιμιξίαν, πολλὰ *Πανεπιστήμια*, *Γυμνάσια* καὶ *ἐκπαιδευτήρια* παντὸς εἴδους· καὶ λόγιοι δέ, καθὼς Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΕΥΧΛΙΝΟΣ ἐκ Φόρκης (Πφορτσχεΐμης) († 1522), ὁ ΕΡΑΣΜΟΣ Ο ΕΚ ΡΟΤΤΕΡΔΑΜΗΣ († 1536) καὶ ΟΥΔΕ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΡΙΧΟΣ ΟΥΤΤΕΝΟΣ (✝ 1523) ἤριζον πρὸς τοὺς μεγάλους Ἰταλοὺς κατὰ τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Καὶ οἱ μὲν φίλοι τῆς νέας παιδείας ὠνομάζοντο *ἀνθρωπισταὶ* (Humanistes); οἱ δὲ ἀντίπαλοι αὐτῶν οἱ ἐμμένοντες εἰς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Μεσαιῶνος, πρὸ πάντων οἱ *Δομινικανοί*, ἔλαβον τὸ ἐπώνυμον τῶν *Σκοτιστῶν* (Obscurans). Οἱ ἀνθρωπισταὶ ὅλων τῶν χωρῶν ἦσαν ἡνωμένοι πρὸς ἀλλήλους. Ἡ δὲ *Λατινικὴ γλῶσσα*, ἥτις ἦτο τότε ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν λογίων καὶ καλῆς μετασχόντων ἀγωγῆς, καὶ ζωηρά τις *ἐπιστολογραφία*, ἥτις ἐπεῖχε τὸν τόπον τῶν σημερινῶν ἐφημερίδων, εὐκόλυνε τὴν ἐπιμιξίαν. Ὁ ἀγὼν τῆς νέας παιδείας κατὰ τῶν Σκοτιστῶν, μὲ τὰ βάρβαρα αὐτῶν Λατινικά, ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω ἐπὶ τῆς ἔριδος, τὴν ὁποίαν ἤρχισεν ὁ Ῥεύχλινος πρὸς τοὺς Δομινικανοὺς τῆς Κολωνίας. Οὗτοι μὲν δηλ. ἤθελον νὰ καίωσιν ὅλα τὰ Ἑβραϊκὰ βιβλία τῶν μετὰ Χριστὸν χρόνων, ἐπειδὴ ἐλέγετο ὅτι περιέχουσι βλασφημίας κατὰ τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Ῥεύχλινος, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος κριτής, ἀπεφάνθη ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη εἶναι ψευδής, καὶ ἀντεστάθη εἰς τὴν γνώμην καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν. Τούτου δ' ἕνεκα παρωργίσθησαν οἱ ἐν Κολωνίᾳ τόσον πολύ, ὥστε κατηγόρησαν αὐτὸν ὡς αἱρετικόν, ἔκαυσαν δημοσίως (1514) ἓν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, καὶ κατέκριναν τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς γλώσσης. Τοῦτο ἠκολούθησε σφοδρὰ διὰ συγγραφῶν ἔρις, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ φίλοι τῆς παιδείας ἔλαβον τὸ μέρος τοῦ Ῥευχλίνου, καὶ ὁ ἀνθρωπισμὸς ἐνίκησε τελείαν νίκην. Ἀλλ' ὁ Πάπας ἀπηγόρευσε τέλος πάντων τὴν ἔριν· οἱ δ' ἐν Κολωνίᾳ κατεδικάσθησαν εἰς τὰ ἔξοδα τῆς δίκης, καὶ ἐπειδὴ ἐβράδυνον εἰς τὴν πληρωμήν, ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς διὰ τῆς βίας Φραγκῖσκος ὁ *Σικκίγγης*. Ὑπὸ τῶν περιστοιχιζόντων δὲ τὸν Ῥεύχλινον φίλων ἐξεδόθησαν αἱ *ἐπιστολαὶ τῶν Σκοτιστῶν*, εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι εἰργάσθη μάλιστα *Οὐλερῖχος* ὁ *Οὔττενος*. Ἐν αὐταῖς ἐζωγραφήθη πιστῶς μέν, ἀλλὰ καὶ σατυρικῷ τῷ τρόπῳ ἡ τάσις καὶ ἡ ὅλη εὐήθεια καὶ αὐθάδεια των Μοναχῶν μὲ τὰ ἴδια αὐτῶν ἄθλια λατινικά. Ὁ δ' Οὔττενος, εἷς τῶν γενναιοτάτων καὶ ἰσχυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ροτάτων ἀγωνιστῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας τῆς Γερμανίας, ἀπέθανεν ἐξόριστος καὶ καταδιωγμένος ἐπὶ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Ζυρίχης νήσου Οὐφναύης τὸ 36ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ (1523). *Ἔρασμος* δ' ὁ ἐκ Ῥοττερδάμης, βαθὺς γνώστης τῆς παλαιᾶς φιλολογίας, ἠγωνίσθη μεθ' ὅλων τῶν ὅπλων τῆς ἀστειότητος καὶ εὐφυΐας πρὸς τοὺς *Σχολαστικοὺς* καὶ *Μοναχούς*. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων δ' αὐτοῦ ἔργων σπουδαιότατα εἶναι τὸ σατυρικὸν βιβλίον « *Ἔπαινος τῆς μωρίας* » καὶ ἡ « *ἔκδοσις τῆς Νέας Διαθήκης* » εἰς τὸ πρωτότυπον Ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως καὶ παραφράσεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο φίλος τοῦ *Λουθήρου* καὶ *Οὐττένου*, ἀλλὰ τέλος τοὺς ἄφησε, καὶ ἠγωνίσθη κατ' αὐτῶν, συγγράφων δριμυτάτας διατριβάς.

Β'. Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ.

1. Ἡ ἐν Γερμανίᾳ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις.

α'). Δρ. *Μαρτῖνος Λούθηρος.*

§ 7. Ἡ κραυγή, ὅτι *διορθωτέα ἡ ἐκκλησία κατά τε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς καὶ τὰ μέλη*, ἡ ἠχήσασα τὴν 15ην ἑκατονταετηρίδα δι' ὅλης τῆς Εὐρώπης, δὲν εἰσηκούσθη παρὰ τῶν παπῶν, καὶ αἱ μεγάλαι σύνοδοι τῆς ἐκκλησίας οὐδὲν ἔφερον ἀποτέλεσμα (§. 93, 95. Ι. Μ.)· ἡ ἐκκλησία εἶχεν ἀρνηθῆ τὴν ζητηθεῖσαν *ἐλευθέραν καὶ ἑκούσιον ἀνακαίνισιν* καὶ οὐδεμίαν εἶχε δώσει προσοχὴν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ. Ἔκτοτε δὲ τὰ αἴσχη οὐδὲ κατ' ὀλίγον ἠλαττώθησαν. Ἡ αὐλὴ τῆς Ῥώμης ἐλάμβανε μεγάλας *εἰσφορὰς* ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν· καὶ ὁ μὲν *κατώτερος κλῆρος* ἦτον ὀκνηρός, κακοήθης καὶ ἀμαθής,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ οὐδὲν ἢ μικρὸν μόνον μέρος ἔλαβεν εἰς τὴν νέαν παιδείαν καὶ τὴν δι' αὐτῆς δειχθεῖσαν πρόοδον· ὁ δ' *ἀνώτερος* πάλιν *κλῆρος* ἔζη βίον παντάπασι κοσμικὸν, εὕρισκεν εὐχαρίστησιν εἰς τὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν ἡγεμονικὴν πολυτέλειαν, καὶ παραδιδόμενος πολλάκις εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων τῆς τέχνης, τῆς φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας τῆς ἐθνικῆς ἀρχαιότητος, παρημέλει παντάπασι τὴν μελέτην καὶ διδασκαλίαν τοῦ εὐαγγελίου. Μεγάλη δὲ δυσμένεια ἐπεκράτει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν κλῆρον καθ' ὅλας τὰς τάξεις, καὶ ὁ ὀλίγον ἁγνὸς βίος τινῶν ἐκ τῶν παπῶν (§. 119, Ί. Μ.) ἐπενήργησεν οὐ μικρὸν πρὸς ἐπαύξησιν τῆς δυσμενείας ταύτης. Σκάνδαλόν τι δὲ μόνον ἐχρειάζετο, ὅπως ἑνώσῃ τὰ πολλὰ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διαφερόμενα μέλη εἰς ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Καὶ τὸ σκάνδαλον τοῦτο ἔδωκε ΛΕΩΝ ὁ Ι'. ὡς ἑξῆς. Διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ οὗτος εἰς τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ ἄλλων ἔργων τῆς τέχνης ἀναγκαῖα ἔξοδα, ἐπώλει (1517) διὰ τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ *Μογοντιάκου 'Αλβέρτου συγχωρητήρια*, ἐν οἷς ἐβεβαιοῦτο εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἡ συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν, ἡ ἐπανάκτησις τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ ἐλευθέρωσις ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ καθαρτηρίου πυρός. Ὁ δ' Ἀλβέρτος, ὅστις ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ τοῦ κέρδους, μετεχειρίσθη πρὸς τοῦτο ἐν Σαξονίᾳ τὸν Δομινικανὸν *Τέζελον*, ὅστις ἐπεχείρησε τὸ ἔργον τοσοῦτον προπετῶς, ὥστε ὁ Αὐγουστῖνος μοναχὸς Δρ. ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΛΟΥΘΗΡΟΣ, ὅστις ἔβλεπε κινδυνεύουσαν ἐκ τούτου τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν καὶ δύναμιν τῆς ἐξομολογήσεως, ᾐσθάνθη ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ τοιχοκολλήσῃ δημοσίᾳ τὴν *παραμονὴν τῶν ἁγίων πάντων* 1517, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Βιττεμβέργης 95 θέσεις, μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ δώσῃ εἰς πάντας περὶ αὐτῶν λόγον. Ἐν ταύταις δὲ κατεπολέμει τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀφέσεως χωρὶς μετανοίας, καὶ ἠρνεῖτο εἰς τὸν πάπαν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ δίδῃ εἰς ἄλλους παρὰ τοὺς μεταμεληθέντας τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν· ἡ δὲ ἄφεσις, ἔλεγε, δύναται μόνον ἀπὸ τὰς τιμωρίας τῆς ἐκκλησίας νὰ ἐλευθερώσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ δωρήσῃ τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἔδειξε δὲ προσέτι τὴν διαφορὰν με-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δαπάνη ... ευδοκία ...

ταξὺ τῆς ψευδοῦς καὶ πρὸς τὸ φαινόμενον ἐξομολογήσεως καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐξομολογήσεως, μεταξὺ τῶν ἐξωτερικῶν σημείων τῆς πίστεως καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθοῦς πίστεως, μεταξὺ τῆς νεκρᾶς ψευδευλαβείας καὶ τῶν ἀληθῶς καλῶν ἔργων.

§. 8. Ὁ *Μαρτῖνος Λούθηρος* ἐγεννήθη τῇ 10 Νοεμβρίου 1483. Προωρισμένος ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐντίμου μεταλλευτοῦ ἐν Μοίρᾳ, νὰ σπουδάσῃ, εἶχεν ἐγκολπωθῆ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἐν Ἐρφούρτῳ τὴν Νομικὴν ἐπιστήμην, ὅτε μετὰ φροντίδος περίφοβος περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ αἰφνίδιος θάνατος φίλου του τινὸς ἐν καιρῷ βροντῶν καὶ κεραυνῶν, παρώρμησεν αὐτὸν νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἔγκλεισίν του εἰς μοναστήριον. Μίαν φορὰν ἀκόμη ηὐφράνθη μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ εἰς τὴν εὔθυμον ᾠδὴν, τὴν κροῦσιν τῆς κιθάρας καὶ τὸν οἶνον, καὶ ἔπειτα ἐκλείσθη εἴς τι σιωπηλὸν κελλίον τοῦ ἐν Ἐρφούρτῳ Μοναστηρίου τῶν Αὐγουστίνων. Ἐνταῦθα δ' ὑπέβαλεν ἑαυτὸν εἰς ὅλα τὰ χρέη καὶ τὰς ὑπηρεσίας ἐπαίτου Μοναχοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ θεραπεύσῃ τὴν βαρυθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς του. Πρῶτον δ' ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν πεποίθησιν, *ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ πίστεως γίνεται ἐν Χριστῷ μακάριος*, εὗρεν ἡ καρδία αὐτοῦ ἡσυχίαν. Συστηθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ προεστῶτος τοῦ τάγματος Σταυπίτσου, προσεκλήθη τὸ 1508, εἰς Βιττεμβέργην ὅπως διδάσκῃ εἰς τὸ νεωστὶ ὑπὸ *Φριδερίκου* τοῦ *Σοφοῦ* ἐγκαθιδρυθὲν Πανεπιστήμιον. Μετὰ μεγάλης δ' ἐπιμελείας ἐξετέλει τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς διδασκάλου, ἱεροκήρυκος καὶ πνευματικοῦ, ὅτε προσεκάλεσαν αὐτὸν νῦν αἱ περιστάσεις εἰς μεγαλήτερον κύκλον ἐνεργείας.

§. 9. Τὴν τολμηρὰν ἐμφάνισιν οὗ Λουθήρου, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀναγνωρίσωσι βαθὺ θρησκευτικὸν πνεῦμα, ἠσπάσθησαν μεγάλως καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν. Μετ' ὀλίγον δὲ προσεκλήθη νὰ ἀπολογηθῇ ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ τῇ συνεργίᾳ τοῦ εὐνοοῦντος τὸν θρησκευτικὸν μεταῤῥυθμιστὴν Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας, ἐδέχθη ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πάπα *Καϊετανὸς* νὰ ἀκροασθῇ αὐτὸν ἐν Αὐγούστῃ (Ὀκτ. 1518).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προμηθευθεὶς λοιπὸν ἐπιστολὰς, ἀσφαλιζούσας αὐτῷ τὴν ζωὴν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, ἐφάνη ὁ Λούθηρος ἐν ταπεινῷ σχήματι εἰς τὴν Αὐγούσταν, ἔνθα ὁ ὑπερήφανος Δομινικανὸς ἐνόμιζεν, ὅτι ἤθελε καταβάλει τὸν ταπεινὸν μοναχὸν μὲ τὴν θεολογικὴν αὐτοῦ σοφίαν· ἀλλ' ὁ Λούθηρος ἔδειξε περισσοτέραν βαθύνοιαν καὶ πολυμάθειαν ἢ ὅσην ἐπίστευεν ἐκεῖνος. Μετὰ βραχεῖαν δὲ συζήτησιν διέταξεν αὐτὸν ὁ Καϊετανὸς νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ νὰ μὴ φανῇ πλέον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ μέχρις οὗ παλινῳδήσῃ. Ποιήσας δ' ὁ Λούθηρος *ἔφεσιν εἰς τὸν Πάπαν, κάλλιον πληροφορούμενον*, ἔφυγε διὰ νυκτὸς μὲ μεγάλην ταχύτητα ἐκ τῆς Αὐγούστης. Εἰς μάτην ἐζήτησεν ὁ Καϊετανὸς ἀπὸ τὸν Ἐκλέκτορα νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ῥώμην τὸν αὐθάδη μοναχὸν, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐξορίσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὰ κράτη του. Ὁ Φριδερῖκος ἀπεκρίθη, ὅτι τῷ φαίνεται δικαία ἡ ἀξίωσις τοῦ Λουθήρου, τοῦ νὰ δικασθῇ ἐνώπιον οὐδετέρου δικαστηρίου. Αὕτη δ' ἡ προστασία ἦτο διὰ τὸν Λούθηρον τοσοῦτον σπουδαιοτέρα, καθότι ἐκεῖνος εἶχε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος *Μαξιμιλιανοῦ*, μέχρις οὗ συμφωνήσωσιν οἱ ἡγεμόνες περὶ νέας ἐκλογῆς (Ἰαν. 1519). Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πάπας ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐπιῤῥοὴν εἰς ταύτην τὴν ἐκλογὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐζήτει νὰ ἑλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του τὸν Ἐκλέκτορα (τῆς Σαξονίας). Ἔπεμψε δὲ τὸν αὐλικὸν αὐτοῦ *Μιλτίζιον*, εὐγενῆ ἐκ Σαξονίας ἐπιδέξιον, μετὰ χρυσοῦ ῥόδου εἰς τὴν Βιττεμβέργην. Οὗτος δ' ὤφειλε προσέτι νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Λούθηρον τοῦ νὰ προχωρήσῃ περισσότερον ἐναντίον τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ Λούθηρος ὑπεσχέθη ὅτι ἤθελε σιωπήσει, ἂν ἔμελλε νὰ παύσῃ εἰς τὸ ἑξῆς τὸ ἐμπόριον τῶν συγχωροχαρτίων, καὶ ἐπιβληθῇ σιωπὴ εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ· καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν εἰλικρίνειάν του, ἐξέδωκε σύγγραμμά τι, ἐν ᾧ ἀπήτει παρὰ παντὸς ὑπακοὴν καὶ σέβας πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, καὶ ἐβεβαίου τὸν πάπαν ἐν μετριόφρονι ἐπιστολῇ, ὅτι οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ προσβάλῃ τὰ προνόμια τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης.

§. 10. Ἀλλ' ἡ ἐλπισθεῖσα συνδιαλλαγὴ δὲν ἔλαβε χώραν. Ὁ *Ἰωάννης* δηλ. *Ἔκκιος*, καθηγητὴς ἐν Ἰγγολστάδτῃ,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ ἐπιδέξιος εἰς τὰς συζητήσεις, διεξήγαγεν ἐν *Λειψίᾳ ἀμφισβήτησίν τινα* πρὸς τὸν Λούθηρον (Ἰούν. 1519). Ἐνταῦθα διϊσχυρίσθη ὁ Λούθηρος εἰς τὸν βρασμὸν τῆς ἔριδος, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας οὐχὶ κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ κατ᾽ ἀνθρώπινον διάταξιν μεταγενεστέρων ἑκατονταετηρίδων, καὶ ἠμφισβήτει τὸ περὶ τοῦ ἀναμαρτήτου τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνόδων δόγμα. Ὅθεν παροργισθεὶς διὰ τὴν τόλμην ταύτην, συνέγραψεν εὐθὺς ὁ *Ἔκκιος* πολυμαθὲς βιβλίον, ἐν ᾧ ἐζήτει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ παπικὴ ἀρχὴ προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Πέτρου, καὶ ἐπομένως εἶναι θεία διάταξις. Μὲ τὸ βιβλίον δὲ τοῦτο ἔσπευσεν ὁ Ἔκκιος πρὸς τὴν Ῥώμην (16 Ἰουν. 1520), καὶ ἐνήργησε νὰ ἐκδοθῇ παπικὸν διάταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατεκρίνοντο ὡς αἱρετικαὶ αἱ πλεῖσται θέσεις τοῦ Λουθήρου, τὰ συγγράμματα αὐτοῦ κατεδικάζοντο νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὸ πῦρ, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀνεθεματίζετο, ἂν δὲν ἀνεκάλει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐντὸς 60 ἡμερῶν. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς, ἥτις στηριζομένη ἐπὶ κατηγορίας ἀντιπάλου κατεδίκασε τὸν Γερμανὸν ἀναμορφωτὴν, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τοὐλάχιστον τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ, ἀπεδοκιμάσθη καθ᾽ ἅπασαν τὴν Γερμανίαν. Ὅθεν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐκκίου γνωστοποιηθὲν ἀναθεματιστικὸν τοῦ πάπα διάταγμα ὀλίγον ἐνήργησεν· ἐν Κολωνίᾳ μόνον, Μογοντιάκῳ καὶ Λοιβανίῳ ἐξετέλεσαν τὴν διαταχθεῖσαν πυρπόλησιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Λουθήρου, ἐν Σαξονίᾳ ὅμως οὐδ᾽ ἠνοίχθη παντάπασι τὸ διάταγμα. Πολὺ δὲ μεγαλητέραν ἐντύπωσιν ἔκαμαν τὰ μικρὰ μὲν ἀλλὰ νευρώδη συγγράμματα τοῦ Λουθήρου « *πρὸς τοὺς εὐγενεῖς Χριστιανοὺς τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους* » καὶ « *περὶ τῆς Βαβυλωνιακῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς Χριστιανικῆς ἐλευθερίας* », ἔνθα ἀπεκάλυπτε μετὰ μεγίστης παῤῥησίας τὰς καταχρήσεις καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς ὑπαρχούσης ἐκκλησίας, καὶ ἀπῄτει τὴν κατάπαυσιν αὐτῶν. Ἐνθαῤῥυνθεὶς δ᾽ ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, μεθ᾽ οὗ ἔγειναν δεκτὰ τὰ συγγράμματα ταῦτα, καὶ ὑπὸ τῆς πρὸς ἐλευθερίαν προσκλήσεως ἥτις ἀντήχησε καθ᾽ ὅλους τοὺς νομοὺς τῆς Γερμανίας, ἐτόλμησε νῦν ὁ Λούθηρος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βῆμα, ὅπερ ἐχώρισεν αὐτὸν δι' ἀνυπερβλήτου χάσματος ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ἀκολουθούμενος δηλ. ὑφ' ὅλων τῶν φοιτητῶν, ἦλθεν ἔμπροσθεν τῆς Πύλης τοῦ Ἐλστέρου ἐν Βιττεμβέργη, καὶ ἔῤῥιψεν ἐκεῖ τὸ *ἀναθεματιστικὸν τοῦ πάπα διάταγμα μετὰ τοῦ κανονικοῦ δικαίου εἰς τὰς φλόγας* (10 Δεκεμ. 1520).

11. Ἐν τούτοις εἶχεν ἐκλεχθῆ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὁ ἔγγονος τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, βασιλεὺς τῆς *Ἱσπανίας* καὶ *Βουργουνδίας* (§. 123 Ί. Μ.) ΚΑΡΟΛΟΣ Ε΄, καὶ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἔμελλε νὰ ἦναι ἡ διάλυσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν φιλονεικιῶν. Ὅθεν συνεκάλεσε ΔΙΑΙΤΑΝ ΕΙΣ ΒΟΡΜΑΤΙΑΝ (Ἀπρίλ. 1521), καὶ διέταξε νὰ προσκαλέσωσι τὸν Λούθηρον, ἐγχειρίζοντες εἰς αὐτὸν ἔγγραφα περὶ τῆς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἀσφαλείας. Ὄχι χωρὶς φόβου, μήπως ὑποστῇ τὴν τύχην τοῦ Οὔσσου (§. 93. Ί. Μ.), ἀλλὰ καὶ πλήρης πεποιθήσεως εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀνδρείας, ἔφθασεν ἐν μέσῳ πολλοῦ ὑπὸ συμπαθείας συῤῥεύσαντος λαοῦ εἰς Βορματίαν (Ἀπρίλ 1521). Ἡ λαμπρὰ συνέλευσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ πάπα (*Ἀλεάνδρου*) ἦσαν παρόντες πολλοὶ ἡγεμόνες, εὐγενεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ ἀντιπρόσωποι, τῶν πόλεων, ἐτάραξε κατ' ἀρχὰς αὐτόν. Προσκληθεὶς δὲ νὰ παλινῳδήσῃ, ἐζήτησε καιρὸν νὰ σκεφθῇ μέχρι τῆς ἐπιούσης ἡμέρας Παρουσιασθεὶς δ' ἐκ δευτέρου ἀνέλαβεν ὅλην αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τόλμην. Ὡμολόγησεν ἑαυτὸν ἐλευθέρως καὶ παῤῥησίᾳ συγγραφέα τῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα τῷ ἔδειξαν, καὶ ἠρνήθη νὰ παλινῳδήσῃ, εἰπὼν ταύτας τὰς λέξεις « ἐν ὅσῳ δὲν ἐξελεγχθῶ ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι πλανῶμαι, δὲν δύναμαι, οὔτε θέλω νὰ παλινῳδήσω, διότι ἡ συνείδησίς μου στηρίζεται ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ » καὶ ἐτελείωσε μὲ τὴν ἐπιφώνησιν· « Ταῦτα φρονῶ, δὲν δύναμαι νὰ φρονῶ ἄλλως, ὁ Θεὸς νὰ μὲ βοηθήσῃ! Ἀμήν! » Πᾶσα δὲ δοκιμὴ νὰ πείσωσιν αὐτὸν, ὅπως ἀποφανθῇ ἠπιώτερον, ἀπέτυχεν· ἐν τούτοις δὲν ἐτόλμησαν νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν βίαν. Ὁ Λούθηρος ἀνεχώρησεν ἀκινδύνως· πολλοὶ δ' ἡγεμόνες καὶ μέλη τῶν τάξεων ἔπραξαν τὸ αὐτό. Τότε δὲ πρῶτον *ἐδημοσιεύθη* κατὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ *Λουθήρου* καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἡ αὐτοκρατορικὴ προγραφή, καὶ κατεδικάσθησαν εἰς τὰς φλόγας τὰ συγγράμματα αὐτοῦ. Κάρολος ὁ Ε'., πιστὸς νῦν σύμμαχος τοῦ πάπα, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς αἱρετικούς. — Ἀλλ' ὁ Λούθηρος ἦτον ἤδη ἐν ἀσφαλείᾳ. Ἐνῷ δηλ. ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα του, διέταξεν ὁ ἐκλέκτωρ Φριδερῖκος νὰ τὸν πιάσωσιν ἀπροσδοκήτως καὶ νὰ τὸν κρατήσωσιν, ὡς ἱππότην *Γεώργιον*, αἰχμάλωτον εἰς τὸ ΒΑΡΤΒΟΥΡΓΟΝ. Ἐνταῦθα δ' ἔζησεν ἓν σχεδὸν ἔτος, κατ' ἀρχὰς μὲν θρηνούμενος ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ, μέχρις οὗ μικρά τινα τολμηρὰ συγγραμμάτια καὶ ἓν μετὰ χολῆς γεγραμμένον γράμμα κατὰ τοῦ ἐκ Μογοντιάκου Ἀλβέρτου, ὅστις ἐπώλει ἐκ νέου συγχωρητήρια, ἐβεβαίωσαν αὐτοὺς ὅτι ζῇ ἀκόμη καὶ ἐργάζεται. Ὁ δ' ἐκλέκτωρ Ἀλβέρτος ἐσωφρονίσθη, καὶ ἔπαυσε τὸ ἐμπόριον τοῦτο.

§. 12. Ἐν ᾧ δ' ὁ Λούθηρος ἔζη ἐν Βαρτβούργῳ ζωὴν ἐνεργητικὴν μέν, ἀλλὰ καταθλιβομένην ὑπὸ τῶν ἀῤῥωστιῶν καὶ τῆς βαρυθυμίας, ἐγένοντο ἐν Βιττεμβέργῃ ταραχώδη τινὰ κινήματα, πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ἀπήντησεν ἀρκετὰ δραστηρίως ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλειρηνικὸς ἐκλέκτωρ. Ὁ Δρ. *Καρολοστάδος*, ἀνὴρ ἀσαφὴς καὶ εὐμετάβλητος εἰς τὰς δοξασίας αὐτοῦ, κατήργησε τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, προσέφερεν εἰς τοὺς λαϊκοὺς τὴν κύλικα, καὶ κατεφέρετο κατὰ εἰκόνων καὶ τελετῶν. Μετ' ὀλίγον δὲ προσετέθησαν εἰς αὐτὸν οἱ καλούμενοι *Ζβικαΰϊοι Προφῆται*, ἄνδρες χωρὶς παιδείαν καὶ κυριευόμενοι ὑπὸ θρησκομανικῶν αἰσθημάτων, οἵτινες ὡμίλουν κατὰ τοῦ βαπτίσματος τῶν παίδων, διότι μυστήριον ἄνευ πίστεως δὲν ἔχει κάμμίαν ἐπενέργειαν, ἐπέμενον εἰς τὴν *ἀναβάπτισιν* τῶν ἠλικιωθέντων (ὅθεν *Ἀναβαπτισταί*) καὶ ἐπίστευον εἰς ἀμέσους θείας ἐμπνεύσεις. Εἴς τινας δ' ἐκκλησίας καθῃρέθησαν αἱ εἰκόνες καὶ αἱ ἱεραὶ στολαί, μοναχοὶ ἔφυγον ἀπὸ τὰ μοναστήρια, καὶ ταραχὴ ἐκυρίευσε τὰ πνεύματα. Τότε ὁ Λούθηρος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἡσυχάσῃ ἐν Βαρτβούργῳ. Ἔσπευσεν εἰς τὴν Βιττεμβέργην, ἐκήρυξεν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα καθ' ἡμέραν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος κατὰ τῶν ἀπερισκέπτων καὶ ἐπιβλαβῶν νεωτερισμῶν, ἀπέκρουσε τοὺς θρησκομανεῖς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζβικαυΐους καὶ ἔπεισε τὰ πνεύματα νὰ ἀφήσωσι νὰ ἀναπτυχθῇ ἡσύχως ἡ θρησκευτικὴ μεταῤῥύθμισις. — Ἡ Βιττεμβέργη ἔγεινε νῦν τὸ κέντρον τῆς Γερμανικῆς παιδείας. Ἐνταῦθα δ' εἰργάσθη μετὰ τοῦ Λουθήρου ὁ ἐκ Βρεττένου *Φίλιππος* ΜΕΛΑΓΧΘΩΝ, ὅστις εἰκοσαετὴς ἤδη νέος εἶχεν ἀνερευνήσει ὅλα τὰ βάθη τῆς ἐπιστήμης, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν τὰ σχολεῖα καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς Σαξονίας. Καὶ τοῦ μὲν Λουθήρου ἡ σφοδρὰ καὶ ἀκατάσχετος δύναμις ἦτο πλασμένη διὰ νὰ κρημνίζῃ, ἐνῷ τοῦ Μελάγχθονος ἡ ἠπία καὶ ἐνδοτικὴ φύσις ἦτον ἐπιτηδεία νὰ ἐποικοδομῇ· καὶ καθὼς ὁ Μελάγχθων, ὁ μέγας κάτοχος καὶ προβιβαστὴς τῶν σπουδῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἐζήτει νὰ θεμελιώσῃ ἐπιστημονικῶς μὲ πολυμαθῆ *Λατινικὰ* συγγράμματα τὴν νέαν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν, οὕτως ἀνέκτησεν ὁ Λούθηρος διὰ τῶν *Γερμανικῶν* αὐτοῦ *συγγραμμάτων* καὶ *ᾀσμάτων*, μάλιστα διὰ τῆς *μεταφράσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς*, τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ. Αὕτη δ' ἡ ἐν Βαρτβούργῳ μὲν ἀρξαμένη, ἐν Βιττεμβέργῃ δὲ μεθ' ὥριμον μετὰ τῶν φίλων σύσκεψιν ἐπιτελεσθεῖσα *Λουθηρανὴ Βίβλος* ἐφάνη τελεία τὸ ἔτος 1534, ἀριστούργημα τῆς Γερμανικῆς γλώσσης καὶ τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος.

§. 13. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ νέα διδασκαλία ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν Σαξόνων. Ἐκτὸς τοῦ *Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας*, ἐπροστάτευε μετὰ μεγάλου ζήλου τὸ εὐαγγέλιον πρὸ πάντων ὁ δραστήριος Λανδγράφιος τῆς *Ἕσσης Φίλιππος*, ὅςις ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς τοῦ Πανεπιςημίου τοῦ *Μαρβούργου*. Ἀλλὰ πρὸ πάντων διεκρίνετο διὰ τὸν ζῆλον αὐτῆς ἡ *λογία ὁμὰς τῶν πολιτῶν τῶν αὐτοκρατορικῶν πόλεων*. Πολλάκις ἐτόνιζεν ἀφ' ἑαυτῆς ἡ συναθροιζομένη κοινότης ψαλμόν τινα ἢ νέον τι ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα, καὶ ἔδιδεν οὕτως ἀφορμὴν πρὸς κατάργησιν τῆς λειτουργίας. Ὅπου δ' ἔκλειον εἰς τὸν εὐαγγελικῶς φρονοῦντα λαὸν τὰς ἐκκλησίας, ὁ λαὸς ἐπήγαινε νὰ προσευχηθῇ εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ λειμῶνας· καὶ ὅπου τὰ ἐκκλησιαςικὰ ἐλατήρια δὲν ἐνήργουν ἀρκετὰ ἰσχυρῶς, ἐβοήθει ἡ ἐλπὶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ τῶν κοσμικῶν προνομίων. Ἅπασα δ' ἡ Γερμανία ἐφαίνετο ὅτι ανα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στρέφεται διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνακινήσεως, καὶ ὅτι γεννᾶται νέα ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἀνεξάρτητος καὶ ἐθνικὴ ἐκκλησία. Ἀλλ' ὁ πάπας ἀνέκτησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς *Αὐστρίας Φερδινάνδον*, τοὺς δοῦκας τῆς *Βαυαρίας*, καὶ πολλοὺς ἐπισκόπους τῆς νοτίου Γερμανίας εἰς τὴν *συμμαχίαν τῆς Ῥατισβόνης* (1524), ἐν ᾗ ὑπεσχέθησαν νὰ βοηθῶνται ἀμοιβαίως καὶ νὰ διώκωσι τὸν νεωτερισμὸν τῆς Βιττεμβέργης ἀπὸ τῶν χωρῶν αὐτῶν. Οὕτως ἐσπάρη τὸ σπέρμα τοῦ λαοφθόρου χωρισμοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀκριβῶς εἰς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ ἔθνους ἦτον ὁ ὅρος πρὸς ὃν ἔτεινον τὰ εὐγενέστατα αὐτοῦ πνεύματα.

β'). *Ὁ πόλεμος τῶν χωρικῶν* (1525).

§. 14. Ἡ κοινὴ πρὸς ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν πρόσκλησις, ἥτις ἀντήχησεν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Λουθήρου καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἐνέπλησε τὴν τάξιν τῶν χωρικῶν τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ ἀνακουφίσωσι δι' ἰδίας ἀμύνης τὴν τύχην αὐτῶν. Οὕτως ἀνεφύη ὁ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν φαίνεται, ὅτι φιλοπάτριδες ἄνδρες, οἷος ὁ *Σικκίγγενος* καὶ *Οὔττενος*, εἶχον σκοπὸν νὰ γείνωσιν ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος, καὶ νὰ διαπράξωσι μὲ τὸ ξίφος τὴν ἀνάπλασιν τῆς Γερμανίας εἴς τε τὸ πολίτευμα καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Σικκιγγένου (1523) κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ πύργου αὐτοῦ *Λακδστούλου* καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Οὐττένου ἐβράδυναν τὴν ἔκρηξιν, καὶ ἀνέτρεψαν τὰ σχέδια τοῦ κινήματος. Οἱ ἐνθουσιαστικοὶ λόγοι τοῦ φυγάδος ἀναβαπτιστοῦ ΘΩΜΑ ΜΥΝΖΕΡΟΥ, ὅστις ἐδημηγόρει περὶ τῆς καταπαύσεως πάσης πνευματικῆς καὶ κοσμικῆς βίας καὶ περὶ τῆς ἱδρύσεως οὐρανίου βασιλείας, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἤθελον εἶσθαι ἴσοι, καὶ πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ πτωχοῦ καὶ πλουσίου, εὐγενοῦς καὶ ταπεινοῦ, ἤθελεν ἐκλείψει, ἄναψαν τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνακινηθέντων χωρικῶν. Δὲν ἐχρειάσθη δὲ πολὺς καιρὸς ὅπως συναθροισθῇ ὅλος ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς Βοδαμικῆς λίμνης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βουλγεμβάχειον, ἄλλοτε στρατιώτην. Μετ' ἐρυθροῦ μανδύου καὶ ἐρυθρᾶς τιάρας περιεφέρετο οὗτος ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ· ὄπισθεν δ' αὐτοῦ ἐσύρετο ἐπὶ ἅρματος κεκοσμημένου μὲ φύλλα καὶ ταινίας ἡ ἐπαναστατικὴ σημαία τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἔφερον δὲ μεθ' ἑαυτῶν *δώδεκα ἄρθρα*, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ἕτοιμοι νὰ δώσωσιν ἰσχὺν μὲ τὸ ξίφος. Δι' αὐτῶν δ' ἐζήτουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κυνηγίου, τῆς ἁλιείας, τῆς ξυλείας κλ., κατάργησιν τῆς δουλοπαροικίας, τῶν ἀγγαρειῶν καὶ τῶν δεκάτων, τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν τοὺς κληρικοὺς αὐτῶν, καὶ τὴν ἐλευθέραν διδαχὴν τοῦ Εὐαγγελίου. — Τὸ παράδειγμα δ' αὐτῶν ἠκολούθησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ ἐν *Ὀδεμβάλδῃ*, καὶ οἱ παρὰ τὸν Νίκρον καὶ ἐν Φραγκονίᾳ οἰκοῦντες χωρικοὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ῥιψοκινδύνου πανδοχέως *Γεωργίου Μετσλέρου*. Ἠνάγκασαν δὲ τοὺς κόμητας τοῦ Ὁλαχίου (Χοχενλοχείου), τοῦ Λοιβενστεΐνου Βερθεΐμου, Γεμμίγγης, τὸν προϊστάμενον τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος ἐν Μεργενθεμίῳ καὶ ἄλλους, νὰ παραδεχθῶσι τὰ ἄρθρα, καὶ νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν τὰ ζητηθέντα δικαιώματα· ὁ δὲ τολμῶν νὰ ἀντισταθῇ ἀπέθνησκε ἐπώδυνον θάνατον, ὡς ὁ Κόμης τῆς *Βεϊνσβέργης Ἑλφενστεΐνος*. Κόπτοντες δὲ καὶ καίοντες διήρχοντο τὴν χώραν, κατέστρεφον μοναστήρια καὶ φρούρια, καὶ ἐξεδικοῦντο φονεύοντες τοὺς καταθλιπτὰς καὶ ἐχθροὺς αὐτῶν. Ὁδηγούμενοι δ' ὑπὸ ἀνδρείων ἱπποτῶν, ὡς τοῦ *Φλωριανοῦ Γεϊέρου*, καὶ τοῦ *Γοιτσίου Βερλιχιγγένου*, τοῦ σιδηρᾶν ἔχοντος τὴν χεῖρα, ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ *Βυρτσβουργικόν*, ἐν ᾧ ἄλλα στίφη ἠρήμοναν τὰς *Βαδικὰς χώρας*. Μετ' ὀλίγον δὲ διεδόθη ἡ ἐπανάστασις καθ' ὅλην τὴν Σουεβίαν, Φραγκονίαν, Ἀλσατίαν καὶ τὰς παραῤῥηνίους χώρας. Οἱ δὲ πνευματικοὶ καὶ κοσμικοὶ ἡγεμόνες κατέστησαν εἰς δεινὸν τρόμον καὶ ἐνέδωκαν κατά τι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐπαναστάντων χωρικῶν. Ἐν *Θουριγγίᾳ* ὅμως καὶ κατὰ τὸ *Ἑρκύνιον δάσος* (Χάρτσον) ἡ ἐπανάστασις ἦτο θρησκευτικοῦ μᾶλλον εἴδους. Ἐν Μυλχούσῃ ἀπέκτησεν ὁ *Θωμᾶς Μύνζερυς* μεγάλην ὑπόληψιν, καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου ... ἐκήρυξε ... ἱμαζε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰς μετριοπαθεῖς δοξασίας τοῦ Λουθήρου, περιεζώσθη τὸ «ξίφος τοῦ Γεδεὼν» καὶ ἤθελε νὰ θεμελιώσῃ θεῖον κράτος, ἐν ᾧ πάντα τὰ μέλη ἤθελον εἶσθαι ἐλεύθερα καὶ ἴσα. Ὅθεν παροξυνθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ κηρύκων κατέστρεφεν ὁ λαὸς ἐν τῇ ἀγρίᾳ αὐτοῦ μανίᾳ ἀνάκτορα, μοναστήρια καὶ μνημεῖα τοῦ παρελθόντος.

§. 15. Καὶ κατ' ἀρχὰς μέν, ὅτε ἡ ἐπανάστασις δὲν εἶχεν εἰσέτι λάβει μορφὴν τοσοῦτον ἀπειλητικήν, συνεβούλευεν ὁ Λούθηρος νὰ εἰρηνεύσωσι· ἐπέπληττε τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας διὰ τὰς σκληρότητας καὶ βιαιοπραγίας, καὶ ἀπέτρεπε συγχρόνως τοὺς χωρικοὺς ἀπὸ τῶν ἀνταρσιῶν. Ἀλλ' ὅτε ὁ κίνδυνος ἐπηυξήθη, ἐκκλησιαστικὰ καὶ κοσμικὰ ἀνεμίχθησαν καὶ ἀνεφάνησαν οἱ « μιαιφόνοι καὶ ταραξίαι προφῆται », ἐξέδωκε σφοδρὸν σύγγραμμα «*κατὰ τῶν λῃστρικῶν καὶ μιαιφόνων χωρικῶν* » ἐν ᾧ προέτρεπε τοὺς ἄρχοντας νὰ κτυπήσωσιν αὐτοὺς μὲ τὸ ξίφος, καὶ νὰ μὴ δείξωσι κάμμίαν συμπάθειαν. Τότε δ' ἐστράτευσαν πανταχόθεν ἡγεμόνες καὶ ἱππόται ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν. Ὁ ἐκλέκτωρ τῆς *Σαξονίας Ἰωάννης*, ὁ *Λανδγράφης τῆς Ἔσσης Φίλιππος* κλ. ἐξώρμησαν κατὰ τῆς Θουριγγίας, καὶ ἐνίκησαν εὐκόλως διὰ τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῶν τὸν Θωμᾶν Μύνζερον καὶ τοὺς κακῶς ὡπλισμένους χωρικοὺς αὐτοῦ. Ἔμπροσθεν δὲ τῆς Μυλχούσης ἐστήθη τὸ ἰκρίωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὗρεν ὁ προφήτης τῆς Θουριγγίας μετὰ τρομερὰς βασάνους τὸ αἱματηρὸν αὐτοῦ τέλος. (Μάϊ. 1525) — Ἐν *Σουεβίᾳ* δὲ ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν ὁ κόμης τοῦ *Βαλδβούργου Τρουξέσσος*, ἀρχηγὸς τῆς *Σουεβικῆς συμμαχίας*, καὶ ἐστράτευσεν ἔπειτα ἑνωθεὶς μὲ τὸν ἐκλέκτορα τοῦ Παλατινάτου καὶ τὸν φιλοπόλεμον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Αὐγούστης τῶν Τρεβίρων κατὰ τῶν Φραγκονικῶν στιφῶν, τὰ ὁποῖα ἐπολιόρκουν τὴν ἰσχυρὰν ἀκρόπολιν τοῦ Βυρτσβούργου. Καὶ ἐδῶ ἐνίκησεν ἡ ἀνωτέρα πολεμικὴ τέχνη καὶ ὁ βελτίων ὁπλισμὸς τὰ ἄτακτα στίφη. Μετὰ βραχυχρόνιον ἀντίστασιν ἐτράπησαν εἰς ἀγρίαν φυγήν, ἐν ᾗ εὗρον οἱ πλεῖστοι τὸν θάνατον αὐτῶν· οἱ δ' αἰχμάλωτοι κατεσφάγησαν, καὶ οἱ πολῖται τῶν Φραγκ[illegible] τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν ἀποστατῶν, ἐκολάσθησαν αὐστηρῶς. Ἐπὶ πολλοὺς δ' εἰσέτι ἐνιαυτοὺς ἐμαίνετο ὁ πέλεκυς τοῦ δημίου ἐν τῷ Βυρτσβουργικῷ. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν *Ἀλσατίᾳ* καὶ ἐν *Μεσοῤῥηνίᾳ* (Μιττελρεΐνῳ), προσέτι δὲ καὶ εἰς τὸ *Μέλαν Δάσος* καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Δουνάβεως, ὅπου ἡ ἐπανάστασις ἐπὶ μακρότατον διετηρήθη, ἀπεκατέστησαν τέλος διὰ τῆς αὐστηρότητος αὐτῶν τὴν ἡσυχίαν ὁ κόμης τοῦ Βαλδβούργου Τρουξέσσος καὶ ὁ περιβόητος στιφάρχης *Γεώργιος ὁ Φρουνδσβέργης*. Εἰς τὰς πλείστας δὲ χώρας ὑπεβλήθησαν ἐκ νέου οἱ χωρικοὶ εἰς ὅλα τὰ προτητερινὰ βάρη, καὶ οἱ σκληροκάρδιοι εὐγενεῖς ἐλάλουν ὅπως ποτὲ ὁ Ῥοβοάμ· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπαίδευσαν ὑμᾶς ἐν μάστιξιν, ἡμεῖς δὲ παιδεύσομεν ὑμᾶς ἐν σκορπίοις».

γ'.) *Ἡ διαμαρτύρησις καὶ ἡ Αὐγουσταϊκὴ ὁμολογία.* (1529. 1530.)

§. 16. Ὑπὸ τὰς μάχας καὶ τοὺς ἀνταγωνισμοὺς ἐνεδυναμοῦτο καθ' ἑκάστην πλειότερον ἡ νέα ἐκκλησία, καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ Λουθήρου συνηυξάνετο μετὰ τῆς ἀντιστάσεως. Τὸ δὲ 1524 κατέλιπε τὸ Μοναστήριον τῶν Αὐγουστίνων, καὶ συνεζεύχθη τὸ ἑπόμενον ἔτος μετὰ τῆς *Αἰκατερίνης Βόρα*, ἄλλοτε μοναχῆς. Ἐν μέσῳ λοιπὸν τῶν πιστῶν αὐτοῦ φίλων καὶ συναδέλφων διῆγε νῦν εὐτυχῆ οἰκογενειακὸν βίον, ὅστις τοσοῦτον συνεφώνει πρὸς τὴν φύσιν αὐτοῦ. Ἡ δὲ δύναμις καὶ ἱλαρὰ εἰς τὸν Θεὸν πίστις δὲν διεκόπη ἢ κατεπνίγη οὔτε ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀῤῥωστιῶν, οὔτε ὑπὸ τῶν ἐνδεῶν αὐτοῦ πόρων. Διὰ τῶν δύο δ' αὐτοῦ *κατηχήσεων* ἔθηκε τὸ θεμέλιον ὁμοιομόρφου *ὁμολογίας* τῆς πίστεως καὶ καλλιτέρας θρησκευτικῆς διδασκαλίας. Οὐχ ἧττον δ' ἐνεργὸς ἦτον ὁ *Μελάγχθων*, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἐκλέκτωρ ἀνέθηκε κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον τὸ ἐπίμοχθον ἔργον τοῦ νὰ *ἐπιθεωρήσῃ* τὰς ἐκκλησίας καθ' ὅλην τὴν Σαξονίαν. Διὰ τῆς ἡνωμένης δὲ δραστηριότητος τῶν ἀνδρῶν τούτων προώδευσε τοσοῦτον ἡ ἀναμόρφωσις, ὥστε οἱ καθολικοὶ ἡγεμόνες, πνευματικοί τε καὶ κοσμικοί, ἤρχισαν νὰ ἀνησυχῶσι σπουδαίως. Ὅθεν διέπραξαν εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν ΕΝ ΣΠΙΡᾼ ΔΙΑΙΤΑΝ (1529) τὸ ψήφισμα ὅτι νὰ μὴ γείνῃ πλέον εἰς τὴν θρησκείαν ἄλλος νεωτερισμὸς, ὅτι ἡ νέα διδασκαλία νὰ μὴ ἐπεκταθῇ περαιτέρω, καὶ νὰ μὴ τεθῶσιν οὐδαμοῦ ἐμπόδια εἰς τὴν ἱερὰν λειτουργίαν. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως δὲ ταύτης τῆς διαίτης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ θρησκευτικὴ μεταῤῥύθμισις, ἤθελε καταδικασθῇ εἰς νεκρὰν στασιμότητα, *διεμαρτυρήθησαν* ἀμέσως πολλοὶ ἡγεμόνες καὶ αὐτοκρατορικαὶ πόλεις. Ἐντεῦθεν δ' ὠνομάσθησαν οὗτοι, καὶ πάντες οἱ ἀρνούμενοι τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΟΙ (PROTESTANTES). Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐδέχθη τὴν διακομισθεῖσαν αὐτῷ εἰς Ἰταλίαν διαμαρτύρησιν, ἤθελε συνδεθῇ ἀπὸ τοῦ νῦν ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων καὶ πόλεων « συμμαχία ἀμύνης » ἂν ὁ Λούθηρος καὶ οἱ εὐαγγελικοὶ θεολόγοι δὲν ἤθελον ἀποῤῥίψει, ἐν τῇ « μεγαλόφρονι αὐτῶν εὐσυνειδησίᾳ » πᾶσαν διὰ κοσμικῶν ὅπλων ὑπεράσπισιν τοῦ θείου λόγου.

§. 17. Τὸ προσεχὲς ἔαρ (1530) συνεκάλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν λαμπρὰν ἐν ΑΥΓΟΥΣΤῌ ΤΩΝ ΒΙΝΔΕΛΙΚΩΝ ΔΙΑΙΤΑΝ. Ἐνταῦθα δὲ ἔδωκαν παρευθὺς (25 Ἰουν.) αἱ διαμαρτυρόμεναι τάξεις εἰς Λατινικὴν καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν, συγγραφεῖσαν μὲν ὑπὸ τοῦ Μελάγχθονος ἐγκριθεῖσαν δ' ὑπὸ τοῦ *Λουθήρου*, ἐν ᾗ προσεπάθουν νὰ δείξωσιν, ὅτι δὲν ἵδρυον νέαν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἤθελον μόνον νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν παλαιὰν ἐν τῇ καθαρότητι αὐτῆς. Τὸ δὲ μετὰ μεγάλης ἐναργείας καὶ μετριότητος συντεταγμένον ὁμολογητικὸν τοῦτο ἔγγραφον περιελάμβανεν εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος τὰ δόγματα τῶν Εὐαγγελικῶν ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιέστατα εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν· εἰς δὲ τὸ δεύτερον τὰς καταχρήσεις κατὰ τῶν ὁποίων ἐπολέμουν. Ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ΑΥΓΟΥΣΤΑΝΗΣ ταύτης ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τὸ βούλευμα νὰ ὑπερασπισθῶσι δι' *ἀναιρέσεως* (confutation) τὰ δόγματα τῆς Καθολικῆς πίστεως καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔπειτα νὰ δοκιμάσωσιν ἂν ἦτο [illegible]

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

rence) γενομένης ὑπὸ μετρίων ἀνδρῶν ἀμφοτέρων τῶν θρησκευτικῶν διαιρέσεων. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐκκίου, Κοχλαίου καὶ ἄλλων συγγραφεῖσα « Ἀνασκευὴ » μικρὰν ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν ἕνεκα τῶν ἀσθενῶν αὐτῆς ἀποδείξεων, καὶ ἐξησθενίσθη τελείως ὑπὸ τῆς ἀπολογίας τοῦ Μελάγχθονος· καὶ ἡ συζήτησις οὐδὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα· διότι καὶ ὁ Πάπας καὶ ὁ Λούθηρος, ὅστις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαίτης διέτριβεν ἐν Κοβούργῳ, ἀπέτρεπον τοὺς ἑαυτῶν ὀπαδοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνδώσωσι πλειότερον. Οὕτως ἐφάνη ὅτι ἡ ἑνότης τῆς ἐκκλησίας διὰ τοῦ ξίφους μόνον ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες καὶ αἱ σημαντικώταται πόλεις ἀπέῤῥιψαν τὴν *τελευταίαν ἀπόφασιν τῆς διαίτης*, ἥτις ἀποκαλέσασα αὐτοὺς *αἱρετικοὺς*, ἀπηγόρευσε τὴν διάδοσιν τοῦ δόγματός των, καὶ ἐγκατέλιπον τὴν Αὐγοῦσαν. Τὸ δὲ μετὰ τὴν απομάκρυνσιν αὐτῶν συνταχθὲν βούλευμα τῆς διαίτης, ἐν ᾧ ἠπείλησαν νὰ ἐξοντώσωσι μετ' ὀλίγον τοὺς νέους αἱρετικοὺς, καὶ προέγραψαν ἅπαντας τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν, ὅσοι δὲν ἤθελον ἐγκαταλείψει εἰς ὡρισμένην προθεσμίαν τοὺς ἰδιοτρόπους αὐτῶν νεωτερισμοὺς, δὲν ἐτρόμαξεν οὔτε τοὺς ἡγεμόνας, οἵτινες ἐπροτίμων τὴν ἡσυχίαν τοῦ πνεύματος αὐτῶν μᾶλλον ἢ τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος, οὔτε τὸν ἀναμορφωτὴν τῆς Βιττεμβέργης, τοῦ ὁποίου ἡ πεποίθησις καὶ ἱλαρὰ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις ἦτο τότε μεγίστη, ὡς μαρτυρεῖ τὸ κατὰ τὰς θυέλλας τῶν ἡμερῶν τούτων ποιηθὲν ἀθάνατον ᾆσμα· « Ἰσχυρὸν προπύργιον εἶναι ὁ Θεὸς ἡμῶν ».

δ'.) *Οὐλερῖχος Ζβίγγλιος.*

§ 18. Δυστυχῶς ἡ διαμαρτυρομένη ἐκκλησία τῆς Γερμανίας ἦτο τότε ἤδη διεσχισμένη εἰς τὴν *Λουθηρανὴν* καὶ *Ζβιγγλιανήν*. Ὁ *Οὐλερῖχος* ΖΒΙΓΓΛΙΟΣ (γενν. τὸ 1484) ἀνὴρ πεπαιδευμένος τὴν κλασικὴν παιδείαν, φιλελεύθερος κληρικὸς ἀρχῶν δημοκρατικῶν, ἠγανάκτει, ὢν ἱερεὺς κοσμικὸς ἐν *Ζυρίχῃ*, κατὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν συγχωρητηρίων, τὰ ὁποῖα ἐπώλει ὁ Φραγκισκανὸς *Σαμψὼν*, τῶν παντοειδῶν ἐκκλησιαστικῶν καταχρήσεων καὶ κατὰ τοῦ ἔθους τῶν Ἑλβετῶν, τοῦ νὰ [illegible] ... πρακτικὸς καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νοήμων, καίτοι μὴ ἔχων τοῦ Λουθήρου τὴν θρησκευτικὴν βαθύνοιαν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ θυμικοῦ, ὥρισεν ὁ Ζβίγγλιος ὅρον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τὴν βελτίωσιν τῶν ἠθῶν μᾶλλον καὶ τοῦ βίου ἢ τὴν διόρθωσιν τῶν δογμάτων καὶ τῆς θρησκείας. Ἀλλ' ἤρχισε λίαν ἀποτόμως τὸ ἔργον· διότι ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἁπλούστατα ἔθιμα τῶν παλαιῶν χριστιανῶν. Συννενοηθεὶς λοιπὸν μετὰ τοῦ *μεγάλου συμβουλίου τῆς Ζυρίχης* ἐπεχείρησε τελείαν μεταβολὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων καὶ ἐθίμων, διέταξε νὰ ἐκβάλωσιν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας τὰς εἰκόνας, τοὺς σταυρούς, τὰς λαμπάδας, τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ ὄργανα, καὶ διέταξε τὰ τῆς εὐχαριστίας, (εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεγνώριζε σύμβολον μόνον τῆς ἀναμνήσεως καὶ κοινότητος), ὡς ἐποίουν αὐτὴν οἱ παλαιοὶ χριστιανοὶ κατὰ τὴν *ἀγάπην* (δεῖπνον). Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο περιέπλεξε τὸν Ζβίγγλιον εἰς δεινὴν πρὸς τὸν Λούθηρον ἔριν. Ὁ Λούθηρος ἀπέῤῥιπτε τὴν ἐξήγησιν τῶν λόγων τῆς Ἁγίας Γραφῆς « τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου » διὰ τοῦ « τοῦτο σημαίνει τὸ σῶμά μου », ὡς ἐξελάμβανεν αὐτοὺς ὁ Ζβίγγλιος, καὶ παρεδέχετο σωματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν εὐχαριστίαν· εὐχαριστίαν ὅμως χωρὶς μετουσιώσεως. Εἰς μάτην προσεπάθησεν ὁ Λανδγράφιος τῆς *Ἔσσης* Φίλιππος νὰ ἐξομαλύνῃ τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον χωρισμὸν διὰ τῆς ἐν *Μαρβούργῳ συζητήσεως* (1529). Ὁ Λούθηρος ἔβλεπεν εἰς τὸν διϊσχυρισμὸν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ ἐξάρνησιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπώθησε τὴν ἀδελφικὴν χεῖρα, τὴν ὁποίαν ἔτεινε πρὸς αὐτὸν μετὰ δακρύων ὁ Ζβίγγλιος. Ἀπέτρεψε δὲ προσέτι πᾶσαν ἕνωσιν μετὰ τῶν πόλεων τῆς Ἄνω Γερμανίας, αἵτινες εἶχον παραδεχθῆ τὴν δόξαν τοῦ Ζβιγγλίου· διὸ παρέδωκαν οὗτοι ἰδίαν ὁμολογίαν τῆς πίστεως εἰς τὴν ἐν Αὐγούστῃ δίαιταν.

§. 19. Ἐν Ἑλβετίᾳ ἠκολούθησε τὸ βῆμα τοῦ Ζβιγγλίου ὁμοία ἀνακίνησις, ὡς ἐν Γερμανίᾳ τὸ βῆμα τοῦ Λουθήρου. Καὶ ἐν *Ζυρίχῃ* μέν, *Βασιλείᾳ*, *Βέρνῃ*, *Σχαφφαούσῃ*, ἐν τῇ *Κοιλάδι* τοῦ *Ῥήνου* (Ῥεϊνθάλῃ) καὶ εἰς ἄλλας τοπαρχίας, μετεῤῥυθμίσθη ἡ ἐκκλησία κατὰ τὰ δόγματα τοῦ Ζβιγγλίου· ἐν *Ἀππεγκέλ*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλους τόπους ἤριζον οἱ ὀπαδοὶ τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας πρὸς τοὺς νεωτεριστάς· καὶ εἰς τὰς 4 *δρυμώδεις πόλεις* (*Βαλδσταίττας*, *Σχβυτσίαν*, *Οὐρίαν*, *Οὐντερβάλδην* καὶ *Λουκέρνην*) καὶ ἐν *Ζουγίῳ* διέμεινεν ἐπικρατοῦσα ἡ παλαιὰ καθολικὴ πίστις. Πρὸς τοῦτο δὲ συνήργει ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τῶν ἁπλῶν κατοίκων τῶν ἀρχαϊκῶν τούτων ἐπαρχιῶν ἐπιῤῥοῆς τῶν μοναχῶν καὶ κληρικῶν καὶ ἑτέρα αἰτία, ὅτι δηλ. ἡ ὑπὸ τῶν ἀναμορφωτῶν πολεμουμένη «στρατιωτικὴ μισθοφορία» εἰς ξένα κράτη ἀπετέλει οὐσιώδη κλάδον τῶν πόρων τοῦ λαοῦ. Καὶ οἱ *πέντε* μὲν *τόποι* (Φυνφόρτειον) συνωμολόγησαν μετὰ τῆς Αὐςρίας συνθήκην, καὶ κατέθλιψαν διὰ τῆς βίας πάντα νεωτερισμὸν· τοὐναντίον δ' ἡ *Βέρνη* καὶ *Ζυρίχη* ὑπέθαλψαν μετὰ σφοδρότητος καὶ ἀπανθρώπου ζήλου τὴν ἀναμόρφωσιν εἰς τὰ σύνορα αὐτῶν. Ἐγερθέντων δὲ τῶν παθῶν, ὁ πόλεμος ἦτον ἀναπόφευκτος, μάλιστα διότι ὁ Ζβίγγλιος διενοήθη νὰ μεταβάλῃ καὶ πολιτικῶς τὴν Ἑλβετίαν οὕτως, ὥστε αἱ δύο ἰσχυρόταται τοπαρχίαι τῆς *Βέρνης* καὶ *Ζυρίχης* νὰ ἦναι αἱ ἐπικρατοῦσαι. Ἀμοιβαῖαι δὲ λοιδορίαι τῶν κληρικῶν, αἵτινες ἔμειναν ἀτιμώρητοι, ἐπηύξησαν τὸν χωρισμὸν, καὶ ἐπήνεγκον ἐχθρικὰς συγκρούσεις. Τότε δ' ἔκλεισαν ἡ *Βέρνη* καὶ *Ζυρίχη* τὰς ὁδοὺς τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἐμπόδισαν τὴν μετακομιδὴν τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ζωοτροφιῶν. Τοῦτο δὲ κατέςησε τοὺς Πέντε *Τόπους* μανιακούς. Ὅθεν παρεσκευάσθησαν κρυφίως, καὶ ἐφώρμησαν κατὰ τῆς ἐπικρατείας τῶν Ζυριχαίων. Οι δὲ Ζυριχαῖοι καταληφθέντες ἀπροσδοκήτως καὶ εὑρεθέντες ἀναποφάσιστοι, ἐγκαταλειφθέντες δὲ προσέτι καὶ ὑπὸ τῶν Βερναίων, ἐστράτευσαν μὲν μετὰ στρατοῦ 2,000 ἀνδρῶν κατὰ τοῦ τετραπλασίως ἰσχυροτέρου ἐχθροῦ, ἀλλ' ὑπέστησαν φονικὴν ἐν ΚΑΠΠΕΛΑ ΗΤΤΑΝ (1531). Παρὰ τὴν σημαίαν τῆς πόλεως ἔπεσεν ὁ ἀνδρεῖος Ζβίγγλιος, ὅστις εἶχε συνεκστρατεύσει ὡς ἱεροκήρυξ τοῦ στρατοῦ, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ ἄνθος τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀναμορφώσεως. Ὁ νεκρὸς δ' αὐτοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξέσπασε τὸν θυμόν του τὸ ἐξηγριωμένον πλῆθος, ἐκάη ἐπὶ τέλους, καὶ ἡ τέφρα αὐτοῦ ἐσκορπίσθη εἰς τοὺς ἀνέμους. Ἡ ἔκβασις δ' αὐτὴ ἔγεινεν … α εἰς πολλὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κλίνοντα πρὸς τὸν νεωτερισμὸν μέρη, νὰ εἰσχωρήσῃ δὲ καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν διὰ παντὸς ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησίας.

2. Οἱ πόλεμοι τῶν Ἀψοβουργείων κατὰ τῆς Γαλλίας.

§. 20. ΚΑΡΟΛΟΣ Ο Ε΄. (1500—1558) ἐβασίλευε κράτους, ὁποῖον δὲν εἶχεν ἰδεῖ ὁ κόσμος ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ἀνήλικος ἔτι ὢν ἦτο κύριος τῶν πλουσίων *Κάτω Χωρῶν*, αἵτινες ἀνῆκον εἰς αὐτὸν ὡς πατρικὴ κληρονομία, νεκνίας δὲ γενόμενος (μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου αὐτοῦ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ) ἔλαβεν (1516) εἰς τὴν κατοχήν του τὴν ἡνωμένην *Ἱσπανικὴν Μοναρχίαν* μετὰ τοῦ θελκτικοῦ βασιλείου τῆς *Νεαπόλεως* καὶ *Σικελίας* καὶ τῶν νεωστὶ ἀνακαλυφθεισῶν χωρῶν τῆς *Ἀμερικῆς* καὶ τῶν *Δυτικῶν Ἰνδιῶν*, καὶ γενόμενος ἀνὴρ ἐκληρονόμησε τὰ *Αὐστριακὰ κράτη* τῶν Ἀψοβουργείων (τὰ ὁποῖα κατέλιπεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *Φερδινάνδον*) καὶ διεδέχθη, διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐκλεκτόρων, τὸν πάππον αὐτοῦ Μαξιμιλιανὸν εἰς τὸν *αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Γερμανίας*. Δικαίως ἄρα ἠδύνατο νὰ λέγῃ, ὅτι *ὁ ἥλιος οὐδέποτε ἔδυεν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ*. Ὑπῆρξε δ' ἀνὴρ σπανίας φρονήσεως καὶ ἀκουράστου δραστηριότητος, μέγας μὲν ἐν καιρῷ εἰρήνης ὡς ἀνώτατος διοικητὴς τοῦ κράτους, ἀνδρεῖος δ' ἐν πολέμοις ὡς ἀρχηγὸς τῶν στρατῶν. — Ἐχθρὸς δὲ καὶ ἀντίπαλος τοῦ Καρόλου ἦτον ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ Α΄. (1515—1547), ἀνὴρ ὡραῖος καὶ ζωηρός, ὅστις ἐδοξάσθη μὲν ἕνεκα τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας καὶ ἕνεκα τῆς ἱπποτικῆς αὐτοῦ ἐπιδεξιότητος καὶ ἀνδρείας ἐν ταῖς στρατείαις, ἀλλὰ καὶ κατεκρίθη διὰ τὸν δεσποτικὸν αὐτοῦ εἰς τὸ κυβερνᾷν τρόπον, τὴν φιληδονίαν καὶ ἡδυπάθειαν, καὶ τὴν εἰς τὰς ἑταίρας ἀφοσίωσιν. Μεταξὺ δὲ τοῦ *Φραγκίσκου* καὶ *Καρόλου* ὑπῆρχεν ἀνεξάλειπτος ζηλοτυπία. Ἀμφότεροι ἤθελον νὰ ἦναι οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπεδίωκον διὰ τοῦτο συντόνως τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα τῆς Γερμανίας, τὸ ὁποῖον μόνον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τὸ πλεονέκτημα τοῦτο. Ἀλλ' ὁ Κάρολος ἐνίκησε, καὶ ἔκτοτε ὁ Φραγκίσκος ἦτο θανάσιμος αὐτοῦ ἐχθρὸς, καὶ ἐζήτει νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ κατὰ πάντα τρόπον. Ἐντεῦθεν δ' ἐξήφθησαν *τέσσαρες πόλεμοι*, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀφορμὴν ἔδωκε μάλιστα τὸ *Μεδιόλανον* (1515). Τὸ ὡραῖον τοῦτο δουκάτον εὑρίσκετο ἀπὸ τῆς ἐν Μαριγνάνῳ μάχης (§. 115 Ἰ. Μ.) εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γάλλων· ἀλλ' ὁ Κάρολος ἀπήτει αὐτὸ ὡς αὐτοκρατορικὸν τιμάριον τῆς Γερμανίας, καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Γάλλων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Ἑλβετῶν, ἡγούμενος μεγάλου στρατοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνθος ἀπετέλουν Γερμανοὶ γεώδουλοι (*) ὑπὸ τοὺς ἀνδρείους στιφάρχας *Φρουνδσβέργην*, *Σχαίρτλινον* καὶ ἄλλους. Διεξήγοντο δὲ τότε οἱ πόλεμοι διὰ μισθωτῶν, καὶ οὐδὲν ἔθνος ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ πρὸς τοὺς *Ἑλβετοὺς* καὶ *Γερμανούς*· ὑπὸ τὰ τουφέκια δ' αὐτῶν ἔκυπτεν ἡ πολεμικὴ τέχνη τῶν ἱπποτῶν τῶν προτέρων χρόνων, ὡς οἱ πύργοι εἰς τὴν δύναμιν τῶν βαρέων πυροβόλων. — Οἱ Γάλλοι ἐνικήθησαν. Μετά τινας δὲ φονικὰς μάχας ἀπώλεσαν τὸ *Μεδιόλανον* καὶ τὴν *Γένουαν* καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσι πέραν τῶν Ἄλπεων (1522). Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν δὲ ταύτην ἔπεσεν ὁ ἀνδρεῖος *Βαϋάρδος*, « ὁ χωρὶς φόβου καὶ κηλῖδος ἱππότης » διὰ τῆς σφαίρας Γερμανοῦ τινος λογχοφόρου. Ὁδηγούμενος δὲ νῦν ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ὑπὸ τοῦ *Κοννετάβλη Βουρβῶνος*, τοῦ πλουσιωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου εὐγενοῦς τῆς Γαλλίας, ὅστις εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ε'. Καρόλου, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Γαλλικὴν αὐλὴν διὰ τὰς ὕβρεις καὶ προσβολὰς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, εἰσέβαλε μὲν εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ ἕνεκα τῆς ἀνδρείας ἀντιστάσεως τῶν Μασσαλιωτῶν.

§. 21. Διὰ νὰ ἐξαλείψῃ δὲ τὸ ὄνειδος τῆς ἥττης καὶ νὰ ἀνακτήσῃ πάλιν τὰ ἀπολεσθέντα, ἐξεστράτευσε νῦν αὐτὸς ὁ Φραγκίσκος Α'. πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἡγούμενος στρατοῦ λαμπροῦ καὶ καλῶς ἐξωπλισμένου. Ἐπειδὴ ὅμως διέτριψε

(*) Εἶδος στρατιωτῶν. Σ. Μ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολὺν χρόνον ἔμπροσθεν τῶν τειχῶν τῆς *Παυΐας*, κατώρθωσεν ὁ δραστήριος *Βουρβὼν*, νὰ ἀθροίσῃ περὶ ἑαυτὸν νέα στίφη γεωδούλων ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Γερμανίας, καὶ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στρατάρχου τῆς Ἱσπανίας *Πεσκάρα*. Ἀλλ' ἔλλειψις μισθοῦ καὶ ζωοτροφιῶν ἔφερε μετ' ὀλίγον τὸν ἡνωμένον στρατὸν εἰς μεγάλην ἀνάγκην, ἐνῷ τὸ πλούσιον στρατόπεδον τῶν Γάλλων εἶχεν ἅπαντα ἐν ἀφθονίᾳ. Τῆς εὐκαιρίας δὲ ταύτης ἐδράξαντο ὁ Βουρβὼν καὶ ὁ Φρουνδσβέργης, ὅπως ἐρεθίσωσι τοὺς γεωδούλους νὰ τολμήσωσι προσβολὴν ἐξ ἐφόδου. Ἐκ νυκτερινῆς λοιπὸν ἐπιθέσεως ἤρχισεν ἡ φονικὴ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΑΥΪΑΣ, (1525), καθ' ἣν ἐνικήθησαν οἱ Γάλλοι. Αὐτὸς ὁ Φραγκίσκος Α΄. ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ μεθ' ἱπποτικὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ πορευθῇ αἰχμάλωτος εἰς τὴν Μαδρίτην. 10 δὲ χιλιάδες κομψοὶ πολεμισταὶ εὗρον τὸν θάνατον αὐτῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ εἰς τὰ ῥεύματα τοῦ Τικίνου. Μετ' ἐνιαύσιον δ' αἰχμαλωσίαν συγκατένευσεν ὁ Φραγκίσκος, καίτοι γογγύζων ἐσωτερικῶς, εἰς τὴν *εἰρήνην τῆς Μαδρίτης* (1526), ἐν ᾗ ὡρκίσθη, νὰ παραιτήσῃ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Μεδιολάνου, καὶ νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τοῦ δουκάτου τῆς *Βουργουνδίας*. — Μόλις ὅμως ἔφθασε πάλιν ὁ Φραγκίσκος, παραδώσας τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς ὡς ὁμήρους, εἰς Γαλλικὸν ἔδαφος, καὶ ἀπολύσας αὐτὸν ὁ Πάπας τοῦ ὅρκου, συνωμολόγησε μετ' αὐτοῦ, μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καί τινων ἄλλων ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας τὴν *ἱερὰν συμμαχίαν* (Liga), ὅπως ἐλευθερώσῃ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς Ἱσπανικῆς ἀρχῆς. Ἐκ νέου δ' ἠγέρθη νῦν ἐν Ἰταλίᾳ ἡ μανία τοῦ πολέμου, ἐκ νέου ἤχησε εἰς τὰς Γερμανικὰς πόλεις τὸ τύμπανον πρὸς στρατολογίαν γεωδούλων. Ἐπειδὴ δ' ἐπρόκειτο κατὰ τοῦ Πάπα, ἔσπευσαν πρὸς τὰ ἐκεῖσε ἀγεληδὸν τὰ ἀσπασθέντα τὸ δόγμα τοῦ Λουθήρου στίφη, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀνδρεῖος Φρουνδοβέργης ἠδυνήθη νὰ ἀθροίσῃ ἐντὸς ὀλίγου ἰσχυρὸν στρατὸν, καὶ ὑπερβὰς τὰς Ἄλπεις, νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Βουρβῶνος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔλειψαν τὰ πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθῶν ἀναγκαῖα χρήματα· ἀνταρσία δέ τις ἐν τῷ στρατῷ ἐπροξένησεν εἰς τὸν Φρουνδβέργην τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε προσβληθεὶς ὑπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποπληξίας ἔμεινεν ἄφωνος, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. Τὰ στρατεύματα ἐπεθύμουν νὰ ὁδηγηθῶσι πρὸς τὴν Ῥώμην, καὶ ὁ Βουρβὼν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν αἴτησιν αὐτῶν. Τὴν 6ην λοιπὸν Μαΐου 1527 ἀνέβησαν οἱ Ἰσπανοὶ καὶ Γερμανοὶ μισθοφόροι τὰ τείχη τῆς Ῥώμης. Μεταξὺ δ' ἐκείνων οἵτινες ἔπεσαν πρῶτοι ἦτον ὁ Βουρβών. Χωρὶς δ' ἀρχηγοῦ ἐσκορπίσθησαν νῦν τὰ φιλάρπαγα στίφη εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, καὶ ἔπραξαν τρομερὰ ἀνοσιουργήματα. Τὰ πλούσια ἀνάκτορα καὶ οἰκήματα ἐγυμνώθησαν, αἱ ἐκκλησίαι ἀπεσυλήθησαν τοῦ κόσμου αὐτῶν καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν· μιμούμενοι δὲ καὶ ἄγοντες γελοίας πομπὰς ἐμυκτήριζον οἱ Γερμανοὶ τὸν Πάπαν καὶ τοὺς Καρδιναλίους. Ὁ δὲ Κλήμης ἠναγκάσθη νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ μὲ σκληρὰς συμφωνίας, καὶ ἅμα παρουσιασθείσης εὐκαιρίας ἐφρόντισε νὰ φύγῃ. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἐφαίνετο ὅτι ἐπόνει καὶ ἠγανάκτει διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας ὑπέφερεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χριστιανωσύνης, ὅσον καὶ ἂν ἔχαιρεν ἐσωτερικῶς ἐνδομύχως διὰ τὴν ταπείνωσίν του. Ἐν τούτοις οἱ Γάλλοι ἐλεηλάτησαν τὴν ἄνω Ἰταλίαν, καὶ εἰσέβαλον ἔπειτα εἰς τὴν *Νεάπολιν*, ὅπως ἁρπάσωσι τὸ βασίλειον τοῦτο ἀπὸ τοὺς Ἰσπανούς. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ στρατὸς αὐτῶν ἔπαθεν ὑπὸ λοιμοῦ, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν γεωδούλων ἠλαττώθη κατὰ τὸ ἥμισυ διὰ τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀκολάστου αὐτῶν βίου, ἐπεθύμησαν ἀμφότερα τὰ μέρη τὴν εἰρήνην. Μεσιτευσάσης λοιπὸν τῆς μητρὸς τοῦ Φραγκίσκου καὶ τῆς θείας τοῦ Καρόλου, ἐσυμφώνησαν οἱ διαμαχόμενοι βασιλεῖς εἰς τὴν ἐν ΚΑΜΒΡΑΥΗ ΕΙΡΗΝΗΝ ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΙΝΩΝ, (1529) οὕτως, ὥστε ὁ Φραγκίσκος νὰ παραιτήσῃ μὲν τὰς ἐπὶ τοῦ Μεδιολάνου ἀξιώσεις αὐτοῦ καὶ νὰ πληρώσῃ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν υἱῶν του 2 ἑκατομμύρια, ἀλλὰ νὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ τὴν Βουργουνδίαν. Μετ' ὀλίγον δὲ συνωμολόγησαν προσέτι εἰρήνην ὅ τε Πάπας καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας. Ὁ Κάρολος ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ *Κλήμεντος*, ὅστις κατῴκησε μετ' αὐτοῦ ἐν Βονωνίᾳ ὑπὸ μίαν στέγην, μὲ τὸ *Λομβαρδικὸν καὶ Ῥωμαϊκὸν* στέμμα, καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν διὰ τοῦτο *τὴν ἐξόντωσιν τῶν αἱρετικῶν*,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τὴν κάθοδον τῶν ἐξορισθέντων *Μεδίκων* εἰς τὴν *Φλωρεντίαν*. Καὶ τὸ τελευταῖον μὲν ἔγεινε ἡ Φλωρεντία ἐξεπολιορκήθη καὶ ἐστερήθη τοῦ δημοκρατικοῦ αὐτῆς πολιτεύματος (§. 118. Ἱ. Μ.), ἡ ἀποκατάστασις ὅμως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος ἦτον ἀδύνατον πλέον νὰ κατορθωθῇ παρ' ἀνθρώπου. Ἡ δ' ἐν *Αὐγούστῃ δίαιτα*, ἥτις συνῆλθε νῦν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ σκοπῷ, δὲν ἐπέτυχε τὸ ποθούμενον τέλος (§. 17).

§. 22. Ἀλλ' ὁ Φραγκῖσκος δὲν παρῄτησε τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐπανακτήσῃ πάλιν τὸ δουκάτον τοῦ *Μεδιολάνου*, καὶ λοιπὸν ἡνώθη ὀλίγον ὕστερον μετὰ τῶν *Τούρκων*, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ δ' ἔτος, καθ' ὃ ὁ Κάρολος ἐκπορθήσας δι' ἡρωϊκοῦ τολμήματος τὴν *Τύνιδα* (1535), ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν πειρατείαν τοῦ Μωαμεθανοῦ ἀρχιπειρατοῦ *Χαϋραδδίνου Βαρβαρόσσα*, καὶ ἠλευθέρωσε 20,000 Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, ἐξεστράτευσε καὶ ὁ Φραγκῖσκος μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν ἄνω Ἰταλίαν, καὶ ἐπρόλαβε νὰ καταλάβῃ τὴν *Σαβωδίαν* καὶ τὸ *Πεδεμόντιον*, τοῦ ὁποίου ὁ δοὺξ ἦτο συγγενὴς καὶ σύμμαχος τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος (1536) εἰσέβαλε μὲν ὁ Κάρολος μετὰ μεγαλοπρεποῦς στρατοῦ εἰς τὴν *Προβιγκίαν*, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρᾳ, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ πάλιν μὲ ζημίαν του, ὅτε ὁ Γάλλος στρατάρχης ὁ *Κοννετάβλης Μοντμορέγκης* μετέβαλεν εἰς ἐρημίαν πᾶσαν τὴν μεταξὺ τοῦ Ῥοδανοῦ καὶ τῶν στενοποριῶν τῶν Ἄλπεων πεδιάδα, καὶ ἐπροξένησεν οὕτω πεῖναν καὶ ἀσθένειαν εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Ἐπειδὴ ὅμως σύμπας ὁ Χριστιανικὸς κόσμος ἠγανάκτησε διὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ Φραγκίσκου μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, οἵτινες ἔπραττον τρομερὰς λεηλασίας εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ τὰς Ἑλληνικὰς νήσους, διὰ τοῦτο ἐμεσίτευσεν ὁ *πάπας Παῦλος Γ'*., καὶ κατώρθωσε τὴν τελείωσιν τοῦ τρίτου πολέμου διὰ τῆς δεκαετοῦς ἐν *Νικαίᾳ ἀνακωχῆς* (1538), ἥτις ἄφινεν εἰς ἑκάτερον ὅτι ἔτυχε νὰ ἔχῃ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἰς χεῖρας. Προσωπικὴ δέ τις συνέντευξις τῶν δύο μοναρχῶν ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξομαλύνῃ διὰ παντὸς τὴν ἔριν, καὶ ὁ Κάρολος ἦτο πεπει-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σμένος τοσοῦτον περὶ τῆς ἱπποτικῆς πίστεως τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ, ὥστε τὸ προσεχὲς ἔτος (1539) διέβη διὰ τῶν Παρισίων, ὅτε ἐπανάστασίς τις ἐν *Γέντη* ἀπήτησε τὴν ταχεῖαν αὐτοῦ εἰς τὰς *Κάτω Χώρας* παρουσίαν. — Ἡ φιλία ὅμως αὕτη δὲν ἦτο διαρκής. Τὸ ἔτος **1541** ἀπεχείρησεν ὁ Κάρολος *δευτέραν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν*, διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ παντελῶς τοὺς πειρατάς, οἵτινες ὁρμώμενοι νῦν ἐξ *Ἀλγερίας*, ὡς πρότερον ἐκ Τύνιδος, καθίστων ἐπισφαλῆ τὸν διὰ τῆς Μεσογείου πλοῦν. Ἀλλ' αἱ τρικυμίαι καὶ πολυομβρίαι τοῦ φθινοπώρου, καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ ἰλυώδους ἐδάφους καταστρεπτικώταται προσβολαὶ τῶν ἐχθρῶν, ἐματαίωσαν τὴν φορὰν ταύτην τὴν ἐπιχείρησιν. Μετὰ δεινὰς δ' ἀπωλείας πλοίων καὶ ἀνδρῶν ἠναγκάσθη ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις συνεμερίζετο μεγαλ ψύχως ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ τὰς πολυειδεῖς ταλαιπωρίας μετὰ τοῦ ταπεινοτάτου στρατιώτου, νὰ ἀποχωρήσῃ ἄπρακτος. Ἐκ τῆς ἐκβάσεως δὲ ταύτης ἤλπισεν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὅτι ἤθελε δυνηθῆ τέλος πάντων νὰ κατανικήσῃ τὸν ἐχθρόν του. Ὅθεν ἤρχισε, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Σουλτάνου τὸν *τέταρτον* πόλεμον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος (**1542 — 1544**). Ὅτε ὅμως εἰσέβαλεν οὗτος μετὰ μεγάλου στρατοῦ ἐκ τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Καμπανίαν, καὶ ἐπλησίασεν εἰς δύω ἡμέρας ὁδοιπορίας τὴν ἐκπεπληγμένην πρωτεύουσαν, ἔσπευσεν ὁ Φραγκῖσκος νὰ συνομολογήσῃ τὴν *ἐν Κρεσπίῳ* εἰρήνην (**1544**). Ἔκτοτε δ' ἔμεινεν ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἀψοβουργείων ἀδιαφιλονείκητος ἐν Ἰταλίᾳ. Τρία ἔτη μετέπειτα ἀπέθανε Φραγκίσκος ὁ Α'. Ἐν τούτοις ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἐῤῥῖκος ὁ Β'. (**1547—1559**) διέτρεξε τὸ αὐτὸ στάδιον. Εἰς τὸν *θρησκευτικὸν πόλεμον τῆς Γερμανίας* συνεμάχησε μετὰ τῶν διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων (§. 30), ἐνῷ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρᾳ κατεδίωκε θανασίμως τὸν θρησκευτικὸν νεωτερισμόν· καὶ ὅτε τέλος Κάρολος ὁ Ε'. ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, ἐξηκολούθησεν εἰσέτι ὁ πόλεμος ὀλίγα ἔτη μεταξὺ τοῦ υἱοῦ του Φιλίππου τοῦ Β'. καὶ τοῦ Γάλλου Βασιλέως, μέχρις οὗ ἡ ἐν *Καμερικαίῳ Κάστρῳ* (Chateau Cambresis) εἰρήνη (**1559**) ἔθηκε τέρμα εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν διὰ στρατῶν πόλεμον τῶν δύο μοναρχῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ κληρονομικὴ ἔχθρα μεταξὺ τῶν βασιλευόντων οἴκων, τοῦ τε Γαλλικοῦ δηλ. καὶ τοῦ Ἱσπανοαψοβουργικοῦ.

3. Οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι ἐν Γερμανίᾳ.

§. 23. Οἱ πρὸς τὴν Γαλλίαν πόλεμοι καὶ ὁ ἐκ τῶν *Τούρκων* ἀπειλούμενος κίνδυνος, οἵτινες ἐπέπεσαν πολλάκις μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς τὰς χώρας τῆς Αὐστρίας, ἐμπόδισαν τὸν αὐτοκράτορα τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Γερμανίας ψήφισμα τῆς ἐν Αὐγούστῃ διαίτης, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς διὰ τῆς βίας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ δὲ συνεπείᾳ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τὸ *δικαστήριον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συμβουλίου* (Reichskammergericht) ἤρχισε νὰ ἐνάγῃ εἰς δίκην τὰς εὐαγγελικὰς τάξεις ἕνεκα τῆς δημεύσεως τῶν κληρικῶν κτημάτων, διὰ τοῦτο εἶχον συνδέσει συμμαχίαν (1531) οἱ Λουθηρανοὶ ἡγεμόνες καὶ αἱ Λουθ. πόλεις, εἰς τὴν ἐν τῷ Θουριγγιακῷ Δάσει Σμαλκαλδίαν, ἡγουμένων τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας καὶ τοῦ λανδγραφίου τῆς Ἔσσης, πρὸς ἀμοιβαίαν ἀλλήλων ὑπεράσπισιν, ἄν τις ἐξ αὐτῶν ἤθελε προσβληθῇ χάριν τοῦ θείου λόγου. Μετὰ τῆς ἐν ΣΜΑΛΚΑΛΔΙᾼ δὲ ταύτης ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ συνωμολόγησεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸ προσεχὲς ἔτος τὴν ἐν *Νοριμβέργῃ εἰρήνην* (1532), ἐν ᾗ ἀμφότερα τὰ μέρη ὑπεσχέθησαν νὰ μὴ προσβάλωσιν ἄλληλα ἐχθρικῶς, μέχρις οὗ συγκαλεσθῇ *ἐκκλησιαστικὴ σύνοδος*, τῆς ὁποίας τὴν συγκρότησιν ἐπέσπευδε μετὰ ζήλου ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ζ΄. Ἐν τούτοις ἡ πορεία τῆς δίκης ἔμελλε νὰ διακοπῇ. Καὶ ἔδεσε μὲν ἡ σύμβασις αὕτη τὰς χεῖρας τῶν διαμαρτυρομένων, χωρὶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον αὐτῶν, ὑπέθαλψεν ὅμως τὴν ἐπέκτασιν τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν. Μεγίστης δὲ σπουδαιότητος ὑπῆρξεν ἡ *εἰσαγωγὴ τῆς λουθηρικῆς μορφῆς τῆς ἐκκλησίας ἐν Βυρτεμβέργῃ*. Ὁ δοὺξ δηλ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οὐλερῖχος, ἀνὴρ ὀξύθυμος καὶ τραχὺς, ὅστις εἶχε φονεύσει ἐκ ζηλοτυπίας μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χεῖρα ἱππότην τινὰ τῆς αὐλῆς του (τὸν Ἰωάννην Οὔττενον), εἶχεν ἀναγκάσει τὴν σύζυγόν του, κακομεταχειριζόμενος αὐτὴν, νὰ φύγῃ, εἶχε καταθλίψει τοὺς ὑπηκόους του καὶ ἐκπορθήσει τὴν αὐτοκρατορικὴν πόλιν *Ῥεϋτλίγγην*, προεγράφη τέλος ὡς παραβὰς τὴν εἰρήνην τῆς χώρας, καὶ ἐξωρίσθη ὑπὸ τῆς Σουεβικῆς συμμαχίας ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων του. (1519). Δεκατέσσαρα ἔτη ἠναγκάσθη ὁ Οὐλερῖχος νὰ ζῇ βίον πλάνητα εἰς τὴν ξένην γῆν, καὶ νὰ φεύγῃ τὸ δουκάτον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ Αὐστριακὴν διοίκησιν, μέχρις οὗ ὁ Λανδγράφιος τῆς *Ἔσσης Φίλιππος* ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν εἰς τὴν αὐλήν του ζῶντα δοῦκα εἰς τὴν Βυρτεμβέργην. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν μετὰ ςρατοῦ καλῶς ὡπλισμένου εἰς τὴν Σουεβίαν (1534), ἐνίκησε τὸν Αὐστριακὸν ἔπαρχον εἰς τὸ *παρὰ τὸν Νίκρον Λαούφενον*, καὶ ἀποκατέστησε πάλιν τὸν νόμιμον ἄρχοντα. Ὁ δὲ λαὸς, λησμονήσας τὴν προτέραν κατάθλιψιν, ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς τὸν Οὐλερῖχον, καὶ ἡ χώρα κατεπείσθη εὐκόλως νὰ παραδεχθῇ τὸ *εὐαγγελικὸν δόγμα*, πρὸς τὸ ὁποῖον εἶχε στραφῆ δυστυχήσας ὁ Οὐλερῖχος, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκήρυξε νῦν διὰ τοῦ Ἰωάν. *Βρέντσου* καὶ Ἰωάν. *Σχνέπφου*. Εἰς ὀλίγου δὲ χρόνου διάστημα μετεβλήθη ἡ ἐκκλησία ἐν *Βυρτεμβέργῃ* κατὰ τὰ λουθηρικὰ δόγματα, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Βαρτίῳ κόμητος Ἐβερχάρδου τὸ 1477 ἱδρυθὲν πανεπιστήμιον τῆς *Τυβίγγης* ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μάλιστα διακεκριμένων φυτωρείων τῆς εὐαγγελικῆς παιδείας.

§. 24. Ἀλλὰ καὶ παραφυάδες δὲν ἔλλειψαν ἐκ τῆς νέας ἐκκλησίας. Τὸ δόγμα δηλ. τῶν *ἀναβαπτιστῶν*, οἵτινες ἐπίςευον ὡς θείας ἐμπνεύσεις τὰ ἴδια ἑαυτῶν πάθη δὲν ἀπωλέσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Μυντζέρου* (§ 15). Διαδοθεῖσα μυστικὰ ὑπὸ φυγάδων ἀνεφάνη πάλιν μετ' ὀλίγον ἔτι ἰσχυροτέρα εἰς διαφόρους τόπους, ὅσον καὶ ἂν κατεπολεμεῖτο ὑπὸ τῶν ἀναμορφωτῶν καὶ ἐδιώκετο ὑπὸ πάσης νομίμου ἀρχῆς. Εἰς τὴν τρομερωτάτην ὅμως αὐτοῦ μορφὴν ἐφάνη τὸ δόγμα τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐνταῦθα δηλ. ἡ ἀναμόρφωσις εἶχεν ἀνοίξει βιαίως δρόμον, καὶ εἶχεν ἀναγκάσει τὸν ἐπίσκοπον νὰ φύγῃ μετὰ τῶν κανονικῶν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἔγεινε φανερὸν, ὅτι ὁ μεγάλην ἐπιῤῥοὴν χαίρων ἱεροκήρυξ *Ῥοττμᾶννος*, ἔκλινε πρὸς τὰς ἀναβαπτιστικὰς δοξασίας. Ὅτε δὲ νῦν ἐσυντρόφευσαν μετ' ἐκείνου δύο ἐκ τῶν Κάτω Χωρῶν ἀποδημοῦντες προφῆται, ὁ *Ἰωάννης* ΜΑΤΘΕΙΣΙΟΣ καὶ ὁ συντοπίτης αὐτοῦ καὶ μαθητὴς, ὁ ῥάπτης *Ἰωάννης Βοκκόλδιος* ὀνομαζόμενος ΙΩΑΝΝΗΣ Ο' ΕΚ ΛΕΪΔΗΣ, ἔλαβεν ἐν βραχεῖ τὸ ἀναβαπτιστικὸν κόμμα τόσον μεγάλην ἰσχὺν, ὥστε ἔλαβεν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὅλα τῆς πόλεως τὰ ὑπουργήματα, καὶ πάντας τοὺς κατοίκους, οἵτινες δὲν ὡμολόγουν τὴν πίστιν αὐτῶν, ἐξέβαλλον ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος ἐκ τῆς πόλεως ἀπροστατεύτους, καὶ διεμοιράζοντο τὰ κτήματά τω . Ἵδρυσαν δὲ νῦν θρησκευτικὴν *κοινότητα*, ἐν ᾗ ὁ Ματθείσιος ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, εἰσήγαγε τὴν *κοινοκτημοσύνην*, καὶ διεύθυνε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως *κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐπισκόπου* τοῦ Μοναστηρίου, ὅστις *ἐπολιόρκει* αὐτούς. Εἰς τὸν ἀνώτατον ὅμως βαθμὸν ἔφθασεν ἡ μανία, ὅτε ὁ Ματθείσιος ἐφονεύθη εἴς τινα ἔξοδον, καὶ ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῆς κοινότητος ὁ Βοκκόλδιος. Οὗτος ἀνέθηκε κατὰ πρῶτον τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως εἰς *δώδεκα γηραιοὺς*, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξεν ἐκ τῶν τὰ μάλιστα ἐνθουσιασμένων ὑπὲρ τῶν νεωτερισμῶν τούτων, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ὁ *Κνιππερδολλίγγιος* εἶχε τὸ οὐσιωδέστατον μέρος ὡς δήμαρχος καὶ δήμιος. Ἔπειτα δ' εἰσήγαγε τὴν *πολυγαμίαν*, καὶ ἐθανάτωσεν ἀσυμπαθῶς τοὺς κατὰ τοῦ μυκτηρισμοῦ τούτου τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς ἐγερθέντας ἀντιπάλους του. Ὅτε δ' ἡ φανατικὴ μανία ἔφθασε τὸν ἀνώτατον αὐτῆς βαθμὸν ἔλαβεν ὁ προφήτης (κατὰ θείαν ἔμπνευσιν! ὡς διϊσχυρίζετο) τὸν τίτλον τοῦ « ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ». Φέρων δὲ τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς (τὸ στέμμα καὶ παγκόσμιον σφαῖραν κρεμαμένην ἐκ χρυσῆς ἁλύσεως) καὶ ἐνδεδυμένος ἐν πολυτελείᾳ καὶ λαμπρότητι κατέλαβεν ἤδη ὁ « ῥάπτης βασιλεὺς » δικαστικὴν ἕδραν εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Μοναστηρίου, ὅπου εἶχε στηθῆ ὁ « θρόνος τοῦ Δαυΐδ » καὶ εἰσήγαγε τυραννικὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἅμα καὶ φανατικὴν κυβέρνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἡνωμένα κατὰ τρόπον βδελυρώτατον πνευματικὴ ὑψηλοφροσύνη καὶ σαρκικὴ φιληδονία. Καὶ ἐπὶ μακρὸν μὲν ἀνθίσταντο οἱ ἀναβαπτισταὶ εὐτυχῶς καὶ ἀνδρείως πρὸς τὰ κακῶς ἐξωπλισμένα στρατεύματα τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν· καὶ ὅτε ἀκόμη ὁ πολιορκῶν αὐτοὺς στρατὸς ἐνισχύθη δι' αὐτοκρατορικῆς ἐπικουρίας, καὶ ἡ στενῶς πολιορκουμένη πόλις περιῆλθεν εἰς μεγίστην πεῖναν, ἐπέμενον σταθερῶς εἰς τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς· μάλιστα ὅτε οἱ ἐχθροὶ ἦσαν ἤδη ἐντὸς τῶν τειχῶν ὑπερασπίσθησαν μὲ τὴν ἀνδρίαν τῆς ἀπελπισίας. Ὁ Ῥοττμάννος ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ· ὁ δ' *ἐκ Λεΐδης Ἰωάννης* καὶ ὁ *Κνιπερδολίγγιος* ᾐχμαλωτίσθησαν, κατεβασανίσθησαν θανασίμως, καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐντὸς σιδηρῶν κλωβίων εἴς τινα πύργον· οἱ δὲ λοιποὶ μέρος μὲν ἐκαρατομήθησαν, μέρος δὲ ἐδιώχθησαν. Ὁ ἐπίσκοπος, οἱ κανονικοὶ καὶ οἱ εὐγενεῖς ἐπέστρεψαν καὶ εἰσήγαγον πάλιν εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν αὐστηρότητα τὸν καθολικισμόν, ὅστις ἔμεινεν ἔκτοτε ἐπικρατῶν ἐν Μοναστηρίῳ.

Μετά τινας δὲ δεκαετηρίδας ἔλαβον οἱ ἀναβαπτισταὶ παρὰ τοῦ ἱερέως *Μέννου* (✝ 1561) σωτήριον μεταβολὴν τοῦ δόγματος αὐτῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουσι μέχρι τῆς σήμερον ὡς *Μεννονῖται* ἢ *Βάπτισιν πρεσβεύοντες*. Ἁπλότης εἰς τὴν δίαιταν καὶ ἐνδυμασίαν καὶ ἀποδοκιμασία τῆς ἱερατικῆς τάξεως, τοῦ βαπτίσματος τῶν παίδων, τοῦ ὅρκου, τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας κλπ. διακρίνει αὐτοὺς ἔτι καὶ νῦν, ἀλλ' ἀπέβαλον τὰ ἐπικίνδυνα εἰς τὰ ἤθη καὶ τὴν πολιτείαν δόγματα τῶν πρώτων χρόνων. Διάγουσι δὲ βίον σιωπηλὸν ὡς ἐκμισθωταὶ γαιῶν καὶ γεωργοί.

§ 25. Μετ' ὀλίγον δὲ κατώρθωσε τὸ εὐαγγελικὸν δόγμα νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ δουκάτον τῆς *Σαξονίας* καὶ εἰς τὸ ἐκλεκτοράτον τοῦ *Βρανδεμβούργου*, ἀποθανόντων δύο ἡγεμόνων, οἵτινες ἔμενον ἄχρι τοῦδε σταθεροὶ ὀπαδοὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης. Τὸν δοῦκα δηλ. τῆς *Σαξονίας Γεώργιον* διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐρρῖκος, (1539) ὅστις, ὡς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Μαυρίκιος*, ἐπροστάτευε μετὰ ζήλου τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀναμόρφωσιν, καὶ κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῇ ἡ εὐαγγελικὴ λατρεία εἰς *Λειψίαν*, *Μίσναν* καὶ *Δρέσδην*, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἔλαβεν ἐν Σπανδαυΐᾳ *Ἰωακεὶμ* ὁ Β'. τὴν μετάληψιν κατ' ἀμφοτέρας τὰς μορφὰς, μεθ' ὃ παρεδέχθη ἡ χώρα τὸ δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων. Ἡ δὲ προσχώρησις τῆς Σαξονίας καὶ τοῦ Βρανδεμβούργου ἐπέφερε κρίσιν ἀποφασιστικὴν καθ' ὅλην τὴν Βόρειον Γερμανίαν. Μόνος δὲ ὁ δοὺξ τῆς *Βρουνσβίκης καὶ τοῦ Γουελφερβύτου Ἐῤῥῖκος*, ἀνὴρ σκληρὸς καὶ ἀσεβὴς, ἔμεινεν ἀκόμη σταθερὸς εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν, ὀλιγώτερον ἐκ πεποιθήσεως, ἢ ἐκ μίσους πρὸς τὸν Λανδγράφιον τῆς Ἔσσης, φίλον ποτὲ τῆς νεότητός του. Ἀλλὰ καὶ ἐν Γουελφερβύτῳ ἐνίκησε τὸ εὐαγγέλιον, ὅτε ὁ Ἐῤῥῖκος, ἀνταλλάξας σφοδρὰ ἔγγραφα, προσβάλλοντα πᾶσαν ἀνθρώπινον καὶ ἡγεμονικὴν ἀξίαν, ἐνικήθη (1542) ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς Ἔσσης καὶ Σαξονίας, καὶ ἀπήχθη εἰς αἰχμαλωσίαν. Εἰς δὲ τὸ ἄνω Παλατινάτον ἐκήρυξεν ὁ *Ὄθων Ἐῤῥῖκος* διὰ τοῦ Νοριμβεργοῦ ἱεροκήρυκος *Ὀσιάνδρου* τὸ Λουθηρανικὸν δόγμα, καὶ εἰς τὸ παραῤῥήνιον Παλατινάτον προσηνέχθη ἡ μετάληψις ὀλίγας ἑβδομάδας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Λουθήρου κατ' ἀμφοτέρας τὰς μορφὰς, ἀφοῦ τὴν 3 Ἰανουαρίου (1546) ἔψαλεν εἰς τὴν ἐν *Εἴδελβέργῃ* ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ εἰς λειτουργίαν συναθροισθεῖσα κοινότης τὸ εὐαγγελικὸν ᾆσμα. «Ἦλθεν ἡμῖν ἡ σωτηρία!» Ἔτι δὲ καὶ τῆς *Βάδης* τὸ *Δούρλακον* προσεχώρησεν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ὁμολογίαν, καὶ ὅτε μάλιστα ὁ ἐκλέκτωρ τῆς *Κολωνίας Ἑρμᾶννος* προέθηκεν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ μέτριον *ἀναμορφώσεως πρόγραμμα* καὶ ὁ δοὺξ τῆς *Κλέβης* ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ προστεθῇ εἰς τὴν Σμαλκαλδικὴν συμμαχίαν, τότε ἐφάνη ὅτε ἐξάπαντος ἤθελεν ὑποκύψει ἐν Γερμανίᾳ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἂν δὲν κατεπνίγετο διὰ τῆς βίας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀναμορφώσεως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ εἶχε πεισθῆ, ὅτι οὔτε *θρησκευτικαὶ συνδιαλέξεις* οὔτε *δίαιται* ἠδύναντο νὰ θεραπεύσωσι τὸ σχίσμα τῆς ἐκκλησίας· ἡ ἐλπίς του λοιπὸν ἐστηρίζετο ἀκόμη μόνον εἰς τὴν ΚΟΙΝΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ, τὴν ὁποίαν εἶχε προκηρύξει ὁ Πάπας Παῦλος Γ'. εἰς τὸ ΤΡΙΔΕΝΤΟΝ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(Δεκ. 1545). Ἀλλ' οἱ διαμαρτυρόμενοι, οἵτινες προεῖδον, ὅτι εἰς τοιαύτην σύνοδον, ἐπηρεαζομένην πολὺ ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἤθελον κατακριθῆ τὰ δόγματά των, δὲν παρεδέχθησαν αὐτὴν ὡς μὴ ἐλευθέραν καὶ μεροληπτικήν, καὶ ἐζήτησαν ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους. Μετὰ τοῦτο δ' ἐξέλιπε καὶ ἡ τελευταία ἐλπὶς τοῦ αὐτοκράτορος περὶ εἰρηνικοῦ συμβιβασμοῦ, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἑνότητα τῆς ἐκκλησίας μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων. Ὅθεν τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ἀπέθανεν (18. Φεβρ. 1546) ὁ Λούθηρος ὑπὸ πολλῶν βασανιζόμενος ὀδυνῶν τοῦ σώματος, εἰς τὴν πόλιν τῆς γεννήσεώς του *Εἰσλεβίαν*, ὅπου εἶχε προσκληθῆ διὰ νὰ ἐξομαλύνῃ ὡς διαιτητὴς φιλονεικίαν τινα, ἐξεῤῥάγη ὁ ΣΜΑΛΚΑΛΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ μεταξὺ Καρόλου τοῦ Ε'. καὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἡγεμόνων καὶ πόλεων τῆς Γερμανίας.

§. 26. Ἀποφασίσας δ' ὁ αὐτοκράτωρ νὰ πολεμήσῃ, ἔκαμε μυστικὴν συνθήκην μὲ τὸν Πάπαν, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν χρηματικὴν βοήθειαν, ἔτι δὲ μὲ τοὺς *πνευματικοὺς ἡγεμόνας* τοῦ κράτους καὶ μὲ τὸν δοῦκα τῆς *Βαυαρίας*. Ἀλλὰ σπουδαιότατον σύμμαχον εὗρε τὸν διαμαρτυρόμενον δοῦκα τῆς *Σαξονίας Μαυρίκιον*. Ὁ νέος οὗτος, φρόνιμος καὶ ἐμπειροπόλεμος ἡγεμών, ἀπὸ τοῦ 1547 κυβερνῶν ὡς Κύριος ἐν τῇ Ἀλβερτινικῇ Σαξονίᾳ, εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀρνηθῆ τὴν Σμαλκαλδικὴν συμμαχίαν καὶ προστεθῆ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἂν καὶ ὁ Φίλιππος τῆς Ἔσσης ἦτο πενθερός του, τοῦτο μὲν ἕνεκα προσωπικῆς πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν ἐκλέκτορα *Ἰωάννην Φρεδερῖκον* δυσμενείας, τοῦτο δὲ δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων. Ἡ δὲ συνθήκη αὕτη ἀνενεώθη τώρα. Ὁ Μαυρίκιος ὑπεσχέθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα εὐπείθειαν καὶ ἀφοσίωσιν, καὶ ἀναγνώρισιν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, καθόσον ἐν αὐταῖς ἤθελον ληφθῆ ὑπ' ὄψιν τὰ τρία κύρια ἄρθρα τοῦ προτεσταντικοῦ δόγματος, *δικαιολόγησις* διὰ τῆς πίστεως, *κύλιξ* καὶ *γάμος τῶν ἱερέων*· ἀντὶ δὲ τούτου ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέκτασιν τῆς χώρας του καὶ τὸ *ἐκλεκτορεῖον τῆς Σαξονίας*. Ἀλλ' οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες τόσον ὀλίγον ὑπωπτεύοντο τὰς συνθήκας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταύτας, ὥστε, ὅταν ὁ Σμαλκαλδικὸς στρατὸς ὥρμησεν εἰς πόλεμον, ἀνέθηκεν ὁ ἐκλέκτωρ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ ἐν τῷ στρατῷ εἰς τὸν ἐξάδελφον αὐτὸν Μαυρίκιον τὴν διοίκησιν τῶν ἐκλεκτορικῶν χωρῶν. Ὁ δὲ ἀνδρεῖος ΣΧΑΙΡΤΛΙΝΟΣ, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξαν ἀρχηγὸν αἱ πόλεις τῆς ἄνω Γερμανίας, ἤθελε, πορευόμενος δρομαίως πρὸς τὴν *Ρατισβόνην*, ὅπου εὑρίσκετο ὁ αὐτοκράτωρ μετ' ὀλίγων στρατευμάτων, νὰ ἐπιφέρῃ ταχέως κρίσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τὸ πολεμικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἴσχυον, ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὸν τοῦτο, διὰ νὰ μὴ βλάψῃ τὴν Βαυαρίαν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐστράφη ὁ Σχαίρτλινος πρὸς τὸ Τυρόλον, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔλευσιν τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων, ἢ νὰ διασκορπίσῃ τὴν ἐν Τριδέντῳ σύνοδον· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιχείρησις αὕτη δὲν τῷ ἐπετράπη, διὰ νὰ μὴ δυσαρεστηθῇ ὁ Φερδινάνδος. Οὕτως ἔλαβε καιρὸν ὁ Κάρολος, ὅστις εἶχεν ἤδη *προγράψει* τὸν ἐκλέκτορα καὶ τὸν λανδγράφιον διὰ τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ κράτος προδοσίαν, νὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἐπικουρικὰ στρατεύματα, καὶ νὰ καταλάβῃ ἐν *Ἰγγολστάδτῃ* ἰσχυρὰν θέσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἐχρονοτρίβησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀνωφελῶς εἰς μικρὰς μάχας, μέχρις οὗ ἡνώθησαν προσέτι καὶ τὰ στρατεύματα τῶν *Κάτω Χωρῶν* μετὰ τῶν στρατῶν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ὁ Κάρολος κατέστη ἱκανὸς νὰ τοὺς προσβάλῃ ἐπιθετικῶς. Εἰσέβαλε δὲ εἰς τὴν *Σουεβίαν*, ὅπου ἠκολούθησεν αὐτὸν ὁ Σμαλκαλδικὸς στρατός. Ἡ ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ ὥρα τοῦ ἔτους ἐγέννησεν εἰς τὰ Ἱσπανικὰ καὶ Ἰταλικὰ στρατεύματα ἀῤῥωστίας, καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐπερίμενον διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγον εὐνοϊκὴν συνθήκην, ὅτε ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Μαυρίκιος ἐπρόδωσε τοὺς φίλους καὶ ὁμοπίστους αὐτοῦ, καὶ εἰσέβαλε μετὰ δυνάμεως στρατοῦ εἰς τὰς ἐκλεκτορικὰς χώρας, μετήλλαξε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ὁ δ' Ἰωάννης Φριδερῖκος ἔσπευσεν εὐθὺς ὀπίσω πρὸς τὰ κράτη αὐτοῦ· μετ' ὀλίγον δ' ἐπέστρεψε καὶ ὁ λανδγράφιος καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, καὶ εἰς ὀλίγον διάστημα χρόνου διελύθη ὁ Σμαλκαλδικὸς στρατός.

§. 27. Τώρα λοιπὸν ἦτον ἀνοικτὴ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεσημβρινὴ Γερμανία. Καὶ ἐζήτουν μὲν Σύμβουλοι φρόνιμοι, νὰ προτρέψωσιν αὐτὸν ὅπως ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν θρησκείαν, καὶ φέρῃ πάλιν οὕτως ὅλας τὰς τάξεις εἰς ἀφοσίωσιν καὶ εὐπείθειαν. Ἀλλ' ὁ *Κάρολος* ἤθελε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἑνότητα τῆς ἐκκλησίας, καὶ συνάμα νὰ δώσῃ πάλιν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν δύναμιν τὴν παλαιὰν ὑπόληψιν. Διὸ ἐζήτησε παρὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Γερμανίας, νὰ ὑποταχθῶσι καὶ νὰ παραιτήσωσι τὴν Σμαλκαλδικὴν συμμαχίαν. Αἱ τρομαγμέναι αὐτοκρατορικαὶ πόλεις ὑπήκουσαν ταχέως εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Ἡ *Οὔλμα* παρέδωκε τὸ πυροβολικόν της, καὶ ἠγόρασε τὴν χάριν τοῦ αὐτοκράτορος διὰ μεγάλης ποσότητος χρημάτων ἐπίσης καὶ ἡ Εἵλβρόννα, Ἐσσλίγγη, Ῥεϋτλίγγη καὶ ἄλλοι τόποι. Ἀλλ' ἡ *Αὐγούστα* (*τῶν Βινδελίκων*) ἦτο τόσον καλὰ προμηθευμένη μὲ μηχανὰς καὶ ζωοτροφίας, ὥστε ὁ *Σχαίρτλινος* ἐπρότεινεν εἰς τὸν αὐτόθι ἄρχοντα νὰ διατηρῇ τὴν πόλιν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, μέχρις οὗ ἀναλάβῃ ἡ διαμαρτυρομένη Γερμανία καὶ ἐξοπλισθῇ ἐκ νέου καλῶς· ἀλλὰ τὸ μικρόψυχον συμβούλιον τῶν μεγαλεμπόρων (μάλιστα ὁ *Φούγγερος*) ἀπεφάσισε νὰ παραδοθῇ· μετὰ τῆς πόλεως δ' ἀπέκτησεν ὁ αὐτοκράτωρ τὸ λαμπρὸν πυροβολικὸν καὶ μέγα ποσὸν χρημάτων· μετ' ὀλίγον δ' ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά της καὶ τὸ *Φραγκφοῦρτον* καὶ *Στρασσβοῦργον*. Ὁ γηραιὸς δοὺξ τῆς *Βυρτεμβέργης Οὐλερῖχος* ἐταπεινώθη, ἐμέτρησε τὸ ἐπιταχθὲν εἰς αὐτὸν ποσὸν χρημάτων καὶ παρεχώρησε τὰ ἀξιολογώτατα αὐτοῦ φρούρια εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Ὁ δὲ γηραιὸς ἐκλέτωρ τῆς *Κολωνίας*, ἀναθεματισθεὶς ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀπειληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰσπανικῶν στρατευμάτων καὶ ἐγκαταλειφθεὶς τελευταῖον ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ τάξεων, παρῄτησε τὸ ἀξίωμά του, καὶ παρεχώρησε τὴν θέσιν του εἰς παλαιόπιστον τινὰ διάδοχον, ὅστις ἐξέβαλε πάλιν ταχέως τὴν Γερμανικὴν λατρείαν διὰ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας. Μέχρι δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ 1547 ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Γερμανία εἶχε καταστῆ ἀμαχητὶ εὐπειθής.

§. 28. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὁ *Ἰωάννης Φριδερῖκος* ἀπέκρουσε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ στρατεύματα τοῦ *Μαυρικίου*, ἐπανέκτησε πάλιν μὲ ὀλίγον κόπον τὴν χώραν αὐτοῦ, καὶ ἐκυρίευσε τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἀλβερτικῆς Σαξονίας, ἐκτὸς τῆς *Δρέσδης* καὶ *Λειψίας*. Πανταχοῦ δ' ἐχαιρέτων αὐτὸν οἱ διαμαρτυρόμενοι λαοὶ μετ' ἀλαλαγμῶν χαρᾶς, καὶ δὲν ἤθελεν εἶσθαι δύσκολον εἰς αὐτὸν νὰ συναθροίσῃ ἀξιόλογον στρατιωτικὴν δύναμιν, καὶ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης Φριδερῖκος δὲν ἦτον ἀνὴρ ἐπιχειρηματικὸς καὶ ἐν τῇ εὐσεβεῖ αὐτοῦ καρδίᾳ δὲν εἶχεν εἰσέτι σβεσθῇ τὸ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα σέβας, ἂν καὶ οὗτος εἶχε προγράψει αὐτόν· διὸ δὲν ἐδέχθη τὴν προσφερθεῖσαν ἐπικουρίαν. Εὑρεθεὶς δ' εἰς ἀνάγκην ὁ Μαυρίκιος προσεκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ τὸν βοηθήσῃ. Οὗτος δὲ, καί τοι ὑποφέρων δεινὰς ἐξ ἀρθρίτιδος ὀδύνας, ἔσπευσε πρὸς τὴν Βοεμίαν, καὶ ἐξεστράτευσεν ἔπειτα ἡνωμένος μὲ τὸν Μαυρίκιον καὶ Φερδινάνδον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ, ὅστις εὑρίσκετο παρὰ τὴν Ἔλβαν μὲ 6000 ἄνδρας. Πλησιάζοντος δὲ τοῦ αὐτοκράτορος, ἠθέλησε μὲν ὁ Ἰωάννης Φριδερῖκος νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν ὀχυρὰν Βυττεμβέργην, μέχρις οὗ συναθροίσῃ περὶ ἑαυτὸν τὰ διεσκορπισμένα αὐτοῦ τάγματα· ἀλλ' ὁ αὐτοκρατορικὸς, ἐξ 27,000 ἀνδρῶν συγκείμενος στρατὸς διέβη τὴν Ἔλβαν, ὁδηγηθεὶς ὑπό τινος χωρικοῦ, ἐπέπεσεν ἀπροσδοκήτως πρωΐαν κυριακῆς τινος, ὅτ ὁ ἐκλέκτωρ ἔτυχε νὰ ἦναι εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ, κατὰ τῶν εἰς ἀποχώρησιν ἀσχολουμένων ἱππέων αὐτοῦ, καὶ ἐνίκησεν εὐκόλως εἰς τὴν ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΜΥΛΒΕΡΓΗΝ ΜΑΧΗΝ (24 Ἀπριλίου 1547) ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Λοχαυΐας. Ὁ δ' Ἰωάννης Φριδερῖκος, ἀνὴρ βαρὺς, ἐπληγώθη εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἔπεσε μετ' ἀνδρείαν ἀντίστασιν αἰχμάλωτος. Καὶ αἰχμάλωτος ὢν, ἔδειξε τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν παρέχουσιν εὐσυνειδησία καὶ σταθερὰ πρὸς τὸν θεὸν πίστις. Μετὰ μεγίστης ἀταραξίας, χωρὶς μάλιστα νὰ διακόψῃ τὸ ζατρίκιόν του, ἤκουσε τὴν εἰς θάνατον *καταδίκην*, τὴν ὁποίαν διέταξε νὰ ἐκφωνήσουν κατ' αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ. Ἐν τούτοις ὁ Κάρολος δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσίν της· ἐπροτίμησε δὲ νὰ μεταβάλῃ τὴν θανατικὴν ποινὴν εἰς φυλά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κισιν διὰ βίου, μὲ τὴν συμφωνίαν, ὁ Ἰωάννης Φριδερῖκος νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰ φρούριά του, καὶ *νὰ παραχωρήσῃ τὴν χώραν του μετὰ τοῦ ἐκλεκτορικοῦ ἀξιώματος εἰς τὸν Μαυρίκιον*. Οὕτως ἐπέρασε τὸ ἐκλεκτοράτον ἀπὸ τῆς Ἐρνεστινικῆς εἰς τὴν Ἀλβερτινικὴν γενεὰν ἐν Σαξονίᾳ. Μετ' εὐσεβοῦς δ' ὑπομονῆς ὑπέφερεν ὁ Ἰωάννης Φριδερῖκος τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας· καὶ τὴν πρὸς τὸν θεὸν πεποίθησιν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ ὡραῖον ἐκκλησιαστικὸν ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται εἰς αὐτὸν «Ὅπως ἀρέσκ' εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ ἀρέσκει»! — Τώρα ἔπρεπε νὰ σωφρονισθῇ καὶ ὁ Λανδγράφιος τῆς Ἔσσης. Ἀλλ' ὁ *Μαυρίκιος* καὶ ὁ Βρανδεμβούργου *Ἰωακεὶμ* ἐμεσολάβησαν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐπέτυχον τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι «ἂν ἀφεθῇ εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ αὐκράτορος, ζητήσῃ συγγνώμην καὶ παραδώσῃ τὰ φρούριά του, δὲν ἤθελε τιμωρηθῇ οὔτε μὲ σωματικὴν τιμωρίαν οὔτε μὲ φυλάκισιν διὰ βίου.» Διὰ *προσωπικῆς* δὲ συνδιαλέξεως ἔγειναν οἱ ὅροι ἔτι ἠπιώτεροι, οὕτως ὥστε οἱ δύο ἡγεμόνες ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν λανδγράφιον ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ ἰδιοκτησίας. Πεποιθὼς εἰς ταῦτα ὁ Φίλιππος, ἐπορεύθη, ἀφοῦ πρότερον ἔλαβεν ἔγγραφον ἐξασφαλίζον αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, εἰς τὴν Ἄλλην, ὅπου ἦτο τὸ αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον. *Ὅτε δὲ πίπτων* ἐδῶ *εἰς τοὺς πόδας* ἐν μέσῳ πανηγυρικῆς συναθροίσεως *ἐζήτησε συγγνώμην*, καὶ προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ δουκὸς *Ἄλβα* εἰς τὸν δεῖπνον, ἐπορεύθη εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐκρατήθη, καί τοι ἀντιλέξας ματαίως. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἠδύνατο νὰ καταφρονήσῃ τὸν θρίαμβον τοῦ νὰ ἔχῃ τοὺς δύο μεγίστους αὐτοῦ ἐχθροὺς εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα κατέλιπεν ὁ Κάρολος τὴν Σαξονίαν, καὶ ἔλαβε τοὺς αἰχμαλώτους μεθ' ἑαυτοῦ. Ἡ πρᾶξις ὅμως αὕτη ἐπέφερε κατὰ πρῶτον ψυχρότητα μεταξὺ τοῦ Μαυρικίου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος.

§. 29. **Ἐν τούτοις εἶχε κάμει τὰς συνδιασκέψεις αὐτῆς ἡ κατὰ τὴν 13 Δεκεμβρίου 1545 συγκαλεσθεῖσα ΕΝ ΤΡΙΔΕΝΤΩ ΣΥΝΟΔΟΣ.** Ἐπειδὴ ὅμως αἱ διαπραγματεύσεις ἐγίνοντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Πάπα, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ κυριώτερον μέρος τῆς συνελεύσεως συνίστατο ἐκ κληρικῶν καὶ ἀφωσιωμένων τοῦ Πάπα, ἔλαβον τὰ ψηφίσματα τῆς Συνόδου τοιαύτην ὄψιν, ὥστε οἱ διαμαρτυρόμενοι ἔβλεπον εἰς αὐτὰ ἀπώθησιν μᾶλλον ἢ πλησίασιν. Ἡ πορεία δ' αὕτη τῆς Συνόδου ἐδυσαρέστησε τὰ μέγιστα τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἤλπιζε νὰ κατορθώσῃ τώρα τὴν ἐκ τοσούτου χρόνου ἐπιθυμητὴν ἕνωσιν τῶν διαφόρων δογμάτων· ἔκαμε λοιπὸν τὰς παρατηρήσεις του, καὶ ἐπεθύμησε νὰ κρατῶσι μυστικὰς τὰς ἀποφάσεις, καθ' ὅσον μάλιστα εἶχε πείσει τώρα τοὺς διαμαρτυρουμένους νὰ ὑποσχεθῶσιν, ὅτι ἤθελον *ὑπακούσει εἰς τὴν σύνοδον*, ἂν τὰ ἀποφασισμένα ἤδη ἄρθρα ἤθελον ὑποβληθῇ εἰς νέαν διάσκεψιν. Ἀλλ' ὁ Παῦλος Γ'., ὅστις παρετήρησε καλῶς, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ σκοπὸν ἔχει νὰ περιορίσῃ τὸν Παπισμόν, καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τοιαύτας μεταῤῥυθμίσεις, ὥστε νὰ δυνηθῶσιν οἱ διαμαρτυρόμενοι νὰ ἀποφασίσωσι περὶ συμβιβασμοῦ, ὄχι μόνον διέταξε νὰ γίνωσι γνωστὰ τὰ ψηφίσματα, ἀλλὰ καὶ *μετέθηκε τὴν Σύνοδον εἰς τὴν Βονωνίαν* (1547). Ἐντεῦθεν ἐθυμώθη πολὺ ὁ αὐτοκράτωρ. Καὶ ἀπηγόρευσε μὲν εἰς τοὺς κληρικοὺς νὰ καταλίπωσι τὸ Τρίδεντον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ εἰμὴ τοὺς ὀλιγωτέρους· καὶ διὰ νὰ προοδοποιήσῃ ἐν Γερμανίᾳ τὴν ἐκ νέου ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας, ἐξέδωκε κανονισμὸν περὶ τοῦ πῶς ἔμελλον νὰ ἔχωσι τὰ πράγματα μέχρι τοῦ τέλους τῆς συνόδου. Ἔγεινε δὲ τοῦτο διὰ τοῦ ΑΥΓΟΥΣΤΑΝΟΥ ΕΝ ΤΩ ΜΕΤΑΞΥ (INTERIM.) (1548), τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο προσδιωρισμένον καὶ διὰ τὰς δύο θρησκευτικὰς μερίδας, μετέπειτα ὅμως ἐπεριωρίσθη εἰς μόνους τοὺς διαμαρτυρομένους. Ἐν τούτῳ δὲ παρεχωρήθη μὲν εἰς τοὺς ὁμολογητὰς τῆς Εὐαγγελικῆς ἐκκλησίας τὸ ἱερὸν *ποτήριον* καὶ ὁ *γάμος τῶν ἱερέων*, ἐζητήθη δὲ προσπλησίασίς τις διά τινος ἀορίστου παραστάσεως εἰς τὰ περὶ *δικαιολογίας*, *λειτουργίας* καί τινων ἄλλων ἄρθρων δόγματα, εἰς τὴν *θεολατρείαν* ὅμως καὶ τὰς *τελετὰς* διετηρήθη ἡ παλαιὰ συνήθεια. Ἀλλὰ τὸ *ἐν τῷ μεταξὺ* τοῦτο εὗρε μεγάλην ἀντίπραξιν, ὀλιγώτερον εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους ἢ εἰς μόνας, ἢ ὅσον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς τὰς *πόλεις* καὶ τοὺς *ἱεροὺς κήρυκας*. Οἱ τελευταῖοι δὲν ἠδύναντο οὔτε παυόμενοι τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν, οὔτε στερούμενοι κτημάτων καὶ ἐλευθερίας νὰ πεισθῶσιν εἰς παραδοχὴν θρησκευτικοῦ δόγματος, ὅπερ ἀντέφασκεν εἰς τὴν συνείδησίν των. Διωχθέντες δ' ἐκ τῶν ποιμνίων αὐτῶν, ἔφυγον τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκιακὴν ἑστίαν, ὅπως σωθῶσι διὰ κεκρυμμένων ὁδῶν εἰς τὰς πόλεις τῆς Βορείου Γερμανίας, αἵτινες ἀπέκρουσαν ὁριστικῶς τὸ *ἐν τῷ μεταξύ*. Καὶ τετρακόσιοι μὲν περίπου ἱεροκήρυκες ἔφυγον τὴν χώραν αὐτῶν. Εἰς τοὺς πλείστους δὲ παρέσχεν ἄσυλον τὸ προγραφὲν *Μαγδεβοῦργον*. Καὶ εἰς τὴν Σαξονίαν δὲ, τὴν κοιτίδα τῆς ἀναμορφώσεως, ἔφυγον πολλοὶ κληρικοὶ ἐκ μίσους πρὸς τὸ *ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Λειψίας*, διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὁποίου κατηγορήθη ὁ Μελάγχθων ὡς δείξας ὑπὲρ τὸ δέον μεγάλην συγκατάβασιν. Ἐκ Μαγδεβούργου δ' ἐξῆλθον πλῆθος σφοδρῶν συγγραμματίων, σατυρῶν, σκωπτικῶν ποιημάτων καὶ ξυλογραφιῶν, τὰ ὁποῖα ἐζήτουν νὰ διεγείρωσι τὴν χλεύην καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ *ἐν τῷ μεταξὺ* καὶ τῶν πρωτουργῶν αὐτοῦ.

§. 30. Καθ' ἣν στιγμὴν (1551) ἐνόμιζεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ἐπραγματοποίησις τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ· ὅτε ἡ Σύνοδος μετετέθη ἐκ νέου εἰς Τρίδεντον, καὶ ἐπαρουσιάσθησαν μάλιστα εἰς αὐτὴν τινὲς τῶν διαμαρτυρομένων τάξεων· ὅτε ὅλαι αἱ περιστάσεις συνέτειναν εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσωσιν αὐτὸν *παγκόσμιον ἀρχηγὸν τῆς Χριστιανωσύνης* κατὰ μεσαιώνιον ἔννοιαν, καὶ ἐβόσκετο ἤδη μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἤθελε κατορθώσει νὰ ἐκλέξωσι τὸν υἱόν του διάδοχον, καὶ νὰ καταστήσῃ οὕτω κληρονομικὸν τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα εἰς τὴν οἰκογένειάν του, τότε εὗρεν ἀπροσδόκητον ἀντίπραξιν εἰς τὸν ἄνδρα, εἰς τὸν ὁποῖον ὤφειλε τὰς μέχρι τοῦδε νίκας αὐτοῦ, — εἰς τὸν *Μαυρίκιον τῆς Σαξονίας*. Ὁ φρόνιμος οὗτος ἡγεμὼν ἐνόησε καλῶς, εἰς ποῖον κίνδυνον ἤθελε περιστῇ ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τῆς Γερμανίας, ἂν Κάρολος ὁ Ε'. ἐξετέλει τὰ σχέδια αὐτοῦ, ἐνόησε καλῶς, πόσον ἐφείλκυσε τὸ μῖσος ὅλων τῶν διαμαρτυρομένων, προδώσας αὐτοὺς εἰς τὰ κοινὰ πράγματα, ἀφοῦ μάλιστα ἀνέλαβεν ἐν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ονόματι τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατὰ τοῦ *Μαγδεβούργου* προγραφῆς, καὶ ἤρχισε νὰ πολιορκῇ τὴν πόλιν «ὅπου καὶ μόνον εἶχεν εὕρει ἀκόμη καταφύγιον ἡ εἰλικρινὴς γλῶσσα τοῦ εὐαγγελίου.» Διὰ τολμηρᾶς δὲ μόνον καὶ μεγάλης πράξεως ἠδύνατο νὰ ἐπανακτήσῃ πάλιν τὴν ἀπολεσθεῖσαν αὐτοῦ τιμήν. Διὸ συνέδεσε μυστικὰ συμμαχίαν μετὰ πολλῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, καὶ ἐβεβαιώθη περὶ τῆς βοηθείας τοῦ Γάλλου βασιλέως *Ἐρρίκου* τοῦ Β΄. διὰ συνθήκης, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐπετράπη εἰς αὐτὸν, νὰ καταλάβῃ τὰς πόλεις *Μέτας*, *Τοῦλλον* καὶ *Βερδδουνον*, μετ' ἐπιφυλάξεως ὅμως τῶν δικαιωμάτων τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ δὲ ἱπποτικὸς μαρχίων τοῦ *Βρανδεμβούργου* καὶ *Κουλμβαχίου* *Ἀλβέρτος*, σύμμαχος τοῦ Μαυρικίου, διεύθυνε τὰς διαπραγματεύσεις. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπένειμεν ὁ Μαυρίκιος εἰς τὴν πόλιν Μαγδεβοῦργον χάριν καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, καὶ κατέπεισεν οὕτως αὐτὴν νὰ ὑποταχθῇ. Καὶ συνεβούλευον μέν τινες τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις εὑρίσκετο ἐν *Οἰνιπόντῳ* (Ἰνσβρουκκίῳ), νὰ φοβῆται· ἀλλ' ὁ Μαυρίκιος, δεινὸς ὢν ὑποκριτὴς, ἐγνώριζε νὰ διασκεδάζῃ πᾶσαν ὑποψίαν, ἥτις ἤθελεν ἀναφυῇ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ αὐτοκράτορος· ὑπ' ἐξωτερικὴν δ' εὐθυμίαν καὶ εὐφρόσυνον ὁμιλητικότητα ἔκρυπτε τὰ ἐν βάθει σχέδια αὐτοῦ, καὶ ὁ εἰς Ἱσπανικὰς καὶ Ἰταλικὰς μηχανοῤῥαφίας ἠσκημένος Κάρολος, ἐνόμισεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸν ἀπατήσῃ Γερμανός. Ἀπροσδοκήτως ὅμως ὥρμησεν ὁ Μαυρίκιος μὲ τρία στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα πρὸς μεσημβρίαν, κατέλαβε τὴν *Αὐγούσταν* (*Βινδελίκων*), καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὸ Τυρόλον. (Μάρτ. 1552) Ἐπλησίαζε δὲ ἤδη τὸ *Οἰνίποντον*, διὰ νὰ λάβῃ αἰχμάλωτον τὸν αὐτοκράτορα, ὅτε στάσις τις μεταξὺ τῶν Γερμανῶν γεωδούλων παρέσχεν εἰς τὸν τελευταῖον εὐκαιρίαν νὰ ἀναχωρήσῃ. Συνταραχθεῖσα δὲ διελύθη ἡ ἐν Τριδέντῳ ἐκκλησιαστικὴ σύνοδος, καὶ ὁ Κάρολος ἔφυγεν εἰς τὴν Καρινθίαν ἀφοῦ ἐλευθέρωσε τὸν αἰχμάλωτον ἐκλέκτορα Ἰωάννην Φριδερῖκον, πάσχων ὑπὸ ἀρθρίτιδος καὶ καταβεβλημένος ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν χιονεσκεπῶν ὀρέων τοῦ Τυρόλου διανυκτερεύσεων. Ἀφῆκε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δ' εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φερδινάνδον τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς εἰρηνοποιήσεως. Οὗτος δὲ συνωμολόγησε πάραυτα πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας τὴν ΕΝ ΠΑΣΣΑΥΙᾼ ΣΥΝΘΗΚΗΝ (Αὔγ. 1552) διὰ τῆς ὁποίας « *παρεχωρεῖτο εἰς τοὺς ὁμολογητὰς τῆς Αὐγουσταν῀ης ὁμολογίας ἀπόλυτος θρησκευτικὴ ἐλευθερία, κατηργεῖτο τὸ ἐν τῷ μεταξὺ, ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος δὲν εἶχε κῦρος διὰ τοὺς διαμαρτυρομένους, καὶ ἠλευθεροῦτο ὁ Λανδγράφιος τῆς Ἔσσης*. Συγχρόνως δ' ἔμελλε νὰ λάβῃ χώραν σταθερὰ *κατάστασις εἰρήνης καὶ ἀμνηστεία*.

§. 31 Ἡ ἐν Πασσαϋίᾳ εἰρήνη ἦτο τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Μαυρικίου. Ὅτε δ' ὁ μέχρι τοῦδε σύμμαχος αὐτοῦ, ὁ *Ἀλβέρτος* τοῦ *Βρανδεμβούργου* δὲν παρεδέχθη τὴν συνθήκην, καὶ ἐξηκολούθει τὰς ληστρικὰς καὶ φιλοπολέμους αὐτοῦ πράξεις εἰς τὴν κάτω Σαξονίαν, ἐξεστράτευσεν ὁ Μαυρίκιος κατ' αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ εἰρηνεύσῃ. Ἦλθον δ' εἰς μάχην παρὰ τὴν *Σειβερσχώσην*. (1553) Καὶ ἐνίκησε μὲν ὁ ὀξὺς Μαυρίκιος, ἀλλ' εἴς τινα ἀγρίαν συμπλοκὴν ἱππικοῦ ἔλαβεν ἐκ πυροβόλου πληγὴν, ἐξ ἧς ἀπέθανε δύο ἡμέρας μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ὑπῆρξε δ' ἀνὴρ σπανίων πλεονεκτημάτων· « προφυλακτικὸς καὶ μυστικὸς, ἐπιχειρηματικὸς καὶ δραστήριος ». Δύο δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ἔλαβε χώραν ἡ ΕΝ ΑΥΓΟΥΣΤῌ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΙΡΗΝΗ (1555), δι' ἧς ἐξησφαλίσθη εἰς τὰς διαμαρτυρομένας τάξεις *τῆς Αὐγουστανῆς ὁμολογίας* οὐ μόνον πλήρης *ἐλευθερία συνειδήσεως* καὶ *θρησκείας*, καὶ *πολιτικὰ δικαιώματα ἴσα* πρὸς τοὺς καθολικοὺς, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς τὸ μέλλον κτῆσις τῶν ἤδη δημευθέντων ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Καὶ εἰς τοὺς *ὑπηκόους* μὲν, οἵτινες δὲν ἠκολούθουν τὴν θρησκείαν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ τόπου, διωμολογήθη τὸ δικαίωμα *τῆς ἐλευθέρας ἀναχωρήσεως*, εἰς δὲ τοὺς μείναντας *ἀνοχή*. Ἀλλὰ τὴν σφοδροτάτην ἔριν διήγειρεν ἡ αἴτησις τῶν παλαιοπίστων, ὅτι αἱ *κληρικαὶ τάξεις*, αἵτινες ἤθελον προσέλθει *τοῦ λοιποῦ* εἰς τὴν νέαν ἐκκλησίαν, ἔπρεπε νὰ στερῶνται τῶν ἀξιωμάτων καὶ εἰσοδημάτων αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δὲν ἠδύναντο νὰ συμφωνήσωσι περὶ τούτου, ἔμεινεν τοῦτο ἀναποφάσιστον, καὶ εἰσήγαγον ὡς ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΕΠΙΦΥΞΙΝ εἰςτὰ ἄρθρα τῆς εἰρήνης. « σπόρον φονικῶν πολέμων ».

§. 32. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη εἰρήνη ἐματαίωσε τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνότητα καὶ ἀφήρεσεν ἀπ᾽ αὐτοῦ τὸ πρῶτον διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ἐνδιάφορον. Ὅθεν καταβεβλημένος ὑπὸ δυσθυμίας καὶ σωματικῶν παθημάτων, ἀπεφάσισε νὰ παραιτήσῃ τὴν κυβέρνησιν, καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς μοναστήριον νὰ ζήσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του ἐν σιωπῇ καὶ μετανοίᾳ. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετέφερεν ἐνώπιον πανηγυρικῆς τινος ἐν *Βρυξέλλαις* συνελεύσεως (24 Ὀκτωβρ. 1555) εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ *Φίλιππον* πρῶτον μὲν τὰς *Κάτω Χώρας*, καί τινα χρόνον μετὰ ταῦτα καὶ τὰ βασίλεια τῆς *Ἰσπανίας* καὶ *Νεαπόλεως*, καθὼς καὶ τὸν *Νέον Κόσμον*· τὰ Αὐστριακὰ ὅμως κράτη καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν Γερμανικῶν πραγμάτων εἶχε πρότερον ἔτι δώσει εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *Φερδινάνδον*. Μετὰ ταῦτα δ᾽ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἰσπανίαν, ὅπου εἶχε διατάξει νὰ ἀνεγείρωσιν οἴκημα εἰς τὸ εὐφρόσυνον κατωφερὲς λόφου, περιστοιχιζομένου ὑπὸ δενδροφυτειῶν, πλησίον τοῦ μοναστηρίου τοῦ *ἁγίου Ἰούστου*. Ἀποσυρθεὶς δ᾽ ἐνταῦθα ἔζησε δύο ἔτη ἀκόμη ἐν σιωπῇ, ἀσχολούμενος εἰς θρησκευτικὰς ἀσκήσεις καὶ εὐσεβεῖς θεωρίας, χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ παντελῶς τοῦ νὰ προσέχῃ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κράτους. Ἐν τούτοις ἔλαβεν ὁ Φερδινάνδος Α΄. διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἡγεμόνων τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα τῆς Γερμανίας, ἀφοῦ πρῶτον ὑπεχρεώθη νὰ φυλάξῃ τὴν *θρησκευτικὴν εἰρήνην* τὴν ὁποίαν καὶ διετήρησε πιστότατα.

4. Πορεία τῆς ἀναμορφώσεως διὰ τῆς Εὐρώπης.

ά.) *Λουθηρανισμὸς καὶ Καλβινισμός.*

§. 33. Ἐν *Γερμανίᾳ*, ὅπου εἶχε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀνακίνησις, ἀνεφύη συνεπείᾳ τῆς ἀναμορφώσεως ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέγιστος χωρισμὸς τῶν θρησκευτικῶν ὁμολογιῶν. Ἐπὶ μακρὸν δ' ἐπάλαισε τὸ *Λουθηρανὸν* σχῆμα τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ *Καθολικὸν* διὰ τὴν νίκην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὁρμηθὲν ἀπὸ τῆς *Σαξονίας* καὶ *Ἔσσης*, διεδόθη κατὰ μικρὸν πέραν τῶν γειτόνων χωρῶν, ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Βόρειον Γερμανίαν, ἔκαμε νικητηρίους προόδους ἐν *Φραγκονίᾳ* καὶ *Σουεβίᾳ*, καὶ ἤνοιξε ἀπὸ τοῦ *Στρασσβούργου* διὰ τῆς βίας δρόμον πρὸς τὴν *Ἀσλατίαν* καὶ *Λοθαριγγίαν*. Πρώϊμα δ' εἶχον προχωρήσει τὰ ἀξιώματα τοῦ Λουθήρου πρὸς τὸν Βιστούλαν καὶ τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς Θαλάσσης, ἔνθα ὁ προεστὼς τοῦ Τευτονικοῦ τάγματος (§. 56) ὁ *Βρανδεμβούργου Ἀλβέρτος*, στενοχωρούμενος ὑπὸ τῶν Πολωνῶν, καὶ ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ κράτους, προσῆλθεν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἐκκλησίαν, μετέβαλε τὴν *Πρωσσίαν* εἰς κληρονομικὸν δουκάτον, καὶ ἀνεγνώρισε τὴν τιμαριωτικὴν ἀρχὴν τῆς Πολωνίας (Ober lehnsherrlichkeit). Αὐτὸ δὲ τοῦτο ἔγεινεν ἐν *Κουρλανδίᾳ* καὶ *Λιφλανδίᾳ* ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν *Ξιφιπποτῶν* (Schwertritter). — Τὸ δὲ Καθολικὸν σχῆμα τῆς ἐκκλησίας εὗρε τὰ μάλιστα ζηλωτὰς ὑπερμάχους τοὺς δούκας τῆς *Βαυαρίας*, τὸν ἐν *Αὐστρίᾳ* ἄρχοντα οἶκον καὶ τοὺς κληρικοὺς *ἐκλέκτορας* καὶ *ἡγεμόνας ἐπισκόπους*. Καὶ ἦτο μὲν τὸ *Ἰγγολστάδιον* δραστήριον φυτώρειον τῆς παλαιᾶς πίστεως. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ δύο αὐτοκράτορες *Φερδινάνδος Α'*. καὶ *Μαξιμιλιανὸς Β'*. ἤπια φρονοῦντες, ἀπέφευγον νὰ ἐπιφέρωσι βίαν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ὑπηκόων αὐτῶν, διὰ τοῦτο ἀπέκτησεν μετ' ὀλίγον ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία καὶ εἰς τὰ *κληρονομικὰ κράτη* τῆς *Αὐστρίας* πολυαρίθμους ὀπαδούς. Ἐν τῷ ἀρχιδουκάτῳ *Αὐστρίᾳ*, ἐν *Καρινθίᾳ* καὶ *Στυρίᾳ*, ἔλαβον οἱ διαμαρτυρόμενοι *ἐλευθερίαν τῆς πίστεως* καὶ ᾠκοδόμησαν πολλὰς ἐκκλησίας. Ἐν *Οὐγγαρίᾳ* δὲ καὶ *Τρανσσυλβανίᾳ* προώδευσεν ἡ ἀναμόρφωσις τοσοῦτον, ὥστε οἱ εὐαγγελισταὶ ὑπερέβαινον τὴν ἐναντίαν μερίδα κατὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ κατώρθωσαν νὰ λάβουν *θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν* καὶ *ἰσότητα δικαιωμάτων* πρὸς τοὺς Καθολικούς. Ἐν *Βοεμίᾳ* δὲ προσῆλθον οἱ παλαιοὶ *Οὐσσῖται* (Οὐτρακουισταὶ) κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εἰς τὸ Λουθηρανὸν δόγ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μα. Ἀλλ' ἂν καὶ πολλαὶ συνθῆκαι ἐξησφάλισαν τὰ δίκαια τῶν διαμαρτυρομένων εἰς τὰς Αὐστριακὰς χώρας, οἱ μεταγενέστεροι ὅμως κυριάρχαι παρέβλεψαν αὐτὰς, καὶ ἔδωκαν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐπικράτησιν ἐν τῇ πολιτείᾳ. — Ἐνωρὶς δ' εὗρε καὶ τὸ *ἀναμορφωτικὸν σχῆμα τῆς ἐκκλησίας*, ὅπερ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν *Ἐλβετίᾳ*, εἴσοδον εἰς τὴν Γερμανίαν. Διότι ναὶ μὲν ὑπό τινων μόνον πόλεων τῆς Νοτίου Γερμανίας ἔγεινε δεκτὴ καὶ ὑπεστηρίχθη ἡ διδασκαλία τοῦ *Ζβιγγλίου* (§. 18. καὶ ἑξ.), ἀλλ' ὅτε ὁ *Καλβῖνος* παρέλαβεν ἐν Γενεύῃ τὰ ἀξιώματα τοῦ Ζβιγγλίου, καὶ συνδέσας αὐτὰ μετ' ἰδίων δοξασιῶν ἀπετέλεσεν ἴδιον χωριστὸν σύστημα, ἀπέκτα ὁσημέραι ἡ ἀναμορφωτικὴ ἐκκλησία καὶ ἐν Γερμανίᾳ πλειοτέρους ὀπαδούς. *Φριδερῖκος* δὲ Γ'. ὁ ἐκ τοῦ *Παλατινάτου* εἰσήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν χώραν του, καὶ διέταξε τὸν *Οὐρσῖνον* καὶ *Ὀλεβιανὸν* νὰ συγγράψωσι ΤΗΝ ΚΑΤΗΧΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΪΔΕΛΒΕΡΓΗΣ, τὸ πόῤῥω διαδοθὲν ἔγγραφον τῆς ὁμολογίας τοῦ Καλβινισμοῦ (1559)· αὐτὸ δὲ τοῦτο ἔγεινεν ἐν *Ἔσσῃ*, *Βρέμῃ* καὶ *Βρανδεμβούργῳ*. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ *Μελάγχθων* καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (*Φιλιππισταὶ*, *Κρυπτὸ-Καλβινισταὶ*) ἦσαν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀληθείας τῆς Καλβινικῆς συγγραφῆς. Διὰ τῆς γνωστοποιήσεως δὲ τῆς δοξασίας ταύτης κατεπίκρανεν ὁ Μελάγχθων τὴν δύσιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοσοῦτον, ὥστε συκοφαντηθεὶς κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον πλήρης βαρυθυμίας· καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ κατεδιώχθησαν ἐν Σαξονίᾳ καὶ ἐῤῥίφθησαν εἰς τὰ δεσμωτήρια (1560). Τὸ δὲ *σχῆμα τῆς ὁμονοίας*, ἔγγραφον ὁμολογίας ὑπογραφὲν περὶ τὸ 1580 ὑπὸ 96 Λουθηρανικῶν τάξεων τοῦ κράτους, σκοπὸν μὲν εἶχε τὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν Γερμανῶν διαμαρτυρομένων, διήνοιξεν ὅμως μᾶλλον τὸ μεταξὺ τῶν *Καλβινιστῶν* καὶ *Λουθηρανῶν* χάσμα, καὶ ἐπηύξησε τὸ κακόδαιμον μῖσος τοῦ ἑνὸς δόγματος πρὸς τὸ ἄλλο.

§. 34. Ἀλλὰ καὶ ἡ *Ἐλβετία* ἔλαβε πρὸς τῷ Καθολικῷ δόγματι τῆς πίστεως δύο εὐαγγελικὰς ὁμολογίας· πλὴν ὅτι ἡ ἐκδοχὴ τοῦ *Ζβιγγλίου*, ἥτις ὑπερίσχυσεν εἰς τοὺς μεγαλητέρους *Γερμανικοὺς νομοὺς* (§. 19) δὲν ἦτο τόσον διάφορος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ συστήματος τοῦ *Καλβίνου*, τὸ ὁποῖον ὑπερενίκησεν εἰς τὴν ΒΑΛΗΣΙΑΚΗΝ Ἑλβετίαν, ὅσον αἱ λουθηρανικαὶ καὶ ἀναμορφωτικαὶ περὶ θρησκείας δοξασίαι. Ὁ *Ἰωάννης* δηλ. *Καλβῖνος*, ἀνὴρ λόγιος, ἐξωρισμένος ἐκ τῆς Γαλλίας, ἐχειραγώγησε τὴν εἰς τὰ ὅρια τῆς Σαβωδίας καὶ Γαλλίας χαριέντως κειμένην *Γενεύην* εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ ὁμοσπονδίαν, καὶ ἤσκησεν ἔπειτα, ὡς οἱ νομοθέται τῆς ἀρχαιότητος, μεγίστην ἐπιῤῥοὴν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1564) ἐπὶ τῆς πολιτείας, θρησκείας, τῶν ἠθῶν καὶ τῆς παιδείας τῆς πόλεως. Ὁ Καλβῖνος ὑπῆρξεν ἀνὴρ μεγάλου νοὸς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως· αὐστηρὸς πρὸς τοὺς ἄλλους ὡς καὶ πρὸς ἑαυτόν, καὶ μισῶν πᾶσαν ἐπίγειον ἡδονήν, ἤρχε τῶν ἀρθρώπων διὰ τοῦ πρὸς τὴν κραταιὰν καὶ καθαρὰν αὐτοῦ θέλησιν σεβασμοῦ. Ἡ διδασκαλία τοῦ Καλβίνου φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρχηγοῦ της—αὐστηρότητα καὶ ἁπλότητα. Εἰς τὴν περὶ *πίστεως διδασκαλίαν* δογματίζει κατὰ τὸν Ζβίγγλιον, καὶ διαφέρει κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι εἰς τὴν περὶ *προορισμοῦ διδασκαλίαν* (περὶ *τῆς διὰ τῆς θείας χάριτος ἐκλογῆς*) κλίνει πρὸς τὰς αὐστηρὰς Αὐγουστινικὰς (§. 3. Ι. Μ.) δοξασίας, καὶ θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀνίκανον νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθὸν ἐξ ἰδίας θελήσεως. Ἐν δὲ τῇ *θεολατρείᾳ* καὶ ταῖς *τελεταῖς* ἐπανέρχεται ὁ Καλβῖνος, ὡς καὶ ὁ Ζβίγγλιος, εἰς τοὺς πρώτους ἀποστολικοὺς χρόνους, καὶ προστάττει μεγίστην ἁπλότητα. Εἰκόνες, κοσμήματα, ὄργανα, λαμπάδες, σταυροὶ εἶναι ἐξωρισμένοι ἐκ τῆς ἐκκλησίας· ἡ δὲ λατρεία τοῦ Θεοῦ συνίσταται ἐκ προσευχῆς, διδαχῆς τοῦ θείου λόγου καὶ ᾠδῆς τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ, τοὺς ὁποίους ὁ πιστὸς συνάδελφος τοῦ Καλβίνου, *Θεόδωρος Βέζας*, μετέφρασεν εἰςτὸ Γαλλικόν· ἐκτὸς δὲ τῆς αὐστηρῶς ἑορταζομένης κυριακῆς (σαββάτου) δὲν ἔχουσιν ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ἑορτήν. Ἡ *πολιτεία* τῆς Καλβινικῆς ἐκκλησίας εἶναι *δημοκρατικὴ συνόδων πολιτεία* Ἡ *κοινότης* δηλ. *τῆς ἐκκλησίας*, ἀντιπροσωπευομένη ὑπ᾽ ἐλευθέρως ἐκλεγομένων *πρεσβυτέρων* (*πρεσβυτέριον*), ἀσκεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, ἐκλέγει τοὺς κληρικούς, ἐπαγρυπνεῖ διὰ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τὰ ἤθη, διευθύνει τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνατροφῆς, τιμωρεῖ ἐκκλησιαστικῶς καὶ φροντίζει περὶ ἐλεημοσυνῶν. Οἱ κληρικοὶ δὲ καὶ μικρός τις ἀριθ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὸς πρεσβυτέρων συγκροτοῦσι τὰς *συνόδους*, παρὰ τῶν ὁποίων λαμβάνει τὸν νόμον ἡ ἐκκλησία τοῦ τόπου. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ αὐτῶν αὐστηρότης ἔκαμεν ἐνίοτε τοὺς Καλβινιστὰς νὰ πολεμήσωσι καὶ συγχωρημένας ἡδονάς, ὡς τοῦ θεάτρου, χοροῦ καὶ τῶν λεπτοτέρων κοινωνικῶν ἀπολαύσεων· διὸ ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἐῤῥιζώθη ὀλιγώτερον εἰς τὰς ἀνωτέρας τῆς κοινωνίας κλάσεις ἢ εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν τῶν πολιτῶν.

§. 35. Ἐκ τῆς Γενεύης δὲ διεδόθη ἡ Καλβινικὴ διδασκαλία εἰς τὰς ἀκμαζούσας πόλεις τῆς Νοτείου *Γαλλίας*, ὅπου ἀπέκτησε μετ' ὀλίγον τόσον πολλοὺς ὀπαδούς, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρήσῃ πολυετῆ πόλεμον πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκκλησίαν. Ἡ δὲ Γαλλικὴ αὐλὴ ἐταλαντεύετο ἐπὶ πολὺν χρόνον, ποῖον σχῆμα τῆς ἐκκλησίας ὤφειλε νὰ ἀσπασθῇ, μέχρις οὗ ἕνεκα πολιτικῶν λόγων ἀπεφάσισεν ὑπὲρ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Νῦν δ' ἐξεδόθησαν ἀπαγορεύσεις κατὰ τῆς «καλουμένης ἀναμορφωτικῆς πίστεως», καλβινικοὶ ἱεροκήρυκες παρεδίδοντο εἰς τὰς φλόγας, καὶ ἡ ἀρχὴ ἐζήτει νὰ ἐμποδίσῃ διὰ τιμωριῶν καὶ καταδιώξεων τὴν διάδοσιν τοῦ δόγματός των. — Ἀπὸ τῆς Γαλλίας δὲ καὶ Ἑλβετίας εἰσέδυσεν ὁ Καλβινισμὸς εἰς τὰς *Κάτω χώρας*, ὅπου μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπερίσχυσε τέλος ἐν μέρει εἰς τὰς ἀρκτικὰς ἐπαρχίας (*τὴν Ὁλλανδίαν*). Εἰς δὲ τὴν *ἐν Δορδρέχτῃ σύνοδον* (1618) κατεδικάσθη ἡ γνώμη τῶν *Ἀρμινιανῶν*, οἵτινες ἤθελον νὰ δώσωσιν ἠπιωτέραν ὄψιν εἰς τὴν περὶ *προορισμοῦ* αὐστηρὰν *διδασκαλίαν* τοῦ Καλβίνου, καὶ νὰ τάξωσι τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἡ διδασκαλία περὶ τῆς διὰ τῆς θείας *χάριτος ἐκλογῆς* διεφυλάχθη κατὰ τὸ Αὐγουστινικὸν πνεῦμα. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀρμινιανῶν, κατ' ὄνομα ὁ πολλοῦ ἄξιος πολιτικὸς ἀνὴρ *Ὀλδεμβαρνεβέλδος* καὶ ὁ ὡς ἱστοριογράφος διάσημος *Οὖγος Γρώτιος*, ἐτιμωρήθησαν, ὁ μὲν στερηθεὶς τῆς ἐλευθερίας, ὁ δὲ τελευτήσας τῆς ζωῆς (§. 53). — Ἐν Σκωτίᾳ δὲ κατεθλίβετο ἐπὶ μακρὸν ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία ὑπὸ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν κληρικῶν, καὶ πολλοὶ γενναῖοι ὁμολογηταὶ ἀπέθανον εἰς τὰς φλόγας. Ἡ δὲ κυβερνήτρια, *Μαρία Γκίζη*, καταγομένη ἐκ γένους Γαλλικοῦ ...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, ἑνωθεῖσα μετὰ τοῦ Καρδιναλίου *Βέτωνος*, ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως Ἁγ. Ἀνδρέου, κατεῖχε διὰ τῆς αὐστηρότητος τοὺς νεωτεριστάς. Ἀλλ' ὅτε ὁ Καρδινάλιος ἔπεσεν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ οἰκίᾳ ὑπὸ τὰ ξίφη στίφους συνωμοτῶν, καὶ ἡ κυβερνήτρια ἀπέθανε μετὰ τριετῆ ἀγῶνα κατὰ τοῦ μετὰ ζήλου τείνοντος πρὸς τὸ εὐαγγέλιον λαοῦ, ἐπέτυχεν (1561) ὁ τραχὺς ἱεροκήρυξ *Ἰωάννης Κνῶξιος*, ὅστις εἶχε χρηματίσει ἐν Γενεύῃ ὁμιλητὴς τοῦ Καλβίνου, νὰ παράσχῃ τὴν νίκην εἰς τὸ δόγμα τῶν διαμαρτυρομένων. Δι' ἀποφάσεως δὲ τοῦ Κοινοβουλίου εἰσήχθη εἰς τὴν Σκωτίαν ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως, τὸ σχῆμα τῆς θεολατρείας καὶ ἡ συνοδικὴ πολιτεία τῆς *Καλβινικῆς ἐκκλησίας*, ἡ δὲ λειτουργία ἀπηγορεύθη ὡς «εἰδωλολατρεία» μὲ τιμωρίαν στερήσεως κτημάτων καὶ ζωῆς, καὶ τὰ κληρικὰ κτήματα ἐδημεύθησαν. Μετὰ τυφλῆς δὲ μανίας κατέστρεψαν μοναστήρια, καλλιτεχνήματα καὶ μητροπόλεις. Ἐκ τῶν τακτικῶν δ' αὐτῆς συνόδων ὠνομάσθη μετὰ ταῦτα ἡ Σκωτικὴ ἐκκλησία *πρεσβυτεριανή*. Ἐν *Ἀγγλίᾳ* δ' ὑπέκυψαν μὲν τὰ ὅμοια δόγματα τῶν *Καθαριστῶν* (*Πουριτανῶν*) εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἐπισκοπικῆς *μεγάλης ἐκκλησίας*, ἀλλὰ πολυάριθμοι *αἱρέσεις* μετεφύτευσαν αὐτὰ περαιτέρω, καὶ εἰς τὸ ἐλεύθερον ἔδαφος τῆς βορείου Ἀμερικῆς ἔφθασαν τὴν τελειοτάτην αὐτῶν ἀνάπτυξιν.

β'.) *Ἵδρυσις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.*

§ 36. Ἐν ΑΓΓΛΙᾼ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λουθήρου κατ' ἀρχὰς μὲν κατεδιώκοντο θανασίμως, καὶ ὁ βασιλεὺς Ἑῤῥῖκος ὁ Η'. ἀπέκτησε, διά τινος πολυμαθοῦς κατὰ τοῦ Λουθήρου ἐριστικῆς διατριβῆς *περὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων*, τὴν εὔνοιαν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε τῷ ἀπένειμεν αὕτη πρὸς ἀνταμοιβὴν τοῦ ζήλου του τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ «*προστάτου τῆς πίστεως*». Ἀλλ' ἡ ἀφοσίωσις τοῦ Ἑῤῥίκου εἰς τὸν Πάπαν μετεβλήθη εἰς μῖσος, ὅτε ὁ Κλήμης Ζ' ἠρνήθη νὰ χωρίσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ἰσπανίδος αὐτοῦ συζύγου *Αἰκατερίνης*, θείας τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε'. Τοῦτο μὲν ἐσωτερικοὶ δισταγμοὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

περὶ τῆς νομιμότητος τοῦ μετὰ τῆς Αἰκατερίνης γάμου του, ἥτις ὑπῆρξε γυνὴ τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ του, τοῦτο δὲ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ νυμφευθῇ μετὰ τῆς ἀξιεράστου *Ἄννας Βόλεϋν*, παρεκίνησαν ἐπὶ τέλους τὸν Ἑῤῥῖκον νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῆς Ῥώμης, ὅπως λάβῃ τὸ ἐπιθυμητὸν διαζύγιον. Στηριζόμενος δ' εἰς τὰς γνωμοδοτήσεις ἐγχωρίων καὶ ξένων πανεπιστημίων καὶ πεπαιδευμένων σωματείων περὶ τοῦ ἀθεμίτου τοῦ γάμου αὐτοῦ, ἐχωρίσθη (1533) ἰδιογνωμόνως διὰ τοῦ ΘΩΜΑ ΚΡΕΜΜΕΡΟΥ, τοῦ νέου ἀρχιεπισκόπου τῆς Καντουαρίας, συνεζεύχθη μετὰ τῆς Ἄννας καὶ ἠνάγκασεν ἔπειτα τὸν κλῆρον νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν *ἀρχηγὸν τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας*, καὶ προσεκάλεσε τὸ Κοινοβούλιον νὰ ἐκδώσῃ σειρὰν ἀποφάσεων, δι' ὧν κατηργεῖτο ἡ δύναμις καὶ ὑπόληψις τοῦ Πάπα εἰς τὴν Ἀγγλίαν (1534). Μετ' ἀνηκούστου δὲ σκληρότητος καὶ αὐθαιρεσίας ἐπεχείρησεν ἔπειτα ὁ βασιλεὺς ἐκκλησιαστικὰς μεταῤῥυθμίσεις, ὡς ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ὠφέλιμοι ἢ ἐσυμφώνουν πρὸς τὰς ἰδιοτροπίας του. Τὰ πολυάριθμα *μοναστήρια* διελύθησαν βιαίως, οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναχαὶ μόλις ἐσώθησαν ἐκ τῆς πείνης, καὶ τὰ κτήματα τῶν μοναστηρίων, ἄλλα μὲν ἀπενεμήθησαν εἰς τὸ στέμμα, ἄλλα δὲ ἐδωρήθησαν εἰς αὐλικούς. Ὁ τάφος τοῦ *Βεκκέτου* μετὰ τοῦ πλουσίου βωμοῦ κατησχύνθη καὶ διηρπάγη, καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ παλαιοῦ ἁγίου (§. 104. Ι. Μ.) ἐμυκτηρίσθη διὰ γελοίας διαδικασίας· μὲ ξυλίνας δὲ *θαυματουργοὺς εἰκόνας* ἄναπτον τὰς φλόγας, αἵτινες κατεβίβρωσκον τοὺς *Παπιστὰς* καὶ *Λουθηρανούς*. Τοὐναντίον δὲ διέταξεν ὁ Ἑῤῥῖκος νὰ μένωσιν ἀνέπαφοι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ διατάξεις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ διὰ τοῦ *θεσμοῦ τῶν ἓξ «αἱματηρῶν» ἄρθρων* διέταξεν ἐπὶ ποινῇ θανάτου τὴν τήρησιν τῆς *ἀγαμίας τῶν ἱερέων*, τῆς *κατὰ πρόσωπον ἐξομολογήσεως*, τῶν *μοναχικῶν εὐχῶν*, τῆς *σιωπηρᾶς λειτουργίας*, τῆς *μετουσιώσεως* καὶ τῆς *ἀποστερήσεως τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου* (1539). Ὁ ἀξιότιμος ἐπίσκοπος *Φίσσερος* καὶ ὁ εὐφυὴς καγγελλάριος Θωμᾶς *Μῶρος*, ὁ συγγραφεὺς τῆς *Οὐτοπίας* (Νιργενθέϊμον) ἀπέθανον ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος, διότι δὲν ᾐνόουν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νεωτερισμούς. Ἀγανακτήσας δ' ἐντεῦθεν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξεσφενδόνισε τέλος ὁ Πάπας σφοδρὰν ἀναθεματιστικὴν κατάραν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ εἰς στιγμὴν, ὅτε ἡ δυσαρέσκεια διὰ τὴν διάλυσιν τῶν μοναστηρίων διήγειρεν εἰς τὸ ἀρκτικὸν τοῦ κράτους ἐπανάστασιν μεταξὺ τῶν χωρικῶν, καθ' ἣν μοναχοὶ ὡδήγουν τὰ συναθροισθέντα στίφη. Τότε δὲ διέταξεν ὁ Ἐῤῥίκος νὰ φονεύσωσιν ἐπὶ τοῦ θανασίμου ἰκριώματος ἢ νὰ ἀνασκολοπίσωσι τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς τοῦ Ἄγγλου Καρδιναλίου *Πόλη*, ὅστις εἶχε διαδώσει τὸ καταρατικὸν ἐκεῖνο ἀνάθεμα, καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸν δήμιον ἀρχιμανδρίτας καὶ μοναχοὺς, φέροντας τὸ ἔνδυμα τοῦ τάγματος αὐτῶν..

§. 37. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐφανερώθη ἡ μετὰ φιληδονίας ἡνωμένη δεσποτικὴ ἰδιοτροπία τοῦ βασιλέως εἰς τὴν μεταχείρισιν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ. Μόλις δηλ. εἶχε καταβῇ εἰς τὸν τάφον ὑπὸ πικριῶν καὶ παθῶν ἡ ἀποβληθεῖσα μακρὰν τῆς αὐλῆς, Αἰκατερίνη, ὅτε ἀπεκεφαλίσθη ἡ ἀντίζηλος αὐτῆς *Ἄννα* Βόλεϋν κατὰ διαταγὴν τοῦ ζηλοτύπου αὐτῆς συζύγου. Ἡ δὲ τρίτη σύζυγος, ἡ νέα, γλυκεῖα *Ἰωάννα Σεϋμοὺρ*, ἀπέθανε (1535) ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ ἀσθενικοῦ αὐτῆς υἱοῦ *Ἐδουάρδου* μεθ' ὃν κατεπείσθη ὁ Ἐῤῥίκος, παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ καγγελαρίου του καὶ ὑπό τινος εἰκόνος τοῦ ζωγράφου *Ὁλβείνου*, νὰ μνηστευθῇ Γερμανίδα τινα ἡγεμονόπαιδα, *Ἄνναν τὴν ἐκ Κλέβης*. Ἀλλ' οὔτε ἡ εὐμορφία, οὔτε ἡ εὐφυΐα αὐτῆς ἤρεσαν εἰς τὸν θηλυμανῆ βασιλέα· ὅθεν ἀπεζεύχθη καὶ πάλιν διὰ μηδαμινὴν ὅλως πρόφασιν. Ἡ δ' *Αἰκατερίνη Ὁβάρδου*, πέμπτη σύζυγος τοῦ Ἐῤῥίκου, δὲν ἠδυνήθη νὰ λησμονήσῃ καὶ μετὰ τὴν ἀνύψωσιν αὐτῆς τὸν πρότερον ἐραστήν της, καὶ ἐτιμωρήθη διὰ τὴν ἀπιστίαν της ἐπὶ τῆς λαιμητόμου (1542) καὶ τὸ ὅτι ἡ τελευταία βασίλισσα *Αἰκατερίνη Παῤῥου*, δὲν ἔγεινε θῦμα τοῦ πρὸς τὴν ἀναμόρφωσιν ζήλου της, ὤφειλε μόνον εἰς τὴν μεγάλην αὐτῆς φρόνησιν. Ἀπὸ τοῦ Νέρωνος καὶ Δομιτιανοῦ οὐδεὶς ἴσως μονάρχης παρεδόθη τόσον εἰς τὰς παρορμήσεις φύσεως δεσποτικῆς, αἱμοδιψοῦς πάθους καὶ τυραννικῆς αὐθαιρεσίας. Ἐπὶ τῆς κλίνης ἔτι τοῦ θανάτου ἐξέδιδε διαταγὰς θανατώσεων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 38. ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ὁ ΣΤ΄. εἶχεν, ἀποθνήσκοντος τοῦ πατρός, δέκα μόνον ἐτῶν ἡλικίαν· ὅθεν εἶχε διορισθῇ ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου πρὸς διεύθυνσιν τῆς κυβερνήσεως (1547—1553) μέχρις οὗ γείνῃ ἐνήλικος *κυβερνητικὸν συμβούλιον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἤσκησαν μεγίστην ἐπιρρὸὴν ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τοῦ *Ἐδουάρδου*, ὁ δοὺξ τοῦ ΣΟΜΕΡΣΕΤΟΥ, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος *Κράμμερος*. Ὁ δὲ πρῶτος, ἀνυψωθεὶς *προστάτης τῆς Ἀγγλίας*, ἐσφετερίσθη κατὰ μικρὸν ὅλην τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐβοήθησε τὴν ὑπὸ τοῦ φίλου του Κραμμέρου μετὰ μετριότητος καὶ περισκέψεως ἐπιχειρισθεῖσαν καθίδρυσις τῆς *Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας*.

Αὕτη συνίσταται ἐκ μίξεως *καθολικῶν* καὶ *προτεσταντικῶν* στοιχείων. Ἡ *θεολατρεία* διετάχθη εἰς Ἀγγλικὴν γλῶσσαν κατὰ τὸ ἐκ παλαιῶν βιβλίων τῆς λειτουργίας συλλεχθὲν κοινὸν *βιβλίον τῶν προσευχῶν*· ἡ δὲ ὑπὸ τὰς δύο *μορφὰς κοινωνία*, ἡ *κατάργησις τῆς ἀγαμίας τῶν κληρικῶν* καὶ ἡ *ὁμολογία τῶν 39 ἄρθρων τῆς πίστεως* συμφωνοῦσιν οὐσιωδῶς πρὸς τὰς λοιπὰς διαμαρτυρομένας ἐκκλησίας· τοὐναντίον δ' ὑπενθυμίζει ἡ *ἐπισκοπικὴ πολιτεία*, ἡ ἐξακολούθησις τῆς συνηθείας τῶν *χρωματισμένων ἀμφίων* (Ornats) κατὰ τὴν θεολατρείαν, καί τινες ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοί, τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, πλὴν ὅτι ὄχι ὁ Πάπας, ἀλλ' ὁ *βασιλεὺς εἶναι ἄρχων τῆς ἐκκλησίας*, καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι διορίζονται παρ' αὐτοῦ.

Ὁ Σομερσέτου εἵλκυσε διὰ τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ πολλοὺς ἐχθροὺς πρὸς ἑαυτόν, οἵτινες κατώρθωσαν πρῶτον μὲν τὴν πτῶσίν του, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν θανάτωσίν του (1552). Τὴν δὲ θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίας μερίδος, ὁ φιλόδοξος ΒΑΡΒΙΚΙΟΣ, ὅστις ὡς δοὺξ τῆς *Νορθουμβερλανδίας* ἐκυβέρνα τὸν ἀσθενῆ βασιλέα καὶ τὸ κράτος τοσοῦτον ἀπεριορίστως, ὅσον καὶ ὁ προκάτοχός του. Καὶ ὅπως μηκύνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, κατέπεισε τὸν βαρέως ἀσθενοῦντα Ἐδουάρδον νὰ μεταβάλῃ τὴν διαθήκην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὀνομάσας διάδοχόν του ἀντὶ τῆς καθολικῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς Μαρίας τὴν Εὐαγγελικὰ φρονήματα ἔχουσαν ΙΩΑΝΝΑΝ ΓΡΑΪ, ἐγγόνην τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἑρρίκου Η΄. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μῖσος πρὸς τὸν φίλαρχον Νορθουμβερλανδὸν, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς *Δούδλεϋ* ἦτο συνεζευγμένος μετὰ τῆς Ἰωάννης Γράϋ, τοῦτο δὲ τὸ πάτριον σέβας πρὸς τοὺς νομίμους διαδόχους ἐνήργησαν ὑπὲρ τῆς ΜΑΡΙΑΣ (1553—1558). Βεβαιώσασα δ' αὕτη ὅτι δὲν θέλει ταράξει κἀνένα εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἀνέκτησε τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπέκτησε τὸν θρόνον. Ὁ Νορθουμβερλανδὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος. Ὁ δὲ *Δούδλεϋς* καὶ ἡ εὐγενὴς, κλασικῶς πεπαιδευμένη *Ἰωάννα Γράϋ*, ἥτις εἶχεν ἀναγνώσει τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος ὄχι ὀλιγώτερον τῆς ἱερᾶς βίβλου, κατετυραννήθησαν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν εἱρκτὴν, μέχρις οὗ ἔλαβον ὁμοίαν τύχην. (1554).

§. 39. Ἀλλ' ἡ Μαρία δὲν ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῆς. Ἀνατεθραμμένη εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐβασανίσθη ἡ μήτηρ της Αἰκατερίνη, ἐνόμισε σπουδαιότατον καθῆκον τῆς ἀρχῆς αὐτῆς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ παπισμοῦ καὶ τῆς παλαιᾶς μορφῆς τῆς ἐκκλησίας. Ἐνήργησε λοιπὸν νὰ καταργηθῶσι πάλιν δι' ἀποφάσεως τοῦ Κοινοβουλίου αἱ ἐκκλησιαστικαὶ μεταῤῥυθμίσεις Ἐδουάρδου τοῦ ΣΤ'. καὶ ἑνωθεῖσα μετὰ τοῦ Καρδιναλίου *Πόλη*, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπένειμε τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Καντουαρίας, ἐξέδωκε διατάγματα πρὸς ἐξόντωσιν τῶν αἱρετικῶν καὶ ἐπαναγωγὴν τῆς παλαιᾶς καταστάσεως. Οἱ ἀντιτείνοντες ἐπίσκοποι καθῃροῦντο, ὁ *Κράμμερος* καὶ δύο τῶν μάλιστα ζηλωτῶν αὐτοῦ συνεργῶν παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας, καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κράτους ἀνήπτοντο πυραί. Ὅστις δὲν ἐφοίτα εἰς τὴν λειτουργίαν, εὑρίσκετο εἰς κίνδυνον ζωῆς. Πλήθη δὲ φυγάδων διεπέρασαν τὴν θάλασσαν, καὶ ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν. Ὅτε δ' ἡ Μαρία ἔδωκε τὴν χεῖρα αὐτῆς εἰς τὸν αὐστηρὸν ἐν τῇ πίστει *Φίλιππον* τῆς *Ἱσπανίας*, ἐπηυξήθη ἔτι μᾶλλον ἡ καταδίωξις. Λύπη ὅμως διὰ τὴν προφανῆ ἀποστροφὴν τοῦ συζύγου της, βαρυθυμία καὶ μῖσος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συνέτεμον τὰς ἡμέρας αὐτῆς. Ἀπέθανε δ' εἰς τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἐτρέφετο μὲ τὴν ματαίαν ἐλπίδα, ὅτι ἤθελε καταλίπει εἰς τὸ ἔθνος καθολικὸν κληρονόμον τοῦ θρόνου. — Ἡ δ' ἑτεροθαλὴς αὐτῆς ἀδελφὴ ΕΛΙΣΑΒΕΤ (1558—

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1603), ἡ θυγάτηρ τῆς ἀτυχοῦς Ἄννας Βόλεϋν ἀντήλλαξε τὴν μέχρι τοῦδε ἐν Τοουέρῳ κατοικίαν αὐτῆς, ὅπου διεβίωσε τὴν πολυώδυνον αὐτῆς νεότητα ἐν μέσῳ ταλαιπωριῶν καὶ κινδύνων, μὲ τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα, καὶ ἀπεκατέστησε (1562) πάλιν κατὰ τὰ οὐσιώδη διὰ τοῦ περὶ *ὁμοιομόρφου* (iuniformité) αὐτῆς δόγματος τὴν ἐπὶ τοῦ *Ἐδουάρδου* θεμελιωθεῖσαν ἀναμόρφωσιν. Τὸ *κοινὸν εὐχολόγιον* καὶ τὰ 39 *ἄρθρα* ἔλαβον ἐκ νεου ἰσχὺν καὶ τὴν *ἐπίβλεψιν*, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὡς «ἀνωτάτη διευθύντρια καὶ κυβερνήτρια» τῆς *ἐκκλησίας* εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα, ἤσκει διά τινος δικαστηρίου, *ὑψηλῆς ἐπιτροπῆς* καλουμένου. Εἰς μάτην ἤλπισαν οἱ ἐπιστρέψαντες φυγάδες νὰ παρακινήσωσι τὴν βασίλισσαν εἰς αὐστηροτέραν κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς *καλβινικῆς ἐκκλησίας* ἀναμόρφωσιν· τὰ φίλαρχα φρονήματα τῆς Ἐλισάβετ, καὶ ἡ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λαμπρότητα ἀγάπη αὐτῆς κατεφρόνουν τὴν ἁπλότητα καὶ δημώδη ἰσότητα τῶν καλβινιστῶν, οἵτινες, ἐπειδὴ ἐζήτουν νὰ *καθαρίσωσι* τὴν ἐκκλησίαν, ὠνομάζοντο *Καθαρισταὶ* (*Πουριτανοί.*) Ὅτε δ' οὗτοι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐλπίσωσιν ὅτι ἤθελον γίνει δεκτὰ τὰ δόγματα αὐτῶν εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν ἐκκλησίαν, ἀπεχωρίσθησαν ὡς *διαφωνοῦντες* (Nonconformistes), καὶ ἵδρυσαν ἰδιαίτερον θρήσκευμα μετὰ *πρεσβυτερείων* καὶ *συνόδων* καὶ μετὰ θεολατρείας ἄνευ ἀναφορᾶς πρὸς τὴν τέχνην καὶ ποίησιν, καὶ μετ' ἀνατροφῆς ἐκκλησιαστικῆς, καθ' ἣν πᾶσα γήϊνος ἡδονὴ ἦτον ἁμάρτημα. Μετ' ὀλίγον δὲ διετάχθησαν καταδιώξεις κατὰ τῶν *Πουριτανῶν* δι' ὧν ἐγίνοντο πάντοτε σφοδρότεροι καὶ σκυθρωπότεροι, καὶ ἀπέβησαν τέλος κόμμα ἀπειλητικόν.

γ'.) *Ἡ ἀναμόρφωσις εἰς τὰ τρία Σκανδιναυικὰ κράτη.*

§. 40. Τὴν 16ην ἑκατονταετηρίδα ἐπῆλθεν εἰς τὰ τρία ΣΚΑΝΔΙΝΑΥΙΚΑ ΚΡΑΤΗ καθολικὴ μεταβολὴ καθ' ὅλας τὰς σχέσεις. *Χριστιάνος* δηλ. ὁ Β'., ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς ἑνώσεως (§. 125. I. M.) δυσηρέστησε διὰ τῆς τραχύτητος αὐτοῦ καὶ σκληρότητος τοὺς εὐγενεῖς τόσον πολύ, ὥστε κατὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξεῤῥάγησαν ἐπαναστάσεις εἰς τὴν *Σουηδίαν* καὶ *Δανιμαρκίαν*, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων *διελύθη ἡ ἕνωσις τῆς Καλμαρίας καὶ ὑπερίσχυσεν ἡ εὐαγγελικὴ ἐκκλησία*. Ἐν ΣΟΥΗΔΙᾼ δ' ἔγεινεν ὁ ΓΟΥΤΣΑΥΟΣ ΒΑΣΑΣ, νεανίας ἀνδρεῖος, εἰς τὸν ὁποῖον κατῴκει ἡ ἀνδρία καὶ σύνεσις τῶν *Στούρων*, συγγενῶν αὐτοῦ, ἱδρυτὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἅμα καὶ πολιτικῆς ταύτης μεταβολῆς καὶ γενάρχης ἰσχυροῦ κυριαρχικοῦ γένους. Ὁ Γουσταῦος Βάσας εἶχεν ἀπαχθῆ ὑπὸ τοῦ Χριστιάνου Β'. ὅμηρος εἰς τὴν Δανιμαρκίαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ φύγῃ πρὸς τὴν *Λυβέκκην*, ὅπου ὄχι μόνον ἐπροστατεύθη, ἀλλὰ καὶ ἐνθαῤῥύνθη μετ' ἀργυρίου καὶ ὑποσχέσεων νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του. Τὸ αὐτὸ δ' ἔτος καθ' ὃ *ἡ αἱματοχυσία τῆς Στοκχόλμης* (1520) ἐνέπλησε τὸ πᾶν τρόμου πρὸς τὴν Δανικὴν κυριαρχίαν, προσωρμίσθη ὁ Γουσταῦος εἰς τὴν παραλίαν τῆς πατρίδος του. Ἐν μέσῳ δὲ μυρίων κινδύνων καὶ παραβόλων πραγμάτων ἐσώθη διὰ τῆς εὐτολμίας αὐτοῦ καὶ τῆς πίστεως τῶν συντοπιτῶν του ἐκ τῶν καταδιώξεων τοῦ Χριστιάνου, τοῦ ὁποίου οἱ ῥαβδοφόροι ἐδίωκον αὐτὸν κατὰ πόδα ἀδιαλείπτως, μέχρις οὗ εὗρε τέλος προστασίαν καὶ βοήθειαν εἰς τοὺς τραχεῖς κατοίκους τῶν κοιλάδων τῆς Ἄρκτου (Δαλεκαρλοὺς) (1521). Μετὰ στίφους δὲ σκληραγωγημένων χωρικῶν ἐξεπόρθησε τὴν *Φαλούνην*, ἀπέκρουσε τὰ στρατεύματα τῶν Δανῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν, καὶ ἐκυρίευσε τὴν *Οὐψαλίαν*. Μετ' ὀλίγον δ' ἀντήχησεν ἡ δόξα τοῦ ὀνόματός του, καὶ ἡ γοητευτικὴ πρόσκλησις εἰς ἐλευθερίαν δι' ὅλων τῶν νομῶν, καὶ προσήγαγεν εἰς αὐτὸν πολυαρίθμους μαχητάς. Βοηθηθεὶς δ' ὑπὸ τῶν Λυβεκκαίων μετὰ στρατευμάτων, μηχανῶν καὶ χρημάτων, ἠνάγκασε τὴν Δανικὴν φρουρὰν νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ *ἐκλεχθεὶς ἔπειτα βασιλεὺς εἰς τὴν ἐν Στρεγγναίσῳ δίαιταν* εἰσήλασεν εἰς Στοκχόλμην (Ἰούνιος. 1523). Τὸ δὲ νέον βασίλειον τῆς Σουηδίας ἦτο κατ' ἀρχὰς μὲν αἱρετὴ βασιλεία, μέχρις οὗ 20 ἔτη μετέπειτα ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς διαίτης *ἡ κληρονομία τοῦ στέμματος εἰς τὸ ἄῤῥεν γένος τοῦ Βάσα* (1544). Ἐπειδὴ ὅμως τὰ κτήματα τοῦ στέμματος ἀμεληθέντα, εἶχον ἐλαττωθῆ τόσον πολύ, ὥστε δὲν ἐξήρκουν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸς χορηγίαν τῶν ἐξόδων, τὸ νέον βασιλικὸν ἀξίωμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐντίμως, ἂν δὲν ηὐξάνοντο τὰ βασιλικὰ εἰσοδήματα. Πρὸς τοῦτο δὲ παρέσχεν ἡ *ἀναμόρφωσις* τὴν ζητουμένην εὐκαιρίαν. Ὁ λαὸς δηλ. διδαχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν *Ὀλάου* καὶ *Λαυρεντίου Πέτρη* τὸ Λουθηρανικὸν σχῆμα τῆς πίστεως, παρεδέχθη ἀσμένως τὸ νέον δόγμα, καὶ ἡ δίαιτα ἀπεφάσισε νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν βασιλέα τὰ κτήματα τῶν κληρικῶν, οἵτινες διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Δανῶν, καὶ δὲν εἶχον δείξει ἐνδιάφορον διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος (1527). Ἐπερειδόμενος δ' εἰς τὸ βούλευμα τοῦτο ὁ Γουσταῦος κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ μικρὸν τὴν ἀναμόρφωσιν εἰς ὅλην τὴν χώραν, καὶ ἥρπασεν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας τὸ μέγιστον μέρος τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν, διὰ νὰ τὸ ἀπονείμῃ εἰς τὸ στέμμα. Οἱ δ' εὐγενεῖς οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐπλουτίζοντο διὰ τούτου, ὑπεστήριζον τὴν ἐπιχείρησιν. Οἱ δ' *ἐπίσκοποι*, οἵτινες ἀνεγνώρισαν μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν τὴν νέαν τάξιν, ἔμειναν μὲν *τάξεις τοῦ κράτους* καὶ ἄρχοντες τῆς ἐκκλησίας, ἐξηρτημένοι ὅμως ἀπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ περιοριζόμενοι ὑπὸ *Συνεδρίων ἱερῶν* (Consistoires).

§ 41. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' εἶχε συμβῇ καὶ ἐν ΔΑΝΙΜΑΡΚΙΑ ὁμοία τις μεταβολή. ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ δηλ. ὁ Α'., (1523—1534) ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ λαοῦ βασιλεὺς ἐζήτει νὰ ἐνισχυθῇ, εὐνοῶν τὸ εὐαγγελικὸν δόγμα κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ *Χριστιάνου Β'.*, ὅστις, ἂν καὶ εἶχε κλίνει πρότερον πρὸς τὴν ἀναμόρφωσιν, προσετέθη ὅμως τώρα εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πάπαν, διὰ νὰ καταλάβῃ πάλιν μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν τὰ κράτη του. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον, καθ' ὃν ὁ Φριδερῖκος παρεχώρησεν ἐν τῇ *διαίτῃ τῆς Ὀδενσέης* (1527), εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους πολιτικὴν ἰσονομίαν πρὸς τοὺς καθολικοὺς, καὶ ἔθηκε τὸ θεμέλιον τῆς ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἀνεξαρτησίας τῆς Δανικῆς ἐκκλησίας, ἐξώρμησε μὲν Χριστιάνος ὁ Β'. ἀπὸ τῆς Νορβεγίας διὰ νὰ προσβάλῃ τὴν Δανιμαρκίαν, ἐλήφθη ὅμως αἰχμάλωτος, καὶ ὤφειλε νὰ κατατήκεται 16 ἔτη ἀκόμη εἰς σκοτεινόν τινα πύργον, χωρὶς ἄλλης συναναστροφῆς, εἰμὴ ἑνὸς Νορβεγοῦ νάννου. Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ δὲ τοῦ Α'. Φρι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δερίκου ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ τοῦ Γ'. (1534—1559) ἐνίκησε καὶ ἐν Δανιμαρκίᾳ τελείαν νίκην τὸ Λουθηρανικὸν σχῆμα τῆς ἐκκλησίας. Ὁ κλῆρος ἀπώλεσε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κτημάτων αὐτοῦ, δοθέντων εἰς τὸ στέμμα καὶ τοὺς εὐγενεῖς, καὶ οἱ ἐπίσκοποι, τῶν ὁποίων ἡ ἐπωνυμία ἐξηκολούθει εἰς τὰ Σκανδιναυικὰ κράτη, ἔγειναν παντάπασιν ἐξηρτημένοι ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως. Καὶ ἐν *Νορβεγίᾳ* μὲν καθιδρύθη εἰρηνικῶς ἡ νέα ἐκκλησία ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων χωρικῶν· ἀλλ' ἐν *Ἰσλανδίᾳ* κατεβλήθη ἡ ἐπισκοπικὴ μερὶς μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας.—Διὰ τῆς ἀναμορφώσεως ἀπέκτησαν οἱ Σουηδοὶ καὶ Δανοὶ εὐγενεῖς μεγάλα πλούτη, δύναμιν καὶ προνόμια.

§. 42. Ὁ μὲν *Γουσταῦος Βάσας* εἶχε προσπαθήσει νὰ στερεώσῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Σουηδίας, θέτων νόμους καλοὺς καὶ ἐμψυχόνων τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· ἐπὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὅμως ἐπῆλθον δυστυχεῖς χρόνοι, εἰς τὴν χώραν *Ἐρῖχος* δηλ. ὁ ΙΔ'. (1560—1568) ἦτον ἀνὴρ τοσοῦτον ὀξύθυμος, ἐμπαθὴς καὶ ὕποπτος, ὥστε ἐπὶ τέλους ἔπεσεν εἰς μανίαν. Εἰς τὴν κατάστασιν δὲ ταύτην εὑρισκόμενος ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως πολλὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν *Στούρων*, καὶ ἔκαμεν ὅλους τοὺς μεγιστᾶνας νὰ τρέμωσι μήπως ὑποστῶσιν ὁμοίαν τύχην. Διὸ ἐξυφάνθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ συνωμοσίᾳ, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ Ἐρῖχος ἐῤῥίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου ἀπέθανεν μετ' ὀλίγον δηλητηριασθείς. Ὁ ἀδελφὸς δ' αὐτοῦ *Ἰωάννης* ὁ Γ'. (1568—1592) ἡγεμὼν περιωρισμένος ὑπὸ χαρακτῆρος ἀσταθοῦς, τὸν διεδέχθη εἰς τὴν κυβέρνησιν. Παραφερόμενος ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ, Πολωνίδος ἡγεμονόπαιδος αὐστηρῶν καθολικῶν δογμάτων, καὶ ὑπό τινος Ἰησουΐτου, ὅστις ἔζη ὡς ἀπεσταλμένος μυστικὰ ἐν Στοκχόλμῃ, ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναγάγῃ πάλιν τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο σχῆμα, καὶ συγκατετέθη νὰ ἀνατραφῇ καθολικῶς ὁ υἱός αὐτοῦ Σειγμοῦνδος, ὅστις ἔμελε νὰ γίνῃ βασιλεὺς συνάμα τῆς Σουηδίας καὶ Πολωνίας. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐναυάγησεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ λαοῦ τῆς Σουηδίας πρὸς τὰς καθολικὰς τελετάς· αὐτὸς δ' ὁ ἴδιος μετενόησεν ἔπειτα διὰ τὸ βῆμά του τοῦτο, ὅτε ἡ δευτέρα αὐτοῦ σύζυγος ἐνήργει ὑπὲρ τοῦ Εὐαγ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γελικοῦ δόγματος. Ἀλλ' εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας *Σειγμοῦνδον* (Γ'.), ἐπροξένησεν ἡ πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν κλίσις μεγάλην ζημίαν. Ὅτε δηλ. δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸ βούλευμα τῆς διαίτης, ὅτι *ἡ εὐαγγελικὴ λουθηρανικὴ ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ μόνη ἐπικρατοῦσα καὶ μόνη ἀνεκτὴ ἐν Σουηδίᾳ*, ἀνηγορεύθη ὁ θεῖος αὐτοῦ *Κάρολος ὁ Συδερμανλανδίας* ἐπίτροπος τοῦ κράτους. Εἰς μάτην ἐζήτησεν ὁ *Σειγμοῦνδος* νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δικαιώματά του μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων· ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ (1598). μετὰ δὲ τοῦτο ἡ δίαιτα ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ ἢ νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν Παπισμὸν καὶ νὰ κυβερνήσῃ τὰς πατρώας του χώρας αὐτοπροσώπως, ἢ νὰ στείλῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν Σουηδίαν, ὅπως ἀνατραφῇ εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ τόπου. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σειγμοῦνδος δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην, ἔλαβε Κάρολος ὁ Θ'. τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐπωφθαλμία. Νέος δὲ περὶ διαδοχῆς νόμος ἐξησφάλισε τὸν θρόνον εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Καρόλου.

§. 43. Νῦν δ' ἐξήφθη πόλεμος μεταξὺ Σουηδίας καὶ Πολωνίας. Ὁ πόλεμος δ' οὗτος, τὸν ὁποῖον ἐκληρονόμησε μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Θ'. (1600—1611) ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Γουσταῦος Ἀδόλφος*, ἐτελείωσε πρὸς ὄφελος τῆς Σουηδίας, ἥτις ἥνωσε μετ' ὀλίγον τὴν *Λιβλανδίαν* καὶ μέρος τῆς Πρωσσίας μετὰ τῶν λοιπῶν παραλίων ἐπαρχιῶν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, *Φιννλανδίας* καὶ *Ἐστλανδίας*. — Ἔκτοτε τῆς Πολωνίας ἡ δύναμις ἐξησθενίζετο καθ' ἑκάστην. Αἱ δ' ἀπόπειραι πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ἀναμόρφωσιν, ἥτις ἤθελεν ἔχει ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακαίνισιν τῆς πολιτείας καὶ τὴν μετὰ τῶν γειτόνων εὐκολωτέραν ἐπιμιξίαν, κατεπιέσθησαν ὑπὸ τῶν ἰδιοτελῶν εὐγενῶν, οἵτινες ἐσκέπτοντο μόνον πῶς νὰ αὐξήσωσι τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ τὰ προνόμιά των. Ὀλίγοι δὲ μόνον καταδιωχθέντες καὶ φυγάδες νεωτερισταὶ περὶ τὴν θρησκείαν ἐκ διαφόρων χωρῶν εὗρον προστασίαν καὶ ἀνοχὴν ἐν Πολωνίᾳ. Διεκρίνοντο δ' ἀπὸ τῶν Καθολικῶν *Πολωνῶν* ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπωνυμίαν τῶν *χωριζόντων* (Dissidentes) καὶ ἀπέκτησαν μετὰ πολυειδεῖς ἀγῶνας θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ πολιτι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κὴν ἰσονομίαν, ἅτινα ὅμως ἠλαττώθησαν πολὺ ἀκολούθως. Ἀλλὰ καὶ τοιαῦται δοξασίαι, αἵτινες ἀπεῤῥίπτοντο ὑπὸ τῶν ἀναμορφωτῶν ὡς ἀντεκκλησιαστικοί, εὗρον ἀνοχὴν ἐν Πολωνίᾳ. Ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ Φλωρεντινοῦ λογίου Λαιλίου *Σωκίνου* (✝ 1561) ἱδρυθέν, καὶ μετὰ τὸν πρόωρον αὐτοῦ θάνατον ὑπὸ τοῦ ὁμόφρονος αὐτοῦ ἀνεψιοῦ Φαύστου *Σωκίνου* (1605) περαιτέρω ἀναπτυχθὲν *σχίσμα τῶν Σωκινιανῶν ἑνωτικῶν* (unitarier), οἵτινες ἔψευδον τὸ θεῖον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ἁγία Τριάδα.

δ'. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

§. **44.** Καὶ ἐν ΙΣΠΑΝΙΑι δὲ καὶ ΙΤΑΛΙΑι ἐφάνησαν ἴχνη τῆς ἀναμορφώσεως, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡ φύσις τοῦ λαοῦ, τοῦτο δὲ ἡ αὐστηρότης τοῦ ΙΕΡΟΔΙΚΕΙΟΥ ἐμπόδισαν τὴν διάδοσιν αὐτῆς· οἱ ὕποπτοι ἀπέθνησκον εἰς φρικώδεις φυλακὰς ἢ ἐῤῥίπτοντο ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Μεταξὺ δὲ τῶν ὁμολογητῶν τοῦ νέου δόγματος εὑρίσκοντο καὶ εὐυπόληπτοι λόγιοι καὶ συγγραφεῖς, οἵτινες ἔφευγον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ξένας χώρας. Τινὲς δ' ἀπεπλανήθησαν εἰς δοξασίας, αἵτινες καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀναμορφωτῶν ἀπεῤῥίπτοντο ὡς μὴ ὀρθαί· οὕτως οἱ δύο Ἰταλοὶ *Σώκινοι* (§. 43) καὶ ὁ Ἱσπανὸς *Σερβέτος*, ὅστις ἕνεκα τῶν ἀντεκκλησιαστικῶν αὐτοῦ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος δοξασιῶν ἐκάη κατὰ πρότασιν τοῦ Καλβίνου ἐν Γενεύῃ (**1553**). Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ προεστῶτες τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας δὲν παρῃτοῦντο τοῦ στοχασμοῦ τῆς καταπιέσεως τοῦ νέου δόγματος· ὅθεν ὅπου ἠδύναντο ἐπροσπάθουν νὰ ἐπιτύχωσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν μὲ καταδιώξεις καὶ βιαιοπραγίας· καὶ ὅπου δὲν κατορθόνετο τοῦτο, ἐδυσκόλευον καὶ ἐμπόδιζον κατὰ πάντα τρόπον τὴν ἐπέκτασιν αὐτοῦ. Ὅλοι σχεδὸν οἱ πάπαι, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες, ὡς *Ἀδριανὸς* ὁ ς'. (1522—1523) καὶ *Παῦλος* ὁ Γ'. (1534—1549) ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τῶν ἐπικρατουσῶν καταχρήσεων τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐπεχείρησάν πως διόρθωσιν τούτων, ἔδειξαν μεγάλην τραχύτητα κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων. Οὕτω π. χ. Παῦλος ὁ Δ'. (1555—1559), ὀγδοη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κοντούτης στυγνὸς μοναχὸς, ὅστις παρώξυνε τοσοῦτον διὰ τῆς αὐστηρότητος αὐτοῦ τὸν λαὸν, ὥστε οὗτος ἐκολόβωσε κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του τοὺς ἀνδριάντας αὐτοῦ, καὶ ἐπυρπόλησε τὴν οἰκίαν τοῦ ἱεροδικείου. Ὁ διάδοχος δ' αὐτοῦ *Πῖος* ὁ Δ'. (1559—1565) ἐτελείωσε τὴν δὶς διακοπεῖσαν ἐν *Τριδέντῳ σύνοδον*, τῆς ὁποίας ἡ *τρίτη περίοδος* ἤρχισε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1562. Τὰ ψηφίσματα τῆς συνόδου ταύτης (ἣν οἱ καθολικοὶ θεωροῦσιν ὡς τὴν *ἀναμόρφωσιν* αὐτῶν) ἀποτελοῦσι τὰς *βάσεις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας*. Οἱ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντες *θεσμοὶ* τῆς *πίστεως* ἀνεγνωρίσθησαν ἐνταῦθα ὡς *ἀδιάπταιστοι*, καὶ συνεγράφησαν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν ἀόριστον ἔκφρασιν· κατέστη *καθαρισμένη τις ἠθικὴ διδασκαλία*· ἐβελτιώθη ἡ *ἐκκλησιαστικὴ ἀγωγὴ*, καὶ ἔγινεν αὐστηροτέρα ἡ ἐπὶ τοῦ *κλήρου ἐπαγρύπνησις*. Ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος, ἥτις ἔγεινε κατὰ μικρὸν ἀποδεκτὴ εἰς ὅλας τὰς καθολικὰς χώρας, ἔφερεν εἰς τέλος τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης· ὅθεν καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου δὲν ἔλαβε πλέον χώραν κάμμία σύνοδος. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ἐπροφυλάχθη κατὰ πάσης πρὸς νεωτερισμὸν τάσεως, καὶ ἐνετυπώθη εἰς τὸν *καθολικισμὸν* ὁ χαρακτὴρ τῆς *στασιμότητος*, ἐνῷ τοὐναντίον εἰς τὴν φύσιν τοῦ προτεσταντισμοῦ ἔγκειται ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἐλευθέρα ἔρευνα τῶν γραφῶν.—*Γρηγόριος* ὁ ΙΓ'. (1572—1585), ὅστις ἔδωκεν εἰς τὸ εἰς σύγχυσιν περιελθὸν καλενδάριον τὴν καὶ νῦν διωρθωμένην αὐτοῦ τάξιν, γενομένης μεταβάσεως ἀπὸ τῆς 4. Ὀκτωβρ. 1582 ἀμέσως εἰς τὴν 15. Ὀκτωβρίου, αὐτὸς οὗτος διέταξε νὰ ψάλωσι δοξολογίαν (Te deum) εἰς τὴν περὶ τῆς *νυκτὸς* τοῦ *Βαρθολομαίου* (§. 56) εἴδησιν διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὁ σημαντικώτατος ἐκκλησιαστικὸς ἡγεμὼν καθ' ὅλην τὴν ἑκατονταετηρίδα ἦτον ὁ ἐκ πτωχοῦ ποιμένος Φραγκισκανὸς, ἱεροδίκης, καρδινάλιος καὶ τέλος πάπας ἀνυψωθεὶς *Σέξτος* ὁ Ε'. (1585—1590), ἀνὴρ μετὰ βίας ἐξουσιαστικὸς, ὅστις διετήρησε μετ' ἀκάμπτου αὐστηρότητος μεγίστην τάξιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπετέλεσε σημαντικὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα, ἐξήγαγε τὰ γιγαντιώδη ἔργα τῆς ἀρχαιότ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν παπικὸν θρόνον τὴν παλαιὰν λαμπρότητα.

§. 45. Αἱ προσπάθειαι τῶν παπῶν, τοῦ νὰ καταπιέσωσι τὴν ἀναμόρφωσιν, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς, εὗρον μάλιστα ὑποστήριξιν εἰς τὸ ΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΙΗΣΟΥΪΤΩΝ, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν (1540) ὁ *Ἰγνάτιος* ΛΟΥΩΛΑΣ, εὐγενὴς Ἰσπανὸς εὐεγέρτου φαντασίας καὶ ἐνθουσιαστικοῦ πνεύματος. Ἐμπλησθεὶς ἀπὸ συναξάρια ἁγίων, τὰ ὁποῖα ἀνεγίνωσκε κατὰ τὸ διάστημα τῆς θεραπείας πληγῆς τινος, παρῃτήθη ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι τότε ἀνῆκε, καὶ ἐπεχείρησε προσευχόμενος καὶ νηστεύων πολύμοχθον ὁδοιπορίαν πρὸς τὸν Ἅγιον τάφον. Ἐπιστρέψας δὲ ἀπέκτησεν ἐν *Σαλαμάγκᾳ* καὶ *Παρισίοις* μετ' ἀπιστεύτου ἐπιμονῆς τὴν ἐλλείπουσαν αὐτῷ παιδείαν, καὶ ὤμοσεν ἔπειτα μεθ' ἓξ συνεταίρων του ἐπὶ τοῦ Κυριακοῦ σώματος, ὄχι μόνον νὰ μένωσι πιστοὶ εἰς τὰς τρεῖς ἀρετὰς τῶν μοναχῶν, τὴν πενίαν, ἁγνότητα καὶ ὑπακοήν, ἀλλὰ καὶ νὰ παρακαλέσωσι τὸν πάπαν νὰ προσδιορίσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἐνεργείας των, καὶ νὰ ὑπηρετήσωσιν αὐτὸν μετ' ἀπεριορίστου εὐπειθείας. Μετά τινα λοιπὸν χρόνον ἐῤῥίφθησαν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐπέτυχον τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ νέου τάγματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη *ἑταιρία τοῦ Ἰησοῦ*. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ὁ *Ἰγνάτιος* ὁ πρῶτος *στρατηγὸς τοῦ τάγματος*, ὄχι ὅμως εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸν συνετὸν αὐτοῦ διάδοχον, τὸν Ἰσπανὸν *Λαινήκιον*, χρεωστεῖ ἡ ἑταιρία τοῦ Ἰησοῦ τὴν μετ' ὀξυνείας ἐπινοηθεῖσαν πολιτείαν της.

[Σημ.] Ἡ πολιτεία αὕτη ἦτον στρατιωτικῶς μοναρχική. Εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ *στρατηγὸν* ἦσαν ὑποτεταγμένοι οἱ προϊστάμενοι τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ *ἐπαρχιακοί*, καὶ ὑπὸ τούτους πάλιν ἦσαν πλῆθος ἄλλων *ἀξιωματικῶν*, διαφόρων βαθμῶν καὶ ἀξιωμάτων. *Εὐπείθεια* καὶ αὐστηρὰ *ὑποταγὴ* ἦτον ἡ ψυχὴ τοῦ δεσμοῦ. Πάντα δὲ τὰ μέλη ἐπηγρυπνοῦντο ἐπιμελέστατα, καὶ ὤφειλον νὰ κόψωσι πάντα δεσμόν, ὅστις συνέδεεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ κόσμου. Οἱ γινόμενοι δεκτοὶ ὤφειλον νὰ ὑποστῶσι μακρὸν χρόνον δοκιμασίας, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὁποίου ἠρευνῶντο ἀκριβῶς αἱ ἰδιότητες καὶ αἱ κλίσεις ἑνὸς ἑκάστου,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅπως ἀπονεμηθῇ εἰς αὐτὸν ὁ καταλληλότατος κύκλος τῆς ἐνεργείας. Προικισθέντες δὲ μετὰ μεγάλων προνομίων, ἔλαβον οἱ Ἰησουῖται μετ' ὀλίγον μεγαλοπρεπῆ καὶ ποικίλην ἐνέργειαν. —*Κύριος δὲ σκοπὸς τοῦ τάγματος* ἦτον *ἡ καταπολέμησις τοῦ Προτεσταντισμοῦ* καὶ *ἡ καταπίεσις* τῆς διὰ τῆς ἀναμορφώσεως ἐξυπνισθείσης *ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος*. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἔτεινον κατὰ διαφόρους τρόπους· *παραπείθοντες* καὶ *ἀποπλανῶντες* ἐπροσπάθουν νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς ὀπαδοὺς τῆς νέας πίστεως εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν· ἡ *ἐξομολογητικὴ ἕδρα* ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτούς, ὅπως παρακινῶσιν ἡγεμόνας καὶ ἐπισήμους ἄνδρας πρὸς καταδρομὴν τῆς ἀναμορφώσεως καὶ περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς πίστεως, καὶ διὰ τῆς *διδασκαλίας τῆς νεολαίας*, ἣν εἴξευρον νὰ φέρωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, προσεπάθουν νὰ ἀναθρέψωσι τὴν νέαν γενεὰν κατὰ τὰ ἀξιώματα αὐτῶν. Ἐπλουτίσθη δὲ τὸ τάγμα μὲ δωρεὰς καὶ κληροδοσίας, καὶ ὁ πλοῦτος οὗτος εὐκόλυνε τὴν ἀνέγερσιν καὶ διατήρησιν *Ἰησουϊτικῶν καταστημάτων*, ἅτινα προμηθευμένα πλουσίως κατὰ πάντα, ἐπεχείρησαν ἐλευθέρως τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας, καὶ διὰ τοῦτο προσείλκυον οὐκ ὀλίγους πένητας. Ἄλλως δὲ ἡ διδασκαλία τῶν Ἰησουϊτῶν σκοπὸν δὲν εἶχε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐκμάθησιν τῶν εἰς τὴν ζωὴν ἀναγκαίων γνώσεων. Ἦτο λοιπὸν *ψευδοπαιδεία* μᾶλλον ἢ ἀληθὴς παιδεία ἡ διδασκαλία αὐτῶν. Ὅλαι αἱ ἐπιστῆμαι περιεβλήθησαν μορφὴν στενώτατα περιωρισμένην, καὶ ἐμποδίσθη τὸ ἐλευθέρως διανοεῖσθαι. Εὐχέρεια εἰς τὴν *λατινικὴν γλῶσσαν*, καὶ γνῶσις ἐπιστημῶν τινων χρησιμευουσῶν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ἦτον ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέρμα τῆς Ἰησουϊτικῆς διδασκαλίας, μέσα δὲ αὐστηρὰ ἀγωγὴ καὶ ἐξέγερσις τῆς φιλοδοξίας· τοὐναντίον δ' ἡ *φιλοσοφία*, ἡ *ἱστορία* καὶ πᾶν ὅτι στρέφει τὸ νοερὸν ὄμμα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ὑψηλότερα καὶ γενικὰ ἐξωρίσθη ἢ ἐκολοβώθη. — Ὅ,τι ὅμως ἐφείλκυσε πρὸ πάντων τὴν κατάραν τῶν λαῶν ἐναντίον τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν, ἦτον, ὅτι ἔγεινε διὰ τῆς ἐπικινδύνου αὐτοῦ *ἠθικῆς* ὁ *καταστροφεὺς* τῆς [illegible] καὶ πίστεως, καὶ ὅτι [illegible]

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑποκριτικὰς καὶ ψευδεῖς δοξασίας. Ἡ σκανδαλώδης διδασκαλία, ὅτι *ὁ σκοπὸς ἁγιάζει τὰ μέσα* καὶ ὅτι ἐκφρασθεῖσαι λέξεις καὶ ὅρκοι δὲν ἔχουσιν οὐδὲν κῦρος, ἂν τὸ *πνεῦμα φρονῇ ἄλλως*, ἐδλήθη ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν εἰς χρῆσιν κατὰ τρόπον λίαν τολμηρόν. (*)

5. Ἡ ἐποχὴ Φιλίππου τοῦ Β΄. (1556–1598) καὶ τῆς Ἐλισάβετ (1558-1603).

§. 46. Φίλιππος ὁ Β΄. τῆς Ἱσπανίας ἦτον ἡγεμὼν στυγνὸς, μισάνθρωπος, ὅστις τρία πράγματα ὥρισε τέλος τῆς ζωῆς αὑτοῦ· *τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεώς του, τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ Προτεσταντισμοῦ, καὶ τὴν ἐξουθένισιν πάσης ἐλευθερίας καὶ παντὸς δικαιώματος τῶν λαῶν.* Διὰ νὰ κατορθώσῃ δὲ τοῦτο, κατέστρεψε τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐθνῶν, τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ κράτους αὑτοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ του καὶ τῶν πλησιεστάτων αὑτοῦ συγγενῶν. Ὁ δ' ἱπποτικὸς αὑτοῦ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς *Δὼν Ἰωάννης*, ὅστις ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν ναυμαχίαν (1571) τῆς *Ναυπάκτου*, ὑπέφερε τοσοῦτον ἐκ τῶν μηχανοῤῥαφιῶν τῆς πανουργίας καὶ κατασκοπίας τοῦ δυσπιστοῦντος βασιλέως, καὶ ἐκωλύετο τόσον πολὺ εἰς ὅλας αὑτοῦ τὰς ἐπιχειρήσεις, ὥστε ἡ λύπη καὶ δυσθυμία κατεβίβασαν αὐτὸν ἐνωρὶς εἰς τὸν τάφον (§ 51). Ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου, ὁ ἀκάχεκτος καὶ παράφορος *Δὼν Κάρολος*, ἀπέθανεν εἰς τὰς εἱρκτὰς τοῦ ἱεροδικείου, τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου κληρικοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἔγεινεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ τρόμος καὶ ἡ ἔκπληξις τῶν λαῶν. Διὰ τοῦ τρομεροῦ δὲ τούτου *ἱεροδικείου* καὶ διὰ τῶν πομπωδῶν βδελυρουγημάτων τῆς *ζωοκαυστίας*, (autosdafé πράξεως πίστεως!) κατώρθωσε μὲν νὰ ἐξαλείψῃ ἐν *Ἱσπανίᾳ* καὶ *Νεαπόλει* πᾶν ἴχνος αἱρετικῶν, καὶ νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τοὺς λαοὺς πᾶσαν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξηφάνισε διὰ τούτου τὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον τῶν χωρῶν τούτων, καὶ ὅτε ἠθέλησε νὰ κάμψῃ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγὸν καὶ τὰς

(*) « Ἡ μὲν γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος » ἔλεγον καὶ οἱ παλαιοὶ σοφισταί. Σ. Μ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κάτω Χώρας, ἐξεῤῥάγη ὁ ἀξιομνημόνευτος ἐκεῖνος ἀγὼν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθε νικήτρια ἡ ἐλευθερία. Μετὰ 42ετῆ δὲ κυβέρνησιν, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ τάφος τοῦ μεγέθους τῆς Ἱσπανίας, καὶ ἐπεβάρυνε τὴν πλουσίαν χώραν μετὰ καταθλιπτικοῦ δημοσίου χρέους, κατεβλήθη ὁ Φίλιππος ὑπὸ νόσου φρικώδους. Τὸν Δοῦκα *Ἄλβαν* εἶχε σκληρὸν ἐκτελεστὴν τῶν τυραννικῶν αὐτοῦ διαταγῶν. Καὶ εἰς τὰ δύο ὀνόματα ἐπίκειται ἡ κατάρα τῶν ἐθνῶν.

ά.) Ἡ Πορτογαλία καὶ Ἱσπανία ἡνωμέναι.

§. 47. Ἡ *Πορτογαλία* εἶχεν ὁμοίαν τύχην μὲ τὴν Ἱσπανίαν. Εἰς ἀμφοτέρας δηλ. τὰς χώρας ἰσχυρὸν *ἱερατεῖον*, βοηθούμενον ὑπὸ *βασιλέως ἀπεριορίστου*, κατέθλιβε τὴν πνευματικὴν δραστηριότητα τοῦ λαοῦ, καὶ παρέλυε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ἐλευθερίαι ἀπωλέσθησαν, καὶ ὑπὸ τὴν νωθρότητα καὶ δουλείαν ἐξέλιπε τὸ παλαιὸν ἡρωϊκὸν φρόνημα, ἡ ἀκμὴ καὶ εὐδαιμονία τῶν προτέρων ἡμερῶν. Τοῦτο δ' ἔγεινε μάλιστα, ὅτε ἡ Πορτογαλία ἡνώθη κατὰ θλιβεράν τινα μοῖραν μετὰ τῆς Ἱσπανίας. Ὁ βασιλεὺς δηλ. ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ (1557—1578), νέος ἡγεμὼν, ἀνατραφεὶς ὑπὸ τῶν κληρικῶν εἰς αὐστηρὰν πίστιν καὶ εὐπείθειαν πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν ἐν τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ ἀπίστων Μαύρων, ὅπως εὐχαριστήσῃ συνάμα τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν ζῆλόν του καὶ τὸν πρὸς τὰς κατακτήσεις πόθον του. Ἀλλ' ἐν καυστηρᾷ τινα ἡμέρα τοῦ Αὐγούστου προσέβαλε μεθ' ὁρμῆς τὸν ἀνώτερον στρατὸν τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ ΑΛΚΑΣΣΑΡ, καὶ ἔπαθε τρομερὰν ἧτταν (1578). 12,000 χριστιανοὶ μαχηταὶ ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης· μεταξὺ δὲ τῶν ἀναζητηθέντων ἦτον καὶ ὁ βασιλεὺς Σεβαστιανὸς, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀνεκαλύφθη ὁ νεκρὸς αὐτοῦ. Τὸ δὲ στέμμα τῆς Πορτογαλίας περιῆλθεν εἰς γέροντά τινα συγγενῆ, καὶ ὅτε οὗτος ἀπέθανε μετὰ δύο ἔτη ἄτεκνος, διισχυρίσθη ὁ Φίλιππος Β΄. τῆς Ἱσπανίας, ὅτι ἔχει δικαιώματα ἐπὶ τοῦ βασιλείου καὶ ἔπεμψε τὸν Δοῦκα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πορτογάλω, οἵτινες ἐξ ἐθνικοῦ μίσους καὶ γειτονικῆς ζηλοτυπίας ηὐνόουν ἄλλον μνηστῆρα τοῦ θρόνου, *Ἀντώνιόν τινα*. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἦτον ἱκανός, νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ λεγόμενα αὐτοῦ κληρονομικὰ δικαιώματα κατὰ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τῶν Ἱσπανῶν. Ἡττήθη λοιπὸν καὶ ἀναγκάσθη νὰ τραπῇ εἰς φυγήν· μεθ' ὃ ὑπετάγη ἡ *Λισσαβὼν* καὶ ὅλη ἡ χώρα εἰς τοὺς Ἱσπανούς. Ὁ δ' Ἀντώνιος ἀπέθανε μετά τινας κακῶς ἀποβάσας ἐπιχειρήσεις ἐν πενίᾳ, καὶ καταβασκανισθεὶς ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῶν ἀδιαλείπτων ἐπιβουλῶν· οἱ δὲ *Ψευδοσεβαστιανοί*, οἵτινες ἐπαρουσιάζοντο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἐπροσπάθουν μὲν νὰ κινήσωσιν τοὺς Πορτογάλους εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ μισητοῦ γείτονος λαοῦ, ἀλλὰ δὲν εὗρον ἐπαρκοῦσαν ὑποστήριξιν. Ὁ δὲ τέταρτος *Σεβαστιανός*, τοῦ ὁποίου ἡ γνησιότης ἐπιστεύθη ὑπὸ πολλῶν, ἐτελεύτησε τὸν βίον εἰς Ἱσπανικήν τινα εἱρκτήν. Ἑξήκοντα ἔτη (1580—1640) διήρκεσεν ἡ ἐπὶ τῆς Πορτογαλίας πλήρης συμφορῶν Ἱσπανικὴ κυριαρχία. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπέτυχεν ὁ πλούσιος καὶ εὐϋπόληπτος δοὺξ τῆς *Βραγαντίας* νὰ φέρῃ τὸ στέμμα εἰς τὸν οἶκόν του. Ἀλλ' ἡ ναυτικὴ δύναμις τῶν Πορτογάλων εἶχε πέσει ἐν τῷ μεταξὺ εἰς παρακμήν, καὶ αἱ μακρυναὶ κατακτήσεις εἶχον περιέλθει εἰς χεῖρας ξένας.

ϐ'.) *Οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Κάτω Χωρῶν.*

§. 48. Αἱ *Κάτω Χῶραι* εἶχον ἐκ παλαιῶν χρόνων ἔγγραφα δικαιώματα καὶ ἐλευθερίας, ἐν οἷς τὴν πρώτην κατεῖχον θέσιν ἡ *παραχώρησις τῶν φόρων* ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων τάξεων, *ἀνεξάρτητος δικαιοδοσία* καὶ ἡ *μακρὰν διατριβὴ τῶν Ἱσπανικῶν στρατευμάτων καὶ ὑπαλλήλων*. Τὰ δικαιώματα ὅμως ταῦτα ἐπὶ Καρόλου ἤδη τοῦ Ε'. παρεβλάπτοντο ἐνίοτε· ἀλλ' ἡ κλίσις τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν λαὸν τῶν Κάτω Χωρῶν, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη, καὶ τοῦ ὁποίου ἠγάπα τὰ ἤθη καὶ τὴν φύσιν, ἀπέτρεψε μεγαλητέρας δυσμενείας. Τοὐναντίον δ' ὁ Φίλιππος ἦτον ὑπερήφανος Ἱσπανός, ὅστις ἐθεώρει τὰς Κάτω Χώρας ὡς ὑποτεταγμένας ἐπαρχίας, καὶ κατέστρεψε πολλαχοῦ τὰ πάτρια αὐτῶν δικαιώματα. Ἀνέ- ... *αν τὴν Πάρ-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μας, γυναῖκα πνεύματος ἀνδρικοῦ, *ἔπαρχον ἐν Βρυξέλλαις*· κατέστησεν ὅμως παρ' αὐτῇ *πολιτικόν τι συμβούλιον* τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν προεδρίαν ξένος τις, ὁ καρδινάλιος *Γραμβέλλας*, καὶ ἔστειλεν *Ἱσπανικὴν φρουρὰν* εἰς τὴν χώραν. Τὰ μέγιστα ὅμως ᾐσθάνθησαν ἑαυτοὺς προσβεβλημένους οἱ Κατωχωρῖται, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἔκλινον εἰς τὸ εὐαγγελικὸν δόγμα, ὅτε ὁ *βασιλεὺς πρὸς τήρησιν τῆς καθαρᾶς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως διέταξε νὰ καταστήσωσιν αὐστηροτέρους τοὺς περὶ τῶν αἱρετικῶν νόμους* καὶ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰς μέχρι τότε 4 ἐπισκοπὰς κατὰ 14 νέας, *χωρὶς πρότερον νὰ ἐρωτήσωσι τὰς τάξεις*. Ἡ διάταξις δ' αὕτη σκοπὸν εἶχε τὴν κατὰ μικρὸν εἰσαγωγὴν τοῦ φιλοδιωκτικοῦ *ἱεροδικείου* τῶν Ἱσπανῶν, καὶ ὁ καρδινάλιος Γραμβέλλας, ὅστις ὡς ἀρχιεπίσκοπος τῆς Μεχελνίας εἶχε πάσας ταύτας τὰς ἐπισκοπὰς ὑφ' ἑαυτόν, ἔφερεν ἔκτοτε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ *μεγάλου ἱεροδίκου*. Ὅλαι δ' αἱ προσπάθειαι τῆς φιλοπάτριδος μερίδος, τῆς ὁποίας κορυφαῖοι ἦσαν ὁ ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΟΥΡΑΝΙΟΣ καὶ ὁ κόμης ΕΓΜΟΝΤΙΟΣ, νὰ παρακινήσωσι τὸν βασιλέα διὰ παρακλητικῶν ἀναφορῶν, νὰ σεβασθῇ τὰ καθεστῶτα τῆς χώρας, νὰ μετριάσῃ τοὺς κατὰ τῶν αἱρετικῶν νόμους καὶ νὰ παραχωρήσῃ ἐλευθερίαν τῆς πίστεως, ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ Φίλιππος ἀπεκρίθη « ὅτι ἐπροτίμα μᾶλλον νὰ ἀποθάνῃ χιλιάκις, παρὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν παραμικρὰν μεταβολὴν εἰς τὴν Θρησκείαν ».

§. 49. Ἡ νέα ἐκκλησία εἶχεν ὀπαδοὺς μόνον ἐκ τῆς τάξεως τῶν πολιτῶν· οἱ δ' εὐγενεῖς διετήρουν μὲν εἰσέτι κατὰ μέγα μέρος τὴν παλαιὰν πίστιν, εἶχον ὅμως ἀποφασίσει νὰ ἀντισταθῶσι παντὶ σθένει εἰς τὸ *ἱεροδικεῖον* (Νοεμ. 1565). Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὑπεγράφησαν τετρακόσιοι περίπου εὐγενεῖς εἰς τὴν καλουμένην ΣΥΝΥΠΟΣΧΕΣΙΝ, καὶ συνέταξαν αἴτησιν πρὸς κατάργησιν τῶν περὶ αἱρετικῶν νόμων καὶ παῦσιν τῶν δικῶν τοῦ ἱεροδικείου. Ὅτε δ' ἐφάνησαν ἐρχόμενοι μὲ ταύτην εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς ἐπάρχου, περιέπεσεν αὕτη εἰς ἔκπληξιν. Τότε δ' εἶπέ τις τῶν παρ' αὐτῇ ἱσταμένων συμβούλων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ στενοχωρῆται ἀπὸ τοὺς *ἐπαίτας*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(gueux) τούτους, λέξις, ἥτις μεταφερθεῖσα εἰς τοὺς συνεταίρους, προσελήφθη παρ' αὐτῶν ὡς σύμβολον τοῦ δεσμοῦ των. Ὠνομάσθησαν λοιπὸν *Γεῦσοι*, καὶ ἔφερον ἔκτοτε εἰς τὸν λαιμὸν νομισματόσημον μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ βασιλέως καὶ τῆς ἐπιγραφῆς· « πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα μέχρι τῆς πήρας τῶν ἐπαιτῶν. » Ἡ αἴτησις ἔμεινε χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ αἱρετικοὶ ἐτιμωροῦντο στερηθέντες ἐλευθερίας, κτημάτων καὶ ζωῆς. Καὶ ὅμως ὁ θρησκευτικὸς νεωτερισμὸς εἰσέδυεν ὁσημέραι πλειότερον· ψαλμοὶ ἐψάλλοντο, καὶ εἰς τὸν συχνάκις ἐν ὑπαίθρῳ κηρυττόμενος ὑπὸ εὐαγγελικῶν κληρικῶν ἱερὸν λόγον ἐσύχναζον χιλιάδες· μοναχοὶ δὲ, εἰκόνες τῆς παρθένου Μαρίας καὶ ἄλλα ἱερὰ ἀντικείμενα ἐμυκτηρίζοντο. Τελευταῖον δ' ἐξεῤῥάγη ἐν Ἀντβερπίᾳ, Βρυξέλλαις καὶ ὅλῃ τῇ Βραβάντῃ ἡ ἀπὸ πολλοῦ κατεχομένη μανία τοῦ λαοῦ διὰ τὴν θρησκευτικὴν κατεπίεσιν (1566). Ὅμιλος λαοῦ ἀνήκοντος εἰς τὰς κατωτάτας τάξεις ἠκρωτηρίασε τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς ἱσταμένους σταυροὺς καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων· μετ' ὀλίγον δ' ὥρμησεν τὸ πολλαπλασιαζόμενον πλῆθος εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ ἔπραξε παντὸς εἴδους ἱεροσύλους ὕβρεις. Τὰ συμβεβηκότα ὅμως ταῦτα ἐπέφερον χωρισμόν. Οἱ μέτριοι δηλ. προσετέθησαν εἰς τὴν κυβερνήτριαν, καὶ ἐβοήθησαν αὐτὴν τιμωροῦσαν τοὺς ἐνόχους. Ἐν βραχεῖ δ' ἀποκατέστη ἡ τάξις, καὶ ἡ Μαργαρίτα συνεβούλευεν ἠπιότητα καὶ συνδιαλλαγὴν, δι' ὧν μόνον ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ κράτος διαρκῶς ἡ ἡσυχία. Ἀλλ' αἱ προτάσεις αὐτῆς δὲν εὗρον ἀκρόασιν ἐν Μαδρίτῃ. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ πέμψωσι τὸν τραχὺν ΑΛΒΑΝ μεθ' Ἱσπανικῶν στρατῶν εἰς τὰς Κάτω Χώρας, ὅπως καταναγκάσωσι τὸν λαὸν διὰ τῆς αὐστηρότητος καὶ βίας.

§. 50. Ἡ περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἄλβα (1567—1573) εἴδησις ἔκαμε τοὺς Κατωχωρίτας νὰ φύγωσιν ἀγεληδόν· *Γουλιέλμος ὁ Ὀράνιος*, ἀνὴρ συνετὸς, προορατικὸς, καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, δραστήριος καὶ « σιγηλὸς », ὑπεχώρησεν ἐκ τῆς ταραχῆς καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Γερμανίαν. Μετὰ δακρύων δ' ἀπεχωρίσθη τὸν *Ἐγμόντιον*, τὸν ὁποῖον εἰς μάτην εἶχε προσπαθήσει νὰ πείσῃ ὅπως τὸν ἀκολουθήσῃ. Τοῦ Ἐγ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μοντίου ἡ φαιδρὰ καὶ ἁπλοϊκὴ φύσις δὲν ἐπίστευε τὴν Ἱσπανικὴν δολιότητα, τὴν ὁποίαν ἐσυμβούλευεν αὐτὸν ὁ Οὐράνιος νὰ φοβῆται. Εἶχε πεποίθησιν εἰς τὰς προτέρας αὐτοῦ πρὸς τὸν κυριαρχικὸν οἶκον τοῦ Ἀψβούργου ἐκδουλεύσεις, καὶ ἔμεινε. Μόλις ὅμως ἔφθασεν ὁ Ἄλβας μετ' ἀπεριορίστου δυνάμεως εἰς τὰς Βρυξέλλας, καὶ διέταξε νὰ συλλάβωσι τὸν ἄκακον *Ἐγμόντιον* καὶ τὸν ἀνδρεῖον *Ὅορνον*, καὶ νὰ κατηγορήσωσιν αὐτοὺς ὡς προδότας τῆς πατρίδος ἐνώπιον τοῦ νεωστὶ συσταθέντος « *συμβουλίου τῆς ἀνταρσίας* »· μεθ' ὃ ἀπεκεφαλίσθησαν καὶ οἱ δύο μετὰ 18 ἄλλων εὐγενῶν εἰς τὴν δημόσιον πλατεῖαν τῶν Βρυξελῶν (1568). Τὸ *συμβούλιον* δὲ τοῦτο *τῆς ἀνταρσίας*, *αἱματηρὸν συμβούλιον* ὑπὸ τῶν Κατωχωριτῶν ὀνομασθέν, ἐτιμώρησεν ἔπειτα μετ' ἀνηκούστου αὐστηρότητος καὶ σκληρότητος καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος, καὶ τοὺς σταθεροὺς ὑπερμάχους τῶν ἐγχωρίων δικαιωμάτων καὶ διατάξεων. Ἡ δὲ κυβερνήτρια, ἀγανακτήσασα διὰ τὰς βδελυρίας ταύτας, παρῄτησε τὴν θέσιν αὐτῆς, καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ μνήμη δ' αὐτῆς ἔμεινεν ἔντιμος. Ὁ Ἄλβας ὅμως ἀνήγειρεν ἐν Ἀντβερπίᾳ ἀκρόπολιν, καὶ ἤσκησεν ἐπὶ 6 ἔτη (1567—1573) καταπιεστικὴν καὶ βιαίαν ἀρχήν, ἥτις ἤνοιξε τὰς μεγίστας πληγὰς εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εὐδαιμονίαν. Μὴ λαμβάνων παντάπασιν ὑπ' ὄψιν τοὺς ἐγχωρίους νόμους, καθ' οὓς οἱ φόροι παρεχωροῦντο ὑπ' αὐτῶν τῶν τάξεων ἑκάστης χώρας, καὶ εἰσεπράττοντο κατὰ τὸν σκοπιμώτατον τρόπον, ἐπέβαλεν ὁ Ἄλβας εἰς τὴν χώραν *φόρον μόνιμον*, καὶ διένειμεν αὐτὸν κατὰ τρόπον τὰ μέγιστα ἐπιζήμιον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐπιμιξίαν, εἰσαγαγὼν ἐκτὸς τοῦ *φόρου τῶν κτημάτων* καὶ μέγαν *φόρον ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων*. Ἡ δ' ἀθυμία καὶ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ διὰ τὴν καταθλιπτικὴν ταύτην φορολογίαν καὶ διὰ τὰς ἀπανθρώπους βδελυρίας, τὰς ὁποίας ἔπραττον τὰ Ἱσπανικὰ στρατεύματα εἴς τινας τῶν ἀπειθουσῶν πόλεων κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἄλβα, διήγειραν τελευταῖον τοιαύτην ταραχὴν εἰς ὅλην τὴν χώραν, ὥστε ἀπεφάσισαν ἐν Μαδρίτῃ νὰ μετακαλέσωσιν τὸν Ἄλβαν. Ἡ εἴδησις, ὅτι στῖφος μεταναστῶν, *θαλάσσιοι Γεῦσοι* ὀνομασθέντες, ἐκυρίευσαν τὴν ἐλλίμενον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πόλιν *Βρειλίαν*, καὶ ὅτι τὰ ἀρκτικὰ κράτη *Ὁλλανδία*, *Σεελανδία*, *Οὐλτραϊέκτον* καὶ *Φρεισλανδία* ἡνώθησαν καὶ ἀνεγνώρισαν (1572) ἔπαρχον τὸν ἐπιστρέψαντα *Γουλιέλμον Ὀράνιον*, ἠδυνήθη φαίνεται νὰ πείσῃ τὴν Ἱσπανικὴν αὐλὴν, ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἄλβα δὲν ἔφερε πρὸς τὸ σκοπούμενον τέλος. Ὀλίγον δ' ἔπειτα ἀφοῦ ὁ δοὺξ ἐγκατέλειψε τὰς Κάτω Χώρας, ἀνύψωσαν τὰ Βόρεια κράτη εἰς τὴν ἐν *Δορδρέχτῳ σύνοδον* τὸν *Καλβινισμὸν* ὡς θρησκείαν τοῦ τόπου (1574), παρέλαβον τὴν *κατήχησιν* τῆς *Εἰδελβέργης*, καὶ ἀνήγειραν ἐν τῇ πόλει Λείδᾳ προτεσταντικὸν πανεπιστήμιον (πρὸς ἀνταμοιβὴν διὰ τὴν μεγαλόψυχον ἀντίστασιν τῶν πολιτῶν κατὰ τοῦ πολιορκοῦντος αὐτοὺς Ἱσπανικοῦ στρατεύματος.)

§. 51. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἄλβα (*Λουδοβῖκος Ζουνίγας καὶ Ῥεκουέσεις*) (1573—1576) διέλυσε τὸ αἱματηρὸν συμβούλιον, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ στερεώσῃ πάλιν δι' ἠπιωτέρου τρόπου τὴν κινδυνεύουσαν κυριαρχίαν τῶν Ἱσπανῶν εἰς τὰς Κάτω Χώρας· ἀλλὰ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ξένων στρατευμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἀκολασία ηὐξάνετο καθ' ἑκάστην, ἐμπόδισε τὴν συνδιαλλαγήν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐν *Μοκερχεῖδῃ* νίκη του (1574), καθ' ἣν ἀπέθανον ἡρωϊκὸν θάνατον δύο ἀδελφοὶ τοῦ Ὀρανίου, ἔμεινε χωρὶς τοῦ προσδοκωμένου ἀποτελέσματος. Δύο δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν ὁ Ζουνίγας. Πρὶν δ' ἔτι δυνηθῇ ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Δὼν Ἰωάννης* (1576—1578), ὁ ἀνδρεῖος ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου, νὰ προτέλθῃ εἰς τὸ δυσχερὲς ὑπούργημα, ἔφθασεν εἰς τὸν μέγιστον βαθμὸν ἡ αὐθάδεια τῶν ἀγριωθέντων στρατευμάτων ἕνεκα τῆς μὴ ἀποτίσεως τῶν μισθῶν. Ἐνέπλησαν δὲ τὰς πλουσίας πόλεις *Μαστρίχτην* καὶ *Ἀντβέρπίαν* ἁρπαγῶν, φόνων, καὶ μεγάλων ἐρημώσεων. Τότε δὲ κατώρθωσεν ὁ συνετὸς Ὀράνιος νὰ ἑνώσῃ (1576) ὅλας τὰς χώρας ἐν τῇ ΣΥΝΘΗΚῌ τῆς ΓΑΝΔΗΣ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ βοηθηθῶσιν ἀμοιβαίως μὲ κτήματα καὶ αἷμα πρὸς ἀποδίωξιν τῶν Ἱσπανικῶν στρατευμάτων· ὁ δὲ Δὸν Ἰωάννης δὲν ἦτον ἱκανὸς κατὰ τὸ διάστημα τῆς βραχυχρονίου αὐτοῦ ἐν ταῖς Κάτω χώραις ἐνεργείας νὰ θεμελιώσῃ πάλιν στερεὰν τὴν διὰ τῆς συνθήκης ταύτης κλονισθεῖσαν ἀρχὴν τῶν Ἱσπανῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐν ταῖς Κάτω χώραις. Ἐν τούτοις ὁ Δὼν Ἰωάννης καὶ ὁ ἐμπειροπόλεμος αὐτοῦ διάδοχος *Ἀλέξανδρος* ΦΑΡΝΕΖΗΣ ὁ *Πάρμας* (1578—1592), υἱὸς τῆς ἐπάρχου *Μαργαρίτας* ἐσκόπουν τὸ ἑξῆς· νὰ ὑποθρέψωσι μὲν τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τὸ φυλετικὸν μῖσος τῶν Νοτείων κρατῶν πρὸς τὰ Ἀρκτικά, νὰ διατηρήσωσι δ' ἐν ἐκείνοις τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτοῖς, καὶ νὰ σώσωσιν οὕτως τοὐλάχιστον εἰς τὴν Μεσημβρίαν τὴν Ἱσπανικὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἐννόησεν ὁ *Ὀράνιος*, καὶ πεπεισμένος, ὅτι ἡ *ὁμόνοια δύναται νὰ κάμῃ καὶ τοὺς ἀσθενεῖς δυνατούς*, ἥνωσε (1579) διὰ τῆς ΕΝΩΣΕΩΣ τοῦ ΟΥΛΤΡΕΧΤΟΥ τὰ βόρεια κράτη (Ὀλλανδίαν, Σεελανδίαν, Γελδρίαν, Οὐλτρέχτον, Φρεισλανδίαν) εἰς στενώτερόν τινα δεσμὸν πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν. Ἡ συνθήκη δ' αὕτη ἔγειεε τὸ θεμέλιον τῶν *ἡνωμένων κρατῶν* τῶν προτεσταντικῶν *Κάτω Χωρῶν*. Τοὐναντίον δ' ἐγίνετο ἐν Μεσημβρίᾳ, διὰ τῆς ἀναμίξεως ξένων ἡγεμόνων καὶ εὐγενῶν, ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ ταραχὴ ὁσημέραι μεγαλήτερα· διὸ ἐπέτυχεν ὁ δραστήριος Πάρμας νὰ καταπιέσῃ εἰς πολλὰ μέρη τὴν ἐπανάστασιν, καὶ νὰ καταστήσῃ εὐπειθεῖς πολλὰς πόλεις. Νῦν δ' ὅλη ἡ μανία τοῦ Φιλίππου διευθύνθη κατὰ τοῦ Ὀρανίου. Εἶχε δὲ προγράψει αὐτὸν ἤδη, καὶ ὑποσχεθῆ εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε τὸν παραδώσει νεκρὸν ἢ ζῶντα μεγάλην ἀντιμισθίαν καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἡ δελεαστικὴ δ' αὕτη ὑπόσχεσις καὶ ἡ συνεργία πολλῶν ἐμπαθῶν ἱερέων ἔσχον ἀποτέλεσμα πολλὰς θανατηφόρους προσβολάς. Καὶ μίαν μὲν ἐξ αὐτῶν διέφυγεν ὁ Ὀράνιος, ἀλλ' ἡ σφαῖρα τοῦ θρησκομανοῦς ἐκ τοῦ Ἐλευθέρου Κομητάτου *Βαλθάσαρ Γεράρδα* ἐξήπλωσεν αὐτὸν νεκρὸν εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐν *Δέλφτοις* ἑστιατορίου (1584). Ὁ φονεὺς ὅμως συνελήφθη, καὶ ἐθανατώθη κατὰ τρόπον ἐπώδυνον. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ Ὀρανίου ἐξέλεξαν τὰ βόρεια κράτη ἔπαρχον καὶ στρατηγὸν τὸν ἀνδρεῖον αὐτοῦ υἱὸν *Μαυρίκιον*.

§. 52. Περὶ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἦτον εἰς τὰ δυτικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἡ μεταξὺ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων θρησκευτικὴ μανία μεγαλητέρα ἢ ἄλλοτε· καὶ ἐνῷ οἱ πρῶτοι εἶχον τὸν θάῤῥος αὐτῶν εἰς τὸν Φίλιππον τῆς Ἱσπανίας, ἐπρο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στατεύοντο οἱ τελευταῖοι, ἄλλοτε μὲν μυστικῶς, ἄλλοτε δὲ φανερῶς, ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ. Ἔπεμψε δ' αὕτη τὸν εὐνοούμενόν της *Λεϊκεστρον* μετὰ στρατοῦ εἰς τὰς Κάτω Χώρας, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν παντελῆ νίκην τοῦ Πάρμα· ἐβοήθησε δὲ καὶ τοὺς Γάλλους *Οὐγενόττους* κατὰ τῶν συμμάχων τοῦ Φιλίππου τῶν *Λιγουΐστῶν* καὶ Ἰησουϊτῶν (§. 55. 57.), καὶ ὅτε ἠπειλήθη ἡ ἰδία αὐτῆς ζωὴ ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων τῶν θρησκευτικῶν (1587), συγκατετέθη εἰς τὴν θανάτωσιν τῆς Μαρίας Στουάρτ. (§. 61). Τότε δ' ἀποφάσισεν ὁ Φίλιππος νὰ ἐξοντώσῃ διὰ κραταιᾶς προσβολῆς πάντας τοὺς ἐχθροὺς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων νὰ σωφρονίσῃ τὴν αἱρετικὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν ἀναθεματισμένην αὐτῆς βασίλισσαν (1588). Ὅθεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξώπλισε τὴν ἐξ 130 ἰσχυρῶν πολεμικῶν πλοίων συνισταμένην μεγάλην αὐτοῦ *Ἀρμάδαν* ἢ « *ἀνίκητον στόλον* » (1588), καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἀρχιναυαρχίαν του *Μεδίνα Σιδωνία* εἰς τὸν πορθμὸν, διὰ νὰ ὑποτάξῃ συγχρόνως τὴν Ἀγγλίαν, τὰς Κάτω Χώρας καὶ τὴν Γαλλίαν, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἀπέβη πρὸς ὄνειδος καὶ καταστροφὴν τῆς Ἱσπανίας. Ὁ « ἀνίκητος στόλος » ὑπέκυψεν εἰς τὰς τρικυμίας καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ἀνδρείαν τῶν Ἄγγλων καὶ ὅ,τι διέφυγε τὰς πυρπολήσεις, τοὺς σκοπέλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸν πορθμὸν, ἐξώκειλε κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς *Ἑβρίδας* καὶ τὰς *νήσους τῆς Σετλανδίας*, ὅτε ἠθέλησεν ὁ Σιδωνίας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν περιπλέων τὴν Σκωτίαν. Ἦτο δὲ τοῦτο μεγάλη τῆς εἱμαρμένης συμφορά. Τοῦτο ἀνεγνώρισε καὶ ὁ Φίλιππος, ὅτε καθησύχασε τὸν τρέμοντα ναύαρχον μὲ τὰς λέξεις ὅτι, « ἐξέπεμψεν αὐτὸν κατ' ἀνθρώπων καὶ ὄχι κατὰ τρικυμιῶν καὶ σκοπέλων. » Ἡ ἔκβασις αὕτη συνέτριψε τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν *Κάτω Χωρῶν*. Διότι ἐξηκολούθησε μὲν εἰσέτι ὁ πόλεμος δύο δεκαετηρίδας, ἀλλ' οἱ Ἱσπανοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑποτάξωσι πάλιν ὅλην τὴν χώραν, ἂν καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔδειξαν ἱκανὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὰ στρατεύματα μεγάλην ἀνδρίαν. Τὰ βόρεια κράτη, ἔχοντα ἔξοχον στρατηγὸν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν *Μαυρίκιον* Ὀράνιον, ἐνεκαρτέρησαν εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα αὐτῶν. Ὀλίγον δὲ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἔδωκεν (1598) ὁ Φίλιππος εἰς τὴν θυγατέρα του *Κλάραν Εὐγενίαν*, ὅτε ἐνυμφεύθη τὸν ἀρχιδοῦκα *τῆς Αὐστρίας Ἀλβέρτον*, τὰς Κάτω Χώρας ὡς προῖκα, μὲ τὴν συμφωνίαν, ὅτι, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ γάμος ἤθελε μείνει ἄγονος, αἱ χῶραι νὰ ἐπιστραφῶσιν πάλιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Τὰ ἡνωμένα ὅμως κράτη τῆς Ὁλλανδίας δὲν ἀπεδέχθησαν τὸ σχέδιον. Ἐξηκολούθησαν λοιπὸν καὶ μετὰ τὸν θάνατον Φιλίππου τοῦ Β΄. τὸν πόλεμον, μέχρις οὗ τέλος, μεσιτεύσαντος Ἑῤῥίκου τοῦ Δ΄. τῆς Γαλλίας, συνωμολογήθη ἀνακωχὴ ὅπλων (1609), ἥτις ἐξησφάλισεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνεξαρτησίαν, θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἀλλὰ πρῶτον ἐν τῇ *Βεστφαλικῇ εἰρήνῃ* ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ἡ ἀνεξαρτησία τῶν *ἡνωμένων κρατῶν* τῆς *Ὁλλανδίας*. Τοὐναντίον δ' αἱ νότειοι ἐπαρχίαι (*Βέλγιον*) ἔμειναν ὁλόκληρον ἀκόμη ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τὴν Ἱσπανίαν, καὶ περιῆλθον ἔπειτα εἰς τὴν Αὐστρίαν.

§. 53. *Ἐμπόριον. Πολιτεία. Σύνοδος τοῦ Δορδρέχτου.* Ἡ Ὁλλανδία ἐξῆλθεν ἀκμάζουσα καὶ ἰσχυρὰ ἐκ τοῦ ἀγῶνος. *Ἡ ναυτιλία* καὶ *τὸ ἐμπόριον ἔλαβον μεγάλην ἀνάπτυξιν*, ἀφ' ὅτου οἱ Ὁλλανδοὶ (μάλιστα ἡ ἐν ἔτει 1602 συσταθεῖσα *ἑταιρία τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν*) ἔσχον κατ' εὐθεῖαν ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἰνδίας, καὶ ἀφήρπασαν ἐκ τῶν Πορτογάλων πολλὰς ἀποικίας. Ἡ *Βατανΐα* ἐπὶ τῆς νήσου *Ἰάβας* ἔγεινε τὸ κέντρον τοῦ κερδαλέου αὐτῶν ἐμπορίου. Ἡ δὲ *πολιτεία τῶν ἡνωμένων κρατῶν*, ἥτις κυρίως ἐμορφώθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρὸς *Ὀλδενβαρνεβέλδου*, ἦτο *δημοκρατική*. Τὰ ἐξ ἀπεσταλμένων τῶν 7 ἐπαρχιῶν συγκείμενα *γενικὰ κράτη* (Συνέλευσις) εἶχον τὴν *νομοθετικὴν ἐξουσίαν*· τὸ δὲ *ὑψηλὸν συμβούλιον*, προεδρεύοντος τοῦ *ἐπάρχου*, διεύθυνε τὴν κυβέρνησιν· τοὐναντίον δὲ τὰ *στρατιωτικὰ* καὶ ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπενέμοντο εἰς μόνον τὸν *ἔπαρχον* (ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ὀρανίου). Συγχρόνως δ' ἤκμασαν ἐνωρὶς αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι· πρὸ πάντων δὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ *ἀρχαιομάθεια* (φιλολογία) ἐκαλλιεργήθη μετὰ σπανίας ἐπιτυχίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὁλλανδίας, καὶ εἰς τὴν *ζωγραφικὴν* ἡμιλλῶντο ὁ Παῦλος *Ῥούβεις* (✝ 1640), βὰν *Δύκος* (✝ 1641), *Ῥεμβράνδτος* (✝ 1674) καὶ ἄλλοι πλεῖστοι, πρὸς τοὺς μεγάλους Ἰταλοὺς καλλιτέχνας. — Ἀλλὰ καὶ ἡ προτεσταντικὴ Ὁλλανδία δὲν ἔμεινεν ἀπηλλαγμένη τῶν ὀλεθρίων *θρησκευτικῶν πολέμων*. Ἔρις τις ἐπὶ τοῦ καλβινικοῦ δόγματος περὶ τῆς διὰ τῆς θείας χάριτος ἐκλογῆς (*προορισμοῦ*) καὶ περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ κράτος διῄρεσε τὴν χώραν εἰς δύο κόμματα, ἓν αὐστηρὸν (*Γομαρισταὶ*), μεθ' οὗ συνείχετο *Μαυρίκιος ὁ Οὐράνιος* μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, καὶ ἄλλο μέτριον (*Ἀρμινιανοὶ*), τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπερμάχους τὸν *Ὀλδεμβαρνεβέλδον* καὶ τὸν *Οὗγον Γρώτιον*. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκηρύττοντο συνάμα ὑπὲρ τοῦ αὐστηροῦ χωρισμοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους, οὗτοι δὲ ἤθελον ἀμφότερα στενῶς συνδεδεμένα καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὑποτεταγμένην εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ἡ δὲ *σύνοδος τοῦ Δορδρέχτου* (1618) (§ 35.) ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῶν Γομαριστῶν· μεθ' ὃ ὁ πλείστου ἄξιος 72ετὴς Ὀλδεμβαρνεβέλδος ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ αἱματηροῦ ἰκριώματος, καὶ ὁ Οὗγος Γρώτιος, ὁ πολυμαθὴς ἱστοριογράφος τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγώνων τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ὁ θεμελιωτὴς πολιτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ δικαίου κατὰ τὰ ἀξιώματατα τῶν ἀρχαίων, ἠναγκάσθη νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ δεσμωτήριον, μέχρις οὗ ἐσώθη διὰ τῆς πανουργίας τῆς πιστῆς αὐτοῦ συζύγου ἐντὸς κιβωτίου βιβλίων.

γ'.) *Ἡ Γαλλία κατὰ τοὺς χρόνους τῶν θρησκευτικῶν πολέμων.*

§. 54. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐμαίνοντο καὶ ἐν ΓΑΛΛΙΑ σφοδροὶ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ. Ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος ὁ Β'. (1547—1559), ἐχθρὸς ἄσπονδος τῶν *Οὐγενόττων* (§. 22. 35.) ἀπέθανεν ἐκ πληγῆς, ἣν εἶχε λάβει ἔν τινι ἱπποδρομίῳ. Ὁ ἀδύνατος δ' αὐτοῦ, καὶ φιλάσθενος υἱὸς ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ὁ Β'. (1559—1560) ἔγεινε διάδοχος αὐτοῦ. Ἦτο δὲ οὗτος συνεζευγμένος μετὰ τῆς ἐπιχαρίτου *Μαρίας Στουάρτ* τῆς Σκω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τίας· διὸ οἱ θεῖοι ταύτης, οἱ ΓΟΥΪΣΟΙ, ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν αὐλήν. Ὡς σφόδρα δὲ ζηλωταὶ τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ παπισμοῦ, ἐπωφελήθησαν μὲν τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν θέσιν πρὸς καταπίεσιν τῶν ἀναμορφωτικῶν, ἔδωσαν ὅμως οὕτως ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, μάλιστα εἰς τὸν πρίγκιπα τῆς *Κονδάτης*, τὸν ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Βουρβώνων*, καὶ εἰς τὸν ναύαρχον ΚΟΛΙΓΝΗΝ, νὰ ἐνισχυθῶσι προςτιθέμενοι εἰς τοὺς *Οὐγενόττους*. Ὁ φατριασμὸς ηὐξάνετο καθ' ἑκάστην· διότι οἱ μὲν ἐπροσπάθουν νὰ καταβάλωσι τοὺς δὲ, καὶ νὰ κατορθώσωσι τὴν νίκην ὑπὲρ ἑαυτῶν, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ *δίαιτα τῆς Αὐρηλίας* ἐξελέχθη ὑπ' ἀμφοτέρων ὡς κατάλληλος ἐποχὴ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου. Οἱ Γουῖσοι ὑπερίσχυσαν. Καὶ εὑρίσκοντο ἤδη οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Οὐγενόττων εἰς τὰ δεσμὰ, ὅτε ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ βασιλέως ἔφερε μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Κατὰ δὲ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ νέου βασιλέως ΚΑΡΟΛΟΥ τοῦ Θ'. (1560—1574) διεύθυνε τὴν κυβέρνησιν ἡ βασιλομήτωρ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ἡ ἐκ ΜΕΔΙΚΩΝ, καὶ οἱ *Βουρβῶνες* ἔλαβον τὴν εἰς τὴν καταγωγὴν αὐτῶν ἁρμόζουσαν θέσιν. Παροργισθέντες δ' οἱ Γουῖσοι διότι κατεφρονήθησαν, ἀνεχώρησαν μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς αὐτῶν *Μαρίας Στουὰρτ* εἰς τὴν Λοθαριγγίαν, ὁπόθεν ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγον ἡ τελευταία μετὰ βαρυθυμίας καὶ θλίψεως εἰς τὴν Σκωτίαν.

§. 55. Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Γουΐσων ἀπὸ τῆς αὐλῆς ὠφέλησε τοὺς ἀναμορφωτικούς. Ἔλαβον ἀνεξιθρησκείαν· ἐξαγριωθεὶς δὲ διὰ τὴν παραχώρησιν ταύτην συνέδεσεν ὁ δοὺξ Γουΐσος μετά τινων ἄλλων ἰσχυρῶν εὐγενῶν συμμαχίαν πρὸς διατήρησιν τῆς παλαιᾶς πίστεως ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν δὲ ταύτην ἐπράχθη ὑπὸ τῶν Γουΐσων καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν εἰς τοὺς ἐν ἀποθήκῃ τινὶ τοῦ πολιχνίου ΒΑΣΣΥΟΥ συνηθροισμένους πρὸς ἱερουργίαν καλβινιστὰς τρομερὰ ΣΦΑΓΗ (1562), ἥτις ἔδωκε τὸ σημεῖον εἰς τοὺς *θρησκευτικοὺς πολέμους*. Ἡ παραβίασις τῆς ἐπιτραπείσης θρησκευτικῆς ἐλευθερίας διὰ τῆς αἱματηρᾶς ταύτης βιοπραγίας ἐβόα ἐκδίκησιν. Μετ' ὀλίγον δὲ σύμπασα ἡ Γαλλία ἦτο διῃρημένη εἰς δύο ἐχθρικὰ στρατόπεδα, ἅτινα ἐπολέμουν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸς ἄλληλα μετὰ μεγάλου πείσματος καὶ ἀγρίας θρησκευτικῆς μανίας. Ἐπράττοντο δὲ φρικώδεις, βδελυραὶ πράξεις, καὶ τὸ κράτος ἐκλονίσθη ἐκ τῶν κατωτάτων αὐτοῦ θεμελίων. Καὶ οἱ μὲν καθολικοὶ ἐλάμβανον τὴν βοήθειαν τῆς Ῥώμης καὶ Ἱσπανίας, οἱ δὲ προτεστάνται ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἡ Γερμανία καὶ Ἑλβετία παρεῖχον εἰς αὐτοὺς μισθοφόρους. Μετὰ δὲ τὴν ἀμφίῤῥοπον *ἐν Δρεύξῃ μάχην* (1563), καὶ τὸν ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς *Αὐρηλίας* φόνον τοῦ Δουκὸς *Φραγκίσκου Γουΐσου*, ἐπῆλθεν βραχυχρόνιος εἰρήνη, ἥτις ἐξησφάλισε μὲν ἐκ νέου εἰς τοὺς καλβινιστὰς τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχήν, ἀλλ' ὀλίγον ἐφυλάχθη. Μετ' ὀλίγον δ' ἵσταντο πάλιν τὰ κόμματα ἐξωπλισμένα κατ' ἀλλήλων· ἀλλ' ἂν καὶ ἔδειξαν οἱ Οὐγενόττοι μεγάλην ἀνδρείαν εἰς τὴν *μάχην τοῦ Ἁγ. Διονυσίου*, ἔνθα ἔπεσεν ὁ γηραιὸς *Μοτμορέγκης*, ὁ ἀρχηγὸς τῶν καθολικῶν στρατευμάτων, ὑπερίσχυσαν ὅμως οἱ καθολικοί, μάλιστα ἀφοῦ ἡ ἐκ *Μεδίκων Αἰκατερίνη*, ἥτις μέχρι τοῦδε μετεωρίζετο μεταξὺ δύο κομμάτων, ἐχώρησεν ὁριστικῶς πρὸς τὸ μέρος τῶν καθολικῶν. Ἡ θέα τῶν ἀνατραπέντων σταυρῶν καὶ ἄλλων ἱερῶν πραγμάτων εἰς περιοδείαν τινά, ἣν ἐπεχείρησαν ἡ βασίλισσα καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς, καὶ ἡ συμβουλὴ τοῦ δουκὸς τῆς *Ἄλβας*, μεθ' οὗ ἦλθον ἀμφότεροι εἰς συνέντευξιν ἐν ΒΑΫΟΝΝΗ, εἶχον προξενήσει τὴν μεταβολὴν ταύτην τοῦ φρονήματός της. Μετὰ πολλὰς δ' αἱματηρὰς συμπλοκὰς εἰς τὴν πεδιάδα *Λαροχέλλην*, ἣν ἐξέλεξαν οἱ *Οὐγενόττοι* εἰς στρατόπεδον, καὶ ἀφοῦ ἐφονεύθη εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν ὁ ἀνδρεῖος ἀρχηγὸς τῶν Οὐγενόττων *Κονδάτης* (*Κονδὲ*) ἐξ ἐπιβουλῆς, ἐπῆλθεν ἡ *εἰρήνη τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ* (1570), καθ' ἣν ἐξησφαλίσθη ἐκ νέου εἰς τοὺς καλβινιστὰς ἡ ἄσκησις τοῦ θρησκεύματός των. Ὁ δὲ ἀνεψιὸς τοῦ Κονδάτης *Ἐῤῥῖκος Βουρβωνίδης*, ὅστις εἶχεν ἀνατραφῇ ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης Ἀλβέρτου* εἰς τὸ δόγμα τοῦ Καλβίνου, καὶ ἦρχε μὲν τῆς ἐν τοῖς Πυρηναίοις μικρᾶς χώρας *Βεαρνίας*, ἀλλὰ συγχρόνως εἶχε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ βασιλέως τῆς *Ναυάῤῥας*, ἔλαβεν ἤδη τὴν ἀρχηγίαν τῶν Οὐγενόττων· ἀλλὰ ψυχὴ τοῦ ὅλου ἦτον ὁ ἀνδρεῖος *Κολίγνης*, ὅστις ἵστατο παρὰ τὸν πρίγκιπα ὡς στρατηγὸς καὶ σύμβουλος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 56. Ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἀπέκτησεν ὁ Κολίγνης μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν αὐλήν. Ὁ νέος βασιλεὺς Κάρολος ὁ Θ'. ἐτίμα αὐτόν, καὶ τῷ ἐχάρισε τὴν ἐμπιστοσύνην του. Ἐκίνησε δὲ πάντα λίθον ὅπως πολεμήσῃ πρὸς τὴν Ἱσπανίαν, τὸ ὁποῖον συνεβούλευεν ὁ ναύαρχος· καὶ ἵνα συνδιαλλάξῃ διαρκῶς τὰ θρησκευτικὰ κόμματα, ἐπεδίωξεν ἤδη τὸν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Οὑγενόττων *Βουρβωνίδου Ἐῤῥίκου τοῦ Ναυάῤῥας καὶ Βεαρνίας* γάμον τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ *Μαργαρίτας τῆς Βαλεσίας*. Τοῦτο ὅμως δυσηρέστησε τοὺς Γουΐσους, οἵτινες ἐπίστευον, ὅτι ὁ Κολίγνης εἶχεν ἐνεργήσει τὸν φόνον τοῦ Φραγκίσκου Γουΐσου ἔμπροσθεν τῆς Αὐρηλίας, καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐξόντωσίν του. Ἐνῷ λοιπὸν ἐπέστρεφεν οὗτος ἑσπέραν τινὰ ἀπὸ τὸ Λοῦβρον εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ σφαῖρα κατέθραυσεν μόνον τὸν βραχίονά του, καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπινοήσωσι νέον δολοφονίας σχέδιον (1572). Νῦν δ' ἡνώθησαν οἱ Γουΐσοι μετὰ τῆς ἐκ Μεδίκων Αἰκατερίνης καὶ τοῦ τρίτου αὐτῆς υἱοῦ *Ἐῤῥίκου τοῦ Ἀνδεγαυϊκοῦ* εἰς τὸ τρομερὸν σχέδιον, τοῦ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ προκειμένου γάμου, πρὸς πανηγύρισιν τοῦ ὁποίου εἶχον σπεύσει πολλοὶ διακεκριμένοι Καλβινισταὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως ἐξοντώσωσι τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Οὑγενόττων. Ἡ δὲ βασιλομήτωρ, ἥτις ἐφοβεῖτο ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Ἱσπανίαν πολέμου κίνδυνον διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐμίσει τὸν ναύαρχον, συγκατετέθη εἰς τὸ τρομερὸν σχέδιον. Τοιαύτην αἰτίαν εἶχεν ὁ ΠΑΡΙΣΙΝΟΣ ΦΟΝΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΝΥΚΤΑ ΤΟΥ ΑΓ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ, τὴν 24 Αὐγούστου 1572. Ὅθεν ὅτε περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔδωκε τὸ σημεῖον ὁ μέγας κώδων τοῦ Ἁγίου *Γερμανοῦ* (L' Auxerrois), ὥρμησαν στίφη ὡπλισμένων φονέων κατὰ τῶν ἀπροφυλάκτων Καλβινιστῶν. Ὁ *Κολίγνης*, ὁ πολιὸς ἥρως, ἦτο τὸ πρῶτον θῦμα, τὸ ὁποῖον ἔσφαξαν οἱ Γουΐσοι εἰς τὸ μῖσος αὐτῶν· ἔπειτα δὲ διέτρεξαν τὰ στίφη τῶν φονέων ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως, ἐνέπλησαν οἰκίας καὶ ὁδοὺς αἵματος καὶ πτωμάτων, καὶ ἐνέπαιξαν πᾶν αἴσθημα, πᾶσαν φιλανθρωπίαν καὶ πάντα νόμον. Τρεῖς ἡμέρας διήρκεσεν ἡ σφαγή, τὴν ὁποίαν ἐμιμήθησαν εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολλὰς πόλεις, καὶ ἥτις κατὰ τὸν ἐλάχιστον ὑπολογισμὸν ἔστειλεν εἰς τὸν τάφον 25,000 Οὐγενόττους. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον γνωστοποιήσει τὸ σχέδιον μικρὸν πρὸ τῆς ἐκτελέσεώς του, ἠκολούθησε τὴν ὁρμὴν τοῦ πάθους του, καὶ ἐπυροβόλησε μάλιστα ὁ ἴδιος κατὰ τῶν φευγόντων ἀπό τινος ἐξώστου τοῦ Λούβρου. Καὶ ὅτε, γενομένης τῆς πράξεως, ἡ κοινὴ γνώμη ἐδήλωσε πρωτουργοὺς τοὺς Γουΐσους, καὶ προσεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ ἀπολογηθῶσιν, ἀνέλαβεν ὁ Κάρολος ὅλην τὴν ὑπόθεσιν ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἠθώωσε τὸ βδελυρὸν ἔγκλημα δι' ἐπινοηθείσης συνωμοσίας. Ἐκπεπληγμένοι δ' ἐγκατέλειψαν πολλοὶ Γάλλοι τὴν πατρίδα αὐτῶν, καὶ ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τὴν Ἑλβετίαν, Γερμανίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας. Ὁ δ' Ἐῤῥῖκος Βουρβωνίδης μόλις ἔσωσε τὴν ζωήν του ἐξομόσας ἀναγκαστικῶς. Ἀλλ' ἅμα εὑρέθη ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν προτέραν πίστιν.

§. 57. Δύο ἔτη μετὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγ. Βαρθολομαίου (1574) ἀπέθανεν ὁ Θ'. Κάρολος, περιπεσὼν εἰς ἀγωνίαν ἐξ ἐκπληκτικῶν ὀνείρων. Ὁ ἀδελφὸς δ' αὐτοῦ *Ἐῤῥῖκος*, ἀπὸ ἑνὸς ἤδη ἔτους αἱρετὸς βασιλεὺς τῆς *Πολωνίας*, ἔφυγε κρυφίως ἀπὸ τῆς τραχείας χώρας τοῦ Βιστούλα, ὅπως λάβῃ τὸ ὡραιότερον στέμμα τῆς Γαλλίας. Ἐῤῥῖκος ὁ Γ'. (1574—1589) ἦτον ἀνὴρ τρυφηλὸς, φιλήδονος, καὶ ἐστερεῖτο σπουδαιότητος καὶ ἐνεργείας. Κεκλεισμένος εἰς τὰ ἔσω τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ μὲ τὰς ἐρωμένας καὶ τὰ κυνάριά του, ἐλησμόνει τὸ κράτος μὲ τὰς θυέλλας αὐτοῦ καὶ συμφορὰς, καὶ ὅτε τὸν κατελάμβανε φόβος διὰ τὴν ἐν φιληδονίᾳ καὶ τρυφηλότητι ἁμαρτωλὴν ζωήν του, ἐζήτει παρηγορίαν εἰς δεισιδαίμονας προσευχὰς, εἰς ἱερὰς ἀποδημίας καὶ λιτανείας, καὶ ὑπεβάλλετο εἰς κανόνας καὶ μαστιγώσεις. Διὰ νὰ δύναται δὲ νὰ παραδίδεται ἀταράχως εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς πρωτευούσης, παρέσχεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τοὺς Οὐγενόττους *θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν* καὶ *ἰσότητα πολιτικῶν δικαιωμάτων* πρὸς τοὺς καθολικοὺς, ὅπως εἰρηνοποιήσῃ αὐτούς. Ὀργισθέντες ὅμως διὰ τὰς παραχωρήσεις ταύτας, αἵτινες κατέστρεφον τοὺς καρποὺς πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε προσπαθειῶν αὐτῶν, συνέδεσαν οἱ Ζη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λωταὶ καθολικοὶ, ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν ΕΡΡΙΚΟΝ ΓΟΥΪΣΗΝ καὶ συνεννοηθέντες μετὰ τοῦ Φιλίππου Β'. τῆς Ἱσπανίας, τὴν ΙΕΡΑΝ ΣΥΜΜΑΧΙΑΝ (1576) πρὸς διατήρησιν τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰ παλαιὰ αὐτῆς δικαιώματα. Διὰ τῶν ὑποβολῶν δὲ τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν, καὶ διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν Ἰησουϊτῶν, προσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν πολλὰ μέλη. Φοβούμενος δὲ τὴν ἀντάρσίαν ἐπλησίασεν ὁ εὐμετάβλητος καὶ ἄπιστος βασιλεὺς εἰς τοὺς καθολικοὺς ζηλωτὰς, ἐκήρυξεν ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς συμμαχίας, καὶ ἐπεριόρισε τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην. Ὀλίγα δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν ὁ μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν Ἐῤῥίκου τοῦ Γ'. δοὺξ *τῆς Ἀνδεγαυίας* ἀναδειχθεὶς (1584) νεώτατος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπειδὴ καὶ οὗτος καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἦσαν ἄτεκνοι, ἔγεινεν ὁ Βουρβῶν *Ἐῤῥῖκος ὁ Ναυάῤῥας* (Βεαρνίας) ὁ πλησιέστατος κληρονόμος τοῦ θρόνου. Αὕτη δ' ἡ προσδοκία ἡγεμόνος προτεσταντικοῦ ἐτρόμαξε τὴν καθολικὴν Γαλλίαν, καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν συμμαχίαν νέας δυνάμεις. Ὁ ἀδύνατος βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ πάσας τὰς μετὰ τῶν Οὐγενόττων συνθήκας, νὰ παραγγείλῃ τὴν ἐξόντωσιν τῶν αἱρετικῶν, καὶ νὰ συναινέσῃ εἰς τὰς διατάξεις τῆς συμμαχίας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχεν Ἐῤῥῖκος ὁ Γουΐσης σκοπὸν μόνον, νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ πάπα ἀναθεματισθέντα προτεστάντην διάδοχον· ἀλλ' ἐπαυξανομένης τῆς δυνάμεως, ηὐξήθη καὶ ἡ τόλμη αὐτοῦ· μετ' ὀλίγον δ' ἐπεδίωξε καὶ αὐτὸς τὸν θρόνον, διισχυριζόμενος ὅτι ὡς λεγόμενος *ἀπόγονος τῶν Καρολίγγων* εἶχε δικαιοτέρας ἀξιώσεις ἢ ἡ βασιλεύουσα οἰκογένεια. Ἐν Παρισίοις δὲ, ὅπου οἱ πολῖται εὑρίσκοντο εἰς ἀδιακόπους ἀνακινήσεις ἕνεκα θρησκομανῶν δημηγόρων, ἐξυφάνθη συνωμοσία κατὰ τῆς ἐλευθερίας ἢ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως, καὶ ὅτε Ἐῤῥῖκος ὁ Γ'. ἐζήτησε νὰ ὑπερασπισθῇ προσκαλῶν Ἑλβετικὰ στρατεύματα, μετεβλήθη ἡ ἀνακίνησις εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ λαὸς συνηθροίσθη περὶ τὸν παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν πρωτεύουσαν εἰσελάσαντα δοῦκα τῆς Γουΐσης, ἀπέκλεισεν ὁδοὺς καὶ γεφύρας διὰ ὁδοφραγμάτων (barricades), καὶ ἤρχισε (12 Μαΐου 1588) πεισματώδη ἀγῶνα πρός τινα ἀποσπάσματα τοῦ στρα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ. Τρέμων δ' ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν εὐνοουμένων αὐτοῦ πρὸς τὸ Κάρνουτον (Chartres), καὶ κατέλιπε τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του. Ἐῤῥῖκος δ' ὁ Γουίσης κατέλαβεν ἤδη τὴν αὐτὴν δύναμιν, ἣν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μερβιγγίων ὁ *Μαϊόρδομος* (§. 13. I. M.). Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ θέσις δὲν ἤρκει εἰς τὸν φιλόδοξον κομματάρχην. *Δίαιτα* συγκαλεσθεῖσα (Σεπτ. 1588) εἰς τὴν *Βλεσίαν*, ἔνθα ὑπερίσχυσαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν Γουΐσων, ὄχι μόνον ἠσχολήθη εἰς τὸ νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τῶν Βουρβώνων πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματά των καὶ νὰ ἐξοντώσῃ τὸν καλβινισμὸν, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβάλῃ τὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ παραδώσῃ ὅλην τὴν δύναμιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γουΐσων. Τότε ὅμως ἐτόλμησεν ὁ βασιλεὺς Ἐῤῥῖκος Γ'. τολμηρὸν βῆμα. Ἔβαλε νὰ φονεύσωσι τὸν *Δοῦκα τῆς Γουΐσης* καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν *καρδινάλιον Λουδοβῖκον* καὶ νὰ συλλάβωσι τοὺς ἐπισημοτάτους ἀρχηγοὺς τοῦ κόμματός των. Ἡ δὲ στενοχωρία διὰ τὰς συνεπείας τῆς πράξεως ταύτης ἐπετάχυνε τὸν θάνατον (5. Ἰανν. 1589) τῆς ἀσθενοῦς *Αἰκατερίνης τῆς ἐκ Μεδίκων*, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἔνοχον κεφαλὴν ἐπαναπίπτει πᾶσα ἡ ἀθλιότης τῶν δυστυχῶν τούτων χρόνων. Ὁ φόνος τῶν Γουΐσων ἐπροξένησε τρομερὰν ἀνταρσίαν καθ' ὅλον τὸ κράτος· ἐν Παρισίοις ἠρνοῦντο νὰ ὑπακούσωσιν εἰς βασιλέα ἀσεβῆ, ὅστις εἶχε καταβάλει τὰς στήλας τοῦ καθολικισμοῦ· ὁ πάπας ἐξεσφενδόνισε κατ' αὐτοῦ τὸ ἀνάθεμα, καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἠγέρθησαν ἐπαναστατικαὶ κυβερνήσεις. Ἐγκαταλελειμμένος δὲ καὶ καθυβρισμένος δὲν ἔβλεπε πλέον Ἐῤῥῖκος ὁ Γ'. ἄλλην ὁδὸν πρὸς σωτηρίαν, εἰμὴ τὴν μετὰ *Ἐῤῥίκου τοῦ Ναυάῤῥας καὶ τῶν Οὐγενόττων συμμαχίαν*. Τρομερὸς δ' ἐμφύλιος πόλεμος ἄναψε μὲν ἐκ νέου, ἀλλ' ἡ εὐτυχία δὲν ἦτον ὑπὲρ τῆς συμμαχίας. Ἐπολιόρκει δὲ ἤδη ὁ Ἐῤῥῖκος τοὺς Παρισίους, καὶ ἠπείλει νὰ μεταβάλῃ τὴν ἄπιστον πόλιν εἰς σωρὸν ἐρειπίων, ὅτε τὸ ἐγχειρίδιον θρησκομανοῦς τινος μοναχοῦ ἔθηκε βίαιον τέρμα εἰς τὴν ζωήν του. Ἐῤῥῖκος ὁ Γ'., ὁ τελευταῖος Βαλεσίας, ἀπέθανε τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1586 ὑπὸ χειρὸς δολοφόνου, ἀφοῦ διώρισε διάδοχόν του *Ἐῤῥῖκον τὸν Ναυάῤῥας καὶ Βεαρνίας*.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 58. ΕΡΡΙΚΟΣ δ' ὁ Δ'. εἶχεν (1519—1610) ἀκόμη νὰ ὑποστῇ μακρὸν ἀγῶνα, πρὶν ἢ κοσμήσῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας. *Μαϋέννης* δηλ., ὁ ἀδελφὸς τοῦ φονευθέντος Γουΐσου, ἀνὴρ φιλόδοξος καὶ ἀποφασιστικὸς, ἔγεινεν ἀρχηγὸς τῆς συμμαχίας, καὶ ἀντέταξεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν εἰς τὸν καλβινικὸν κληρονόμον τοῦ θρόνου. Φίλιππος δὲ ὁ Β'. ἐζήτησε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ταραχῆς πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ, καὶ διέταξε τὸν ἐμπειροπόλεμον στρατηγόν του Ἀλέξανδρον τὸν Πάρμας νὰ εἰσβάλῃ μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως ἀπὸ τῶν Κάτω Χωρῶν εἰς τὴν Γαλλίαν. Καὶ ἐπὶ μακρὸν μὲν προσεπάθησεν ὁ Ἑρρῖκος νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας· νικήσας λοιπὸν εἰς τὴν *ἐν Ἰβρύῳ μάχην* (1590), ἐπολιόρκησε τοὺς Παρισίους, καὶ ἔκαμε τοὺς πολίτας νὰ αἰσθανθῶσι πάντα τὰ δεινὰ τῆς πείνης· τελευταῖον ὅμως ἐπείσθη, ὅτι διὰ μαχῶν καὶ νικῶν δὲν ἤθελε δυνηθῇ ποτὲ νὰ καθίσῃ ἥσυχος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Ἐνόμισε τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας ἀντάξιον μιᾶς λειτουργίας, καὶ *μετέβη* λοιπὸν (Ἰούλ. 1593) ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Ἁγ. Διονυσίου *εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν*, καὶ κατέβαλεν οὕτω τὴν δύναμιν τῆς συμμαχίας. Οἱ δὲ Παρίσιοι ἤνοιξαν τώρα τὰς θύρας αὐτῶν, καὶ ἐδέχθησαν ἀλαλάζοντες τὸν κομίζοντα εἰρήνην (1598). Ὁ πάπας ἔλυσε τὸ ἀνάθεμα, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συμμαχίας συνωμολόγησαν μετ' αὐτοῦ συνθήκας, καὶ Φίλιππος ὁ Β'. συγκατετέθη ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ *Βερβίνου*. Ἀποκατασταθείσης δ' οὕτω ἐν Γαλλίᾳ τῆς ἡσυχίας εἴς τε τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν, ἀπένειμεν ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς καλβινιστὰς διὰ τοῦ ΕΔΙΚΤΟΥ ΤΗΣ ΝΑΝΤΗΣ *θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν*, *πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα* καί τινας ἄλλας χάριτας, ὡς *χωριστὰ συνέδρια* εἰς τὰ δικαστήρια, πολλὰ φρούρια μὲ πάντα τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου (Λαροχέλλην, Ὄρος Ἀλβανὸν, Νίμην κ. ἄλ.), καὶ ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς ἐπισκοπικῆς δικαιοδοσίας. Ἔπειτα δ' ἐζήτησε νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνοίξει ὁ πόλεμος εἰς τὸν τόπον, προάγων τὴν γεωργίαν, βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ κατώρθωσε νὰ διατάξῃ λαμπρότατα διὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ καὶ ὑπουργοῦ ΣΟΥΛΛΥ τὰ τῆς οἰκονομίας καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φορολογίας. Κεκτημένος δὲ γνησίαν Γαλλικὴν φύσιν, καὶ ἔχων ψυχὴν φαιδρὰν καὶ εὐμενῆ, ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ εἰς βαθμὸν μέγαν. Καὶ αὐτή του μάλιστα ἡ μόνη ἀδυναμία, ἡ παραπολὺ μεγάλη πρὸς τὰς γυναῖκας ἀγάπη (« ἡ ὡραία Γαβριήλη ») ἦτον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Γάλλων προτέρημα. Ἀλλ' ἡ θρησκομανία ἐκοιμᾶτο μόνον· ἐξύπνισε δ' αὐτὴν ἡ πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀνοχὴ τοῦ Ἑρρίκου. Ὅτε δηλ. συνέλαβε τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τοῦ νὰ ἱδρύσῃ χριστιανικὴν κοσμοκρατορίαν, συνεννοούμενος μετὰ τῆς Γερμανικῆς *ἑνώσεως* (§. 64.) καὶ ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων μὲ ἰσότητα δικαιωμάτων καὶ πρὸς τὰς τρεῖς ὁμολογίας, καὶ νὰ καταβάλῃ οὕτω τὴν ἀνωτέραν δύναμιν τοῦ βασιλεύοντος Ἀψοβουργικοῦ οἴκου, ἔπεσεν ὑπὸ τὰς πληγὰς τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ *Ῥαβαιλλὰκ* (1610). « Ἂν ὁ Θεὸς ἦναι μεθ' ἡμῶν, τίς εἶναι καθ' ἡμῶν » ἀνέκραξεν ὁ Καρδινάλιος τοῦ Τολέδου εἰς τὴν εἴδησιν ταύτην, καὶ ἐδήλωσεν οὕτω τὴν χαρὰν τῶν Ἱσπανῶν διὰ τὸ σπουδαῖον τοῦτο συμβάν.

δ'.) *Ἐλισάβετ καὶ Μαρία Στουάρτ.*

§. 59. Ἐνῷ δ' ἡ Γαλλία συνεταράσσετο ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν πολέμων, ἔλαβεν ἡ ΑΓΓΛΙΑ ἐπὶ τῆς ΕΛΙΣΑΒΕΤ (1558—1603), ἰσχυρὰν ἀνάπτυξιν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, τὴν ναυτιλίαν, γεωργίαν καὶ φιλολογίαν. Ἦτο δ' ἡ Ἐλισάβετ ἡγεμονὶς αὐστηρὰ μὲν, καταπιέζουσα τὴν *ἐκκλησιαστικὴν* ἐλευθερίαν τοῦ λαοῦ καὶ οὐδεμίαν ἀνεχομένη ἀντιλογίαν εἰς τὸ *Κοινοβούλιον*, ἀλλ' εἶχε μεγάλην διοικητικὴν εὐφυΐαν, πνεῦμα ἐνισχυθὲν ὑπὸ μελετῶν σπουδαίων, καὶ νοημοσύνην, δι' ἧς ἐννόει καὶ ἐξέλεγε πάντοτε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἦτο συμφέρον εἰς τὸν τόπον. Περιεστοιχίσθη δὲ ὑπὸ συμβούλων συνετῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχε τὴν πρώτην τάξιν ὁ *Καικίλιος* (*Λόρδος Βουρλεΐχης*), καὶ ἐπεμελεῖτο τῆς τάξεως καὶ φειδωλίας ἐν τῇ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ· ἀλλ' ἡ ὑποκρισία, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο συνειθισμένη ἐν τῇ πλήρει κινδύνων αὐτῆς νεότητι, τὴν ἔκαμνε νὰ εὑρίσκῃ εὐχαρίστησιν εἰς τὰς ὀφιοειδεῖς ὁδοὺς τοῦ δόλου καὶ εἰς πανουργίας ἀπίστου πολιτικῆς τέχ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νης. Τὸ δὲ τελευταῖον ἔδειξε μάλιστα εἰς τὴν διαγωγὴν αὐτῆς πρὸς τὴν ΜΑΡΙΑΝ ΣΤΟΥΑΡΤ, βασίλισσαν τῆς Σκωτίας, ἥτις εἰς τὸν χαρακτῆρα, τὰς ἰδιότητας καὶ τὰ συμβάντα τῆς ζωῆς, ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀντίζηλον αὐτῆς γείτονα. Ὡς δ' ἡ Ἐλισάβετ ἐκ τῶν δεινῶν περιπετειῶν τῆς νεότητος αὐτῆς παρέλαβεν ὡς προῖκα εἰς τὴν ζωήν της ἀνικανότητα νὰ ἑλκύσῃ ἀγάπην, αὐστηρότητα καὶ σκυθρωπότητα, δόλον καὶ φθόνον, οὕτω τοὐναντίον ἡ ὡραία Μαρία ἐπὶ τοῦ Σκωτικοῦ θρόνου ἔφερε μὲν μετὰ νεότητα, ἣν διήγαγεν ἐν χαρᾷ καὶ εὐτυχίᾳ, ἀξιαγάπητον καὶ φαιδρὰν φύσιν, καρδίαν ἀνοικτὴν καὶ διάθεσιν εὔθυμον, ἀλλὰ καὶ κλίσιν πρὸς τὴν ἡδυπάθειαν καὶ τὰ ἄνετα ἤθη· καὶ ἐνῷ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ἦτο περιπεπλεγμένη στενώτατα μετὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ, καὶ ὁ λαός της ἦτον ἡνωμένος εἰς μίαν ἐκκλησίαν μετ' αὐτῆς, συνείχετο ἡ Μαρία σταθερῶς μετὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ παπισμοῦ ἐν μέσῳ λαοῦ τραχέος, ὅστις ὕψωσε μονογνωμόνως τὴν *πρεσβυτεριανικὴν ἐκκλησίαν* εἰς ἐκκλησίαν τοῦ τόπου, καὶ ἀπεστρέφετο τὴν λειτουργίαν ὡς εἰδωλολατρείαν. Ἐπέθηκαν δὲ χεῖρα εἰς τὸ οἰκιακὸν αὐτῆς ἐκκλησίδιον, καὶ ὁ αὐστηρὸς ἀναμορφωτὴς *Κνώξιος* ἐξεφώνησεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις λόγον περὶ τιμωρίας αὐτῆς, ὡς ποτὲ οἱ προφῆται κατὰ τῶν ἀντιθέων βασιλέων ἐν τῷ Ἰσραήλ.

§. 60. Ἡ Μαρία συνεζεύχθη εἰς δεύτερον γάμον μετά τινος ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνατραφέντος Σκώτου εὐγενοῦς ΔΑΡΝΛΕΫ (1565). Ἀλλ' ὁ γάμος ἀπέβη δυστυχής. Ὁ μάταιος, ἄφρων καὶ ὑπὸ ψευδῶν φίλων κακῶς συμβουλευόμενος σύζυγος, εὕρισκεν εὐχαρίστησιν μόνον εἰς τὸ κυνήγιον καὶ τὰ συμπόσια, καὶ ὠργίσθη ἔπειτα κατὰ τῆς βασιλίσσης, διότι παρημέλησεν αὐτόν, καὶ ἔστρεψε τὴν ἐμπιστοσύνην της πρὸς τὸν ἐκ Τουρίνου κιθαρῳδὸν *Ῥίκιον*, ὅστις διεύθυνε τὰς μετὰ τοῦ πάπα καὶ τῶν Γουίσων ἀνταποκρίσεις αὐτῆς. Ὠθούμενος δὲ ἐκ τῆς ζηλοτυπίας καὶ τῆς προσβληθείσης φιλοτιμίας, καὶ παροξυνόμενος ὑπὸ δυσμενῶν, ἐξύφανεν ὁ Δάρνλεϋ μετά τινων ἄλλων εὐγενῶν συνωμοσίαν — καὶ ὁ εὐνοούμενος τῆς Μαρίας ἔπεσεν ἄψυχος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς δεσποίνης του ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῆς θα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λάμοις διατρυπημένος ὑπὸ πολλῶν ἐγχειριδίων (1566). Ἡ ἐκπληκτικὴ ὅμως αὕτη πρᾶξις ἐνέπλησε τὴν καρδίαν τῆς βασιλίσσης πικροῦ μίσους κατὰ τοῦ συζύγου, περὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ ὁποίου καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀρνήσεις του ἦτο πεπεισμένη. Ἀπεμακρύνετο λοιπὸν ἀπ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην πλειότερον, διενοεῖτο νὰ χωρισθῇ, καὶ ἔστρεψε τὴν εὔνοιαν αὐτῆς πρὸς τὸν κόμητα *Βοθουέλλιον*, Σκῶτον εὐγενῆ. Μόνον δ' ὅτε ὁ Δάρνλεϋ κατελήφθη ὑπὸ ἀσθενείας τινὸς, ἐφάνη ὅτι κατηυνάσθη τὸ μῖσος της· διότι ἐπιμελήθη αὐτὸν μετὰ μεγάλης φροντίδος εἰς ἀποχωρισμένην τινὰ ἔπαυλιν. Ἀλλὰ νύκτα τινὰ (10. Φεβρ. 1567), καθ' ἣν ἡ Μαρία ἦτον ἀποῦσα, ἐξηγέρθησαν οἱ κάτοικοι τοῦ Ἐδιμβούργου ὑπό τινος ἐκπληκτικοῦ κρότου. Εὗρον δὲ τὴν πλησίον ἀγροτικὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως ἀνατιναγμένην εἰς τὸν ἀέρα, καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Δάρνλεϋ πνιγμένον. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐδήλωσε τὸν Βοθουέλλιον ὡς ἐργάτην τοῦ ἀνοσιουργήματος, καὶ τοῦτον εἶδον τρεῖς μῆνας μετὰ ταῦτα σύζυγον τῆς Μαρίας. Ἦτο νὰ θαυμάσῃ τις ὅτι κατηγόρησαν αὐτὴν ὡς ἔνοχον εἰς τὸ κακούργημα ἐκεῖνο; Ἀγανακτήσαντες λοιπὸν διὰ τὸν ἀνόσιον τοῦτον γάμον, ἔλαβον οἱ εὐγενεῖς τῆς Σκωτίας τὰ ὅπλα. Καὶ ἔφυγε μὲν ὁ Βοθουέλλιος πρὸ τῆς μάχης, καὶ ἔζησε βίον λῃστοῦ εἰς τᾶς Ἑβρίδας, ἀλλ' ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Δανῶν, καὶ ἐτελεύτησεν εἰς τὸ δεσμωτήριον ὡς μανιακός. Ἡ δὲ Μαρία ἀπήχθη ἐν θριάμβῳ ὑπὸ τὰς κατάρας τοῦ λαοῦ εἰς τὸ Ἐδιμβοῦργον, καὶ ἔπειτα ἐνεκλείσθη εἰς τὸν ἐπὶ νήσου ἔρημον πύργον *Λοχλέβινον*, ὅπου ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸ στέμμα, καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἑτεροθαλῆ αὐτῆς ἀδελφὸν *Μούῤῥαϋ*, διαρκούσης τῆς ἀνηλικότητος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἰακώβ. Καὶ διέφυγε μὲν ἡ Μαρία, καὶ ἀνακαλέσασα τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησίν της εὗρε βοήθειαν εἰς τὴν ἰσχυρὰν οἰκογένειαν *Ἅμιλτων*, ἀλλὰ νικηθεῖσα εἰς μάχην τινὰ, ἤθελε πέσει ἐκ δευτέρου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν της, ἂν δὲν ἔφευγε δρομαίως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως ζητήσῃ μεθ' ἱκεσίας προστασίαν παρὰ τῆς Ἐλισάβετ (1568).

§. 61. Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας οὐδεμίαν ἐδέχθη μετὰ τῆς Μαρίας συνέντευξιν, ἐν ὅσῳ αὕτη δὲν ἤθελε καθαρίσει ἑαυτὴν ἀπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πάσης ἐνοχῆς εἰς τὸν φόνον τοῦ συζύγου της· καὶ ἐπειδὴ ἡ Μαρία ὡς ἀνεξάρτητος βασίλισσα δὲν ἤθελε νὰ ὑποβληθῇ εἰς Ἀγγλικὸν δικαστήριον, ἐνόμισαν ἀναγκαῖον νὰ κρατήσωσιν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλ' ἡ παρουσία αὐτῆς ἠπείλησε μετ' ὀλίγον τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ἐλισάβετ. Ὁ δοὺξ τοῦ *Νορφολκίου* ἐπεθύμησε τὴν χεῖρα τῆς Μαρίας· ἀπώλεσεν ὅμως διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἔπειτα τὴν ζωήν. Εἰς δὲ τὰς βορείους χώρας ἠρίθμει εἰσέτι ἡ παλαιὰ ἐκκλησία πολλοὺς ὀπαδοὺς, καὶ οἱ κόμητες τῆς *Νορθουμβερλανδίας* καὶ *Βεστμορελανδίας* ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, διὰ νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Μαρίαν καὶ νὰ ἀποκαταστήσωσι πάλιν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὐτῶν ἀπέτυχε. Καὶ ὁ μὲν Νορθουμβερλανδὸς, παραδοθεὶς ὑπὸ τῶν Σκώτων ὡς φυγὰς, ἀπέθανεν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ δημίου (1569)· περὶ δὲ τῆς Μαρίας ὑπῆρχεν ὑποψία ὅτι ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα· διὸ ἀπεμάκρυναν αὐτὴν ἀπ' ἐκείνης τῆς χώρας, καὶ τὴν ἐφύλαττον ἀγρυπνότερον. Ὅλαι δ' αἱ προσπάθειαι τῶν ξένων αὐλῶν, ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν ἀπελευθέρωσίν της, ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐπαναστατικὴ κατάστασις τῆς Σκωτίας, ἔνθα ἡ μανία τῶν κομμάτων ἔφερεν εἰς μιαιοφονίας καὶ ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι τῆς ἠπείρου, ἐφαίνοντο ὅτι καθίστων ἀναγκαίαν τὴν παραιτέρω αὐτῆς κράτησιν. Τότε δὲ συνέλαβεν ὁ *Βαβίγτων* μετά τινων συνεταίρων αὐτοῦ τὸ σχέδιον, νὰ δολοφονήσῃ τὴν Ἐλισάβετ καὶ, βοηθούμενος ὑπὸ Ἱσπανικῶν στρατευμάτων, νὰ καθίσῃ τὴν Μαρίαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ἡ πρόθεσις αὐτῶν ἀνεκαλύφθη· οἱ ἔνοχοι ἀπέθανον ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος τοῦ δημίου, καὶ ἐπειδὴ, γενομένης ἐρεύνης, ἐδηλώθη ὅτι ἡ Μαρία εἶχε γνῶσι τῆς συνωμοσίας, ἐκήρυξαν καὶ τὰ δικαστήρια αὐτὴν ἔνοχον· μετὰ δὲ τοῦτο τὸ Κοινοβούλιον ἐζήτησε παρὰ τῆς βασιλίσσης νὰ ἀφήσῃ τὰ δικαστήρια νὰ ἀκολουθήσωσι τὸν δρόμον αὐτῶν, πρὸς διατήρησιν τῆς θρησκείας, ἡσυχίαν τοῦ κράτους, καὶ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς αὐτῆς. Καὶ ἐπεθύμει μὲν αὕτη τὸν θάνατον τῆς ἀντιπάλου, ἀλλ' ἐφοβεῖτο τὰ ἀποτελέσματα. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἐκρίθη ὁ ἀγών. Ἡ Ἐλισάβετ ὑπέγραψε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην· ὁ δὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βουρλεϊχης διέταξε τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς ἀμέσως. Τὴν 8ην λοιπὸν Φεβρ. 1587 ἔπεσεν ἡ κεφαλὴ τῆς Μαρίας τὸ 19ον ἔτος τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῆς καὶ τὸ 45ον τῆς ζωῆς της. Ἀπέθανε δὲ σταθερὰ καὶ πιστὴ εἰς τὴν πίστιν αὐτῆς. Ἡ Ἐλισάβετ ὅμως ἐμέμφθη τοὺς ὑπουργούς της, ὅτι διέταξαν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης παρὰ τὴν διαταγὴν αὐτῆς, καὶ ἐτιμώρησε τὸν γραμματέα της *Δαβίσωνα*, στερήσασα αὐτὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν κτημάτων του, διότι ἔδωκε τὸ ἔγγραφον ἀπὸ τὰς χεῖράς του.

§. 62. Ὁ Πάπας καὶ Φίλιππος ὁ Β΄. ἤκουσαν μετ' ἐκπλήξεως τὴν πρᾶξιν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐκήρυξε τὴν αἱρετικὴν βασίλισσαν προγεγραμμένην, καὶ ἐζήτησεν ἐκδίκησιν παρὰ τῶν καθολικῶν δυνάμεων· οὗτος δὲ διέταξε νὰ ἐξοπλισθῇ ἡ *μεγάλη Ἀρμάδα* (§. 52), διὰ νὰ ὑποτάξῃ εἰς μίαν ἐκστρατείαν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς ἐπαναστατησάσας Κάτω Χώρας, καὶ νὰ θεμελιώσῃ ἔπειτα εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Εὐρώπης παγκόσμιον Χριστιανικὸν κράτος ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἱσπανίας. Ἀλλ' ἡ καταστροφὴ τοῦ «*ἀνικήτου στόλου*» ὕψωσε τὴν δόξαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς βασιλίσσης αὐτῆς, καὶ ἔθηκε τὸ θεμέλιον τῆς Βρετανικῆς κατὰ θάλασσαν δυνάμεως καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἐμπορίου. Διότι ἔκτοτε ἔλαβεν ἡ ναυτιλία, ὁ ἀποικισμὸς καὶ ἡ βιομηχανικὴ δραστηριότης μεγάλην ἀνάπτυξιν εἰς τὸ νησιωτικὸν κράτος. Ὁ τὸν κόσμον περιπλεύσας πολυθρύλητος *Δράκος*, καὶ ἄλλοι θαλάσσιοι ἥρωες, εἶχον ἀνακαλύψει τὸ στοιχεῖον, ἐφ' οὗ ἔμελλε νὰ οἰκοδομηθῇ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀγγλίας. —Ἐν *Ἰρλανδίᾳ* μόνον δὲν ἐστέφθησαν μετ' ἐπιτυχίας αἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Ἐλισάβετ. Ἡ ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων μὲν ἤδη κυριευθεῖσα, ἀλλ' οὐδέποτε ὅλη καταληφθεῖσα νῆσος αὕτη, εἶχεν ἀνυψωθῇ ὑπὸ Ἑρρίκου τοῦ Η΄. εἰς βασίλειον, καὶ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς νόμους τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ μικρὸν μόνον μέρος τῶν κατοίκων, κατ' ὄνομα οἱ Βρετανοὶ ἄποικοι, παρεδέχθησαν τὴν ἀναμόρφωσιν· οἱ δὲ καθ' αὑτὸ Ἰρλανδοὶ ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν παλαιὰν πίστιν καὶ τὸν κλῆρον αὐτῶν. Ἡ Ἐλισάβετ λοιπὸν ἐπροσπάθησε νὰ ἑνώσῃ τὴν νῆσον στενώτερον μὲ τὴν Ἀγγλίαν, κατά τε τὴν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἔποψιν. Εἰς τοῦτο ὅμως ἀντέστη ὁ κόμης *Τυρόνης*, εἷς τῶν πολεμικῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀρχηγῶν, καὶ ἔλαβε τὴν βοήθειαν τῆς Ἰσπανίας καὶ Ῥώμης. Τότε δ' ἐπέτυχεν ὁ ἱπποτικὸς κόμης *Ἐσσέξιος*, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε μεταφέρει ἡ Βασίλισσα τὴν εὔνοιαν αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ὁ ἀνάξιος αὐτῆς μνηστρυιὸς, κόμης *Λεικεστρίας*, εἶχε τόσον χρόνον, ἐπέτυχε, λέγω, τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἰρλανδίας, τὴν ὁποίαν θερμῶς ἐπόθει. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ κτυπήσῃ τὸν Τυρόνην, συνωμολόγησε μετ' αὐτοῦ ἐπιζήμιον συνθήκην. Ἕνεκα δὲ τούτου ἀπώλεσεν ὁ Ἐσσέξιος τὴν εὔνοιαν τῆς βασιλίσσης, καὶ ὅτε, ἀντὶ νὰ περιμείνῃ ἐν ἡσυχίᾳ χρόνους καλητέρους, συνώμοσε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας Ἰακώβου, καὶ ἠθέλησεν, ἐπανιστάμενος κατὰ τῆς Ἐλισάβετ, νὰ ἀναγκάσῃ αὐτὴν, νὰ τὸν ὀνομάσῃ διάδοχόν της, συνελήφθη, καὶ ἀπεκεφαλίσθη ἐν Τοουέρῳ εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν (1601). Μετάνοια καὶ λύπη διὰ τὸν θάνατον τοῦ εὐνοουμένου αὐτῆς, καὶ ἡ συναίσθησις, ὅτι ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ ἐψυχράνθη, ἐπίκραναν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τῆς βασιλίσσης τόσον πολὺ, ὥστε διῆγε τὰς ἡμέρας αὐτῆς καὶ νύκτας στενάζουσα καὶ βρέχουσα μετὰ δακρύων τοὺς τάπητας, ὑφ' ὧν ἦτο κεκαλυμμένον τὸ ἔδαφος, μέχρις οὗ ὁ θάνατος ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν δυστυχίαν της τὸ 70. ἔτος τῆς ζωῆς της (1603). Πρῶτον δ' ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου προσδιώρισε τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας, τὸν Ἰάκωβον τῆς Σκωτίας, κληρονόμον τοῦ στέμματός της.

έ) *Παιδεία καὶ φιλολογία κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς ἀναμορφώσεως.*

§. 63 Κατὰ τὴν 16ην ἑκατονταετηρίδα ἔλαβεν ἡ παιδεία εἰς ὅλας τὰς χώρας ἰσχυρὰν ἀνάπτυξιν. Τὰ *σχολεῖα* ἐβελτιώθησαν, τὰ *πανεπιστήμια* ἐπολλαπλασιάσθησαν, αἱ *τέχναι* καὶ ἡ *φιλολογία* εὗρον καλλιέργειαν καὶ προστασίαν. Τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν, ἅτινα μετεφράζοντο καὶ ἐξηγοῦντο πανταχοῦ, διήγειραν νέας δοξασίας, καὶ ἐμόρφωσαν τὴν φιλοκαλίαν· ἡ πνευματικὴ δραστηριότης, ἥτις ἐδηλώθη κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς πολέμους, προήγαγε τὴν γενικὴν ἐκπολίτισιν καὶ παιδείαν, καὶ ἐπηύξησε τὴν φιλολογικὴν ἐνεργητικότητα· τὸ δὲ διὰ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ ζωηρὸν ἐν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διάφορον παρήγαγε θαυμάσια ἔργα εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Μάλιστα δ' ἡ *Γερμανία* καὶ *Ἰταλία* ἐθεωροῦντο ὡς φυτώρια τῆς παιδείας.

1. Ἐν *Γερμανίᾳ* ἐκαλλιεργήθησαν πρὸ πάντων καὶ ἐμορφώθησαν εἰς τὰ διάφορα πανεπιστήμια αἱ *περὶ τὰ ἀρχαῖα ἀσχολούμεναι ἐπιστῆμαι*, καὶ ὑπὸ τὴν δραστηριότητα τοῦ *Μελάγχθωνος* καθιδρύθησαν τὰ ἐπὶ τῆς σπουδῆς τῆς παλαιᾶς κλασικῆς φιλολογίας βασιζόμενα *ἐγκύκλια μαθήματα*, τὰ ὁποῖα διεδόθησαν εἰς ὅλας τὰς χώρας· ἐν Γερμανίᾳ ἀπέδειξεν ὁ ἐκ Θόρνου μέγας ἀστρονόμος *Νικ. Κοπέρνικος* (1473—1543), ὅτι τὸ *περὶ κόσμου Πτολεμαϊκὸν σύστημα*, τοῦ ὁποίου ἡ ἀλήθεια ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν χιλιετηρίδα ἔμενεν ἀναμφισβήτητος, ἐστηρίζετο ἐπὶ σαθρῶν βάσεων, καὶ ὅτι τοὐναντίον ὁ μὲν ἥλιος στέκει σταθερὸς εἰς τὸ κέντρον τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, ἡ δὲ γῆ, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ πλανῆται, ἐκτὸς τῆς περὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς αὐτῆς ἔχει καὶ ἄλλην προσέτι πολὺ κανονικὴν ἐν περιφορᾷ κίνησιν περὶ τὸν ἥλιον· καὶ ὁ *Ἰωάννης Κέπλερος* (1571—1631), εἷς τῶν μεγαλοφυεστάτων ἀνδρῶν πάντων τῶν αἰώνων, ἀνηρεύνησε μετ' ἐνθουσιασμοῦ προφήτου καὶ δημιουργικῆς φαντασίας ποιητοῦ τοὺς νόμους τῆς αἰωνίας διατάξεως τοῦ κόσμου κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος. Παραγνωρισθεὶς ὅμως καὶ καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν θρησκομανῶν, διήγαγε ζωὴν θλιβεράν, στερούμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Δὲν ηὐτύχησε πλειότερον ὁ ἐκ Πίσης μέγας αὐτοῦ σύγχρονος *Γαλιλαῖος* (1565—1642), ὅστις, ἐπειδὴ συνεμερίζετο τὰς ἀστρονομικὰς δοξασίας τοῦ Κοπερνίκου, προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἱεροδικείου νὰ ἀπολογηθῇ, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀπομόσῃ ταύτας γονυπετής. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐνεβλήθη νὰ τήκεται ἐπί τινας εἰσέτι ἐνιαυτοὺς εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ ἱεροδικείου, ἔνθα ἤρχισαν νὰ πάσχωσιν οἱ ὀφθαλμοί του, οὕτως ὥστε ἐτυφλώθη μετέπειτα. — Συγχρόνως δ' ἤνθει ἐν ταῖς Γερμανικαῖς πόλεσιν ἡ *ῥαψῳδία*, εἶδος ποιήσεως τῶν δημοτικῶν, ἐν ᾗ διέπρεψε μάλιστα ὁ *Ἰωάννης Σάξων* (1494—1576), ὑποδηματοποιὸς ἐκ Νυρεμβέργης· καὶ ὁ *Σεβαστιανὸς δὲ Βράνδτης* (1458—1521) ἐκ Στρασβούργου, («τὸ πλοῖον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν μωρῶν ») καὶ ὁ *Ἰωάννης Βισχάρτος* (✝ 1591), ἐκ Μογουντίας, ἀνύψωσαν τὴν *σατυρικὴν διδακτικὴν ποίησιν* εἰς μεγάλην τελειότητα· ἀλλ' ὁ *Λούθηρος* ἔγεινε δημιουργὸς τοῦ *πεζοῦ λόγου* τῶν Γερμανῶν, μεταφράσας τὴν ἱερὰν Γραφὴν, καὶ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ ποιημάτων ἵδρυσε τὴν *ἱερὰν ᾠδήν*.—Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς *ὡραίας τέχνας* ἦσαν τότε διάσημοι οἱ Γερμανοί. Αἱ ζωγραφίαι τοῦ *Ἀλβρέχτου Δυρέρου* (✝ 1548), *Ἰωάν. Ὀλβεΐνου* (✝ 1554) καὶ *Λουκᾶ Κραράχου* (✝ 1553), θαυμάζονται ἀκόμη καὶ τώρα πολὺ, ἂν καὶ δὲν φθάνουσι κατὰ τὴν τελειότητα καὶ ἰδανικὴν ὡραιότητα τὰ ἀθάνατα ἀριστουργήματα τῶν μεγάλων αὐτῶν Ἰταλῶν συγχρόνων, οἷον τοῦ *Μηχαὴλ Ἀγγέλου* (✝ 1563), *Ῥαφαὴλ* (✝ 1520), *Τιτιανοῦ* (✝ 1576) καὶ *Λεονάρδου Δαβιγκίου* (✝ 1519) ἢ *Κορηγγίου* (✝ 1543), (§. 113 Ι. Μ.)

2. Ἐν *Ἰταλίᾳ* δ' ἐξηκολούθησεν δι' ὅλου τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ ἀκμὴ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς φιλολογίας, ἥτις ἤρχισε τὴν 15ην ἑκατονταετηρίδα. Ἐν *Φλωρεντίᾳ* συνέγραψεν ὁ *Μακκιαβέλλης* (✝ 1527) (§. 118), εἷς τῶν ὀξυνουτάτων συγγραφέων καὶ συνετωτάτων πολιτικῶν, τὰ πολλοῦ λόγου ἄξια ἐκεῖνα συγγράμματα (« *Λόγοι περὶ Τίτου Λιβίου* », « *Ἱστορία τῆς Φλωρεντίας* », ὁ « *ἡγεμὼν* »), ἅτινα καὶ τώρα ἀκόμη διεγείρουσι τὸν κοινὸν θαυμασμόν. Εἰς τὸ πολυθρύλητον βιβλίον « *τὸν ἡγεμόνα* » παρέστησεν ὁ Μακκιαβέλλης τὸ πρότυπον ἡγεμόνος (τυράννου), ὅστις μὴ ἔχων παντάπασι πρὸ ὀφθαλμῶν ἀρετὴν, ἠθικὴν, ἢ θρησκείαν, εἰξεύρει νὰ θεμελιώσῃ μὲ φρόνησιν καὶ συνεπῆ διοίκησιν τὴν μοναρχίαν αὐτοῦ, καὶ νὰ κάμῃ νόμον τὴν θέλησίν του. Ἐλευθερία δὲ καὶ εὐτυχία τῶν πολιτῶν λαμβάνονται τόσον ὀλίγον ὑπ' ὄψιν, ὅσον ἡ πίστις καὶ τὸ δίκαιον· ἡ φρόνησις μόνον ἔχει ἀξίαν. Ἐντεῦθεν ἡ ἄπιστος ἐκείνη πολιτικὴ τέχνη, ἥτις καταπατοῦσα πᾶσαν φιλανθρωπίαν καὶ πολιτικὴν ἠθικὴν, σπεύδει μόνον πρὸς τὴν κυριαρχίαν, τὸ κέρδος καὶ συμφέρον, ὀνομάζεται *Μακκιαβελλισμός*. Ἐν Φερράρᾳ δ' ἐποίησεν ὁ *Ἀριόστος* (1474—1533), τὸ θελκτικὸν καὶ εὔχαρι ἡρωϊκὸν αὐτοῦ ποίημα τὸν *μαινόμενον Ῥολάνδον*, καὶ ὁ βαρύθυμος *Τορκουάτος Τάσσος* (✝ 1595),

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

έψαλεν εἰς τὴν *ἐλευθερωμένην Ἱερουσαλὴμ* τὴν πρώτην σταυροφορίαν εἰς ὡραίαν γλῶσσαν καὶ εὐαισθήτους τόνους.

3. Ἀλλὰ καὶ ἐν *Ἱσπανίᾳ* καὶ *Πορτογαλίᾳ* ἦτον ἡ 16· ἑκατονταετηρὶς ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς τέχνης καὶ φιλολογίας. Ὁ *Κερβάντης* (1548—1616), διέγραψεν εἰς τὸ κωμικοσατορικὸν μυθιστόρημα *Δὼν Κισσῶτον* τὴν εἰκόνα ἀνθρώπου, ὅστις παραφερόμενος ὑπὸ τῶν νεφελωδῶν πλασμάτων κόσμου φανταστικοῦ, παραγνωρίζει παντάπασι τὰ πραγματικά, καὶ ἀγωνίζεται ὑπὲρ πράγματος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν φαντασίαν του, μὲ τοιαύτην τέχνην, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος κατήντησε παροιμιῶδες· διὰ δὲ τοῦ *Λόπη Δεβέγα* (1552—1635), (« τὸ ἄστρον τῆς Σεβίλλης ») καὶ *Καλδερῶνος* (1600—1687) (« ἡ ζωὴ ὄνειρον ») ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα αὐτῆς ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ *δραματικὴ ποίησις*. Ὁ δὲ Πορτογάλος ποιητὴς *Καμόεις* (1524—1569) ἐλάμπρυνεν εἰς τὸ ἡρωϊκὸν αὐτοῦ ποίημα « *τοὺς Λουσιάδας* » τοὺς μεγάλους χρόνους τῆς ἀνακαλύψεως τῶν Ἰνδιῶν. Ἐπιστρέφων ποτὲ ἀπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀπώλεσε ναυαγήσας τὴν κατάστασίν του, καὶ δὲν ἔσωσεν ἄλλο εἰμὴ τὸ ποίημά του, τὸ ὁποῖον κολυμβῶν ἐκράτει σφιγκτὰ μὲ τοὺς ὀδόντας. Ἐν Πορτογαλίᾳ δὲ περιέπεσε κατὰ μικρὸν εἰς τοιαύτην πτωχείαν, ὥστ᾽ ἔστελλε τὸν Ἰνδὸν αὐτοῦ ὑπηρέτην νὰ ἐπαιτῇ ἄρτον, διὰ νὰ μὴν ἀποθάνῃ τῆς πείνης.

4. Ἐν *Ἀγγλίᾳ* δὲ εἷς τῶν μεγίστων ποιητῶν ὅλων τῶν αἰώνων ὁ *Οὐίλλ. Σαιξπῆρος* ἔφερε τὴν δραματικὴν ποίησιν, τήν τε *τραγῳδίαν* καὶ *κωμῳδίαν*, εἰς τὴν μεγίστην αὐτῆς τελειότητα. Τὰ μεγάλα αὐτοῦ δράματα ἔχουσι τοῦτο μὲν *ἱστορικὰς* ὑποθέσεις (*Ἰούλιος Καῖσαρ*, *Ἐῤῥῖκος* Δ΄., *Ῥιχάρδος* Γ΄.), τοῦτο δ᾽ ἔχουσι βάσιν-κοινὰς ἀνθρωπίνους τύχας (*Μακβέτ*, βασιλεὺς *Λῆρος*, *Ῥωμαῖος* καὶ *Ἰουλία*, *Ὀθέλλος*)· τῶν κωμῳδιῶν δὲ γνωστότατοι εἶναι τὸ *ὄνειρον τῆς θερινῆς νυκτὸς* καὶ *αἱ εὔθυμοι γυναῖκες τοῦ Βινδσώρ*· εἰς τὴν τελευταίαν πρωταγωνιστεῖ ὁ συνεταῖρος Ἐῤῥίκου τοῦ Ε΄., ὁ παχὺς Φαλλστάφφιος, τὸ πρότυπον κωμικοῦ χαρακτῆρος. Ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ δραμάτων περιφημότατα εἶναι ὁ *Χαμλέτος*, ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θύελλα καὶ ὁ *ἔμπορος τῆς Βενετίας*. Ἐν ταῖς « ᾠδαῖς » (sonettes) δ' αὐτοῦ ἀποκαλύπτει τὸν κόσμον τῶν ἰδίων αὐτοῦ βαθέων αἰσθημάτων, καὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ῥίψωμεν βλέμμα εἰς τὴν ὑπό τινων νεανικῶν ἁμαρτημάτων κηλιδωμένην ζωήν του. Βαθὺς κάτοχος τῆς γλώσσης εἰξεύρει ὁ Σαιξπῆρος νὰ ἀποδίδῃ δι' ἁρμοδίων λέξεων τό τε ὑψηλὸν καὶ ἰσχυρὸν, ὡς καὶ τὸ ταπεινὸν καὶ τρυφερόν. Μετὰ τοῦ Ὁμήρου δὲ καὶ Δάντη ἔγεινεν ὁ Σαιξπῆρος πλουσιωτάτη πηγὴ διὰ τὰς ὡραίας τέχνας.

Γ' Ὁ δέκατος ἕβδομος αἰών.

1. Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618—1648).

ά) *Βοεμία. Παλατινάτον. Κάτω Γερμανία. Τίλλυς. Ἐμφάνισις τοῦ Βαλλενστεΐνου.*

§. 64. Ἐνῷ δ' ἡ στυγνὴ θρησκομανία Φιλίππου τοῦ Β'. ἐκρήμνιζε τὰ δυτικὰ τῆς Εὐρώπης εἰς φονικοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους, ἡσύχαζον ἐν Γερμανίᾳ τὰ ὅπλα ὑπὸ τὴν ἠπίαν κυβέρνησιν *Φερδινάνδου* τοῦ Α'. (1556—1564), καὶ *Μαξιμιλιανοῦ* τοῦ Β'. (1564—1576). Μετὰ δικαίων καὶ ἀμεροληπτων φρονημάτων ἔσωζον ἀμφότεροι οἱ ἡγεμόνες ἀνέπαφον τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην (§. 31). Ἀλλ' ὅτε μετὰ τὴν πρόωρον ἀποβίωσιν Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Β'. ἦλθεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ ἀνατραφεὶς υἱὸς αὐτοῦ *Ῥοῦδόλφος* ὁ Β'. (1576—1612), ἤρχισαν παράπονα κατὰ τῆς προσβολῆς τῶν δικαιωμάτων καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῆς πίστεως. Ὁ Ῥοῦδόλφος δηλ., ἀνὴρ μετὰ ζήλου ἀφωσιωμένος εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ ὀλίγην μόνον ἔχων κυβερνητικὴν εὐφυΐαν, ἠμέλει χάριν τῶν ἀστρονομικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, τῆς ζωγραφίας καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων, τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, καὶ ἐνεπιστεύετο εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν *Ἰησουΐτῶν*, οἵτινες ἔσπειρον μὲ χεῖρα δραστήριον τὸ σπέρμα τῆς θρησκευτικῆς διχονίας, καὶ ἐπροκάλεσαν εἴς τε τὸ Γερμανικὸν κράτος καὶ τὰς κληρονομικὰς πολιτείας τῆς Αὐστρίας ἔριδας, στάσεις καὶ ταραχάς. Ὅτε δ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κολωνίας *Γεβάρδος* με-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέβη (1583), εἰς τὴν ἀναμορφωτικὴν ἐκκλησίαν, ὅπως συζευχθῇ μετὰ τῆς ὡραίας κομήσσης τῆς *Μανσφελδίας*, καθηρέθη ὑπὸ τοῦ πάπα ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν Λουθηρανῶν· ἐν *Στυρίᾳ* δὲ, *Καρινθίᾳ* καὶ *Καρνιόλῃ*, ἀπηγόρευσεν (1596) ὁ ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἀνατραφεὶς καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀγόμενος ἀρχιδοὺξ *Φερδινάνδος* εἰς τοὺς πολυαρίθμους διαμαρτυρομένους τὴν μέχρι τότε ἀπολαμβανομένην θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, διέταξε νὰ κατεδαφίσωσιν εὐαγγελικὰς ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα, καὶ νὰ καύσωσι τὰς ἁγίας γραφὰς, καὶ ἐξώρισεν ἀσυμπαθῶς ἐκ τῆς χώρας πάντας, οἵτινες δὲν ἤθελον νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν λειτουργίαν· ἡ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εὐαγγελικὴ αὐτοκρατορικὴ πόλις *Δοναβέρδα* προεγράφη (1607) ἕνεκα διαταράξεως τελετῆς τινος, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ μισαλλοθρήσκου δουκὸς τῆς Βαυαρίας *Μαξιμιλιανοῦ* τοῦ Α'. καὶ ἐστερήθη τῆς προτεσταντικῆς αὐτῆς θεολατρείας. Εἰς μάτην παρεπονέθησαν αἱ εὐαγγελικαὶ τάξεις· ὁ αδύνατος καὶ ἀμελὴς αὐτοκράτωρ οὐδεμίαν παρεῖχε θεραπείαν. Ἕνεκα δὲ τούτου συνέδεσαν (1608) κατὰ παρόρμησιν τοῦ *ἐκλέκτορος* τοῦ *Παλατινάτου* ἀριθμός τις εὐαγγελικῶν ἡγεμόνων καὶ αὐτοκρατορικῶν πόλεων τὴν ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΗΝ ΕΝΩΣΙΝ (1608) πρὸς ἀμοιβαίαν βοήθειαν κατὰ τῶν προσβολῶν καὶ τῆς βίας. Πρὸς τὸν δεσμὸν δὲ τοῦτον ἀντετάχθη μετ' ὀλίγον (1609) ἡ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ, τὴν ὁποίαν συνωμολόγησεν ὁ Μαξιμιλιανὸς τῆς Βαυαρίας μετὰ τῶν κληρικῶν ἐκτεκτόρων (Μογουντίας, Αὐγούστης Τρεβίρων [Τρείρου] καὶ Κολωνίας) καί τινων ἐπισκόπων (Ἑρβιπόλεως, Ῥατισβόνης, Αὐγούστης καὶ ἄλλων). Οὕτω διεσχίσθη πάλιν ἐκ νέου ἡ Γερμανία· καὶ ἡ μὲν *συμμαχία* (liga) ἡνώθη μετὰ τῆς *Ἰσπανίας*, ἡ δὲ *ἕνωσις* ἐβεβαιώθη περὶ τῆς βοηθείας Ἐῤῥίκου τοῦ Δ'. τῆς Γαλλίας καὶ τῶν *Ὀλλανδῶν*. Ὁ δὲ θάνατος τοῦ ἀτέκνου δουκὸς τῆς *Κλέβης* καὶ *Βέργης*, ὅστις ἐπέφερεν ἔριδά τινα περὶ διαδοχῆς μεταξὺ τοῦ εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν μεταβάντος *παλατίνου κόμητος* τοῦ *Νεοβούργου* καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ *ἐκλέκτορος* τοῦ Βρανδεμβούργου, ἔδωκε τὴν πρώτην ἀφορμὴν πρὸς ἐχθρικὴν ἀπάντησιν τῶν δύο θρησκευτικῶν κομμάτων. Μετὰ μακρὸν δὲ καταστρεπτικὸν πόλεμον ἀπεφάσισαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ μοιράσωσιν οὕτως, ὥστε τὴν μὲν *Κλέβην* ἔλαβεν ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου, ὅστις προσετέθη εἰς τὸ *Καλβινικὸν* δόγμα, ὅπως μετάσχῃ τῆς προστασίας τῶν Ὀλλανδῶν· τὸ δὲ δουκάτον τῆς *Βέργης* μετὰ τοῦ *Δυσσελδορφίου* ἐδόθη εἰς τὸν τοῦ Παλατίνου Νεοβούργου.

§. 65. Ἡ ἀνικανότης καὶ ἀφροντισία τοῦ Ῥουδόλφου ἠπείλει νὰ στερήσῃ τὸν Ἀψοβουργικὸν οἶκον πάσης ὑπολήψεως. Ὅθεν ἠνάγκασαν (1608) οἱ συγγενεῖς τὸν αὐτοκράτορα νὰ παραχωρήσῃ τὴν *Αὐστρίαν* καὶ *Οὐγγαρίαν* εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ *Ματθίαν*. Τοὺς Βοεμοὺς ὅμως, τοὺς ὁποίους πολὺ ηὐνόει ὁ Ῥουδόλφος, καὶ τῶν ὁποίων τὴν πρωτεύουσαν *Πράγαν* εἶχεν ἐκλέξει καθέδραν του, διετήρησεν ἀκόμη ὀλίγον καιρὸν πιστούς, ἀπονείμας εἰς αὐτοὺς ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ, τὸ ὁποῖον παρεχώρει εἰς τοὺς Οὐτρακουΐστας καὶ Λουθηρανοὺς θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἐξίσωσιν πρὸς τοὺς καθολικοὺς καὶ ἰδίους προστάτας (defenseurs). Τελευταῖον ὅμως (1611) ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ καὶ τὸ βασίλειον τοῦτο μετὰ τῶν περικειμένων χωρῶν εἰς τὸν Ματθίαν, οὕτως ὥστε δὲν εἶχε πλέον εἰμὴ τὸ ὀλιγοδύναμον αὐτοκρατορικὸν στέμμα, ὅτε ὁ θάνατος ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν ἄδοξον ζωήν του. — Ἐν τούτοις ὁ *Ματθίας* (1612—1619) ἔδειξε τόσον ὀλίγην δύναμιν καὶ τόσον ὀλίγα κυβερνητικὰ πλεονεκτήματα ὅσα ὁ *Ῥουδόλφος*· καὶ ἐπειδὴ ἦτο γέρων καὶ ἐστερεῖτο τέκνων, προώρισε τὸν ἐκ Καρινθίας ἐξάδελφον αὐτοῦ *Φερδινάνδον* διάδοχόν του ἐν *Αὐστρίᾳ*, *Οὐγγαρίᾳ* καὶ *Βοεμίᾳ*. Ἡ δ' ἀνύψωσις τοῦ αὐστηρῶς καθολικοῦ τούτου ἡγεμόνος ἐνέπλησε φόβου τοὺς ἐν Βοεμίᾳ διαμαρτυρομένους (Οὐτρακουΐστας καὶ Λουθηρανοὺς) περὶ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ἐλευθερίας. Ὁ φόβος δ' οὗτος ηὐξήθη, ὅτε, οἰκοδομουμένων δύο προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἀββᾶ τῆς *Βραυναυΐας* καὶ τοῦ μοναστηρίου Γράβου (παρὰ τὸ Τοιπλίκιον), ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις, ὅτι ἐπὶ κληρικῶν κτημάτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ οἰκοδομηθῇ καμμία εὐαγγελικὴ ἐκκλησία, καὶ μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἡ μία μὲν ἐκκλησία ἐκλείσθη, ἡ δὲ ἄλλη κατηδαφίσθη. Οἱ δὲ *προστάται* ἰδόντες ἐν τούτῳ προσβολὴν τοῦ *γράμματος τῆς μεγαλειότητος*,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συνῆλθον καὶ συνέταξαν ἀναφορὰν περὶ τούτου εἰς τὸν ἐν Οὐγγαρίᾳ λείποντα αὐτοκράτορα. Ἀλλ᾽ ἡ ἀπόκρισις ἐπεκύρωσε τὴν ἀπαγόρευσιν, καὶ ἐπέπληξεν αὐστηρῶς τοὺς παραπονουμένους. Ἀγανακτήσαντες δ᾽ ἐκ τούτου ὑπῆγαν οἱ προστάται ὡπλισμένοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ κόμητος τοῦ ΘΟΥΡΝΟΥ πρὸς τὸ ἀνάκτορον τῆς καγκελλαρίας (Μάϊος 1618), ὅπως ζητήσωσι λόγον παρὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν συμβούλων, τοὺς ὁποίους ἐνοχοποίησαν ὅτι αὐτοὶ εἶχον γράψει τοιοῦτον ἐγγικτικὸν γράμμα. Μετὰ σύντομον δὲ φιλονεικίαν συνέλαβον οἱ παρωξυσμένοι διαμαρτυρόμενοι δύο τῶν παρόντων συμβούλων, τὸν *Μαρτινίκιον* καὶ *Σλαβάτακ*, οἵτινες μάλιστα ἐμισοῦντο ὡς σφόδρα ζηλωταὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔῤῥιψαν αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀποῤῥήτων γραμματέως ἔκ τινος παραθύρου τοῦ ἀνακτόρου. Ἀλλ᾽ οὗτοι, καί τοι πεσόντες ἀφ᾽ ὑψηλοῦ καὶ πυροβοληθέντες ἐξόπισθεν, ἐσώθησαν ὅμως ἅπαντες. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐγκατέστησαν αἱ εὐαγγελικαὶ τάξεις νέαν κυβέρνησιν, ἀπεδίωξαν τοὺς Ἰησουΐτας, καὶ ἐξώπλισαν στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Θούρνου. Ἡ περὶ τῶν συμβεβηκότων τούτων εἴδησις ἐπετάχυνε τὸν θάνατον τοῦ ἀσθενικοῦ Ματθία. (20 Μαΐου 1619). Ἀπέθανε δ᾽ εἰς τὴν στιγμήν, καθ᾽ ἣν ὁ *Θοῦρνος*, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου στιφάρχου ΕΡΝΣΤΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΝΣΦΕΛΔΙΑΣ, ἀπέκρουσε τὰ εἰς τὴν Βοεμίαν εἰσβαλόντα αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, καὶ ἐφάνη μετὰ δυνάμεως στρατοῦ πρὸ τῶν *θυρῶν τῆς Βιέννης* (Ἰούνιος). Οἱ δὲ καταδυναστευόμενοι Προτεστάνται τῆς *Αὐστρίας* ἡνώθησαν μετὰ τοῦ Θούρνου· οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτῶν εἰσέδυσαν εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα, καὶ ἐζήτησαν μετ᾽ ἀπειλῶν παρὰ τοῦ *Φερδινάνδου* θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα δικαιωμάτων πρὸς τοὺς καθολικούς. Καὶ ἦτο μὲν ὁ κίνδυνος μέγας· ἀλλ᾽ ὁ Φερδινάνδος ἠρνεῖτο ἐπιμόνως πᾶσαν παραχώρησιν, ἄκαμπτος εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν στιγμιαίαν στενοχωρίαν, μέχρις οὗ ἔσωσε τέλος αὐτὸν ἡ ἄφιξις τῶν Δαμπειῤῥεικῶν ἱππέων εἰς τὴν αὐλὴν τῶν ἀνακτόρων. Κακοκαιρία καὶ ἔλλειψις τῶν ζωοτροφιῶν ἠνάγκασε τὸν Θοῦρνον νὰ ἀποσυρθῇ.

§. 66. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἐξελέχθη ἐν Φραγκοφούρτῳ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φερδινάνδος ὁ Β'. *αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας* (1619—1637)· ἀλλὰ πρὶν ἡ ἐκτελεσθῇ ἡ στέψις, ἀπεστάτησαν αἱ τάξεις τῆς Βοεμίας καὶ Μοραβίας ἀπὸ τὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας, καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν ἐκλέκτορα τοῦ ΠΑΛΑΤΙΝΑΤΟΥ ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΝ Ε'., τὸν *ἀρχηγὸν τῆς προτεσταντικῆς ἑνώσεως*. Εἰς μάτην συνεβούλευον αὐτὸν εὔνοες φίλοι νὰ μὴ δεχθῇ τὸ πολλοὺς ἀπειλοῦν κινδύνους δῶρον· ἡ γνώμη τῆς ὑπερηφάνου αὐτοῦ συζύγου *Ἐλισάβετ*, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου τοῦ Α'., αἱ προτροπαὶ τοῦ καλβινικοῦ ἱεροκήρυκος τῆς αὐλῆς αὐτοῦ *Σκουλτέτου* καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ ἐπιθυμία ἔκλιναν ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς. Ὁ μάταιος καὶ ἀδύνατος ἀνὴρ ἔλαβε λοιπὸν τὸ Βοεμικὸν στέμμα, ἔσπευσε νὰ στεφθῇ καὶ δεχθῇ τὴν ὁρκοδοσίαν τῆς πίστεως εἰς τὴν Πράγαν (Νοεμβ. 1619), ἔνθα ἐξώδευσε τὸν καιρὸν αὐτοῦ εἰς κούφας θεατρικὰς ἐπιδείξεις, παρεδόθη εἰς τὴν εὐζωΐαν, καὶ προσέκρουσεν εἰς τοὺς Λουθηρανοὺς καὶ Οὐτρακουΐστας διὰ τοῦ ὑπὲρ τοῦ Καλβινισμοῦ ζήλου του. Παντάπασιν ὅμως ἄλλως ἐφέρετο ὁ Φερδινάνδος. Οὗτος δηλ. συνωμολόγησε συνθήκην μετὰ τοῦ συνετοῦ καὶ Ἰησουϊτικῶς ἀνατεθραμμένου *Μαξιμιλιανοῦ τῆς Βαυαρίας*, ἀρχηγοῦ τῆς καλῶς *παρεσκευασμένης συμμαχίας* καὶ μετὰ τοῦτο διέταξεν ὁ τελευταῖος τὸν ἐμπειροπόλεμον αὐτοῦ στρατηγὸν, τὸν Κατωχωρίτην ΤΙΛΛΥΝ νὰ εἰσβάλῃ μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς τὴν Βοεμίαν. Μετ' ὀλίγον δὲ συνεκροτήθη ἡ ΠΑΡΑ ΤΟ ΛΕΥΚΟΝ ΟΡΟΣ ΜΑΧΗ (7 Νοεμβ. 1620), καθ' ἣν οἱ κεκμηκότες μαχηταὶ τοῦ Φριδερίκου κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν αὐτῶν εἰς φυγὴν ἀγρίαν. Μία μόνη ὥρα ἀπεφάσισε τὴν τύχην τῆς Βοεμίας. Ὁ Φριδερῖκος ἀπώλεσε τοσοῦτον πᾶσαν φρόνησιν καὶ ἀνδρίαν, ὥστε ἔφυγε μετὰ μεγάλης ταχύτητος διὰ τῆς Σιλεσίας πρὸς τὰς Κάτω Χώρας, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῆς *προγραφικῆς διακηρύξεως* τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις *ἐστέρει αὐτὸν τὰς κληρονομικὰς χώρας τοῦ Παλατινάτου*. Εἰς ὀλίγους δὲ μῆνας ὑπετάγη ἐκ νέου ἡ Βοεμία καὶ Μοραβία εἰς τὸν Αὐστριακὸν οἶκον. Ὁ Φερδινάνδος ἐξέσχισε μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χεῖρα *τὸ γράμμα τῆς Μεγαλειότητος*· 27 δὲ τῶν τὰ μάλιστα προκρίτων διαμαρτυρο-

7*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μένων εὐγενῶν αἱμάτωσαν τὸ ἰκρίωμα· ἑκατὸν δ' ἄλλοι ἔδωκαν δίκην τοῦ σφάλματος αὐτῶν ἀπολέσαντες τὴν περιουσίαν των· καὶ τὰ δημευθέντα κτήματα ἀπενεμήθησαν εἰς τοὺς Ἰησουΐτας καὶ ἄλλα μοναχικὰ τάγματα. Διὰ τῆς ἀναγκάσεως δὲ, καταπιέσεως καὶ ἀπάτης, ἐνίκησεν ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων τελείαν νίκην ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἀφοῦ ὑπὲρ τὰς 30,000 οἰκογένειαι εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν χώραν. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα διελύθη ὑπὸ τὴν χλεύην τῶν λαῶν ἡ *Ἕνωσις*, ἀφοῦ περιεῖδε ἡσυχάζουσα τὴν πραγματοποίησιν τῶν ῥηθέντων.

§. 67. Ὑποταχθέντων δὲ τῶν Βοεμῶν, ὥρμησεν ὁ Τίλλυς κατὰ τοῦ παραῤῥηνίου Παλατινάτου. Ἀλλὰ τότε ἐτόλμησαν τρεῖς γενναῖοι ἄνδρες νὰ ἐκστρατεύσωσιν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ προγραφέντος ἐκλέκτορος καὶ τοῦ ἐπαπειλουμένου προτεσταντισμοῦ, *Χριστιάνος ὁ Βρουνσβίγης*, διοικητὴς τοῦ ἐπισκοπείου *Ἁλβερστάδτης*, τραχὺς στατιωτικὸς, ὅστις ἐπαρουσιάσθη ὡς προστάτης τῆς ἐκλέκτορος Ἐλισάβετ, καὶ συλλέξας στρατὸν, διήλασεν ἐρημόνων διὰ τῆς Βεσταφαλίας πρὸς τὸν Μοῖνον, *Ἔρνστης ὁ Μανσφελδίας*, ἱπποτικὸς τυχοδιώκτης, ὅστις διετήρει λεηλατῶν καὶ ἐπιτάττων χρήματα τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ στίφη, καὶ ἐκακοποίει τὰ παρὰ τὸν Μοῖνον καὶ Ῥῖνον ἐπισκοπεῖα καὶ καταστήματα, καὶ ὁ μαρχίων *τῆς Βάδης καὶ τοῦ Δουρλαχίου Γεώργιος Φριδερῖκος*. Οἱ δύο τελευταῖοι ἐνίκησαν (29. Ἀπριλ. 1622) ἑνωθέντες τὸν Τίλλυν παρὰ τὴν ΒΕΙΣΛΟΧΗΝ (Μιγγολσχεῖμον). Ἀλλ' ὅτε ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἀπεχωρίσθησαν οἱ νικηταὶ, ἡττήθη ὁ Γεώργιος Φριδερῖκος τὸν προσεχῆ ἤδη μῆνα εἰς τὴν ἐν ΒΙΜΠΙΦΕΝΗ ΜΑΧΗΝ (6. Μαΐου), καὶ ἤθελε πέσει ὁ ἴδιος εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἂν δὲν ὑπερασπίζοντο τὴν ὑποχώρησίν του διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτῶν θανάτου 400 *Πφορτσεμιανοὶ πολῖται*. Μῆνας δέ τινας μετὰ ταῦτα ἐνικήθη καὶ ὁ Βρουνσβίγης Χριστιάνος (20 Ἰουν.), πλησίον τῆς *Οΐξτης* ὑπὸ τῶν ἐξησκημένων εἰς τὸν πόλεμον στρατευμάτων τοῦ Τιλλύου, καὶ ἀνεχώρησεν ἡνωμένος μετὰ τοῦ Μανσφελδίας πρὸς τὰς *Κάτω Χώρας*, ὅπως λάβῃ παρὰ τῆς Ἀγγλίας βοήθειαν, ἐν ᾧ ὁ στρατηγὸς τῆς συμμαχίας ἐκυρίευσε (1623) τὴν *Ἑϊδελβέργην*, τὸ *Μαννχεῖμον* καὶ τὴν *Φραγ*-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κενθάλην, ἔπεμψε τὴν *βιβλιοθήκην* τῆς Εἰδελβέργης εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐνέπλησε τὸ πᾶν ἁρπαγῶν καὶ φόνων. Τὸ δὲ προσεχὲς ἔτος *ἔλαβεν* ὡς ἀντιμισθίαν ὁ *Μαξιμιλιανὸς* τῆς *Βαυαρίας* εἰς τὴν ἐν *Ῥατισβόνῃ* δίαιταν τῶν ἡγεμόνων τὸ *ἐκλεκτορικὸν ἀξίωμα* τοῦ *Παλατινάτου*.

§. 68. Μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὴν κατανίκησιν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἠθέλησεν ὁ Φερδινάνδος νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἀνωτέρας του δυνάμεως πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ καταπίεσιν τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Τοῦτο ὅμως διήγειρε φόβους, καὶ παρέσχεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ αὐτοκράτορος τὴν βοήθειαν τῆς Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας καὶ Δανιμαρκίας. Προπαρεσκευασμένοι λοιπὸν διὰ χρημάτων καὶ στρατῶν ἐξεστράτευσαν ἐκ νέου ὁ *Μανσφελδίας*, ὁ *Βρουνσβίγης Χριστιάνος* καὶ ὁ *Μαρχίων* τῆς *Βάδης*, βοηθούμενοι πρὸς τούτοις καὶ ὑπὸ τοῦ *βασιλέως τῆς Δανιμαρκίας Χριστιάνου* τοῦ Δ'., τὸν ὁποῖον τοῦτο μὲν θρησκευτικὸς ζῆλος, τοῦτο δὲ ἐλπὶς κατακτήσεων ἔκαμαν νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα. Ὅθεν ἠγέρθη νέα πολεμικὴ θύελλα. Τότε δ' ἀπεφάσισεν ὁ αὐτοκράτωρ, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτον ὕποπτος ἡ ἀπὸ τῆς συμμαχίας ἐξάρτησις καὶ ἡ μεγάλη ὑπόληψις τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, νὰ συγκροτήσῃ ἴδιον στρατόν. Πρὸς τοῦτο δὲ προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπηρεσίαν του *Ἀλβέρτος* ὁ ΒΑΛΛΕΝΣΤΕΪΝΟΣ, εὐγενὴς Βοεμός. Κατέχων μεγάλην περιουσίαν, ἣν εἶχε λάβει προῖκα, ἐπαρουσιάσθη ὁ Βαλλενστέϊνος εἰς τὸν Φριδερῖκον μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἤθελε διατηρήσει στρατὸν 50,000 δι' ἰδίων ἑαυτοῦ ἐξόδων, ἂν ἐδίδετο εἰς αὐτὸν ἡ ἀπεριόριστος στρατηγία, καὶ ἂν ἔμελλέ ποτε ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τῶν κατακτηθησομένων χωρῶν. Μετά τινας δὲ σκέψεις παρεδέχθη ὁ Φερδινάνδος τὴν πρότασιν τοῦ τολμηροῦ καὶ ῥιψοκινδύνου τούτου ἀνδρός. Καὶ εἶχε μὲν ἀπονείμει καὶ πρότερον ἤδη εἰς αὐτὸν ἕνεκα τῶν κατὰ τὸν Βοεμικὸν πόλεμον ἐκδουλεύσεών του τὴν ἐπὶ τῆς *Φρειδλανδίας* εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Βοεμίας ἀρχὴν μετὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ δουκός, ἀλλὰ τώρα ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς τὴν *τάξιν τῶν ἡγεμόνων τοῦ κράτους*. Νῦν δ' ὁ πόλεμος ἔλαβε τὴν πρὸς τὴν βόρειον Γερμανίαν διεύθυνσιν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ Βαλλενστεΐνου μετὰ τῶν ἀγρίων αὐτοῦ στιφῶν τὰς ὄχθας τοῦ Ἔλβα, καὶ ἑνωθέντος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μετὰ τοῦ Τίλλυ, ἐστράφη μετ' ὀλίγον ἡ νίκη πρὸς τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς συμμαχίας. Ὁ *Μανσφελδίας* ἡττήθη ὑπὸ τῶν Φρειδλανδικῶν στρατευμάτων ἐν τῇ *γεφύρᾳ τῆς Δεσσαυΐας*, καὶ ὅτε μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἠθέλησε νὰ ἐπιχειρήσῃ πορείαν δυσχερῆ διὰ τῆς Οὐγγαρίας πρὸς τὸν Κάτω Δούναβιν, κατέλαβεν αὐτὸν ὁ θάνατος εἰς τὴν Βοσνίαν. Τὸ αὐτὸ δ' ἔτος (1626) κατέβη εἰς τὸν τάφον καὶ ὁ *Βρουνσβίγης Χριστιάνος*, καὶ Χριστιάνος ὁ Δ'. νικηθεὶς (27. Αὐγούστ.) ὑπὸ τοῦ Τίλλυ εἰς τὸ παρὰ τὴν ΒΑΡΕΜΒΕΡΓΗΝ ΛΟΥΤΤΕΡΟΝ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Δανιμαρκίαν. Οἱ δὲ σύμμαχοι αὐτοῦ, οἱ *δοῦκες τοῦ Μεκκλεμβούργου*, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν χώραν αὐτῶν, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ἀμέσως ὁ Βαλλενστεΐνος μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος· μετ' ὀλίγον δ' ἔπεσαν καὶ τὸ *Ὁλστεΐνον*, τὸ *Σλέσβικον* καὶ ἡ *Ἰυτλανδία* ὑπὸ τρομερὰς κατερημώσεις εἰς τὰς χεῖρας τῶν αὐτοκρατορικῶν· ἡ *Πομερανία* καὶ τὸ *Βρανδεμβοῦργον* ἐβιάσθησαν νὰ δεχθῶσι Φρειδλανδικὰς φρουράς· πάντα δὲ τὰ ἀρκτικὰ μέρη ἔκειντο νικηθέντα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες καὶ πόλεις ἐπερίμενον μετὰ στενοχωρίας καὶ φόβου τί ἤθελον ἀποφασίσει περὶ αὐτῶν ἡ Αὐστρία καὶ Βαυαρία. Ἐν τῇ ἀνάγκῃ δὲ ταύτῃ ἔδωκε τὸ *Στραλσοῦνδον* μέγα παράδειγμα φιλοπατρίας καὶ ἡρωϊκῆς γενναιότητος. Ἐπιμόνως δηλ. ἠρνήθησαν οἱ πολῖται νὰ δεχθῶσιν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν εἰς τὰ τείχη αὐτῶν. Ἀλλὰ τότε ὥρμησεν ὁ Βαλλενστεΐνος μὲ τὰ τρομερὰ αὐτοῦ στρατιωτικὰ στίφη πρὸς τὴν πόλιν, καὶ ὤμοσεν, ὅτι ἤθελε κυριεύσει αὐτὴν, καὶ ἂν ἦτον ἡνωμένη δι' ἁλύσεων μετὰ τοῦ οὐρανοῦ. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἔφοδοι ἐναυάγησαν εἰς τὴν στερεὰν τοποθεσίαν καὶ τὸ ἡρωϊκὸν φρόνημα τῶν πολιτῶν. Μείνας δὲ πρὸ τῆς πόλεως 10 ἑβδομάδας καὶ θυσιάσας 12,000 ἀνδρῶν, παρήτησε τέλος τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτοῦ. Ἡ ἔκβασις δ' αὕτη ἐμπόδισε τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Βαλλενστεΐνου, καὶ ἔθηκε βραχυχρόνιον τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Χριστιάνος δ' ὁ Δ'. ἔλαβε μὲν πάλιν εἰς τὴν ἐν *Λυβέκκῃ* εἰρήνην (1620) τὰς ἐρημωθείσας αὐτοῦ χώρας, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι ἤθελεν ἀπέχει πάσης περαιτέρω ἀναμίξεως εἰς τὰ Γερμανικὰ πράγματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 69. Καὶ πάλιν λοιπὸν ἐξῆλθε νικήτρια ἡ Αὐστρία· ἀλλ' ὅσον ἀποφασιστικὴ ἦτον ἡ νίκη αὕτη, τόσον μέγιστος ἔμελλε ἤδη νὰ ἦναι καὶ ὁ θρίαμβος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Εἰς τὰς κατακτηθείσας καὶ καταληφθείσας χώρας κατεδυναστεύθη ἡ προτεσταντικὴ θεολατρεία, καὶ προπαρασκευάσθη κατὰ μικρὸν ἡ ἐπικράτησις τοῦ καθολικισμοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐξέδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ παρόρμησιν τῶν κληρικῶν ἐκλεκτόρων τὸ ΕΔΙΚΤΟΝ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ (Μάρτ. 1629.), δι' οὗ ἔμελλον νὰ ἀποδοθῶσι πάλιν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τὰ ἀπὸ τῆς ἐν Πατσαυΐᾳ συνθήκης (§. 30.) δημευθέντα κτίρια καὶ κληρικὰ κτήματα, οἱ Καλβινισταὶ ἀπεκλείοντο τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης, καὶ αἱ καθολικαὶ τάξεις δὲν ἐμποδίζοντο τοῦ νὰ μεταπείτωσι τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐπιταγὴ αὕτη, ἥτις ἠπείλει νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν τότε κτητόρων μέγαν ἀριθμὸν ἐπισκοπείων καὶ σχεδὸν ὅλα τὰ ἐν τῇ Βορείῳ Γερμανίᾳ καταστήματα καὶ πάσας τὰς ἀββατείας, ἐνέπλησε τὴν προτεσταντικὴν Γερμανίαν φόβου καὶ τρόμου, καὶ ἐπεμήκυνε τὸν κακοδαίμονα ἐμφύλιον πόλεμον. Πολλοὶ δ' ἡγεμόνες καὶ πολλαὶ πόλεις ἠρνήθησαν νὰ πραγματοποιήσωσι τὸ ἔδικτον τῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη ἕνεκα τούτου, ὅπως ἐκτελέσῃ αὐτὸ, νὰ διατηρῇ τὰ στρατεύματά του εἰς τὰ ὅπλα. Ἀλλὰ τὰ στρατεύματα ταῦτα δὲν ἦσαν πλέον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βαλλενστείνου. Ὅτε δηλ. εἰς τὴν ἐν *Ῥατισβόνῃ δίαιταν* παρεπονέθησαν (1630) ἀπὸ κοινοῦ οἱ ἡγεμόνες διὰ τὰς τρομερὰς κατερημώσεις τῶν χωρῶν καὶ τὸν βάρβαρον τρόπον τοῦ πολεμεῖν τοῦ δουκὸς τῆς Φρειδλανδίας, καὶ ὁ *Μαξιμιλιανὸς* ἀπήτησεν ἐπιμόνως τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀλαζόνος καὶ φιλάρχου ἀντιζήλου, ἠναγκάσθη ὁ Φερδινάνδος νὰ ὑπογράψῃ τὴν *παῦσιν τοῦ Βαλλενστείνου*, ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ εὐνοϊκοὺς τοὺς μέλλοντας νὰ ἐκλέξωσι τὸν υἱὸν αὐτοῦ αὐτοκράτορα. Περὶ *ἀστρολογικὰς* ἀσχολούμενος μελέτας, ἤκουσεν ὁ στρατηγὸς τὴν ἀπόφασιν. Ἀνεχώρησε δὲ πρὸς τὰ ἐν Βοεμίᾳ κτήματά του, ἔνθα ἐν ὑπερηφάνῳ ἡσυχίᾳ καὶ ἀπολαύσει βασιλικοῦ πλούτου ἐπερίμενε τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἤθελον λάβει πάλιν ἀνάγκην αὐτοῦ. Ἀνέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαβε δὲ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ συλλεχθέντος στρατοῦ ὁ Τίλλυς, καὶ ὥρμησε κατὰ τοῦ *Μαγδεβούργου*, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐδίκτου τῆς ἀποκαταστάσεως·—Ἀλλ' ἐνῷ αἱ προτεσταντικαὶ τάξεις τῆς Γερμανίας ὑπέκυπτον ἀπέλπιδες καὶ καταπεπληγμέναι εἰς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν τῆς Αὐστρίας, καὶ ἐπερίμενον τρέμουσαι τὴν ἀναβληθεῖσαν ἐκτέλεσιν τοῦ *ἐδίκτου τῆς ἀποκαταστάσεως*, ἐφάνη ξένος πολεμικὸς ἥρως εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔδαφος — ὁ *βασιλεὺς τῆς Σουηδίας* ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΑΔΟΛΦΟΣ.

β'.) *Ἀνάμιξις τῆς Σουηδίας. Ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος καὶ ὁ Βαλλενστεῖνος*

§. 70. Τοῦτο μὲν ὅπως προστατεύσῃ τὸν προτεσταντισμὸν ἐν Γερμανίᾳ, τοῦτο δὲ διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν δύναμιν τῆς Σουηδίας, ἀπεφάσισεν ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος, ὁ ἔγγονος τοῦ Γουσταύου Βάσα (§. 42.), νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὸν Γερμανικὸν πόλεμον. Ὑπεστηρίχθη δὲ ὑπὸ τοῦ συνετοῦ καρδιναλίου *Ριχελιοῦ* (§. 93.), ὅστις ἐκυβέρνα τότε τὴν Γαλλίαν, καὶ ἔβλεπε μετὰ ζηλοτυπίας τὸ αὐξόμενον μέγεθος τοῦ Ἀψοβουργικοῦ οἴκου. Ἅμα δ' ὁ ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΑΔΟΛΦΟΣ ΠΡΟΣΩΡΜΙΣΘΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΚΤΗΝ ΤΗΣ ΠΟΜΕΡΑΝΙΑΣ (24. Ἰουνίου 1630), παρέδωκεν εἰς τοὺς Σουηδοὺς ὁ γηραιὸς δοὺξ τῆς Πομερανίας τὴν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων σκληρῶς ἐρημωθεῖσαν καὶ κακοποιηθεῖσαν χώραν αὐτοῦ. Τοῦ Γουσταύου δ' ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ αὐστηρὰ καὶ ἀνδρικὴ ἅμα ἀνατροφὴ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, οἵτινες συνηθροίζοντο δὶς τῆς ἡμέρας ἵνα προσευχηθῶσι περὶ τοὺς ἱεροκήρυκας τοῦ στρατοπέδου, παρίστα ἐκπληκτικὴν διαφορὰν πρὸς τὸν καταστρεπτικὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν τοῦ Τίλλυ καὶ Βαλλενστεΐνου· ὅθεν ὁ λαὸς ἐχαιρέτησε κατ' ἀρχὰς πανταχοῦ τοὺς Σουηδοὺς καὶ τὸν μεγαλόφρονα αὐτῶν βασιλέα ὡς σωτῆρα καὶ ἐλευθερωτήν. Ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες δὲν ἐσκέπτοντο οὕτω· διότι φοβούμενοι τὴν ἐκδίκησιν τοῦ αὐτοκράτορος, δὲν ἐδέχθησαν τὴν προσφερθεῖσαν συμμαχίαν, καὶ ἀπεφάσισαν εἰς τὴν ἐν *Λειψίᾳ δίαιταν τῶν ἡγεμόνων* (Φεβρ. 1631) νὰ τηρήσωσι θέσιν οὐδετέραν. Οἱ *ἐκλέκτορες* λοιπὸν τοῦ *Βρανδεμ-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βούργου καὶ τῆς *Σαξονίας* δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Σουηδοὺς τὴν διὰ τῆς χώρας αὐτῶν διάβασιν· καὶ ὅτε ὁ Ἀδόλφος ἐχρονοτρίβει ἕνεκα τούτου διαπραγματευόμενος, ΕΚΥΡΙΕΥΘΗ τὸ Μαγδεβοῦργον μετ' ἐπανειλημμένας ἐφόδους ὑπὸ τοῦ ΤΙΛΛΥ καὶ *Παππενχείμου* καὶ ΚΑΤΕΣΤΡΑΦΗ (16. Μαΐου 1631). Ὠθούμενοι δ' ὑπὸ φιλαρπαγίας καὶ ἐπιθυμίας ἐκδικήσεως, εἰσέβαλον τὰ ἀπάνθρωπα πολεμικὰ στίφη, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐπιτραπῆ τριήμερος λεηλασία, εἰς τὴν δυστυχῆ πόλιν, ἥτις ἔγεινεν ἤδη τὸ θέατρον ἐκπληκτικῶν βδελυρουργημάτων, μέχρις οὗ πυρκαϊὰ πανταχόθεν ἀκατασχέτως προκυλιδουμένη μετέβαλεν αὐτὴν τελευταῖον εἰς σωρὸν τέφρας. Ἡ μητρόπολις, ἔνθα ὁ νικητὴς διέταξε νὰ ψάλωσι δοξολογίαν, τὸ μοναστήριον τῆς Παναγίας καί τινες καλύβαι ἁλιέων, ἔμειναν τὰ μόνα λείψανα τῆς ποτὲ ἀκμαζούσης αὐτοκρατορικῆς πόλεως.

§. 71. Ἀπειλῶν δ' ἐστράφη τώρα ὁ καταστροφεὺς τοῦ Μαγδεμβούργου κατὰ τῶν *Σαξόνων*. Τότε δ' ὁ ἐκλέκτωρ, ἐν τῇ στενοχωρίᾳ αὐτοῦ, συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου συνθήκην, ὅπως ἀπομακρύνῃ ἐκ τῆς χώρας του μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σουηδῶν τὰ φόνους καὶ πυρκαϊὰς συνεπιφέροντα στίφη τοῦ Τίλλυ. Μετ' ὀλίγον δὲ συνήφθη ἡ μάχη τῆς ΛΕΙΨΙΑΣ καὶ ΒΡΕΙΤΕΜΦΕΛΔΗΣ (7. Σεπτ. 1631), καθ' ἣν ἐνικήθησαν κατὰ κράτος τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα. Ὁ δὲ Τίλλυς, ὅστις ἐκινδύνευσεν ὁ ἴδιος νὰ φονευθῇ, ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ ταχέως καὶ μετὰ μεγάλας ζημίας πρὸς νότον, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς τῶν Σουηδῶν ἐστράφη πρὸς τὸν Μοῖνον καὶ Ῥῆνον. Πρὶν δ' ἀκόμη παρέλθῃ ὁ χειμών, ἦτον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σουηδῶν τὸ ἐπισκοπεῖον τῆς *Ἑρβιπόλεως* (Βυρτσβούργου) καὶ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ *Κάτω Παλατινάτου*· ἔτι δὲ καὶ αἱ παρὰ τὸν Ῥῆνον πόλεις ἔπεσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, ὅτε κατώρθωσε παρὰ τὸ Ὀππενχέϊμον τὴν *διὰ τοῦ Ῥήνου διάβασιν* καὶ ἀπέκρουσε τοὺς Ἱσπανούς. Τὸ δὲ ἔαρ ἐξέστρευσε πέραν τῆς *Νορμβέργης* πρὸς τὸν *Λέχον*, ὅπου ὁ Τίλλυς εἶχε λάβει θέσιν, ἰσχυράν. Ἀλλ' οἱ Σουηδοὶ ἐξεβίασαν τὴν πέραν τοῦ καλῶς ὑπερασπιζομένου ποταμοῦ διάβασίν των. Γινομένων δὲ τῶν πρὸς τὸ χαράκωμα ἐφόδων, ἐπληγώθη ὁ Τίλλυς ὑπὸ τμήματος σφαίρας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τόσον ἐπικινδύνως, ὥστε ἀπέθανε 11 ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐν Ἰγγολστάδτῃ (Ἀπρ. 1632), καὶ εἰς τὴν στιγμὴν ἀκόμη τοῦ θανάτου ἀσχολούμενος περὶ πολεμικοὺς στοχασμούς. Ὁ πόλεμος ἐπλήρου τὴν ὅλην ψυχὴν τοῦ ἥρωος. Ἁπλοῦς καὶ μέτριος εἰς τὴν δίαιταν αὐτοῦ, κατεφρόνει τὸ ἀργύριον καὶ τὰ κτήματα, τοὺς τίτλους καὶ τὰ ἀξιώματα· αἱ δὲ κατ' αἴσθησιν ἀπολαύσεις ἦσαν εἰς αὐτὸν τόσον ξέναι, ὅσον καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις καὶ ἡ εὐγένεια τῶν φρονημάτων. Καταλαβὼν δὲ τὴν Αὐγοῦσταν, ἔνθα ἀπεκαταστάθη πάλιν ἡ εὐαγγελικὴ θεολατρεία, εἰσέβαλεν ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος εἰς τὴν *Βαυαρίαν*, καὶ εἰσῆλθεν ἐπιεικὴς νικητὴς εἰς τὸ ὑπὸ τῆς αὐλῆς καταλειφθὲν *Μόναχον*. Πρόστιμον χρηματικὸν καὶ ἡ ἀπαγωγὴ 140 κεκρυμμένων κανονίων ἦτον ἡ μόνη τιμωρία, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς τρέμοντας Βαυαρούς.

§ 72. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ εἶχε καταφύγει πάλιν ἐν τῇ ἀνάγκῃ αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸν *Βαλλενστεῖνον*, καὶ καταπείσει αὐτὸν διὰ παρακλήσεων καὶ μεγάλων ὑποσχέσεων νὰ συλλέξῃ νέον στρατὸν καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ἐπιδραμὼν δ' εὐτυχῶς κατὰ τῶν Σαξόνων ἐν Βοεμίᾳ, εἰσέβαλεν ὁ Βαλλενστεῖνος, ἑνωθεὶς μετὰ τῶν Βαυαρῶν, εἰς τὴν *Φραγκονίαν*, ὅπου οἱ Σουηδοὶ εἶχον καταλάβει ὀχυρὰν θέσιν πλησίον τῆς *Νοριμβέργης*. Ἐνταῦθα δ' ἵσταντο τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα μῆνας ὅλους ἀντιπαρατεταγμένα, χωρὶς νὰ συμπλακῶσι, μέχρις οὗ τελευταῖον πᾶσα ἡ εἰς τὰ πέριξ χωρία μέχρις 7 μιλίων ἀπεμαράνθη καὶ κατηρημώθη, καὶ ἤρχισαν μάλιστα νὰ ἀφανίζωνται καὶ αὐταὶ αἱ πλούσιαι προμήθειαι τῆς Νοριμβέργης. Τότε δ' ἀπεφάσισεν ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος νὰ προσβάλῃ τὸ ὀχυρὸν στρατόπεδον τοῦ Βαλλενστεῖνου. ἀλλ' αἱ τολμηραὶ ἔφοδοι ἀπέτυχον εἰς τοὺς τρομεροὺς ἐκσφενδονισμοὺς τοῦ πυρός. Μετὰ μεγάλας δὲ ζημίας ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸ σχέδιον· καὶ μετὰ τοῦτο τὰ Φρειδλανδικὰ στρατεύματα ἀπεχώρησαν εἰς τὴν Σαξονίαν. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἠκολούθησαν αὐτοὺς οἱ Σουηδοί, καὶ συνεκροτήθη εἰς ὁμιχλώδη τινὰ τοῦ *Νοεμβρίου ἡμέραν* (6. Νοεμβρ. 1632) ἡ πολλῶν τῶν μετέπειτα γενομένη αἰτία ΕΝ ΛΥΚΕΝῌ ΜΑΧΗ, καθ' ἣν ἐνίκησαν μὲν οἱ Σουηδοί,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ βασιλεὺς ὅμως αὐτῶν εὗρε τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον εἰς τὴν ταραχὴν τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ καὶ ὁ τολμηρὸς ἵππαρχος *Παππενχέϊμος* πληγωθεὶς θανασίμως, ἀπεκομίσθη ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ ὁ Βαλλενστεῖνος εἶδεν ἑαυτὸν ἠναγκασμένον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πεδίον τῆς μάχης εἰς τὸν ἐχθρὸν, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ τὸν νικηθέντα αὐτοῦ στρατὸν εἰς τὴν Βοεμίαν. Οἱ δὲ Σουηδοὶ ἐξήνεγκον ἐκ μέσου τῶν πτωμάτων τὸν σκυλευθέντα καὶ ὑπὸ πολλῶν πληγῶν καὶ πατημάτων ἵππων ἄμορφον καταστάντα νεκρὸν τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτῶν βασιλέως, καὶ τὸν ἔπεμψαν νὰ ταφῇ εἰς τὴν χώραν τῶν πατέρων αὐτοῦ.

§. 73. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, παρέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γερμανικοῦ πολέμου ὁ Σουηδὸς καγκελλάριος ΑΛΕΞΙΟΣ ΟΞΕΝΣΤΙΕΡΝΑΣ, συνετὸς καὶ δραστήριος πολιτικὸς ἀνὴρ, ἀφοῦ παρεκίνησε διὰ τοῦ ἐν ΕΪΛΒΡΟΝΗ ΔΕΣΜΟΥ (1633) ἀριθμόν τινα εὐαγγελικῶν ἡγεμόνων καὶ πόλεων νὰ ἐμμένωσι πιστοὶ εἰς τὴν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Σουηδῶν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην. Παρ' αὐτῷ δ' ἵσταντο ὡς ἀρχιστράτηγοι ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ὁ ΒΕΙΜΑΡΙΑΣ καὶ ὁ Σουηδὸς στρατηγὸς *Ὧρνος*. Ἡ δὲ Γαλλία ἔδιδε χρηματικὰς ἐπικουρίας. Οὕτως ἐξηκολούθησε πάλιν νὰ μαίνεται ὁ ὀλέθριος πόλεμος. Ἡ *Βαυαρία* ἐλεηλατήθη τρομερώτατα ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως δὲν ὑπελείποντο εἰς τὸν καταστρεπτικὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν καὶ ἐν Σιλεσίᾳ ἔκαμνον δηώσεις τὰ Φρειδλανδικὰ στρατεύματα κατὰ τρόπον, ὅστις ἐξηφάνισεν ἐπὶ μακρὸν τὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας. Ἀλλ' ὁ δρόμος τοῦ Βαλλενστεΐνου ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέρμα. Ἡ βραδεῖα διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου, καὶ ἡ ἀκατανόητος αὐτοῦ διατριβὴ ἐν Βοεμίᾳ, παρέσχεν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἐχθροὺς καὶ τοὺς φθονοῦντας αὐτὸν νὰ τὸν καταστρέψωσιν. Τὸν κατηγόρησαν λοιπὸν, ὅτι μελετᾷ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν Σουηδῶν, καὶ νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ βασιλικὸν στέμμα τῆς Βοεμίας· διὰ τοῦτο, ἔλεγον, εἶχεν ἐλευθερώσει τὸν αἰχμάλωτον κόμητα *Θοῦρνον*, ἀδιάλλακτον ἐχθρὸν τῆς Αὐστρίας, καὶ ἡ συνθήκη, ἥτις συνωμολογήθη, μεσιτεύσαντος τοῦ *Ἴλλου*, μεταξὺ τοῦ Βαλλενστεΐνου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταγμάτων πρὸς ἀμοιβαίαν συνδιαμονήν, εἶχε σκοπὸν ἀποστασίας καὶ προδοσίαν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἀγόμενος καὶ φερόμενος ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ὑπὸ μοναχῶν καὶ Ἰησουϊτῶν, οἵτινες ἐμίσουν τὸν δοῦκα διὰ τὰ φιλελεύθερα αὐτοῦ θρησκευτικὰ φρονήματα, ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν τοῦ προέχοντος κατὰ τὴν δύναμιν στρατάρχου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐβεβαιώθησαν περὶ τῆς πίστεως τῶν τὰ μάλιστα ἐπισήμων στρατηγῶν *Γάλλα*, *Πικκολομίνη* καὶ *Ἀλτριγγέρου*, ἐκοινοποίησεν ὁ Φερδινάνδος τὴν παῦσιν τοῦ Βαλλενστείνου, καὶ ὅτε νῦν οὗτος ἀνεχώρησεν μὲ τὰ εἰς αὐτὸν ἀφωσιωμένα λείψανα τοῦ στρατοῦ του εἰς τὴν *Ἔγραν*, ὅπως δυνηθῇ εὐκολώτερον νὰ ἑνωθῇ μὲ τοὺς Σουηδούς, *ἐφονεύθη* μετὰ τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ ὀπαδῶν Ἴλλου, Τέρτζκα καὶ Κινσκύου ὑπὸ τοῦ Ἰρλανδοῦ *Βουττλέρου* καί τινων συνωμοτῶν (25. Φεβρ. 1634). Τὰ δὲ μεγάλα κτήματα τοῦ δουκὸς καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐδημεύθησαν καὶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς προδότας καὶ φονεῖς αὐτοῦ. Ἀξιώματα, τιμαὶ καὶ πλούτη, ἦταν ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κακουργησάντων. Οὕτως ἀπέθανεν ὁ Βαλλενστεῖνος, ὁ τρόμος τῶν λαῶν καὶ τὸ εἴδωλον τῶν στρατιωτῶν. Εἶχε δ' εὔτολμον καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, φύσιν ἀρχικήν, ἐπαυξανομένην ὑπὸ τῆς σκυθρωπῆς σοβαρότητος τοῦ προσώπου αὐτοῦ καὶ τοῦ σιωπηροῦ ἤθους, καὶ ἄμετρον φιλοδοξίαν καὶ ὑπερηφανίαν. Ὅτε ὁ ὑψηλοῦ ἀναστήματος στρατάρχης διήρχετο τὸ στρατόπεδον μὲ τὸν κόκκινον μανδύαν καὶ τὸ ἐρυθρὸν πτερὸν ἐπὶ τοῦ πίλου, κατελάμβανε τοὺς πολεμιστὰς δεινὸς φόβος.

γ'.) *Τέλος τοῦ πολέμου. Βεστφαλικὴ εἰρήνη.*

§. 74. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Βαλλενστείνου, εἰσέβαλεν (6. Σεπτεμ. 1634) ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς εἰς τὴν Βαυαρίαν, καὶ ἐνίκησε τὸν Βερνάρδον τῆς Βειμαρίας εἰς τὴν ΕΝ ΝΟΙΡΔΛΙΓΓΗ ΜΑΧΗΝ. Ἐντεῦθεν δ' ἔλαβον πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας, μάλιστα οἱ *Σάξονες*, τὴν εὐκαιρίαν, νὰ συνομολογήσωσι μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος (Μάϊος 1635) τὴν (*χωριστὴν*) *εἰρήνην τῆς Πράγης*, ἀφοῦ κατέλιπεν οὗτος τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ περὶ ἀποκαταστάσεως ἐδίκτου. Ἀλλ' ὁ τρομερὸς πόλεμος δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἶχε λάβει εἰσέτι πέρας. Ὁ *Ριχελιεοῦ* δηλ., ὅστις δὲν ἤθελε νὰ ἀφήσῃ ἀνεπωφέλητον τὴν *πρὸς ἐλάττωσιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀψοβουργείων καὶ ἐπέκτασιν τῶν Γαλλικῶν ὁρίων πρὸς τὸν Ῥῆνον* εὐνοϊκὴν περίστασιν, ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Σουηδοὺς ἰσχυρὰν βοήθειαν εἰς χρήματα καὶ ἄνδρας, καὶ ἐβοήθησε τὸν Βερνάδον τῆς Βειμαρίας εἰς τὰς παρὰ τὸν ἄνω Ῥῆνον ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ (1636). Ἐντεῦθεν δ' ἐζωπυρήθη ἐκ νέου ἡ δᾲς τοῦ πολέμου. Ὁ στρατάρχης τῶν Σουηδῶν ΒΑΝΕΡΟΣ ἐκυρίευσε τὴν Σαξονίαν καὶ Θυριγγίαν, καὶ μετέβαλε τὰς εὐφόρους πεδιάδας εἰς κενὰς ἀνθρώπων ἐρημίας. Ἀνέκφραστα δὲ δεινὰ ἐβάρυνον τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, ὅτε κατέβη εἰς τὸν τάφον (15 Φεβρ. 1637) ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος ὁ Β΄. καταλείπων διάδοχόν του τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ υἱὸν (1637—1657). Αἱ πολεμικαὶ πράξεις τοῦ *Βερνάρδου τῆς Βοεμίας* ἐστεφανώθησαν ὑπὸ τῆς εὐτυχίας. Ἐξεπόρθησε τὴν *Ῥεϊμφέλδην*, τὸ *Φρεϊβοῦργον* καὶ *Βρίσακον*, καὶ συνέλαβε τὸν στοχασμὸν νὰ ἱδρύσῃ δι' ἑαυτὸν ἐφ' ἑκατέρας τῆς ὄχθης τοῦ Ῥήνου ἀνεξάρτητον ἡγεμονίαν. Ἀλλ' *ἐξαίφνης ἀπέθανεν* (18 Ἰουλίου 1639) ὁ *Βερνάρδος* εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, δηλητηριασθείς, ὡς πολλοὶ τότε ὑπώπτευσαν, καὶ οἱ Γάλλοι ἐπωφελήθησαν τὰς περιστάσεις ταύτας, ὅπως λάβωσιν ὑπὸ μισθὸν τὸν στρατὸν αὐτοῦ, καὶ κυριεύσωσι τὴν Ἀλσατίαν. Διέβησαν δὲ μετ' ὀλίγον τὸν Ῥῆνον, καὶ ἔφεραν τὸν πόλεμον εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν, ἐνῷ ὁ τολμηρὸς Βανέρος διέσπειρε καὶ αὖθις τὰς τρομερὰς δεινοπαθείας ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς *Βοεμίας*. Τὸ δὲ ῥιψοκίνδυνον σχέδιον τοῦ *Βανέρου* (Ἰαν. 1641), νὰ ὁρμήσῃ αἰφνιδίως ἀπὸ τῶν χειμερινῶν αὐτοῦ στρατοπέδων πρὸς μεσημβρίαν, καὶ νὰ καταλάβῃ τοὺς εἰς τὴν ἐν *Ῥατισβόννῃ δίαιταν* συνηθροισμένους ἡγεμόνας τοῦ κράτους μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, δὲν ἔλαβε τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Τὸ ὁμιχλῶδες τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἡ ἄφιξις τῶν ἐχθρῶν ἠνάγκασαν τὸν στρατηγὸν τῶν Σουηδῶν νὰ ὑποχωρήσῃ, καθ' ἣν ὑποχώρησιν ἀπέθανεν ἕνεκα τῶν παρελθουσῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῆς ἀκολάστου αὐτοῦ ζωῆς.

§. 75. Διάδοχος δὲ τοῦ Βανέρου ἦτον ὁ ΤΡΟΣΤΕΝΣΩΝ, ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐφυὴς μαθητὴς τῆς σχολῆς τοῦ Γουσταύου, ὅστις ἐφέρετο μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ φερέτρου ἕνεκα τῶν ἐκ τῆς ἀρθρίτιδος αὐτοῦ πόνων, ἐξέπληξεν ὅμως τὸν κόσμον διὰ τὴν ταχύτητα τῶν κινήσεών του. Ἐνίκησε (1642) τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα παρὰ τὴν *Λειψίαν* καὶ παρὰ τὸ *ὄρος Ταβώρ*, εἰσέδυσεν ἐπανειλημμένως εἰς τὰ ἐνδότατα τῶν Αὐστριακῶν κρατῶν καὶ ἔκαμε τὸν αὐτοκράτορα νὰ τρέμῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ· ἔπειτα δ' ἐφάνη πάλιν ἀπροσδοκήτως παρὰ τὸν κάτω Ἄλβιν, κατέλαβε τὴν Ὁλστέϊνον καὶ Σλέσβικον, καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῶν Δανῶν νὰ διομολογήσῃ ἐπιζήμιον εἰς αὐτὸν συνθήκην. Ἀλλ' ἐξαντληθεὶς ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ἀπέθηκε τέλος τὸ ἀρχιστρατηγικὸν σκῆπτρον, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ἔπειτα ὁ ἀνδρεῖος ΒΡΑΓΓΕΛΟΣ. Ἑνωθεὶς δ' οὗτος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Γάλλων *Τυρέννη*, εἰσέβαλεν ἐπανειλημμένως εἰς τὴν *Βαυαρίαν*, ἠνάγκασε (1647) τὸν Μαξιμιλιανὸν νὰ φύγῃ καὶ νὰ συνομολογήσῃ ἀνακωχήν, καὶ ἔμελλεν ἤδη νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Σουηδῶν *Κοινιξμάρκου* ἐν *Βοεμίᾳ*, ὅτε ἡ περὶ τῆς συνομολογήσεως τῆς *Βεστφαλικῆς εἰρήνης* ἀγγελία κατέπαυσε τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις (1648). Εὗρε δὲ τὸ τέλος αὐτοῦ ὁ πόλεμος ἐν *Πράγῃ*, ἐκεῖ δηλ. ὅπου εἶχεν ἀρχίσει.

§. 76. Μετὰ πενταετεῖς διαπραγματεύσεις ἔλαβε τέλος χώραν ἐν *Μοναστηρίῳ* καὶ *Ὀσναβρύκκῳ* ἡ *Βεστφαλικὴ εἰρήνη*, τὴν ὁποίαν ἐζήτουν μετ' ἀπελπισίας οἱ καταπονηθέντες ὑπὸ τοῦ πολέμου λαοί.—Ἡ ΓΑΛΛΙΑ ἔλαβε μὲν τὸ Αὐστριακὸν μέρος τῆς *Ἀλσατίας*, τὴν *Σουνδγαυΐαν* καὶ τὸ *Βρείσαχον*, ὑπεχρεώθη ὅμως νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς πόλεις τὰ μέχρι τοῦδε δικαιώματα αὐτῶν καὶ τὴν πρὸς τὸ Γερμανικὸν κράτος σχέσιν των. — Εἰς τὴν ΣΟΥΗΔΙΑΝ ἐδόθη ἡ *ἔμπροσθεν Πομερανία*, ἡ νῆσος *Ῥυγία*, αἱ πόλεις *Στέττινον*, *Βισμαρία* καὶ ἄλλοι τόποι, τὰ ἐπισκοπεῖα *Βρέμη* καὶ *Βέρδη*, καὶ χρηματική τις ἀποζημείωσις. Τὸ ΒΡΑΝΔΕΜΒΟΥΡΓΟΝ ἀπέκτησε τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς *κάτω Πομερανίας* μετὰ τῶν ἐπισκοπείων *Μαγδεμβούργου*, *Ἁλβερστάδτης*, *Μίνδης* καὶ ἄλλων τόπων. Ἡ ΣΑΞΟΝΙΑ ἀπεζημιώθη διὰ τῆς *Λουσατίας*, ἄλλοι δὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡγεμόνες δι' ἄλλων πόλεων, κτισμάτων καὶ ἐπισκοπῶν. Εἰς τὴν *Βαυαρίαν* διέμεινεν ἡ κατοχὴ τοῦ *ἄνω Παλατινάτου* καὶ τοῦ *ἐκλεκτορικοῦ ἀξιώματος*· τὸ δὲ ΠΑΡΑΡΡΗΝΙΟΝ ΠΑΛΑΤΙΝΑΤΟΝ μετὰ τοῦ *ὀγδόου* ἐκλεκτορικοῦ ἀξιώματος ἀπεδόθη εἰς τὸν υἱὸν τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1632, ἕνδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν *ἐν Λυκέννῃ μάχην*, ἀποθανόντος Φριδερίκου Ε'. — *Κάρολον Λουδοβῖκον*. Οἱ δὲ λοιποὶ ἡγεμόνες καὶ αἱ αὐτοκρατορικαὶ τάξεις ἔλαβον πάλιν τὰς προτέρας αὐτῶν κτήσεις, καὶ ἡ *Ἑλβετία* καὶ αἱ *Κάτω Χῶραι* ἀνεγνωρίσθησαν κράτη ἀνεξάρτητα. — Εἰς δὲ τὰ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ἐσυμφώνησαν μετὰ μακρὰς διαφωνίας, ὥστε ἡ *συνθήκη τῆς Πασσαυΐας* καὶ ἡ *θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐγούστης* νὰ ἔχωσι κῦρος διὰ τοὺς διαμαρτυρομένους, νὰ ἀρθῇ ἡ « ἐκκλησιαστικὴ σύμβασις » καὶ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ εἰρήνη καὶ εἰς τοὺς Καλβινιστάς. Ὡς πρὸς τὴν κατοχὴν δὲ τῶν *κληρικῶν κτημάτων*, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως τῆς θρησκείας, παρεδέχθησαν τὸ ΚΑΝΟΝΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1624. Ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, οὕτως ἔπρεπε νὰ διαμείνωσι ἢ νὰ γείνωσι. Οὕτως ἔπαυσε μὲν τὸ *δικαίωμα* τῆς *ἀναμορφώσεως* τῶν κατὰ χώρας δυναστῶν, ἐξησφαλίσθη δὲ καὶ εἰς τὰς τρεῖς χριστιανικὰς ὁμολογίας ἡ ἐλευθέρα ἄσκησις τῆς θρησκείας καὶ ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων. — Ἄλλα δ' ἀποτελέσματα τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου ἦσαν· 1) *Αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν κατὰ χώρας ἡγεμόνων*, ὅθεν προῆλθον πολυέξοδοι αὐλαί, ἔμμονοι στρατοί, πληθὺς ὑπαλλήλων καὶ μεγάλη τακτικὴ φορολογία· 2) *ἐκκλησιαστική τις ὀρθοδοξία*, ἥτις δὲν ἐστηρίζετο εἰς τὸν ζῆλον τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ἀλλ' εἰς ἄκαμπτόν τινα σεβασμὸν τοῦ γράμματος τῶν συμβολικῶν βιβλίων· 3) *Πτῶσις τοῦ ἐμπορίου*, τῆς *βιομηχανίας* καὶ τῆς ἐπικερδοῦς ἐπιμιξίας. Καὶ ἂν ἡ γεωργία ἤκμασε πάλιν, καὶ τὸ ἄροτρον μετὰ τῆς δικέλλης ἀπέδωκε πάλιν εἰς τὸ ἐρημωθὲν ἔδαφος τὴν παλαιὰν μορφήν, οὐδέποτε ὅμως πλέον ἐπανῆλθεν ἡ παλαιὰ εὐδαιμονία τῆς Γερμανίας. Πολλαὶ δ' ἐμπορικαὶ πόλεις περιέπεσον εἰς ἔνδειαν, τὰς δὲ *αὐτοκρατορικὰς πόλεις* ὑπερέβησαν κατὰ μικρὸν αἱ *καθέδραι τῶν ἡγεμόνων*, καὶ τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία καὶ τὰ πλούτη, μετέβησαν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν· 4) κατε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στράφη ἡ τέχνη καὶ φιλολογία τῶν Γερμανῶν· διότι ἠμέλουν τὰ ἐγχώρια καὶ ἐδανείζοντο παρὰ τῶν Γάλλων *συρμοὺς*, *γλῶσσαν* καὶ *ποιητικὴν τέχνην*. Ἔκτοτε δ' ὑπέκυψεν τὸ *ἐθνικὸν στοιχεῖον τῶν παλαιῶν Γερμανῶν* εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν ξένων.

δ'.) Ἡ Σουηδία ἐπὶ τῆς Χριστίνας καὶ τοῦ Ι'. Καρόλου. Μεταπολίτευσις ἐν Δανιμαρκίᾳ.

§. 77. Ἀποθανόντος ἐνωρὶς τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, περιῆλθεν ἐν ΣΟΥΗΔΙᾼ τὸ στέμμα (1632) εἰς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ΧΡΙΣΤΙΝΑΝ, κατὰ τὴν ἀνηλικότητα τῆς ὁποίας εἶχε τὴν κυβέρνησιν *ἓν σύμβουλιον τοῦ κράτους*, καὶ ἐπωφελήθη τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐπαυξήσῃ τὰ προνόμια καὶ εἰσοδήματα τῶν εὐγενῶν οἴκων. Ὅτε δὲ παρέλαβε τὴν κυβέρνησιν (1644) αὐτὴ ἡ βασίλισσα, περιεστοιχίσθη ὑπὸ λαμπρᾶς αὐλῆς, προσεκάλεσε τεχνίτας καὶ λογίους ἐκ πασῶν τῶν ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Στοκχόλμην, καὶ ἔδειξε καθόλου ἀνδρικὸν πνεῦμα καὶ χαρακτῆρα. Ἡ φιλοτεχνία ὅμως αὐτῆς, καὶ ἡ πρὸς τὰς ἐπιστήμας ἀγάπη, ὀλίγην εὕρισκον τροφὴν εἰς τὴν προτεσταντικὴν Ἄρκτον· ὅθεν ᾐσθάνετο ὅτι δὲν ἦτο γεννημένη δι' ἐκείνας τὰς χώρας. *Παρήτησε* λοιπὸν ἕνεκα τούτου μετὰ δεκαετῆ κυβέρνησιν ἡ *Χριστίνα τὸ στέμμα τῆς Σουηδίας*, ὑπὲρ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτῆς, τοῦ *ἐκ τοῦ Παλατινάτου τῶν Δύο Γεφυρῶν Καρόλου Γουσταύου*, μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ δίδεται εἰς αὐτὴν εἰσόδημά τι κατ' ἔτος, καὶ ἐγκατέλειψε τὴν χώραν τῶν πατέρων της (1654). *Ἤλλαξε δὲ πανηγυρικῶς ἐν Ἰνσβρούκκῳ τὸ δόγμα* αὐτῆς, γενομένη *καθολικὴ*, περιηγήθη ἔπειτα τὰς Κάτω Χώρας, τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, καὶ ἀποκατεστάθη τέλος διαρκῶς εἰς τὴν πάσης λαμπρότητος καὶ τέχνης γέμουσαν Ῥώμην. Ἀπέθανε δ' αὐτόθι τὸ 1689. Ματαιότης ἦτο τὸ κύριον ἁμάρτημα τῆς φύσεως αὐτῆς.

§. Ὁ διάδοχος τῆς Χριστίνης ΚΑΡΟΛΟΣ Ι'. ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ (1654—1660) ὑπῆρξε μέγας πολεμικὸς ἥρως. Ἐπεχείρησε κατακτητικὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς *Πολωνίας*, καὶ ἐκυρίευσεν τὰς δυτικὰς χώρας αὐτῆς, ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ *μεγάλου ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου Φριδερίκου Γουλιέλμου*, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξησφάλισεν διὰ τοῦτο τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς *Πρωσ-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νίας ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς Πολωνίας τιμαριωτικῆς ἐξαρτήσεως· ἤθελε δὲ γίνει κύριος ὅλου τοῦ βασιλείου μετὰ *τὴν ἐν Βαρσοβίᾳ τριήμερον μάχην* (Ἰούλ. 1656), ἂν εἰσβολή τις τῶν *Δανῶν* εἰς τὴν Σουηδικὴν ἐπικράτειαν δὲν ἐκάλει αὐτὸν εἰς ἄλλο πολέμου θέατρον. Ἐγκατέλειψε λοιπὸν τὴν Πολωνίαν, καὶ ἔσπευσε ταχύτατα πρὸς τὸν κάτω Ἄλβιν. Ὁ δὲ Δανικὸς στρατὸς οὐδεμίαν παρέσχεν ἀντίστασιν, οὕτως ὥστε πρὸ τῆς ἀρχῆς ἔτι τοῦ χειμῶνος ἦτο τὸ *Σλέσβικον* καὶ ἡ *Ἰουτλανδία*, ἐξαιρουμένου τοῦ φρουρίου *Φριδερικίας*, εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Σουηδῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐκυριεύθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος ὑπὸ τοῦ *Βραγγέλου*, δι' ἐφόδου τοσοῦτον τολμηρᾶς, ὥστε ὁ βασιλεὺς ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ζηλοτυποῦντα διὰ τοῦτο, καὶ ἐζήτησε νὰ ὑπερβάλῃ τὸ πολεμικὸν κατόρθωμα τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ δι' ἄλλης ἔτι τολμηροτέρας πράξεως. Διέβη λοιπὸν τὸν Ἰανουάριον (1658) μετὰ τοῦ πεζοῦ αὐτοῦ στρατοῦ τὸν κατεψυγμένον *μικρὸν Βέλτην καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Φυνίαν*, καί τινας ἡμέρας μετὰ ταῦτα τὸν *μέγαν Βέλτην καὶ κατήντησεν εἰς τὴν Σηλανδίαν*· ὅτε ὅμως ἐπνίγησαν 2 λόχοι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ βασιλέως. Ἐμφανισθέντων δ' ἐνταῦθα αἰφνιδίως τῶν ἐχθρῶν, περιῆλθον εἰς τοιαύτην ταραχὴν, ὥστε μόλις ἐσκέπτοντο πῶς νὰ ὑπερασπισθῶσι, καὶ παράυτα ἐπρότειναν διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ὅσον μεγάλαι καὶ ἂν ἦσαν αἱ θυσίαι, τὰς ὁποίας ὑπέσχετο ὁ καταστενοχωρηθεὶς βασιλεὺς τῶν Δανῶν, ἀπέῤῥιψεν ὅμως αὐτὰς ὁ Ι'. Κάρολος, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι ἤθελε δυνηθῇ νὰ τάξῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ τὰ τρία Σκανδιναυϊκὰ κράτη. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς τῶν πολιτῶν τῆς Κοπενάγης, οἵτινες ἀντέστησαν ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος ἀνδρείως εἰς τοὺς πολιορκοῦντας αὐτοὺς Σουηδοὺς, καὶ τῆς βοηθείας τῶν Ὁλλανδῶν, ἔλαβε μῆκος πολὺ ὁ πόλεμος, μέχρις οὗ, *ἀποθανόντος* αἰφνιδίως τοῦ Ι'. *Καρόλου*, ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν πραγμάτων. *Ἡ Σουηδικὴ δίαιτα*, ἥτις διεύθυνε κατὰ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ ΙΑ'. Καρόλου τὴν κυβέρνησιν, συνωμολόγησε μετὰ τῆς Πολωνίας τὴν *Εἰρήνην τῆς Ὀλίβης* καὶ μετὰ τῆς Δανιμαρκίας τὴν *Εἰρήνην τῆς Κοπενάγης* (1660). Καὶ τοσαύτη ἦτο τότε ἡ ὑπό-

8

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ληψις τῆς πολεμικῆς τέχνης τῶν Σουηδῶν, ὥστε εἰς ἀμφοτέρας ταύτας τὰς εἰρηνικὰς συνομολογίας ἔλαβον οἱ Σουηδοὶ οὐσιώδη προνόμια, καὶ προσέθηκαν εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν μέρη γῆς οὐχὶ εὐκαταφρόνητα. Ἀνεγνωρίσθη δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τῆς *Πολωνίας ἀνεξαρτησία τῆς Πρωσσίας*. Τὸν πόλεμον δὲ τοῦτον, καθ' ὃν οἱ μεγάλα κεκτημένοι προνόμια καὶ εἰσοδήματα εὐγενεῖς τῶν Δανῶν ἔδειξαν δειλίαν καὶ ἰδιοτέλειαν, ἐπωφελήθη ἡ Αὐλή, ὅπως *ἀνατρέψῃ τὴν ὑπάρχουσαν πολιτείαν*. Ἡ *αἱρετὴ βασιλεία* μετεβλήθη εἰς *κληρονομικήν*, καὶ ἐδόθη εἰς τὸν μονάρχην *ἀπεριόριστος ἐξουσία διὰ τοῦ βασιλικοῦ νόμου*. Οἱ δ' εὐγενεῖς ἀπώλεσαν τὴν μέχρι τοῦδε δύναμιν αὐτῶν καὶ ἀνεξάρτητον θέσιν, καὶ συνεδέθησαν στενώτατα μετὰ τοῦ θρόνου διὰ τίτλων καὶ ταγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐν Σουηδίᾳ κατέπεσεν ἡ μεγάλη δύναμις τῶν εὐγενῶν διὰ τοῦ συνετοῦ πολιτικοῦ καὶ αὐστηροῦ Καρόλου τοῦ ΙΑ'. (1660—1697)· καθότι ἀπήτησε μετ' ἐπιμονῆς τὰ ἀποξενωθέντα κτήματα τοῦ στέμματος· ἐν τούτοις ἄφησε νὰ ὑπάρχωσιν αἱ παλαιαὶ διατάξεις.

2. Ἡ ἀνατροπὴ τοῦ Ἀγγλικοῦ θρόνου καὶ ἡ ἐκδίωξις τῶν Στουάρτων.

ά) *Οἱ δύω πρῶτοι Στουάρτοι* (*Ἰάκωβος* ὁ Α'. 1603—1625, *Κάρολος* ὁ Α'. 1626—1649).

§. 79. Ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας *Ἰάκωβος* ὁ Α'. (1603—1625) ὑπῆρξεν ἡγεμὼν ἀσθενὴς καὶ μικρολόγος, περιωρισμένον ἔχων τὸ πνεῦμα καὶ διεστραμμένην τὴν μόρφωσιν. Ἀνατραφεὶς ἐν μέσῳ τῶν ἐρίδων τῶν πρεσβυτεριανῶν ἱεροκηρύκων, ἐπαιδεύθη πρὸ πάντων τὴν θεολογικὴν παιδείαν, καὶ ἐνησχολεῖτο διὰ τοῦτο ἀσμένως εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Νομίζων δὲ μέγα κατόρθωμα τὸ νὰ θεωρῆται ἔξοχος λόγιος κατὰ τὰ συγγράματα καὶ τοὺς λόγους, συνέγραψε μὲν ὁ ἴδιος πολλὰ βιβλία, ἀλλ' ἔλλειπεν εἰς αὐτὸν παντάπασιν ἡ πρὸς τὸ ἄρχειν ἀπαιτουμένη φρόνησις καὶ σύνεσις. *Φίλος τῆς εἰρήνης* ἕνεκα φόβου, ἐθυσίαζε μὲν χάριν τῆς ἐξωτερικῆς ἡσυχίας τὴν τιμὴν τοῦ κράτους, ἦτο δὲ τοσοῦτον ἀφειδὴς ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς *εὐνοίας*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτοῦ, ὥστε ἤγετο καὶ ἐφέρετο εὐκολώτατα ὑπὸ τῶν πολλάκις ἀναξίων εὐνοουμένων του. Πρὸ πάντων δ' ἴσχυε παρ' αὐτῷ τὰ μέγιστα ὁ διὰ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ σωματικὴν εὐμορφίαν διάσημος *Γεώργιος Βιλλιέρσος*, δοὺξ τῆς *Βουκκιγχάμης*. Περὶ δὲ τῆς *βασιλικῆς ἐξουσίας* εἶχε τὰς παραβολωτάτας φαντασίας. Ἦτο δηλ. βεβαιότατα πεπεισμένος, ὅτι προέρχεται ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι ἀπεριόριστος, καὶ ἐζήτει τὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Διὸ ἐμίσει τὴν *πρεσβυτεριανικὴν* ἐκκλησίαν τῆς Σκωτίας, κατὰ τὰ δημοκρατικὰ ἀξιώματα τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς δὲν ἦτον ἀνώτερος οὐδενὸς μέλους τῆς κοινότητος, καὶ ἠρέσκετο πολὺ εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἦτον ἀρχηγὸς καὶ πηγὴ πάσης ἐκκλησιαστικῆς δυνάμεως. « Οὐδεὶς ἐπίσκοπος! Οὐδεὶς βασιλεύς! » ἦτο διὰ τοῦτο τὸ σύμβολον πάντων τῶν Στουάρτων, καὶ ἡ *εἰσαγωγὴ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας ἐν Σκωτίᾳ*, ὡς καὶ ἡ καταπίεσις τῶν *Πουριτανῶν* (Καθαριστῶν) ἐν Ἀγγλίᾳ, ἦτον ἔκτοτε ἡ κυρία προσπάθεια τῆς ὅλης οἰκογενείας.

§. 80. Τρία μάλιστα εἶναι ἀξιοσημείωτα ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἰακώβου· ἡ *συνωμοσία τῆς πυρίτιδος*, ὁ *γάμος* τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας καὶ ἡ *αὐξομένη ἀντίστασις* ἐν τῷ *Κοινοβουλίῳ*. 1) Ὁ Ἰάκωβος εἶχεν ὑποσχεθῆ ἀνοχὴν εἰς τοὺς καθολικοὺς Ἄγγλους, διὰ νὰ διαθέσῃ αὐτοὺς εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασίν του. Μόλις ὅμως ἔθηκε στερεῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ στέμμα, καὶ εὐθὺς ἐπέβαλεν (ὡς εἶχε πράξει καὶ ἡ Ἐλισάβετ) μέγαν κεφαλικὸν φόρον εἰς τοὺς *διαφωνοῦντας* (Nonconformistes, Recusantes) καθολικούς, διὰ νὰ πλουτίσῃ τοὺς εὐνοουμένους αὐτοῦ, καὶ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ ἔξοδα τῶν αὐλικῶν του ἑορτῶν. Ὅθεν κατέλαβε τοὺς ἐξαπατηθέντας καθολικοὺς λυσσώδης μανία. Συνελθόντες λοιπὸν οὗτοι συνώμοσαν νὰ τινάξωσι, κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ Κοινοβουλίου, τὸν βασιλέα καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Βουλῆς (Οἴκου) εἰς τὸν ἀέρα, διά τινος εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ Κοινοβουλίου, προπαρασκευασθείσης ἐκρήξεως πυρίτιδος, καὶ νὰ ἀλλάξωσιν ἔπειτα τὴν κυβέρνησιν. Ἀλλὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διά τινος ἐγγράφου συμβουλῆς, ἥτις μετεβιβάζετο εἰς ἕνα καθολικὸν λόρδον, ἀπεκαλύφθη τὸ σχέδιον ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, καὶ ἐματαιώθη (5. Νοεμβ. 1605). Καὶ ὁ μὲν κορυφαῖος τῶν ἐνόχων (*Γοΐϋς Φαούκης*) συνελήφθη καὶ ἐθανατώθη· οἱ δὲ λοιποὶ ἔνοχοι ἔφυγον καὶ διήγειραν ἔνοπλον ἐπανάστασιν, καθ' ἣν ἀπωλέσθησαν οἱ πλεῖστοι. Ἅπαντες δ' οἱ καθολικοὶ τῆς Ἀγγλίας ἠναγκάσθησαν τότε νὰ πληρώσωσι μέγα χρηματικὸν πρόστιμον, καὶ νὰ ὀμόσωσιν εἰς τὸν βασιλέα ἰδιαίτερον « *ὅρκον, πίστεως.* » 2) Ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ αὐτοῦ ἐπίστευεν ὁ Κάρολος, ὅτι μόνον βασιλική τις κόρη πρώτης τάξεως ἤθελεν εἶσθαι ἀξία νὰ γείνῃ σύζυγος τοῦ υἱοῦ του, καὶ ἐζήτησε διὰ τοῦτο τὴν χεῖρα *Ἱσπανῆς τινος βασιλόπαιδος*. Ἡ πρᾶξις ὅμως αὕτη διήγειρε παρὰ τῷ Ἀγγλικῷ λαῷ μεγάλην ἀγανάκτησιν, τοῦτο μὲν διότι δὲν ἤθελε βασίλισσαν καθολικὴν τοῦτο δὲ διότι αἱ μακροχρόνιοι διαπραγματεύσεις, αἵτινες διεξήγοντο ἕνεκα τούτου μετὰ τῆς Ἱσπανίας, ἐμπόδιζον τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ νὰ προστατεύσῃ τὸν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ καταφυγόντα διαμαρτυρόμενον γαμβρόν του, Φριδερῖκον Ε΄. τὸν Παλατινάτου (§. 66). Τελευταῖον δὲ συγκατένευσεν ὁ πάπας καὶ ἡ αὐλὴ τῆς Ἱσπανίας, καὶ οὐδὲν ἐφαίνετο κωλύον τὴν ἕνωσιν. Ἀλλὰ τότε ἔπεισεν ὁ μάταιος δοὺξ τῆς *Βουκκιγχάμης*, εὐνοούμενος τοῦ Ἰακώβου, τὸν πρίγκιπα Κάρολον νὰ ἀποδημήσῃ εἰς τὴν Μαδρίτην, καὶ ὁ βασιλεύς, ὅστις ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ εἶχεν ἐκπλήξει καθ' ὅμοιον τρόπον τὴν Δανὴν αὐτοῦ νύμφην, ἐπεδοκίμασε τὴν ἐπιχείρησιν. Ὑπὸ ξένα λοιπὸν ὀνόματα ἔφθασαν αὐτόθι· καὶ ὅτε τοὺς ἀνεγνώρισαν, ὑπεδέχθησαν αὐτοὺς μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος. Ἀλλὰ τοῦ Βουκκιγχάμη ἡ κούφη καὶ ὑπεροπτικὴ διαγωγὴ ἐπέφερε πρόσκομμα. Διηνέχθη πρὸς τὴν Ἱσπανικὴν αὐλήν, καὶ ἔπειτα ἐμπόδισε τὸν γάμον. Ἡ δ' ἐκ Γαλλίας *Ἐρριέτη* ἔγεινε σύζυγος τοῦ Καρόλου. 3) Ἡ Ἐλισάβετ ὀλίγην μὲν εἶχε παραχωρήσει εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῶν βασιλικῶν αὐτῆς πλεονεκτημάτων, καὶ ἡ φρόνιμος οἰκονομία τῶν χρημάτων τοῦ κράτους, ἐπαρηγόρουν τρόπον τινὰ τὸν λαόν. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἰάκωβος, ἐν τῇ συναισθήσει τῆς πλήρους αὐτοῦ βασιλικῆς δυνάμεως, ἐξηκολού-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θησε τὸν αὐτὸν δρόμον, ἐπεριόριζεν ὁσημέραι πλειότερον τὰ δικαιώματα τοῦ Κοινοβουλίου, ἐπέβαλλεν εἰς τὴν *εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν πάντων τῶν ἐμπορευμάτων* αὐθαιρέτους δασμούς, τότε ἀνεφάνη σφοδρὰ ἀντίπραξις. Εἰς μάτην ἠπείλει ὁ βασιλεύς, διέλυσεν ἐπανειλημμένως τὸ Κοινοβούλιον, καὶ διέταξε νὰ ῥίψωσιν εἰς τὰ δεσμωτήρια τοὺς τολμηροτάτους τῶν ῥητόρων — πᾶσα νέα σύνοδος ὡμίλει τὴν αὐτὴν γλῶσσαν· καὶ ὅτε τέλος ὁ Ἰάκωβος ἐκήρυξεν, ὅτι τὰ νομιζόμενα δικαιώματά των εἶναι μόνον *προνόμια*, τὰ ὁποῖα δῆθεν ἐχρεώστουν εἰς τὴν *βασιλικὴν χάριν*, διεμαρτυρήθησαν τὰ μέλη τῆς κάτω Βουλῆς ἐν ὑπομνήματι (πρωτοκόλλῳ), ἐν ᾧ ἐδήλουν, ὅτι ἡ *νομοθεσία*, ἡ *φορολογία* καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἀνήκοντα δικαιώματα καὶ ἐξουσίαι, εἶναι τὸ ἐκ γεννήσεως καὶ κληρονομίας ἀναμφίσβητον δικαίωμα παντὸς Ἄγγλου, καὶ ὅτι εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου ἀνήκει πλήρης ἐλευθερία τοῦ λόγου καὶ ἀσφάλεια τοῦ προσώπου κατὰ πάσης αὐθαιρέτου κρατήσεως (1621). Ἐκμανεὶς ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν τόλμην ταύτην, ἔσχισεν ἰδιοχείρως τὸ φύλλον ἐκεῖνο ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν πρωτοκόλλων, διέλυσε τὸ Κοινοβούλιον καὶ διέταξε νὰ συλλάβωσιν ἀντιπροσώπους τινάς. Ἐν τούτοις τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως διέμεινεν εἰς τὸν λαόν, καὶ ἀνεφάνη ἔτι ταραχωδέστερον, ὅτε ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον Κάρολος ὁ Α'., κυριάρχης ὑπερήφανος καὶ ἰδιότροπος.

§. 81. Τοῦ ΚΑΡΟΛΟΥ Α'. (1625—1649) ἡ κυβέρνησις ἤρχισε μετ' ἀγῶνος τοσοῦτον σφοδροῦ κατὰ τοῦ Κοινοβουλίου, ὥστε αὐτὸ τοῦτο δὶς διελύθη κατὰ τὰ δύω πρῶτα ἔτη. Ἡ δὲ βοήθεια τῶν διαμαρτυρομένων Γερμανῶν καὶ πόλεμός τις πρὸς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε περιπλέξει αὐτὸν ὁ ῥᾳδιοῦργος *Βουκκιγχάμης*, ἔγειναν αἰτία μεγάλων ἐξόδων. Ὅθεν ὁ βασιλεὺς ἐδυσανασχέτει τὰ μέγιστα, διότι τὸ Κοινοβούλιον ἐφαίνετο τοσούτῳ φειδωλὸν εἰς τὰς χρηματικὰς αὐτοῦ χορηγίας, καὶ οὐδέποτε ἐπέτρεψε τὸν ἐπὶ *τῶν τόννων καὶ λιτρῶν* τῶν εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐμπορευμάτων *φόρον* καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς κυβερνήσεώς του, ὡς διέμενε μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ Γαλλικὸς πόλεμος ἔλαβεν ἀτυχῆ ἔκ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βασιν, καὶ ἐθυσιάσθησαν ἐπονειδίστως τὸ Ἀγγλικὸν αἷμα καὶ ἡ Ἀγγλικὴ τιμὴ, ἠπείλησε τότε τὸ τρίτον Κοινοβούλιον νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἀνάξιον Βουκκιγχάμην, καὶ κατώρθωσεν οὕτως, ὥστε ὁ βασιλεὺς, διὰ νὰ σώσῃ τὸν εὐνοούμενον αὐτοῦ, ἀνεγνώρισε κῦρος ἔχουσαν τὴν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν βουλῶν δοθεῖσαν ΑΙΤΗΣΙΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (petition of right), καὶ ἐξησφάλισεν οὕτω εἰς τὸ Κοινοβούλιον τὰ παλαιὰ δικαιώματα, καὶ εἰς ὅλα τὰ μέλη τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἰδιοκτησίας (1628). Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα *ἐφονεύθη* (1629) ὁ *Βουκκιγχάμης*· μεθ' ὃ προσεκάλεσεν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ Κοινοβουλίου εἰς τὸ βασιλικὸν συμβούλιον εὔγλωττόν τινα βουλευτὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως (Opposition), τὸν Θωμᾶν ΒΕΝΤΒΟΡΘΟΝ, ἀνέδειξεν αὐτὸν κόμητα ΣΤΡΑΦΦΟΡΔΟΥ καὶ *ἔπαρχον τῆς Ἰρλανδίας*, καὶ ἠκολούθει εἰς ὅλα τὴν συμβουλὴν αὐτοῦ. Ὁ Βεντβόρθος λοιπὸν, ἀνὴρ φιλόδοξος καὶ δραστήριος, ἐπροσπάθει ἤδη μετὰ μεγίστου ζήλου νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ στέμματος, καὶ ἐσυμβούλευσε διὰ τοῦτο τὸν βασιλέα, νὰ δοκιμάσῃ ἐπί τινα χρόνον νὰ κυβερνήσῃ χωρὶς Κοινοβουλίου. Ὅπως δ' ἔχῃ τὸ διὰ τὰς συνήθεις δαπάνας ἀναγκαῖον ἀργύριον, εἰσέπραξεν ἡ κυβέρνησις χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τῶν τάξεων τοὺς μέχρι τοῦδε φόρους, ἐπέθηκε καταπιεστικοὺς ἐμμέσους δασμοὺς εἰς τὸ φῶς, τὸν οἶνον, τὸ ἅλας, σαπόνιον κ.τ.λ., καὶ ἀπέδωκε πάλιν κῦρος εἰς ἀπηρχαιωμένα καὶ λησμονημένα δικαιώματα τοῦ στέμματος, ὡς τὸ ἐν προτέροις χρόνοις εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον εἰσκομιζόμενον *ἀργύριον τῶν πλοίων*. Συγχρόνως δ' ἐπροσπάθησεν ὁ Κάρολος νὰ θεμελιώσῃ τὰ τῆς *Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας* στερεώτερον, καὶ νὰ καταθλίψῃ τοὺς *Πουριτανοὺς* καὶ *Πρεσβυτεριανοὺς*, τῶν ὁποίων τὰ δημοκρατικὰ ἀξιώματα διεδίδοντο ὁσημέραι πλειότερον εἰς τὸν λαόν. Πρὸς τοῦτο δὲ μετεχειρίσθη τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Λονδίνου ΛΑΟΥΔΟΝ, τὸν ὁποῖον ἐχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Καντουαρίας. Οὗτος δ' ἐγκαινίασεν ἐκ νέου τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἐπλούτισε τὰς μὲν ἐκκλησίας μετ' εἰκόνων καὶ κοσμημάτων, τὴν δὲ θεολατρείαν μετὰ τελετῶν, ἔπαυσε τοὺς Πουριτανοὺς ἱεροκήρυκας ἀπὸ τὰς θέσεις αὐτῶν, καὶ ἐξέδιδε διὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ *δικαστηρίου τῆς ὑψηλῆς ἐπιτροπῆς* καὶ διὰ τῶν δικαστῶν τοῦ *ἀστερίνου θαλάμου* βαρείας καὶ ἀτιμωτικὰς τιμωρίας κατὰ παντός, ὅστις ἀντηγωνίζετο πρὸς τὰς ὑφισταμένας διατάξεις. Οὕτω π. χ. ὁ *Πρύννος*, πουριτανὸς συγγραφεύς, κατεδικάσθη εἰς ἐκπόμπευσιν, στέρησιν τῶν δύω ὤτων καὶ διὰ βίου εἱρκτήν, διότι εἶχε κατακρίνει εἰς παχύ τι βιβλίον τὸν χορόν, τὰς ἐν τῇ ἀποκρέῳ μεταμφιέσεις καὶ τὰ θέατρα, εἰς τὰ ὁποῖα εὕρισκεν εὐχαρίστησιν ἡ αὐλή.

§. 82. Αἱ δὲ πράξεις αὗται, αἵτινες ἠπείλουν νὰ ἐξουθενίσωσι τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἀγγλίας, διήγειραν καθ' ὅλην τὴν χώραν μεγάλην ἀνακίνησιν. Ὁ δὲ Ἰωάννης ΑΜΠΔΕΝΟΣ, ἀνὴρ συνετὸς καὶ σταθερός, ἠρνήθη τὸ *ἀργύριον τῶν πλοίων*, καὶ ἀπελογήθη ἐν τῷ δικαστηρίῳ μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε ἡ ἀδικία τῆς κυβερνήσεως ἐδείχθη προφανής. Οἱ παυθέντες πουριτανοὶ ἱεροκήρυκες, παρέστησαν περιοδεύοντες τὴν χώραν, τὰ βήματα τοῦ *Λαούδου* ὡς ἀρχὴν τῆς ἐπανόδου τοῦ Καθολικισμοῦ, καὶ ἐσκέδασαν εἰς φλογεροὺς λόγους τὸν σπόρον τοῦ μίσους ἐναντίον τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κλήρου. Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς ἐπέμενεν εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτοῦ, καὶ ἀπεφάσισε μάλιστα, μὴ κινούμενος παντάπασιν ὑπὸ τῆς κοινῆς ἐν Ἀγγλίᾳ δυσαρεσκείας, νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως αὐτῆς ἐνθουσιασμένην Σκωτίαν τὴν ἐπισκοπικὴν διάταξιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν Ἀγγλικανικὴν θεολατρείαν. Ἀλλ' ὅτε ἔμελλε νὰ λάβῃ χώραν ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Ἐδιμβούργου ἡ πρώτη κατὰ τὸ νέον σχῆμα ἱερὰ τελετή, ἠγέρθη ταραχὴ κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς « τῆς λατρείας τοῦ Βήλου » (Ἰούλιος 1637). Ὁ λαὸς ἐφώναξε· « Πάπας! Ἀντίχριστος! λιθοβολήσατέ τον! » ἐσφενδόνισε τὰ καθίσματα κατὰ τοῦ κληρικοῦ, καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν ἔξω. Ἐν μέσῳ δὲ νηστειῶν καὶ δεήσεων ἀνενεώθη ἡ παλαιὰ ΣΥΜΜΑΧΙΑ (Covenant) « πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς καθαρᾶς θρησκείας καὶ ἐκκλησίας κατὰ τῆς παπικῆς ψευδοδιδασκαλίας καὶ διαφθορᾶς. » Οἱ ἐπίσκοποι ἀπεδιώχθησαν, ἀποκατεστάθη ἡ πρεσβυτεριανὴ θεολατρεία, καὶ ὁ λαὸς προσεκλήθη εἰς τὰ ὅπλα. Τότε δ' ἀπεφάσισε μὲν ὁ Κάρολος νὰ καταβάλῃ μετὰ δυνάμεως στρατοῦ τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀντίστασιν· ἀλλὰ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀδυνατοῦντα νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς πίστεως ἰσχυροὺς Σκώτους, οἵτινες ἐστράτευσαν ψάλλοντες τοὺς ψαλμοὺς καὶ προσευχόμενοι· τὰ ἐχθρικὰ στίφη διέβησαν τὰ Ἀγγλικὰ σύνορα — τί ἄλλο ἔμενεν εἰς τὸν βασιλέα, εἰμὴ νὰ συγκαλέσῃ μεθ' ἑνδεκαετῆ διακοπὴν κοινοβούλιον καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ ἔθνους; (1640).

§. 83. Τὸ κοινοβούλιον τοῦτο φέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα τοῦ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΟΥ ΠΑΡΛΑΜΕΝΤΟΥ. Οἱ μάλιστα ἐπίσημοι βουλευταὶ καὶ ῥήτορες, οἷος ὁ *Ἄμπδενος*, *Ὅλλης*, *Ἀσλέριγος*, *Κράμβελλος* κλ. ἦσαν πολέμιοι τῆς ἀπεριορίστου βασιλικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας, καὶ ἤθελον ἐξασφάλισιν τῶν παλαιῶν δικαιωμάτων τῶν τάξεων καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλ' ἐνῷ ἐξηκολούθει ὁ κατὰ τῆς ἀνωτάτης τοῦ μονάρχου καὶ τῶν ἐπισκόπων δυνάμεως ἀγὼν, διεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους. Οἱ σφοδρότατοι δηλ. τούτων παρέλαβον κατὰ μικρὸν τὰ δημοκρατικὰ ἀξιώματα τῶν *Πουριτανῶν*, καὶ ἀναμίξαντες ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἔτεινον πρὸς σκοπὸν, ὅστις εἰς *δημοκρατικὴν* μόνον *κοινότητα* ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ. Ὅθεν τὸ νέον κοινοβούλιον ἔδειξε μετ' ὀλίγον ἐχθρὰν πρὸς τὴν αὐλὴν καὶ τὴν κυβέρνησιν διάθεσιν. Ἀντὶ δηλ., ὡς ᾔτησεν ὁ βασιλικὸς λόγος, νὰ ἐπιτρέψῃ παραυτὰ χρήματα κατὰ τῶν « ἀποστατῶν » τῆς Σκωτίας, συνεμάχησε τοὐναντίον κατὰ μυστικὸν τρόπον μετ' αὐτῶν τὸ κοινοβούλιον, καὶ ἐνήργησεν, ὥστε νὰ ἐπιμείνωσιν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν συνόρων. Ἔπειτα δ' ἔστρεψε τὰς προσβολὰς αὐτοῦ κατὰ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ κράτος αὐθαιρέτων βουλευμάτων. Ὁ *Στραφφόρδος* «ὁ μέγας ἀποστάτης» καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λάουδος ἐκάθισαν εἰς τὰ βάθρα τῶν κατηγορουμένων. Εἰς μάτην παρεδέχθη ὁ βασιλεὺς, ὅπως σώσῃ αὐτοὺς, πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς βουλῆς, εἰς μάτην ἀπελογήθη ὁ Στραφφόρδος ἐπὶ δεκαεπτὰ ἡμέρας μετ' ἀξιοπρεπείας καὶ φρονήσεως, καὶ ἀπέδειξε κατὰ τρόπον πειστικώτατον, ὅτι τὰ κατ' αὐτοῦ τοξευόμενα ἄρθρα τῆς κατηγορίας δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προδοσία τῆς πατρίδος — ἡ Κάτω Βουλὴ ἐκήρυξεν, ὅτι δύναται νὰ θεωρηθῇ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔνοχος ἀποπείρας τοῦ νὰ ἐξουθενισθῶσιν αἱ ἐλευθερίαι τοῦ λαοῦ. Ἡ Ἄνω Βουλὴ προσετέθη εἰς τὴν γνώμην τῆς Κάτω, καὶ ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν καταδίκην, καὶ νὰ θυσιάσῃ τὸν πιστότατον αὐτοῦ ὑπάλληλον εἰς τὴν μανίαν τοῦ λαοῦ. «Μὴ ἐμπιστεύεσθε εἰς τοὺς ἡγεμόνας,» ἐφώναξεν ὁ Στραφφόρδος, «διότι παρ' αὐτῶν οὐδεμία παρέχεται βοήθεια!», καὶ μετὰ μεγάλης ἀταραξίας ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος (11 Μαΐου 1641). Ὁ δ' ὁμοιοπαθὴς αὐτοῦ Λάουδος ἔμεινεν ἀκόμη τρία ἔτη εἰς τὴν φυλακὴν, μέχρις οὗ ἐτελείωσε καὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ διὰ τοῦ πελέκεως τοῦ δημίου. Ἡ *κατάργησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων* καὶ ἡ *ἀπόκλεισις τῶν ἐπισκόπων ἐκ τῆς Ἄνω Βουλῆς* ἦσαν τὸ προανάκρουσμα τῆς πτώσεως τῆς ἀνωτάτης ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας.

§. 84. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα διεδόθη ἡ φήμη, ὅτι οἱ ἐν Ἰρλανδίᾳ καθολικοὶ κάτοικοι ἐπέπεσαν κατὰ τῶν αὐτόθι διαμαρτυρομένων ἀποίκων, καὶ ἐφόνευσαν αὐτούς. Τοῦ συμβάντος δὲ τούτου ἡ αἰτία ἀπεδόθη εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν βασίλισσαν, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς ἐπωφελήθησαν τοῦτο ὡς ἀπόδειξιν, ὅτι οἱ παπισταὶ, ἐπίσκοποι καὶ αὐλικοὶ, εἶχον συνωμόσει πρὸς ἐξόντωσιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἔκτοτε δ' ἐλάμβανεν ὁσημέραι ὁ ἀγὼν θρησκευτικώτερον χαρακτῆρα, καὶ ἐπειδὴ μάλιστα τὸ Κοινοβούλιον ὑπερέβη νῦν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ τὰ ὅρια τῆς μοναρχικῆς πολιτείας, προσβάλλον τὴν *ἐξουσίαν τῆς κυβερνήσεως*, καὶ ἐπιζητοῦν νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ ὁ διορισμὸς τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων καὶ στρατηγῶν καὶ ἡ κατάρτισις τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ἐπεξήρχοντο ὁσημέραι τὰ κόμματα πεισματωδέστερα ἐναντίον ἀλλήλων. Καὶ τοὺς μὲν ὀπαδοὺς τοῦ βασιλέως, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὐγενεῖς καὶ ἀξιωματικοὺς, ἐπωνόμαζεν ὁ λαὸς *Καβαλιέρους*, οὗτοι δ' ἀπέδιδον εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν τὸ σκωπτικὸν ὄνομα τῶν *στρογγυλοκεφάλων*, (διότι οὕτω ἔκοπτον τὴν κόμην αὐτῶν). Ἡ δὲ δοκιμὴ τοῦ βασιλέως, νὰ φυλακίσῃ, ἐνῷ ἐγίνετο συνεδρίασις πέντε τῶν σφοδροτάτων ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀπέτυχε. Καὶ οὗτοι μὲν ἔφυγον· ἐπανήχθησαν ὅμως τὴν ἐπαύριον ἐν θριάμβῳ ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ βουλευτήριον. Ὀργισθεὶς δ' ἐντεῦθεν ἀνεχώρησεν ὁ Κάρολος εἰς τὴν Ὑόρκην, καὶ ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ. Ἡ δὲ βασίλισσα κατέφυγε μὲν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ὅπως ζητήσῃ ξένην βοήθειαν· ἐπειδὴ ὅμως σύμπασα ἡ μάχιμος δύναμις τῆς ἠπείρου ἦτον ἀπησχολημένη εἰς τὸν τριακονταετῆ πόλεμον, οὐδεμίαν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ βοήθειαν. Ὁ δὲ πόλεμος ἤρχισε μὲ ἀνίσους τῶν διαμαχομένων δυνάμεις (1642—1646). Διότι ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐστερεῖτο χρημάτων, καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἔπασχε παντοειδεῖς ἐλλείψεις, οὐ μόνον εἶχε τὸ κοινοβούλιον ἅπαντα τὰ δημόσια εἰσοδήματα, ἀλλ' ἐβοηθεῖτο πρὸς τούτοις πλουσίως καὶ ὑπὸ ἰδιωτικῶν συνεισφορῶν. Εἰς τὴν πρώτην αἴτησιν ἔφεραν αἱ οἰκογένειαι τὰ ἀργυρᾶ αὐτῶν σκεύη, καὶ αἱ γυναῖκες τὰ κοσμήματά των· καὶ πάντες δ' οἱ φόροι καὶ δασμοὶ τοὺς ὁποίους εἶχον ἀρνηθῆ μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς εἰς τὸν βασιλέα, ἐχορηγήθησαν αὐτοπροαιρέτως εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ἐν τούτοις ὁ μικρὸς μὲν, ἀλλ' ἠσκημένος στρατὸς τοῦ Καρόλου, ἐδείχθη κατ' ἀρχὰς ἀνώτερος τῶν στρατευμάτων τοῦ Κοινοβουλίου, μεθ' ὧν εἶχεν ἐκστρατεύσει ὁ κόμης *Ἐσσέξιος*. Εἰς δύω δὲ συμπλοκὰς ὑπερίσχυσε τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Καρόλου, τοῦ ἐκ τοῦ *Παλατινάτου Ῥουπρέχτου*, ὁδηγούμενον βασιλικὸν ἱππικόν. Καὶ τὸ δεύτερον δ' εἰσέτι ἔτος ἤρχισεν ἐπιφέρον ζημίας εἰς τὸ κοινοβούλιον, τῶν ὁποίων ἐπαισθητοτάτη μάλιστα ἦτον ὁ θάνατος τοῦ χρηστοῦ καὶ ἀνδρείου *Ἀμπδένου*. Ἀλλ' ὅτε ὁ ΟΛΙΒΕΡΟΣ ΚΡΟΜΒΕΛΛΟΣ, δραστήριος πουριτανὸς, ἐσχημάτισεν ἐκ τῶν θεοσεβῶν αὐτοῦ φίλων ἀποφατιστικόν τι τάγμα ἱππέων, οἵτινες ἐπορεύοντο τυφλοὶ εἰς τὰς μάχας ὑπὲρ τῶν ἀφορώντων τὸ Θεῖον, ἔλαβον τὰ πράγματα ἄλλην τροπήν. Ἐν τῇ *μάχῃ τοῦ Μαρστεμμούρου* (3. Ἰουλίου 1644) ἀπώλεσεν ὁ *κόμης τοῦ Παλατινάτου Ῥουπρέχτος* διὰ τῆς ἀκατασχέτου αὐτοῦ ὁρμῆς τὴν νίκην, μαχόμενος πρὸς τὰς στυγνὸν βλεπούσας ἴλας τοῦ Κρομβέλλου. Ἔκτοτε δ' ἦτο σεβαστὸν τὸ ὄνομα τοῦ Κρομβέλλου εἰς τὸν στρατὸν, καὶ οἱ πουριτανοὶ ἐπωφελήθησαν τὴν εὐνοϊκὴν ταύτην περίστασιν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ *κοινοῦ τῶν προσευχῶν βιβλίου* ἀπὸ τῆς θεολατρείας, καὶ ἐκβολὴν τῆς ἐπισκοπικῆς *μορφῆς τῆς θρησκείας* διὰ τῆς ἐκκλησιαστι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κῆς τάξεως τοῦ *Καλβίνου* καὶ τῆς *συνοδικῆς πολιτείας*. Αἱ εἰκόνες, τὰ κοσμήματα, τὰ ὄργανα κ.τ.λ. ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, τὰ ἐζωγραφημένα παράθυρα συνετρίβησαν, τὰ μνημεῖα κατεστράφησαν, αἱ ἑορταὶ ἀπηγορεύθησαν.

§. 85. Ἐν τούτοις ἠγέρθη μετ' ὀλίγον εἰς αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τῶν νικητῶν διχόνοια. Οἱ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ, οἱ τολμηρότατοι καὶ δραστηριώτατοι τῶν Πουριτανῶν, δὲν εὐχαριστήθησαν μὲ τὴν συνοδικὴν πολιτείαν τῶν πρεσβυτεριανῶν· ἐζήτουν λοιπὸν ἐντελῆ ἀνεξαρτησίαν πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα, καὶ δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰς ἀποφάσεις τῶν συνόδων ὡς νόμους ἔχοντας γενικὸν κῦρος. Ὅθεν ἀνεφύησαν σφοδροὶ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν *μετρίων Πουριτανῶν* (*Πρεσβυτεριανῶν*) καὶ τῶν *ῥιζοσπαστῶν* (I n d e p e n d e n t s) (ἐν Φεβρουαρίῳ 1645). Οἱ τελευταῖοι μάλιστα διεπράξαντο ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τὸ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΚΟΥΣΙΑΣ ΠΑΡΑΙΤΗΣΕΩΣ, καθ' ὃ οὐδὲν μέλος τῶν δύω βουλῶν ἠδύνατο νὰ λάβῃ στρατιωτικήν τινα ἀρχὴν ἢ ὑπούργημα. Οὕτω δ' ἠναγκάσθη ὁ Ἐσσέξιος νὰ παραιτηθῇ τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος· καὶ παρέλαβε τὴν ἀρχηγίαν σύμπαντος τοῦ στρατοῦ ὁ ΦΑΙΡΦΑΞΙΟΣ, στρατηγὸς εὐφυὴς μὲν, ἀλλὰ παντάπασιν ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ Κρομβέλλου. Ὁ δὲ Κρόμβελλος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀνεξαρτήτων, εἶχεν ἀγορεύσει μετὰ μεγίστου ζήλου ὑπὲρ τοῦ ψηφίσματος τῆς ἑκουσίας παραιτήσεως. Ὅθεν ἐπορεύθη πρὸς τὸν στρατὸν, ἵνα καταθέσῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φαιρφαξίου. Ὁ στρατὸς ὅμως ἀπήτησεν εἰς τὸ Κοινοβούλιον, ὅτι ὁ Κρόμβελλος εἶναι ἀναγκαῖος, μόνος αὐτὸς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἱππικόν· διότι ὅπου ἠγωνίζετο αὐτὸς μετὰ τῆς πιστῆς αὐτοῦ ἴλης ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ἡ νίκη ἦτο βεβαία. Τὸ δὲ Κοινοβούλιον συγκατετέθη, καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἄναψε μετὰ διπλασίας σφοδρότητος. Ἀλλ' ἡ παρὰ τὸ *Νασέβυον* *μάχη* ἐξηφάνισε καὶ τὴν τελευταίαν ἐλπίδα τοῦ Καρόλου· (14. Ἰουνίου 1645)· ὅθεν ἀνεχώρησε μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Ὀξφόρδην. Ὅτε δ' ὁ Κρόμβελλος καὶ Φαιρφάξιος παρεσκευάσθησαν νὰ πολιορκήσωσιν αὐτὸν ἐκεῖ, συνέλαβεν ἀπελπιστικὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπόφασιν· — ἐνδεδυμένος δηλ. ὡς ὑπηρέτης κατέφυγε μετὰ δύω τῶν ὑπασπιστῶν αὐτοῦ εἰς τὸ παρὰ τὰ ἀρκτικὰ ὅρια στρατόπεδον τῶν Σκώτων, ἐλπίζων ὅτι ἤθελεν εὕρει ἀκόμη εἰς τοὺς συντοπίτας αὐτοῦ πίστιν καὶ εὔνοιαν. Ἀλλ' εἰς τοὺς ὑπὸ σκληροκαρδίων κληρικῶν ὁδηγουμένους Σκώτους εἶχεν ἀποσβεσθῇ πᾶν αἴσθημα πρὸς τὴν πεσοῦσαν μεγαλειότητα. Ἐκράτησαν λοιπὸν τὸν βασιλέα ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν, καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ συνειθίσῃ νὰ ἀκούῃ τοὺς μακροὺς τῶν ἱεροκηρύκων αὐτῶν λόγους, τῶν ὁποίων συνήθης ὑπόθεσις ἦτο τὰ κακουργήματα αὐτοῦ καὶ τῶν προγόνων του· καὶ ὅτε δι' οὐδενὸς μέσου ἠδύνατο νὰ πεισθῇ, ὅπως προστεθῇ εἰς τὴν πρεσβυτεριανικὴν πίστιν καὶ ὑπογράψῃ τὴν συμμαχίαν, ἐπώλησαν πρὸς χλεύην τὸν βασιλέα αὐτῶν. Καὶ λοιπὸν ἀντὶ χρηματικῆς τινος ποσότητος παρεδόθη ὁ Κάρολος εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Κοινοβουλίου (ἐν Μαΐῳ 1646), οἵτινες ἔφερον αὐτὸν εἰς ὀχυρόν τι φρούριον.

§. 86. Ἔκτοτε δ' ἐγίνετο ἡ μεταξὺ τῶν *πρεσβυτεριανῶν*, οἵτινες ὑπερίσχυον ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, καὶ τῶν *ἀνεξαρτήτων*, ἐπικρατούντων ἐν τῷ στρατῷ, διένεξις ὁσημέραι μεγαλητέρα. Ὁ δὲ Κρόμβελλος εἶχε μὲν προστεθῆ εἰς τοὺς τελευταίους, εἴξευρεν ὅμως νὰ κρύπτῃ συνετῶς τὴν ἐσωτερικὴν κιβδηλίαν προσποιούμενος χρηστότητα. Ἐνῷ δ' ὑπεκρίνετο τὸν συνδιαλλακτὴν καὶ μεσίτην, ἀπήγαγεν (Ἰουν. 1647) ἀνώτερός τις ἀξιωματικὸς τῶν Πουριτανῶν μετά τινος ἴλης ἱππέων τὸν αἰχμάλωτον Κάρολον, καὶ ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ στρατοῦ. Ἔπειτα δ' ὥρμησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως κατορθώσῃ νὰ ὑπερισχύσωσιν οἱ ἀνεξάρτητοι καὶ ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς (Νοεμβ. 1648) εἰς τὴν νῆσον Οὐΐχτην. Καὶ πολὺν μὲν χρόνον προσεπάθουν οἱ Πρεσβυτεριανοὶ, ὡς καὶ οἱ Πουριτανοὶ, νὰ λάβωσιν αὐτὸν πρὸς τὸ μέρος των, καὶ νὰ συνομολογήσωσιν ἀντὶ παραχωρήσεων τινῶν εἰρήνην μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Κάρολος, πεποιθὼς εἰς ἐξωτερικὴν βοήθειαν, προσηνέχθη ἀμφιβόλως καὶ δολίως, καὶ ἀπώλεσεν οὕτω τὴν τελευταίαν περίστασιν τοῦ νὰ συνδιαλλαχθῇ εἰρηνικῶς. Νῦν δ' ἀπεφάσισεν ὁ Κρόμβελλος τὴν καταστροφήν του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατὰ μυστικὴν αὐτοῦ παραγγελίαν συνέλαβεν ὁ στρατὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἔφερεν αὐτὸν εἰς ἔρημόν τινα ἐπὶ βράχου πύργον παρὰ τὴν παραλίαν. Ἔπειτα δὲ περιεστοίχισεν ὁ συνταγματάρχης *Πρίδης* τὸ βουλευτήριον (ἐν Δεκεμ. 1648) μὲ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, καὶ διέταξε νὰ ἀπαγάγωσι διὰ τῆς βίας 81 Πρεσβυτεριανοὺς βουλευτάς. Μετὰ δὲ τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἥτις φέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα *καθάρισις τοῦ Πρίδη* (purgance) κατῴκησεν ὁ Κρόμβελλος εἰς τὰ ἐν Οὐϊτεχάλλῳ βασιλικὰ οἰκήματα· ἐπειδὴ ἦτον ἤδη ἄρχων καὶ κύριος, καὶ τὸ ἐξ ἀνεξαρτήτων συνιστάμενον ΡΟΥΜΠΠΑΡΛΑΜΕΝΤΟΝ (ὀῤῥοπυγιοκοινοβούλιον ἢ ταραχῶδες Κοινοβούλιον) ἐπικληθὲν ἦτον οὐδὲν ἄλλο ἢ ὄργανον ἄνευ θελήσεως εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ κατηγορήσωσι τὸν αἰχμάλωτον βασιλέα ἐνώπιον ἐκτάκτου δικαστηρίου ὡς προδότην τῆς πατρίδος, διότι εἶχε πολεμήσει ἐναντίον τοῦ Κοινοβουλίου. Τετράκις ἀνεκρίθη δικαστικῶς ὁ «Κάρολος Στουάρτ», καὶ τέλος κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς προδότης, φονεὺς καὶ ἐχθρὸς τῆς πατρίδος. Τρεῖς δ᾽ ἔτι ἡμέρας ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν, ὅπως προετοιμασθῇ καὶ ἀποχαιρετήσῃ τὰ τέκνα του. Ἔπειτα δὲ ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ παρὰ τὸ ἀνάκτορον Οὐϊτεχάλλον ἱδρυθὲν μελανοσκεπὲς ἰκρίωμα, ἔνθα ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν δύω περικεκαλυμμένοι δήμιοι (30 Ἰαν. 1649). Σιωπηλὸς ἔβλεπεν ὁ περιϊστάμενος ἀναρίθμητος λαὸς τὸ ἐκπληκτικὸν θέαμα. Μόλις δ᾽ ἐλαφρύνθη ἡ βεβαρυμμένη καρδία τοῦ συνηθροισμένου λαοῦ, στενάξαντος ὑποκώφως, ὅτε ὁ δήμιος ἔλαβε τὴν αἱματόῤῥαντον κεφαλὴν ἀπὸ τῆς κόμης, καὶ ἐβόησε «*ἴδε ἡ κεφαλὴ ἑνὸς προδότου!*»

β΄.) *Ὀλίβερος Κρόμβελλος* (1649—1658).

§. 87. Ἡ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως εἴδησις ἐπροξένησεν ἐν *Σκωτίᾳ* καὶ *Ἰρλανδίᾳ* τρομερὰν ἀνακίνησιν. Ἐν Σκωτίᾳ προσεκλήθη μὲν ὁ ἐν Ὀλλανδίᾳ διαμένων *πρίγκηψ τῆς Οὐαλεσίας*, καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς *Κάρολος* Β΄. (1650), ὤφειλεν ὅμως πρότερον νὰ ὑπογράψῃ τὴν συμμαχίαν (Covenant), καὶ νὰ γείνῃ ὀπαδὸς τῆς πρεσβυτεριανικῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἰρλανδία δὲ πρὸς τούτοις ἀνεγνώρισε τὸν νέον βασιλέα, καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα. Τότε ὅμως ἐστράτευσε κατὰ τῆς ἀπειθοῦς νήσου ὁ Κρόμβελλος, ἀφ' οὗ διωργάνισεν ἐν Ἀγγλίᾳ *δημοκρατικὴν κυβέρνησιν*, ἐν ᾗ εἶχε λάβει ἀξίωμα πολιτικὸν ὁ μετέπειτα τυφλωθεὶς ποιητὴς τοῦ «*ἀπολεσθέντος Παραδείσου*» *Μίλτων*. Ὁ δρόμος αὐτοῦ ἀπέληγεν εἰς νίκην δι' αἵματος καὶ πτωμάτων· καὶ ὅτε κατέλιπεν ὁ ἴδιος τὴν χώραν, διὰ νὰ φέρῃ τὸ ξίφος αὐτοῦ κατὰ τῆς Σκωτίας, ἐξηκολούθησαν ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν δημοκρατικῶν τὸν δρόμον αὐτοῦ. Καὶ κατεπνίγη μὲν εἰς τρία ἔτη ἡ ἀπειλητικὴ ἐπανάστασις, ἀλλ' ἡ Ἰρλανδία κατέστη χώρα ἄνευ ἀνθρώπων, μὴ κατοικουμένη εἰμὴ ὑπ' ἀνόμων ἐπαιτῶν, ἔνθα ἔστησε τὴν τρομερωτάτην αὐτῆς ἕδραν ἡ αἱματηρὰ ἐκδίκησις. — Ἀλλὰ καὶ ἐν *Σκωτίᾳ* ἐθριάμβευσαν τὰ ὅπλα τῶν δημοκρατικῶν. Ὁ Σκωτικὸς στρατὸς εἶχε καταλάβει ὀχυρὰν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κρόμβελλος ἦτον ἀδύνατον νὰ τὸν πλησιάσῃ. Λιμὸς δὲ καὶ ἀῤῥωστία ἠλάττωσαν μετ' ὀλίγον τὸν ἀριθμὸν τῶν μαχητῶν αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἤρχιζεν ἤδη νὰ σκέπτηται ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσῃ. Τότε ὅμως ἔπεισαν τὸν στρατηγὸν οἱ τὸν Σκωτικὸν στρατὸν παρακολουθοῦντες ἱεροκήρυκες, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἤρεσκεν ἡ ἐνεργὸς στρατιωτικὴ ζωὴ καὶ ὁ εὔθυμος τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν βίος, ὅπως προσβάλῃ τὸν Κρόμβελλον. Ὅτε δὲ παρετήρησεν ὁ Κρόμβελος τὴν κίνησιν τοῦ Πρεσβυτεριανικοῦ στρατοῦ, ἀνεβόησεν· «Κατέρχονται πρὸς τὰ ἐδῶ, ὁ Κύριος παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν·» καὶ ἡ ἐν *Δουνβαρίῳ μάχη* κατὰ τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Κρομβέλλου (3. Σεπτεμ. 1650) ἐκρίθη κατὰ τῶν Σκώτων. Ὁ Κρόμβελλος ἐκυρίευσε τὸ Ἐδιμβοῦργον, καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν ἐνδοτάτων τῆς χώρας. Ὁ Κύριος τῶν στρατιῶν, ὃν εἶχον ἱκετεύσει οἱ Πρεσβυτεριανοὶ καὶ Ἀνεξάρτητοι μὲ νηστείας, προσευχὰς καὶ ὑποκριτικὰ χείλη, ἦτο μετὰ τῶν γενναίων καὶ ἰσχυρῶν. Αἴφνης δ' ἐπεχείρησεν ὁ Κάρολος τολμηρὰν ἐπιχείρησιν. Ὥρμησε δηλ. μὲ τὰ στρατεύματα αὐτοῦ πέραν τῶν Ἀγγλικῶν ὁρίων, καὶ προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς ὀπαδοὺς τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ὀλίγοι μόνον προσετέθησαν εἰς αὐτόν. Οὕτω δ' ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ στρατὸς τοῦ βασι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λέως παρὰ τὴν *Βορκεστρίαν*, κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς μάχης τοῦ Δουνβαρίου (3. Σεπτεμ. 1651). Ἡ μάχη δ' αὕτη κατέστησε τὸν Κάρολον ἄπατριν φυγάδα, πρὸς σύλληψιν τοῦ ὁποίου προσδιώρισε τὸ Κοινοβούλιον μεγάλην ἀνταμοιβήν. Καὶ οὗτος μὲν ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ παραβόλων πραγμάτων ἐσώθη μετημφιεσμένος εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ δὲ Σκωτία ἠναγκάσθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν δημοκρατικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ΜΟΝΚΙΟΥ. — Ἡ ἐλευθέρα πολιτεία τῆς Ἀγγλίας ἐπολέμησε πρὸς τούτοις καὶ πρὸς τὴν *Ὀλλανδίαν*. Ἐν τῷ πολέμῳ δὲ τούτῳ ἔδειξαν οἱ δημοκρατικοί, ὅτι οὐ μόνον κατὰ ξηρὰν ἠδύναντο νὰ νικῶσιν, ἀλλ' ὅτι ἦσαν ἰσχυροὶ καὶ κατὰ θάλασσαν. Διότι ὅσον καὶ ἂν διέπρεψαν οἱ θαλασσινοὶ ἥρωες τῶν Ὁλλανδῶν *Τρόμπος* καὶ *Ῥουΐτερος* διὰ τῆς ἀνδρίας αὐτῶν καὶ ἐπιδεξιότητος, ἐπὶ τέλους ὅμως ἐνίκησεν ὁ ναύαρχος *Βλάκης*, ἀνὴρ ὑψηλῶν δημοκρατικῶν φρονημάτων καὶ τραχείας ἀρετῆς, καὶ ὁ στρατηγὸς *Μόνκιος*, ἐπίσης ἔμπειρος εἰς τὸν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πόλεμον. Οἱ Ὁλλανδοὶ ὤφειλον νὰ ὑπογράψωσιν (Ὀκτωβρ. 1651) ἐπονείδιστον συνθήκην, ἐν ᾧ ἐν Ἀγγλίᾳ ἔδωκε νέαν ἀνάπτυξιν εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐκδοθὲν *δόγμα τῆς ναυτιλίας*, καθ' ὃ οἱ ξένοι μόνον τὰ ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν παραγόμενα ἐμπορεύματα ἠδύναντο νὰ μετακομίσωσιν ἐπ' ἰδίων πλοίων εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

§. 88. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν συμβεβηκότων τούτων περιῆλθεν ὁ Κρόμβελλος εἰς ἔριδα πρὸς τὴν Κάτω Βουλήν· διὸ ἀπεφάσισε τὴν *διάλυσιν τοῦ μακροχρονίου* (τοῦ ῥουμπφ.) *Κοινοβουλίου*. Περικυκλώσας λοιπὸν τὴν βουλὴν μὲ στρατεύματα, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν φέρων τὴν μέλαιναν αὐτοῦ Πουριτανικὴν ἐνδυμασίαν, ἐξεφώνησε λόγον πλήρη κακολογιῶν, καὶ ἐξέβαλεν ἔπειτα τοὺς παρόντας μὲ τὴν βοήθειαν τῶν εἰσελθόντων στρατιωτῶν, ἐπιβοῶν εἰς τὸν μέν· « Εἶσαι μέθυσος! » Εἰς τὸν ἄλλον· « Εἶσαι μοιχός! » Εἰς τὸν τρίτον « Εἶσαι βλάσφημος! » (Ἀπριλ. 1652). Πολιτικὸν δὲ Συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κρομβέλλου ἀνέλαβεν ἔπειτα τὸν σχηματισμὸν νέου Κοινοβουλίου. Μετὰ δὲ ταῦτα διετάχθη νὰ προετοιμάσωσιν εἰς ἁπάσας τὰς ἐπαρχίας καταλόγους τῶν θεοσεβῶν ἀν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θρώπων, καὶ ἐξελέχθησαν ἔπειτα ἐκ τῶν « ἁγίων » οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν κρατῶν. Ἡ δὲ συνέλευσις αὕτη κατὰ τὸν βυρσοπώλην *Πρεισεγόττιον Βαρεβόνην* σκωπτικῶς *Βαρεβόνειον* (*Τῶν Ὀστέων Τῶν Νεκρῶν*) ἐπικληθὲν *Κοινοβούλιον*, ἀνήγγειλεν ἤδη διὰ τῶν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς προωνυμίων τῶν πλείστων αὐτῆς μελῶν (Ἀβακοὺμ, Ἰεζεκιὴλ, Νέκρου τὴν ἁμαρτίαν, Στῆθι στερεὸς ἐν τῇ πίστει κ. τ. τ.) τὴν θρησκευτικὴν αὐτῆς διάθεσιν καὶ τάσιν. Ἀλλ' ὁ Κρόμβελλος δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ μὲ τοὺς θαυμαστοὺς τούτους ἀνθρώπους τοσοῦτον εὐκόλως, ὅσον εἶχεν ἐλπίσει, καὶ ἐπειδὴ ἠθέλησαν νὰ εἰσαγάγωσι πολλοὺς σημαντικοὺς νόμους, οἵτινες ἤθελον ἔχει ἀποτέλεσμα μεγάλας μεταβολὰς, ἐπωφελήθη τὴν κοινὴν δυσαρέσκειαν, ὅπως διαλύσῃ βιαίως διὰ στρατιωτῶν τὸ Κοινοβούλιον (Δεκεμ. 1653). Ἐντεῦθεν δ' ἔλαβε γένεσιν νέον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ *Λαμβέρτου* σχεδιασθὲν πολίτευμα, καθ' ὃ τὴν μὲν *νομοθετικὴν* δύναμιν ἔμελλε νὰ ἔχῃ Κοινοβούλιον συγκείμενον ἐκ 400 μελῶν, τὴν δὲ *διοικητικὴν* ἐξουσίαν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατοῦ ἀρχὴν, νὰ λάβῃ ὁ Κρόμβελλος ὡς ΛΟΡΔΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΗΣ. — Ὡς προστάτης ἐκυβέρνησεν ὁ Κρόμβελλος ἐνδόξως καὶ ἰσχυρῶς. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸ ἄρχειν αὐτοῦ εὐφυΐα, καὶ ἡ ἰσχυρά του θέλησις, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν κτῆμα τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸ σέβας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν, ἡ δὲ κατ' οἶκον ἔντιμος αὐτοῦ διαγωγὴ, καὶ ὁ φειδωλὸς καὶ κατὰ τοὺς πολίτας τρόπος τοῦ ζῆν διήγειραν πρὸς αὐτὸν τιμὴν καὶ πίστιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀλλ' ὅσον ἐνδόξως καὶ ἂν κατεῖχε τὴν ὑψηλὴν ταύτην θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν προώρισε τὸ πεπρωμένον, εὗρεν ὅμως πολλοὺς φθονοῦντας καὶ ἐναντίους, παρά τε τοῖς δημοκρατικοῖς καὶ τοῖς βασιλικοῖς, οἵτινες ἐπίκραναν τὴν δύσιν τῆς ζωῆς του, καὶ δὲν τὸν ἄφησαν ποτὲ νὰ ἀπολαύσῃ ἡσύχως τὴν κατοχὴν τῆς κυριαρχίας. Κάτισχνος ὑπὸ τῆς ὑποψίας, καὶ φοβούμενος ἀκαταπαύστως τὰς ἐπιβουλὰς, ἀπέθανεν ὁ Κρόμβελλος κατὰ τὴν γενέθλιόν του ἡμέραν (3. Σεπτεμ. 1658), ἥτις ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν ἀείποτε εὐτυχής.

§. 89. Ὁ ἀσθενὴς υἱὸς τοῦ Κρομβέλλου *Ριχάρδος Κρόμβελλος* ἐκληρονόμησε τὸ ἀξίωμα τοῦ *Λόρδου Προστάτου*, τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁποῖον ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξασφαλίσῃ. Μετ' ὀλίγον δ' ἔστησαν ἐρίζουσαι ἐναντίον ἀλλήλων τρεῖς ἐξουσίαι, ὁ *Προστάτης*, τὸ *Κοινοβούλιον* καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ *Μογκίου*, *Λαμβέρτου* καὶ ἄλλων, στρατηγούμενος στρατός. Ἡ στρατιωτικὴ ὅμως δύναμις ἐνίκησε· τὸ δὲ Κοινοβούλιον διελύθη, καὶ συνεκαλέσθη πάλιν (Ἀπρ. 1659) τὸ παλαιὸν *Ταραχῶδες Κοινοβούλιον*· καὶ ὁ *Ῥιχάρδος Κρόμβελλος*, οὔτε στρατιωτικὸς ὤν, οὔτε δυνάμενος νὰ παρακαλῇ καὶ κολακεύῃ, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ προστασίαν ἐν ξένῃ γῇ. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ταραχῶδες Κοινοβούλιον (ῥουμππαρλαμέντον) ἔμελλε μετ' ὀλίγον χρόνον νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν· μεθ' ὃ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ τις ΕΠΙΤΡΟΠΗ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Λαμβέρτου. Ὑπὸ τοιούτους δ' ἐμφυλίους πολέμους ὑπερίσχυσε τέλος ἡ γνώμη, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐπανορθώσεως τῆς μοναρχίας καὶ τῆς ἐπαναγωγῆς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ διαρκὴ τάξις. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἠνώθη ὁ στρατηγὸς Μόγκιος μετὰ τοῦ ἐν ταῖς Κάτω Χώραις διατρίβοντος Καρόλου Στουάρτου, κρύψας ὅμως ἐπιμελέστατα τὰ φρονήματα αὐτοῦ καὶ σχέδια. Κατώρθωσε δὲ τὴν *φυλάκισιν* τοῦ *Λομβέρτου*, τὴν διάλυσιν τῆς *ἐξασφαλιστικῆς ἐπιτροπῆς* καὶ τὴν *συγκάλεσιν νέου Κοινοβουλίου*. Μετὰ ταύτης δὲ, τῆς κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐκ βασιλικῶν συγκειμένης συνελεύσεως, ἐπεδίωξεν ἤδη ὁ *Μόγκιος* τὴν *παλινόρθωσιν τῶν Στουάρτων* μετὰ πάσης ταχύτητος καὶ σπουδῆς. *Ἀμνηστεία* δὲ καὶ *ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως* ἦσαν αἱ μόναι ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ὤφειλε νὰ ὑποσχεθῇ ὁ Κάρολος, πρὶν εἰσέλθῃ πανηγυρικῶς εἰς Λονδῖνον (29. Μαΐου 1660), ἔνθα ὑπεδέχθη αὐτὸν μετ' ἀγαλλιάσεως ὁ λαός. Ἀλλὰ καὶ αἱ συμφωνίαι αὗται δὲν διετηρήθησαν. Πάντες ὅσοι παρέστησαν εἰς τὴν δίκην Καρόλου τοῦ Α΄. κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ὡς βασιλοκτόνοι, καὶ δέκα μάλιστα ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκαρατομήθησαν. Ἐν τούτοις ἡ χαρὰ τῶν βασιλικῶν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐμετριάσθη πολὺ ἕνεκα τῆς σταθερότητος τῶν Πουριτανῶν εἰς τὸν τελευταῖον αὐτῶν δρόμον. Ὁ νεκρὸς τοῦ Κρομβέλλου ἀνωρύχθη καὶ ἀνεσκολοπίσθη. Ἀποκατεστάθη δὲ ἡ ἐπισκοπικὴ ἐκκλησία, καὶ οἱ πρεσβυτεριανοὶ κληρικοὶ ἐπαύθησαν πάλιν τῶν θέσεων αὐτῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γ.) Οἱ δύω τελευταῖοι Στουάρτοι (Κάρολος ὁ Β΄. 1660--1685 καὶ Ἰάκωβος ὁ Β΄. 1685--1688).

§. 90. Ἡ κυβέρνησις τοῦ κούφου, ἀσταθοῦς καὶ φιληδόνου ΚΑΡΟΛΟΥ τοῦ Β΄., ὑπῆρξε δυστυχὴς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Οὔτε ἡ τύχη τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὔτε τὰ ἴδια κατὰ τὸν βίον δυστυχῆ συμβάντα, ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὸν πρὸς διδασκαλίαν καὶ διόρθωσιν. Ὅσον καὶ ἂν κατετρύχετο ἡ χώρα ὑπὸ λοιμικῶν νόσων καὶ τρομερῶν πυρκαϊῶν, αἵτινες ἐξωλόθρευσαν (1666) τὰ δύω τρίτα τοῦ Λονδίνου, ὁ βασιλεὺς ἔζη μετὰ τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ ἐν λαμπρότητι καὶ ἀπολαύσεσι· καὶ ὅτε ἡ πολυδάπανος αὐλὴ ἐπολλαπλασίασε τὰ χρέη καὶ τὰς χρηματικὰς ἀνάγκας, καὶ τὸ Κοινοβούλιον δὲν ἦτο τόσον ἐλευθέριον εἰς τὰς χορηγίας αὐτοῦ, ὅσον ἐπεθύμει ὁ βασιλεὺς, ἐπώλησεν ὁ Κάρολος εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον τὸν ΙΔ΄. τὴν τιμὴν καὶ τὸ συμφέρον τῆς χώρας καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ πίστιν. Τότε δηλ. ἐνομίζετο ἐν Γαλλίᾳ ἀπόδειξις λεπτῆς ἀγωγῆς, ἂν μετέβαινέ τις ἀπὸ τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν καθολικήν. Ἡ δὲ συνήθεια αὕτη εὗρε μίμησιν καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ *δοὺξ τῆς Ὑόρκης*, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, προσετέθη δημοσίᾳ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, καὶ ὁ Κάρολος δὲ προσέτι ἦτο μυστικὰ καθολικὸς, καί τοι πρὸς τὸ φαινόμενον συχνάζων εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἐκκλησίαν, καὶ μὴ δηλώσας τὴν ἐνδόμυχον πεποίθησίν του εἰμὴ κατὰ τὸν θάνατον, ὅτε μετέλαβε τῶν μυστηρίων καθολικῶς. Ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον ηὐνόουν οἱ Στουάρτοι τὸν καθολικισμὸν, τόσῳ σταθερώτερος ἐπέμενεν ὁ λαὸς εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτοῦ. Ἀπέδωκε δὲ εἰς τοὺς καθολικοὺς τὴν καῦσιν τῆς πρωτευούσης, καὶ διῃώνισε τὴν ἐνοχοποίησιν ταύτην διὰ μνημείου· καὶ ὅπως ἐμποδίσῃ τὸ νὰ δίδωνται αἱ δημόσιοι θέσεις ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς ἀλλαγῆς τῆς θρησκείας, διεπράξατο τὸ Κοινοβούλιον μετὰ μακροὺς ἀγῶνας τὸ *ψήφισμα τῆς δοκιμασίας* καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξετάσεως (Testacte), καθ' ὃ οἱ ὀπαδοὶ μόνον τῆς Ἀγγλικῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ ὁμολογηταὶ τοῦ προτεσταντικοῦ δόγματος ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον, καὶ ἔμελλον νὰ ἦναι δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίας πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις. Καὶ ἐνόσῳ μὲν προΐστατο τοῦ ὑπουργείου ὁ *Κλαρενδὼν*, ὁ ἱστοριογράφος τῆς Ἀγγλικῆς « ἀνταρσίας », ἔμενεν ἀκόμη κατά τινα τρόπον ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ ὅρια τῆς μετριότητος καὶ νομιμότητος· ἀλλ' ἀφοῦ οὗτος περιέπεσεν (1669) εἰς τὴν δυσμένειάν του, καὶ κατέστρεψεν ὡς φυγὰς τὸν πολιὸν αὐτοῦ βίον ἐν τῇ ξένῃ, ἐπέτρεψεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Κάρολος βιαιοπραγίας, αὐθαιρεσίας καὶ παρανομίας παντὸς εἴδους. Ὑπουργεῖον δὲ συγκείμενον ἐξ ἀνδρῶν εὐφυῶν μὲν πολιτικῶν, ἀλλ' ἄνευ ἀρχῶν, κατὰ τὰ ἐν ἀρχῇ γράμματα τῶν μελῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ΡΑΔΙΟΥΡΓΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ (Cabal-ministerium) ἐπονομαζόμενον, διεύθυνε τώρα τὴν κυβέρνησιν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ βασιλέως, μὴ λαμβάνον παντάπασιν ὑπ' ὄψιν τὰ δικαιώματα καὶ τὴν τιμὴν τοῦ λαοῦ. Ἡ διαφθορὰ δὲ καὶ ἡ δωροδοκία δὲν ἐθεωρεῖτο πλέον εἰς τὰς ὑψηλὰς τάξεις ἐπιφέρουσα αἰσχύνην, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐμισθοδοτεῖτο ἐτησίως παρὰ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ΄., διὰ νὰ βοηθῇ τοὺς Γάλλους εἰς τὸν κατὰ τῆς Ὀλλανδίας αὐτῶν πόλεμον. Ἀλλὰ νῦν ἐξήφθη νέος ἀγὼν μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Κοινοβουλίου. Διότι, ὅσῳ φανερώτερον προσεπάθει ἐκεῖνος νὰ καταστῇ αὐτεξούσιος, τοσούτῳ μᾶλλον ἐζήτει τοῦτο νὰ προστατεύσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν πάτριον θρησκείαν. Φοβούμενον δὲ μήπως κινδυνεύσῃ ἡ Ἀγγλικὴ ἐκκλησία ὑπὸ καθολικὸν βασιλέα, ἀπήτησε τὸ Κοινοβούλιον νὰ *ἀποκλεισθῇ ὁ δοὺξ τῆς Ὑόρκης ἀπὸ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου*· καὶ ὁ Κάρολος εἶδεν ἑαυτὸν ἠναγκασμένον νὰ ἐνδώσῃ τοὐλάχιστον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀποπέμψῃ μὲν ἐπί τινα χρόνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς χώρας, νὰ σχηματίσῃ δὲ νέον ὑπουργεῖον, ἐν ᾧ εἶχε τὴν προεδρίαν ὁ εὐφυὴς κόμης ΣΑΦΤΕΣΒΟΥΡΥΟΥ, ὅστις εἶχε μεταβῇ ἀπὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως εἰς τὴν μερίδα τοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως δ' αὐτοῦ (1679) ἔλαβε χώραν τὸ ΨΗΦΙΣΜΑ τοῦ HABEAS CORPUS, ὁ τὴν *προσωπικὴν* δηλ. *ἐλευ-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θερίαν ἀφορῶν ἱερὸς νόμος. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον οὐδεὶς δύναται νὰ φυλακισθῇ, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸν λόγον τῆς φυλακίσεως ἔγγραφός τις διαταγὴ τῶν ἀρχόντων, καὶ πρέπει νὰ προσαχθῇ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ὁ προσωποκρατηθεὶς ἔμπροσθεν τοῦ τακτικοῦ δικαστοῦ. Ὑπὸ τὰς διαμάχας δὲ ταύτας τοῦ Κοινοβουλίου ἐσχηματίσθησαν τὰ δύω πολιτικὰ κόμματα, τῶν ΤΟΡΕΙΩΝ καὶ ΟΥΪΓΩΝ, ἅτινα ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ σήμερον. Καὶ οἱ οἱ μὲν Οὐΐγοι ἐθεώρουν τὸ πολίτευμα τοῦ κράτους ὡς ἀμοιβαίαν συνθήκην μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἔθνους, καὶ ἐπέτρεπον εἰς τοῦτο, ἐν περιπτώσει προσβολῆς, τὸ *δικαίωμα τῆς ἐμπράκτου ἀντιστάσεως*· οἱ δὲ Τόρειοι τοὐναντίον ἀπέῤῥιπτον τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἀποῤῥέει ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐζήτουν παρὰ τῶν ὑπηκόων *παθητικὴν ὑπακοήν*. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς κυβερνήσεως τοῦ Β΄. Καρόλου κατέστησαν ἐπικρατέστεροι οἱ Τόρειοι, διότι ἡ αὐλὴ ἐπωφελήθη συνωμοσίαν τινα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὑπὸ μηδαμινῶν ἐξυφανθεῖσαν ἀνθρώπων, ὅπως ἐξολοθρεύσῃ τοὺς κορυφαίους τῶν Οὐΐγων. Ὁ λόρδος *Ῥοῦσσελ* καὶ ὁ Ἀλγερνὼ *Σιδνεΰος*, δύω τῶν εὐγενεστάτων καὶ εὐϋποληπτοτάτων ἀνδρῶν, αἱμοῤῥόησαν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος, ὁ Σαφτεσβουρύου κατέφυγεν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, ὁ *δοὺξ τῆς Ὑόρκης* ἔλαβε πάλιν τὰ δικαιώματα αὐτοῦ καὶ ὑπουργήματα, καὶ ὅτε ὁ Κάρολος Β΄. ἀπέθανε (1685) μετά τινα ἔτη ἄνευ νομίμου ἀπογόνου, ἔλαβεν οὗτος ὡς *Ἰάκωβος Β΄*. τὸν Ἀγγλικὸν θρόνον.

§ 91. Ὀλίγας δ' ἑβδομάδας μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν ΙΑΚΩΒΟΥ τοῦ Β΄. (1685—1688) ἐζήτησεν ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Καρόλου Μομμοῦθος, νὰ ἁρπάσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Οὐΐγων ἀπὸ τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν θρόνον. Ἀλλ' ἡ ἀποστασία ἀπέτυχεν. Ὁ *Μομμοῦθος* ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος, καὶ ἡ τρομερὰ σκληρότης, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ὁ Ἰάκωβος κατὰ πάντων τῶν ὀπαδῶν καὶ βοηθῶν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἔσβεσε καὶ τὸν τελευταῖον σπινθῆρα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ πρώτου τῶν δικαστῶν *Ἰεφφερίου*, ὅστις διῆλθε μὲ τὸν δικαστικὸν πέλεκυν καὶ μετὰ στίφους δημίων τὰ κομητάτα, εἶναι σημειωμένον μεθ' αἱματηρῶν γραμμάτων εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ χρονικὰ τῆς Ἀγγλικῆς ἱστορίας. Ἡ δ' εὐκόλως κερδηθεῖσα νίκη καὶ ὁ φόβος τοῦ λαοῦ ἔδωκαν εἰς τὸν βασιλέα τὴν ἐλπίδα, ὅτι δύναται νὰ προπαρασκευάσῃ πάλιν κατὰ μικρὸν διὰ δόλων καὶ αὐστηρότητος τὴν ἐπικράτησιν τῆς *καθολικῆς* ἐκκλησίας ἐν Ἀγγλίᾳ. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀνύψωσε μὲν τὸν μισητὸν Ἰεφφέριον εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καγκελλαρίου, ἀπένειμε δὲ πολλὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις εἰς καθολικοὺς καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες μετέβαινον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν (convertites), καὶ ἐσκόπει νὰ ἀκυρώσῃ τὰς διατάξεις τοῦ *ψηφίσματος τῆς δοκιμασίας* εἰσάγων *διάταγμά τι ἀνεκτικότητος*. Ἀλλ' ὅτε τὸ Κοινοβούλιον, καί τοι ἐνεργηθείσης κατὰ τὴν ἐκλογὴν μεγάλης δωροδοκίας, δὲν ἠδύνατο νὰ πεισθῇ εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ *διατάγματος τῆς ἀνεκτικότητος*, προσεπάθησεν ὁ Ἰάκωβος νὰ καταργήσῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ τὸ ψήφισμα τῆς δοκιμασίας, κηρύττων, ὅτι τὸ στέμμα ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐκ τοῦ νόμου *ἐξαιρέσεως*, δικαίωμα, δι' οὗ ἐκολοβόνετο ἡ δύναμις καὶ ἐνέργεια πάντων τῶν νόμων. Ὁ δὲ λαὸς τῆς Ἀγγλίας εἶδεν, ἂν καὶ μετ' ἐσωτερικῆς δυσαρεσκείας, ἐπί τινα χρόνον ἥσυχος τὸ βῆμα τοῦτο, ἐλπίζων νὰ ἐλευθερωθῇ μετ' ὀλίγον· διότι ὁ μὲν προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν βασιλεὺς οὐδένα εἶχεν ἄνδρα κληρονόμον, αἱ δὲ δύω αὐτοῦ θυγατέρες εἶχον ἀνατραφῆ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἐκκλησίαν καὶ νυμφευθῆ διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας, ἡ μὲν πρεσβυτέρα, *Μαρία*, *Γουλλιέλμον τὸν Ὀράνιον* (§. 96.), ἡ δὲ νεωτέρα, *Ἄννα*, Δανόν τινα πρίγκιπα. Ἀλλ' ὅτε ἡ περὶ τῆς *γεννήσεως πρίγκιπός τινος τῆς Οὐαλλίας* εἴδησις ἔψευσε τὴν ἐλπίδα προσεχοῦς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ παπισμοῦ, τότε ὡρίμασεν ὁ στοχασμός, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τῆς βοηθείας Γουλλιέλμου τοῦ Ὀρανίου Καὶ ἡ μὲν γνησιότης τοῦ πρίγκιπος ἠμφισβητήθη· στίφη δὲ δυσηρεστημένων Βρεταννῶν ἔρρευσαν πρὸς τὴν Ἅγαν· οἱ δὲ Οὖΐγοι ἡνώθησαν μετὰ τοῦ Ὀρανίου, καὶ ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτὸν τὴν βοήθειαν τοῦ προτεσταντικοῦ ἔθνους. Ὁ δὲ Ἰάκωβος δὲν ἐννόησε τὴν ἐπαπειλοῦσαν τὸν οἶκον αὐτοῦ θύελλαν, εἰμὴ ἀφοῦ προσωρμίσθη ὁ Γουλλιέλμος μετὰ στρατιωτῶν Ὀλλανδῶν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀγγλίας, κηρύττων ὅτι προ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τίθεται νὰ προστατεύσῃ τὴν προτεσταντικὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἀγγλίας. Εἰς μάτην ἐστράφη τώρα ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαόν, καὶ ὑπεσχέθη τὴν ἀκύρωσιν παντὸς διατάγματος, ἀντιβαίνοντος εἰς τὴν πολιτείαν· τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστατο, εἶχε καταστῆ ἐπισφαλὲς διὰ τῆς προδοσίας, ὑποκρισίας καὶ ψευδορκίας, εἰς ἃ εἶχον συνειθίσει τὸ ἔθνος οἱ Στουάρτοι. Ὅτε δ' ἓν μέρος τοῦ στρατοῦ ἐλειποτάκτησε πρὸς τὸν Γουλλιέλμον, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεφράσθη κατὰ τοῦ βασιλέως, τότε ἔπεμψεν ὁ Ἰάκωβος τὴν σύζυγον αὐτοῦ μετὰ τοῦ πρίγκιπος εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔῤῥιψε τὴν σφραγῖδα τοῦ κράτους εἰς τὸν Τάμεσιν, καὶ ἔφυγεν ἔπειτα ἀπηλπισμένος ἐκ τῆς χώρας τῶν πατέρων αὐτοῦ (Δεκ. 1688), στερηθεὶς οὕτως αὐτὸς καὶ οἱ καθολικοὶ αὐτοῦ διάδοχοι τὸν λαμπρὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας. Ἐβίωσε δ' ἔκτοτε εἰς τὸν Ἅγιον Γερμανὸν λαμβάνων ἐτήσιόν τινα μισθὸν παρὰ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'.

§. 92. Φυγόντος δὲ τοῦ Ἰακώβου Β'., ἐκήρυξαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ (ἡ ἐθνοσυνέλευσις) ἐγκαταλελειμμένον τὸν θρόνον, καὶ συνεφώνησαν ἔπειτα, ὥστε ἡ μὲν *καθολικὴ γενεὰ τῶν Στουάρτων* νὰ ἀποκλεισθῇ τῆς βασιλείας, νὰ δοθῇ δὲ αὕτη εἰς τὸ βασιλικὸν ζεῦγος *Γουλλιέλμον* καὶ *Μαρίαν*. Διδαχθέντες ὅμως ὑπὸ τοῦ παρελθόντος, ἐξησφάλισαν μὲν εἰς τὸ ΠΡΟΒΟΥΛΕΥΜΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (bill of rights) τὰ παλαιὰ δικαιώματα τοῦ ἔθνους κατὰ πάσης μελλούσης τυχὸν βιαίας προσβολῆς, ἀλλὰ δὲν ἐξησθένισαν πάλιν ὑπερβαλλόντως τὴν βασιλικὴν δύναμιν. Καὶ οἱ μὲν *Σκῶτοι* ἀνεγνώρισαν τὰς νέας διατάξεις, καὶ ἔλαβον πάλιν τὸ σχῆμα τῆς πρεσβυτεριανικῆς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἀλλ' οἱ καθολικοὶ *Ἰρλανδοί*, βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ ὁδηγούμενοι μάλιστα εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Β'. Ἰακώβου, μόλις ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθῶσιν διὰ τῆς ἐν *Βούνῃ* φονικῆς μάχης (1. Ἰουλ. 1690), καὶ ἐστερήθησαν ἐκ νέου μέρος τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ δικαιωμάτων. Ἔκτοτε δ' ὑπερέχει ἡ Ἀγγλία πάντων τῶν ἄλλων λαῶν κατὰ τὴν θαλάσσιον δύναμιν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ εὐδαιμονίαν. Ὅτε δὲ πρόω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρος θάνατος κατεβίβασεν εἰς τὸν τάφον ἄτεκνον τὸν φιλάσθενον Γουλλιέλμον (1701), διεδέχθη αὐτὸν ἡ νεωτέρα θυγάτηρ τοῦ Ἰακώβου Β΄. ΑΝΝΑ (1701—1714), ἐπὶ τῆς ὁποίας συνέβη ἡ πλήρης ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΩΤΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΑΣ (1707), οὕτως ὥστε ἐψηφοφόρουν τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ Ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον Σκῶτοι ἀπεσταλμένοι. Ἀποθανούσης δ' αὐτῆς, ὡς καὶ πάντων τῶν τέκνων της πρὸ αὐτῆς, περιῆλθε τὸ Ἀγγλικὸν στέμμα εἰς τὸν ἐκλέκτορα τοῦ ΑΝΝΟΒΕΡΟΥ *Γεώργιον*, τὸν ἔγγονον τῆς κομήσσης τοῦ Παλατινάτου καὶ βασιλίσσης τῆς Βοεμίας Ἐλισάβετ (§. 73). Δύω δ' ἀπόπειραι τῶν Στουάρτων, νὰ ἐκδιώξωσι βιαίως τὸν οἶκον τοῦ *Ἀννοβέρου* (*Βρουνσβίγης*), καὶ νὰ καταλάβωσι πάλιν τὸν Ἀγγλικὸν θρόνον, ἔλαβον ἀτυχῆ ἔκβασιν (§. 117.).

3. Η ἐποχὴ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ΄.

α.) *Ῥιχελιοῦ καὶ Μαζαρῖνος*.

§. 93. Οἱ πρῶτοι χρόνοι τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀσθενοῦς Λουδοβίκου ΙΓ΄. (1610—1643), ὅστις κατὰ τὸν φόνον (§. 58.) τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μόλις ἦτο ἐννέα ἐτῶν, ὑπῆρξαν δυστυχεῖς διὰ τὴν Γαλλίαν. Ἐν ᾧ δ' ἐκυβέρνα ὡς ἐπίτροπος ἡ βασιλομήτωρ *Μαρία ἡ ἐκ Μεδίκων*, ἤσκουν οἱ εὐνοούμενοι αὐτῆς Ἰταλοὶ μεγάλην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἐπλούτησαν διὰ Γαλλικῶν κτημάτων καὶ προσέβαλον διὰ τῆς ἀλαζονείας αὐτῶν τὴν ἐθνικὴν μεγαλοφροσύνην. Παροξυνθέντες δ' ἐκ τούτου ἔλαβον οἱ Γάλλοι εὐγενεῖς τὰ ὅπλα, καὶ ἐνέπλησαν τὸ κράτος ἐπαναστάσεων καὶ πολεμικῆς ταραχῆς. Ὅτε δὲ γενόμενος τέλος ἐνῆλιξ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος Λουδοβῖκος ΙΓ΄. τὴν κυβέρνησιν (1617), ἐνέδωκε μὲν νὰ απομακρυνθῶσιν οἱ ξένοι εὐνοούμενοι διὰ φόνων καὶ θανατώσεων, καὶ ἐξώρισε τὴν μητέρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς αὐλῆς, ἀλλ' ὁ λαὸς δὲν ἐκέρδησεν ἐκ τούτων πολύ. Οἱ νέοι εὐνοούμενοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεπιστεύθη ἤδη ὁ ἀνδρανὴς βασιλεύς, δὲν διέφερον πολὺ τῶν προτέρων οὔτε κατὰ τὴν ἀρετὴν οὔτε κατὰ τὴν ἱκανότητα· ὅθεν ἠγέρθησαν ἐκ νέου κατὰ τῆς κυβερνήσεως οἱ μεγιστᾶνες τοῦ κράτους καὶ οἱ *Οὐγενόττοι*, τῶν ὁποίων εἶχον περιορισθῆ τὰ δικαιώματα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἐνέβαλον πάλιν τὴν χώραν εἰς νέας ταραχάς. Ἔλαβε δὲ τέλος ἡ θλιβερὰ αὕτη κατάστασις τότε πρῶτον, ὅτε προσελήφθη (1624) εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους ὁ Καρδινάλιος ΡΙΧΕΛΙΟΥ, καὶ ἐπέφερε καθολικὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Ὁ μέγας οὗτος πολιτικὸς ἀνὴρ εἶχεν ἐπὶ 18 ἔτη ἀπεριόριστον σχεδὸν ἐξουσίαν εἴς τε τὸ κράτος καὶ τὴν αὐλὴν, ἂν καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς οὐδέποτε ἠγάπησεν αὐτὸν, ἡ δὲ βασίλισσα καὶ οἱ εὐγενεῖς προσεπάθουν ἀδιαλείπτως νὰ τὸν ῥίψωσι, καὶ ἐξυφάνθησαν κατ᾽ αὐτοῦ ἄπειροι ῥᾳδιουργίαι καὶ συνωμοσίαι. Τὸ μέγεθος τοῦ πνεύματός του ὑπερενίκησεν ὅλα τὰ ἐμπόδια. Αἱ προσπάθειαι τοῦ Ῥιχελιοῦ σκοπὸν προετίθεντο *τὴν ἐπέκτασιν μὲν καὶ στρογγύλωσιν τῆς Γαλλίας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν*, τὴν *ἀνύψωσιν δὲ καὶ ἰσχυροποίησιν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως εἰς τὸ ἐσωτερικόν*.

Καὶ διὰ νὰ κατορθώσῃ μὲν τὸ πρῶτον, ἐπροσπάθησεν ὁ Ῥιχελιοῦ νὰ ἐξασθενίσῃ τὸν Ἀψοβουργικὸν οἶκον, καὶ ἡνώθη διὰ τοῦτο μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἔντε τῇ Γερμανίᾳ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου (§. 74), καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ· ὅπως δὲ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν, παρέλειψε μὲν τὴν *συγκάλεσιν τῶν τάξεων τοῦ κράτους*, (αἵτινες συνηθροίσθησαν τελευταίαν φορὰν τὸ 1614), κατέβαλε δὲ τὴν δύναμιν τῶν *εὐγενῶν* καὶ τῆς ἀνεξαρτήτου τάξεως τῶν ὑπαλλήλων καὶ δικαστῶν ἐν τοῖς *συλλαλητηρίοις* (παρλαμέντοις), καὶ κατεπολέμησε διὰ τοῦ ἀείποτε εἰς πόλεμον ἑτοίμου στρατοῦ αὐτοῦ τοὺς *Οὐγενόττους*, οἵτινες ἀπετέλουν ἀνεξάρτητον σχεδὸν συμμαχίαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ καὶ δυτικῇ Γαλλίᾳ μετ᾽ ἰδίων φρουρίων, μαχίμου δυνάμεως πολιτῶν καὶ μεγάλων προνομίων. Ἀφοῦ δ᾽ ἐκυρίευσεν εἰς τρεῖς πολέμους τὰς ἀξιολογωτάτας τῶν Οὐγενόττων πόλεις (Νίμην, Ἀλβανὸν ὄρος [Μοντωβάν], Μοντπελλιέρον καὶ ἄλλας), ἐστέρησεν αὐτοὺς τῶν ὀχυρωματικῶν αὐτῶν ἔργων, καὶ τέλος κατέῤῥιψε μετὰ 14 μηνῶν πολιορκίαν τὸ ἔρυμα τῶν Καλβινιστῶν — *Λαροχέλλην*, καὶ ἀφῄρεσε μὲν ἀπ᾽ αὐτῶν τὰ πολιτικά των προνόμια καὶ τὴν ἀνεξάρτητον αὐτῶν θέσιν, παρέσχεν ὅμως εἰς αὐτοὺς διὰ τοῦ *διατάγματος τῆς ἀπονομῆς τῆς*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χάριτος τῆς *Νίμης* θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἴσα δικαιώματα πρὸς τοὺς καθολικοὺς ὑπηκόους (1629).—Ἀφοπλισθέντων δὲ τῶν Οὐγενόττων ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν ἀνησύχων μεγιστάνων τὸ ἰσχυρότατον αὐτῶν στήριγμα· ὅθεν ὁ κατ' αὐτῶν ἀγὼν ἠδύνατο νὰ διεξαχθῇ μετὰ μεγαλητέρας ἐπιτυχίας. Καὶ οἱ τολμηρότατοι μὲν αὐτῶν ἐξέλιπον θανατοθέντες ἢ ἐξορισθέντες· αὐτὴ μάλιστα ἡ βασιλομήτωρ καὶ ὁ δεύτερος υἱὸς αὐτῆς, ὁ δοὺξ τῆς *Αὐρηλίας*, οἵτινες ἐζήτουν νὰ ῥίψωσι τὸν Ῥιχελιοὺ, ἠναγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὴν πατρίδα, καὶ ὁ πιστὸς τοῦ τελευταίου φίλος Ἐρρῖκος, ὁ δοὺξ τοῦ *Μοντμορεγκίου*, βλαστὸς ἑνὸς τῶν ἐνδοξοτάτων γενῶν τῆς Γαλλίας, ἀπέθανεν ἐν Τολώσῃ (1632) ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ δημίου. Ὁμοία δὲ τύχη κατέλαβεν ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα τὸν κόμητα τοῦ *Κιγκμάρσου* καὶ τὸν πιστὸν αὐτοῦ *Δεθοὺ*, ὅτε ἑνωθέντες μετὰ τῆς βασιλίσσης καὶ πολλῶν εὐγενῶν συνώμοσαν κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ Καρδιναλίου (1642). Πρὸς ἐξέτασιν δὲ τῶν διαθέσεων καὶ καταστάσεων ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ μετεχειρίζετο ὁ Ῥεχελιοὺ τὸν Καπουτσῖνον *Πάτερ Ἰωσήφ*, τοῦ ὁποίου τὸ σκυθρωπάζον πρόσωπον ἔκρυπτεν ὀξύνοιαν καὶ διπλωματικὴν δεξιότητα. — Τὰ δὲ *συλλαλητήρια*, τὰ ἀνώτατα ἀπονεμητήρια τῶν φόρων καὶ δικαστήρια, ἅτινα ὡς ὁ βασιλεὺς, εἶχον ἀξιώσεις αὐτοδεσπότου ἐξουσίας (souveraineté), διότι αἱ θέσεις αὐτῶν ἦσαν κληρονομικαὶ, ἐξησθενίσθησαν, συσταθέντων *ἐκτάτων δικαστηρίων* καὶ *διορισθέντων ἀνωτέρων ὑπαλλήλων*, ἐξαρτωμένων ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου.

§. 94. Τῇ 4 Δεκεμ. 1642 ἀπέθανεν ὁ Ῥιχελιοὺ, μισητὸς μὲν καὶ φοβερὸς εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαὸν, ἀλλὰ θαυμασθεὶς ὑπὸ τοῦ συγχρόνου καὶ μεταγενεστέρου κόσμου· ἠκολούθησε δ' αὐτὸν μετ' ὀλίγον εἰς τὸν τάφον (14. Μαΐου 1643) Λουδοβῖκος ὁ ΙΓ'., ἡγεμὼν στερούμενος μὲν μεγάλων ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ἐξαρτώμενος δ' ἀπὸ παντὸς, ὅστις εἶξευρε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιάν του ἢ νὰ κατασταθῇ φοβερὸς εἰς αὐτόν. Μέχρι δὲ τῆς ἐνηλικότητος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. (1643—1715), ἀνέλαβεν ἤδη τὴν ἀντιβασιλείαν ἡ βασίλισσα *Ἄννα ἡ Αὐστρίας*, ἡ ὑπερήφανος καὶ φίλαρχος ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς Ἰσπανίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἔστρεψεν ὅλην αὐτῆς τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Ἰταλὸν ΜΑΖΑΡΙΝΟΝ, τὸν κληρονόμον τοῦ ὑπουργήματος καὶ τῶν φρονημάτων τοῦ Ῥιχελιοῦ, εὗρε σφοδρὰν ἀντίστασιν εἰς τὸ *συλλαλητήριον* καὶ τοὺς *εὐγενεῖς*, οἵτινες ἐζήτουν πάλιν νὰ ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν αὐτῶν δύναμιν καὶ ὑπόληψιν. Ὁ δὲ λαὸς ἐλπίζων ὅτι ἤθελεν ἐλαφρυνθῆ ἀπὸ τῆς βαρείας φορολογίας, καὶ ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιδεξίου καὶ εὐφυοῦς Καρδιναλίου *Ῥετσίου*, ἐκηρύχθη ὑπὲρ αὐτῶν, ὅπως ἀναγκάσῃ τὴν αὐλὴν νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Μαζαρῖνον, καὶ νὰ ἀσπασθῇ ἄλλο κυβερνητικὸν σύστημα. Ἐντεῦθεν δ' ἐξήφθη σφοδρὸς ἐμφύλιος πόλεμος, ὅστις φέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα τοῦ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΗΣ ΣΦΕΝΔΟΝΗΣ (1648—1653). Ὁ Μαζαρῖνος ἠναγκάσθη μὲν νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐπί τινα χρόνον τὴν χώραν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀσάλευτος ἦτον ἡ πρὸς αὐτὸν εὔνοια καὶ ἐμπιστοσύνη τῆς βασιλίσσης, ὥστε ἐκυβέρνα νῦν ἀπὸ τῆς Κολωνίας τοσοῦτον ἀπεριορίστως τὴν Γαλλίαν, ὅσον καὶ πρότερον ὅτε ἦτον ἐν Παρισίοις. Ἐν τούτοις ἡ ἐξορία αὐτοῦ δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον. Ἀφοῦ δηλ. Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ΄. ἔγεινε βασιλικῶς ἐνῆλιξ (1651), καὶ κατενίκησεν ὁ *Τυρέννης*, ὁ ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, εἰς τὸ *προάστειον τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου* τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ, τὸν μέγαν (*Κονδὲ*) (1653 ὅστις ἐστρατήγει τῶν ἀνταρτῶν, ἐπέστρεψε πάλιν ἐν θριάμβῳ ὁ Μαζαρῖνος (1653). Ἡ δὲ πανηγυρικὴ αὐτοῦ εἰς Παρισίους εἴσοδος ἦτον ἀπόδειξις ὅτι εἶχε νικήσει ἡ ἀπεριόριστος βασιλικὴ δύναμις, καὶ ὅτι ἡ θέλησις τοῦ μοναρχοῦντος ἴσχυε πλειότερον τῶν νόμων. Ἓξ ἔτη ἀκόμη ἀπήλαυσεν ὁ Μαζαρῖνος μεγίστης ἐν Γαλλίᾳ καὶ Εὐρώπῃ ὑπολήψεως· Καὶ ὁ μὲν Καρδινάλιος Ῥέτσιος, ὁ εὐφυὴς συγγραφεὺς τῶν *ἀπομνημονευμάτων* τοῦ πολέμου τούτου, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐτιμωρήθη πρότερον καθειρχθεὶς ἐν Βιγκένναις διὰ τὴν φιλοτάραχον αὐτοῦ διαγωγήν· ὁ δὲ *Κονδάτης* περιεφέρετο πένης καὶ δυστυχὴς παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς, μέχρις οὗ ἡ χάρις τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐχορήγησεν εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τὴν ἐπανάκτησιν τῶν κτημάτων του· καὶ αἱ ἀνεψιαὶ τοῦ Μαζαρίνου, Ἰταλίδες χωρὶς εὐγε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νείας καὶ ὀνόματος, ἐπροικίσθησαν μὲ τὰ πλούτη τῆς Γαλλίας, καὶ ἐζητήθησαν παρὰ τῶν πρώτων εὐγενῶν εἰς γάμον, καὶ τὰ μέλη τοῦ συλλαλητηρίου ὑπήκουσαν ἄνευ ἀντιῤῥήσεως εἰς τὰς ἀνωτέρας διαταγὰς ἐξ οὗ χρόνου ἐνεφανίσθη ἔμπροσθεν αὐτῶν ὁ Λουδοβῖκος, φέρων ὑποδήματα καὶ ἱπποτικὴν μάστιγα, καὶ ἀπήτησεν ἀπειλῶν ὑποταγήν. Ἔκτοτε ἠδύνατο ὁ Λουδοβῖκος νὰ δίδῃ κῦρος εἰς τὸ ἀξίωμα· « *ἐγὼ εἶμαι τὸ κράτος* » (l' état c'est moi). Ἡ μετὰ τῆς Ἱσπανίας *Πυρηναϊκὴ εἰρήνη* (7. Νοεμ. 1656) ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Μαζαρίνου. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἀπέθανε καταλείπων ἄμετρον μὲν περιουσίαν, πολύτιμα δὲ βιβλία καὶ καλλιτεχνήματα, καὶ μεγαλοπρεπῆ παλάτια καὶ κήπους. Ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ συνέβη (9 Μαρτ. 1661) καθ' ὃν χρόνον ὁ Λουδοβῖκος ἤρχισεν ἤδη νὰ ἀηδιάζῃ αὐτὸν, καὶ ἐπόθει νὰ λάβῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ χεῖρα τὰς ἡνίας τοῦ κράτους. Ἡ εὐτυχία λοιπὸν, ἥτις παρηκολούθησεν αὐτὸν καθ' ὅλον του τὸν βίον, δὲν τὸν ἐγκατέλιπεν οὐδὲ εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου.

β'.) *Κυβέρνησις καὶ πρὸς κατάκτησιν πόλεμοι Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'.*

§. 95. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Μαζαρίνου, δὲν διώρισε πλέον κανένα *πρωθυπουργὸν* Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ'., ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ βασιλικὴ παντοδυναμία ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα αὐτῆς, ἀλλὰ περιεστοιχίσθη ὑπ' ἀνδρῶν, οἵτινες τὴν θέλησίν του μόνον ἐξετέλουν, καὶ οὐδένα ἐγνώριζον ἀνώτερον σκοπὸν, εἰμὴ νὰ πολλαπλασιάζωσι καὶ ἐκτείνωσι τὴν δόξαν, λάμψιν καὶ τιμὴν τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν δὲ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἔδειξεν ὁ Λουδοβῖκος φρόνησιν καὶ βασιλικὰ ὄντως πλεονεκτήματα. Οἵ τε ὑπουργοὶ αὐτοῦ, μάλιστα ὁ *Κολβέρτος*, ὁ μεγάλως προαγαγὼν τὴν Γαλλικὴν βιομηχανίαν, τὰ ἐργοστάσια καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ οἱ στρατάρχαι αὐτοῦ *Τυρέννης*, *Κονδάτης*, *Λουξεμβοῦργος* καὶ ὁ τειχοποιὸς *Βωβᾶνος* (Vauban), ὑπερεῖχον κατὰ τὴν εὐφυΐαν, τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἱκανότητα τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄνδρας πάντων τῶν ἄλλων λαῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον αὐτὸς ὁ ΙΔ'. Λουδοβῖκος διεκρίνετο πάντων τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλων ἡγεμόνων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ κατὰ τὸ κυριαρχικὸν μέγεθος, τὴν ἀρχικὴν φύσιν καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξιοπρέπειαν. Κατώρθωσε δὲ, ὥστε ἡ *ἐποχὴ* τοῦ ΙΔ'. *Λουδοβίκου* νὰ θεωρῆται τὸ λαμπρὸν σημεῖον τῆς Γαλλικῆς ἱστορίας, καὶ ἡ *αὐλὴ* τῆς *Βερσαλίας*, ὅπου μετεφέρθη ἡ βασιλικὴ καθέδρα, νὰ τιμᾶται καὶ θαυμάζεται πανταχοῦ ὡς πρότυπον τῆς φιλοκαλίας, τῆς λεπτῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς εὐγενοῦς διαίτης. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπέβλεπεν εἰμὴ εἰς τὴν *εὐχαρίστησιν* τῆς *περιφιλαυτίας* αὐτοῦ, τῆς *φιληδονίας*, *ὑπερηφανίας*, *μεγαλοπρεπείας* καὶ *φιλοδοξίας*, ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ τάφος τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἠθικῆς, τῶν σταθερῶν χαρακτήρων καὶ ἀνδροπρεπῶν φρονημάτων. Καὶ εὔνοια μὲν τῆς αὐλῆς ἦτον ὁ ὅρος πάσης προσπαθείας, καὶ κολακεία ἡ ἀσφαλεστάτη ὁδὸς τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς· ἀρετὴ δὲ καὶ ἱκανότης ὀλίγον ἐξετιμῶντο.

§. 96. Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ'. ἐπεθύμει νὰ λαμπρύνῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ διὰ πολεμικῆς δόξης, καὶ νὰ ἐκτείνῃ τὸ κράτος του. Ὅθεν ἐπωφελήθη τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου τοῦ Δ', ὅπως ζητήσῃ τὰ κληρονομικὰ αὐτοῦ δικαιώματα, ὡς σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀποθανόντος, καὶ εἰσβάλῃ (1667) μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως εἰς τὰς *Ἱσπανικὰς Κάτω Χώρας*. Καὶ ἠναγκάσθη μὲν ὑπὸ τῆς συμμαχίας τῶν τριῶν δυνάμεων, Ἀγγλίας, Ὁλλανδίας καὶ Σουηδίας, νὰ ἀποδώσῃ πάλιν μετὰ βραχυχρόνιον πόλεμον εἰς τὴν ΕΙΡΗΝΗΝ ΤΟΥ ΑΚΥΪΣΓΡΑΝΟΥ (Μαΐ. 1668) τὸ μέγιστον μέρος τῶν κατακτηθέντων, διέμειναν ὅμως Φλανδρικαί τινες σύνοροι πόλεις εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἰσχυροποιήθησαν ὑπὸ τοῦ *Βωβάνου* εἰς ἀπόρθητα φρούρια. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νικητήριος δρόμος τοῦ ὑπερηφάνου βασιλέως εὕρισκε κυρίως προσκόμματα εἰς τὰς προσπαθείας τῆς *Ὁλλανδικῆς δημοκρατίας*, διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἐστράφη ἡ ἐκδίκησις τοῦ Γάλλου δυνάστου. Ἔλαβε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν *Σουηδίαν*, ἠγόρασε τὴν φιλίαν τοῦ Ἄγγλου βασιλέως *Καρόλου* τοῦ Β'. (§. 90.) δι' ἐτησίου μισθοῦ καὶ ἑταιρῶν (maitresses), καὶ συνέδεσε συμμαχίαν μετὰ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Κολωνίας καὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Μοναστηρίου. Οὕτω δὲ προπαρασκευασμένος καὶ περιθωρακισμένος πανταχόθεν, ἤρχισεν ὁ Λουδοβῖκος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δεύτερον πόλεμον (1672—1679), ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπολεμεῖτο μόνον κατὰ τῆς Ὁλλανδίας, εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως περιεπλέχθησαν κατὰ τὴν δεκαεπταετῆ αὐτοῦ διάρκειαν ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Μετὰ τὴν περιβόητον *διάβασιν τοῦ Ῥήνου παρὰ τὸ Τολουΐσον* (Zollhaus) εἰσήλασεν ταχέως ὁ Γαλλικὸς στρατὸς, φερόμενος νικηφόρος, εἰς τὰ ἐνδότατα τῶν *Γενικῶν Κρατῶν* (états generaux). Τότε ἡ Ὁλλανδία περιῆλθεν εἰς κίνδυνον· καθότι οἱ δημοκρατικοὶ, οἵτινες εἶχον κυβερνήσει μέχρι τοῦδε ἐνδοξότατα τὴν Ὁλλανδικὴν πολιτείαν, εἶχον ἐπιμεληθῆ νὰ ἐπαυξήσωσι μᾶλλον τὴν θαλάσσιον δύναμιν, ἢ νὰ διατηρήσωσι καὶ πολλαπλασιάσωσι τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς· πῶς ἤθελον λοιπὸν δυνηθῆ νὰ ὑπομείνωσι τὸν μεγαλοπρεπῆ, τὸν ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων στρατηγῶν ἀρχηγούμενον στρατὸν τῶν Γάλλων; Τὸ *Λύττιχον*, τὸ *Οὐτρέχτον* καὶ τὸ *Ἄνω Ὑσσελον*, ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, δίμαχοι δὲ Γάλλοι ἐπέδραμον ἤδη τὴν ἐπαρχίαν Ὁλλανδίαν, καὶ ἐπλησίασαν τὴν πρωτεύουσαν, ἀπέχοντες δύω μίλια· οἱ δὲ τρομαγμένοι δημοκρατικοὶ ἐζήτησαν μὲν ταπεινῶς εἰρήνην, δὲν εἰσηκούσθησαν ὅμως. Ἀλλὰ τώρα ἐννόησε τὸ τεταραγμένον πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τρομεροῦ ὁδηγηθὲν ἐνστίκτου, τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ ἐβάδισε πρὸς αὐτὴν ἄνευ ἀναβολῆς. Ἐν ᾧ δηλ. οἱ Γαλλικοὶ στρατοὶ ἦσαν ἀπησχολημένοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Ὁλλανδικῶν φρουρίων, κατεβλήθησαν οἱ δημοκρατικοὶ, οἵτινες ἐθεωροῦντο αἴτιοι πάντων τῶν δυστυχημάτων ὑπὸ τοῦ ἐκ *τοῦ λαοῦ κόμματος τοῦ Ὀρανίου*, οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, *Ἰωάννης καὶ Κορνήλιος Δεβίττος*, ἐφονεύθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐδόθη ἔπειτα ἡ κυβέρνησις εἰς τὸν συνετὸν καὶ ἐμπειροπόλεμον ἔπαρχον ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΝ Γ΄. ΤΟΝ ΟΡΑΝΙΟΝ (1672). Ὁ διάσημος δ' οὗτος στρατάρχης ἐξύπνισε τὸ θάῤῥος καὶ τὸν φιλόπατριν τῶν Ὁλλανδῶν ἐνθουσιασμόν· διώρυξαν τὰ προχώματα, καὶ κατέστησαν τὴν πλημμυροῦσαν αὐτῶν χώραν ἀπρόσιτον εἰς τοὺς Γάλλους· τὰ δὲ τείχη τῆς *Γροινίγγης* ἀνθίσταντο εἰς ὅλας τὰς προσβολὰς τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἡ τολμηρὰ κατὰ τοῦ Ἀμστελοδάμου ἐπὶ τῶν παγωμένων ὑδάτων στρατεία τοῦ στρατάρχου τοῦ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ ἐματαιώθη δι' αἰφνι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δίως ἐπελθούσης νοτίας. Αὗται δὲ καὶ ἄλλαι εὐνοϊκαὶ περιστάσεις ἔσωσαν τὴν Ὁλλανδίαν. Διότι, ὅτε ἦλθεν ἤδη εἰς βοήθειαν τῶν Ὁλλανδῶν ὁ *μέγας ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου*, *Φριδερῖκος Γουλιέλμος*, προσλαβὼν συμμέτοχον εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν αὐτοκράτορα *Λεοπόλδον*, ἠναγκάσθησαν οἱ Γάλλοι νὰ μερίσωσι τὰ στρατεύματα αὐτῶν, καὶ νὰ στείλωσι τὴν κυρίαν αὐτῶν δύναμιν εἰς τὸν Ῥῆνον. Μετ' ὀλίγον δὲ προσετέθησαν εἰς τὸν ἐναντίον τῆς Γαλλίας πόλεμον ἥ τε *Ἱσπανία* καὶ τὸ *Γερμανικὸν κράτος* (1674).

§. 95. Αὐξανομένου ὅμως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐχθρῶν, ηὐξάνετο προσέτι καὶ ἡ πολεμικὴ δύναμις τῶν Γάλλων. Ὁ *Τυρέννης* διέβη τὸν Ῥῆνον μετὰ βαρβαρικὴν ἐρήμωσιν τῶν Χωρῶν τοῦ Παλατινάτου, καὶ εἰσέβαλε κόπτων καὶ καίων εἰς τὴν Φραγκονίαν. Καὶ οἱ Γερμανοὶ μὲν ἡγεμόνες ἐδιχονόουν· ὁ δ' ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος ἐμισθοδοτεῖτο ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου, καὶ ἐπρόδιδεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὰ πολεμικὰ σχέδια, οἱ δὲ στρατάρχαι τῶν Αὐστριακῶν ἢ ἦσαν ἀνίκανοι, ἢ ὡς ὁ *Μοντεκουκούλης*, ἦσαν ἀπησχολημένοι εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Καὶ ἂν ὁ *μέγας ἐκλέκτωρ* δὲν ἔσωζε τὴν τιμὴν τῶν Γερμανικῶν ὅπλων, ὁ θρίαμβος τῆς Γαλλίας ἤθελεν εἶσθαι παντελής. Ὅπως δηλ. ἀναγκάσῃ αὐτὸν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ῥήνου, εἶχε παρακινήσει τοὺς συμμάχους αὐτοῦ *Σουηδούς*, νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν μαρχιονίαν τοῦ Βρανδεμβούργου. Πρὶν ὅμως ἐννοήσωσιν οὗτοι τὸ παραμικρὸν, ἐφάνη ὁ δραστήριος Φριδερῖκος Γουλιέλμος εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς ἐκπεπληγμένους Σουηδοὺς εἰς τὴν ἐν ΦΕΡΒΕΛΛΙΝῼ ΜΑΧΗΝ (28. Ἰουν. 1675). Ἡ μάχη δ' αὕτη ἔθηκε τὸ θεμέλιον τοῦ μεγέθους τῆς Πρωσσίας. Ἕνα δὲ μῆνα μετὰ ταῦτα *ἐφονεύθη* παρὰ τὸ ΣΑΣΣΒΑΧΟΝ ὁ *Τυρέννης*, ὁ μέγιστος στρατάρχης τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ὑπὸ βολῆς κανονίου, καὶ ὁ ἐχθρὸς τῶν Γερμανῶν ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ πέραν τοῦ Ῥήνου. Ἀλλ' ὑπὲρ τοὺς τρεῖς εἰσέτι ἐνιαυτοὺς διήρκεσεν ὁ πόλεμος, ὅστις ἀπέβη μάλιστα καταστρεπτικὸς εἰς τὰς παρὰ τὸν Μοσέλλαν καὶ Σάβαρον χώρας, ὅπου οἱ Γάλλοι ἐπροξένησαν τρομερωτάτας ἐρημώσεις. Πρῶτον δ' ὅτε τὸ Ἀγ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γλικὸν Κοινοβούλιον ἀπήτησεν ἀπειλητικῶς νὰ παραιτήσῃ ἡ κυβέρνησις τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν, καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ τοὺς Ὁλλανδούς, ἀπεφάσισεν ὁ Λουδοβῖκος νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ συνετὴ ὅμως πολιτικὴ τῶν Γάλλων εἴξευρε νὰ χωρήσῃ τοὺς ἀντιπάλους αὐτῆς, ὥστε ὁ βασιλεὺς αὐτῶν νὰ φανῇ ἀνώτατος πάντων. Εἰς τὴν ΕΙΡΗΝΗΝ ΤΗΣ ΝΥΜΒΕΓΗΣ (1679) ἔλαβον πάλιν ὀπίσω πάσας τὰς ἀπολεσθείσας χώρας καὶ πόλεις οἱ Ὁλλανδοί, ἀπονείμαντες ἐν τῷ μεταξὺ τὸ *ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου κληρονομικὸν* εἰς τὸ ἄῤῥεν γένος τοῦ ἀνδρείου *Γουλιέλμου τοῦ Ὀρανίου*· τοὐναντίον δ' οἱ Ἱσπανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ *ἐλεύθερον κομιτάτον τῆς Βουργουνδίας* (Franche Comté) καὶ πάσας τὰς ἐν τῇ γραμμῇ τῆς *Βαλεγκιεννῆς* καὶ *Μωβεύγης* κειμένας ὀχυρὰς θέσεις, καὶ τὸ *Γερμανικὸν κράτος* οὐ μόνον ἀπώλεσε τὴν ἐν Βρεϊσγαυΐᾳ πόλιν *Φρειβοῦργον*, ἀλλ' ἠναγκάσθη καὶ νὰ ὑποστῇ τὰς μεγίστας ταπεινώσεις. Τὸ δὲ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνῆκον δουκάτον τῆς *Λοθαριγγίας*, τὸ ὁποῖον εἶχον λάβει εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου οἱ Γάλλοι, ἀπεδόθη εἰς τὸν ἐν Αὐστριακῇ ὑπηρεσίᾳ διατελοῦντα δοῦκα ὑπὸ τοσοῦτον ἀτιμωτικὰς συμφωνίας, ὥστε οὗτος ἐπροτίμησε νὰ τὸ ἀφήσῃ ἀκόμη ἐπὶ πλειότερον χρόνον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὁ *μέγας ἐκλέκτωρ* εἶδεν ἑαυτὸν ἠναγκασμένον νὰ παραχωρήσῃ πάλιν εἰς τοὺς Σουηδοὺς πάσας τὰς μετὰ τοσούτων μόχθων κατακτηθείσας ἐν Πομερανίᾳ χώρας καὶ πόλεις.

§. 98. Ὁ ἀσυγχώρητος οὗτος ἐξευτελισμὸς τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας ἐπηύξησε τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην τοῦ ΙΔ΄. Λουδοβίκου. Ὅθεν διϊσχυρίσθη, ὅτι περιελαμβάνοντο εἰς τὴν παραχώρησιν ὅσοι τόποι καὶ ὅσα ἐπικρατειῶν μέρη ἀνῆκον κατὰ τὰ πρότερον ἔτη εἰς τὰς χώρας ἐκείνας καὶ πόλεις, αἵτινες κατὰ τὴν Βεστφαλικὴν καὶ Νυμβεγικὴν εἰρήνην ἐδίδοντο εἰς τὴν Γαλίαν. Ὅπως δὲ κατορθώσῃ νὰ παραλάβῃ αὐτάς, ἵδρυσεν (1680) ἐν *Μέταις* καὶ *Βρισάκῳ* τὰς κληθείσας *Ἑνωτικὰς Βουλάς*, καὶ ἰδιοποιήθη, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀποφάνσεων τούτων, πλῆθος πόλεων, πολισματίων, χωρίων, πύργων, μύλων καὶ ὁλόκληρα μάλιστα χωρῶν τμήματα ἐπὶ τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου. Ἡ δ' ἐπιτυχία κατέστησε τὸν κυριάρχην τῆς Γαλλίας ἔτι τολμηρότερον, ὥστε τελευταῖον ἥρπασεν (Σεπτ. 1681) ἐν *μέσῃ τῇ εἰρήνῃ* τὴν ἐλευθέραν πόλιν ΣΤΡΑΣΣΒΟΥΡΓΟΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Ὁ δὲ προδότης ἐπίσκοπος τῆς Φυρστεμβέργης Φραγκῖσκος Ἔγων ἐφάνη χρήσιμος εἰς τοὺς ἐχθροὺς κατὰ τὴν ἀπροσδόκητον κατάληψιν τῆς χώρας. Οἱ τέως ἐλεύθεροι πολῖται ἠναγκάσθησαν ἀφοπλισθέντες νὰ ὀμόσωσι γονυπετεῖς τὸν ὅρκον τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν Γάλλον δυνάστην· τὸ μοναστήριον (ἡ μητροπολιτικὴ ἐκκλησία), τὸ κόσμημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Γερμανῶν, παρεδόθη εἰς τὴν καθολικὴν θεολατρείαν, καὶ ἐκενώθη ἡ ὁπλοθήκη. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ εἶχον νὰ ὑποστῶσι πολλὰ ὑπὸ τὰς βιαιοπραγίας τοῦ βασιλέως τὸ Μεδιόλανον καὶ ἡ Γένουα. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν ὕβριν, ἑνώσασαι τὰς δυνάμεις αὐτῶν, συνωμολόγησαν (15. Αὐγ. 1684) ἡ Αὐστρία, ἡ Ἱσπανία καὶ τὸ Γερμανικὸν κράτος, μετὰ τοῦ ἀδίκου βασιλέως ἐν *Ῥατισβόνῃ εἰκοσαετῆ ἀνακωχήν*, καθ' ἣν κατελείποντο εἰς τὸν τελευταῖον σύμπασαι αἱ ἑνωθεῖσαι καὶ ἁρπαγεῖσαι ἐπικράτειαι καὶ τοπαρχίαι, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ μικρῷ πρότερον κυριευθέντος φρουρίου *Λουξεμβούργου*, ὑπὸ τὴν μόνην συμφωνίαν, ὅτι αἱ *ἑνώσεις* ἤθελον ἔκτοτε παύσει, καὶ ὅτι τὰ δικαιώματα τῆς Γαλλικῆς κυριαρχίας δὲν ἤθελον πλέον ἐπεκταθῇ περαιτέρω. Τοσοῦτον εἶχε δεσμεύσει τὸν κόσμον ὁ ἀπὸ τῆς Γαλλίας τρόμος.

γ'.) *Ταλαιπωρίαι καὶ νίκη τῆς Αὐστρίας.*

§. 99. Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἦτον ἀπησχολημένος ὁ αὐτοκράτωρ *Λεοπόλδος* εἰς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἐν *Οὑγγαρίᾳ* δηλ. εἶχον διεγείρει ἐπικινδύνους ἐπαναστάσεις αἱ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως καταπιέσεις τῶν διαμαρτυρομένων, ὡς καὶ αἱ βαρεῖαι σταθμεύσεις τῶν στρατιωτῶν ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ αἱ κατά τινων μεγιστάνων βιαιοπραγίαι, εἰς στιγμὴν μάλιστα, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἀνενέωσαν τὰ πρότερα αὐτῶν κατακτητικὰ σχέδια, καί τινες ἰσχυροὶ μεγάλοι Βεζίραι εἶχον ἐξυπνίσει πάλιν τὸ φιλοπόλεμον πνεῦμα τῶν Γιανιτσάρων. Ἡ δ' Αὐστριακὴ κυβέρνησις ἤλπισεν ὅτι ἤθελε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δυνηθῇ νὰ παύσῃ τὴν ἀνταρσίαν διὰ τῆς αὐστηρότητος (1671). Ὅθεν διέταξε νὰ θανατώσωσιν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος τοὺς πρωταιτίους, καὶ προσέβαλε τὰ ἐγγράφως ἀνεγνωρισμένα δικαιώματα τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ τὰ βιαιοπραγήματα ταῦτα ἀφύπνισαν τὸ φιλελεύθερον αἴσθημα καὶ τὸ πολεμικὸν θάῤῥος τῶν Οὔγγρων, καὶ ὁ Ἐμμερῖχος *Τοικέλης*, δραστήριος εὐγενὴς, τοῦ ὁποίου εἶχον δημευθῆ τὰ ὑπάρχοντα, ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας (1674). Ἐν βραχεῖ δ' ἐτάχθη ὑπ' αὐτὸν μάχιμός τις δύναμις ἀξία λόγου, μεθ' ἧς ἐδίωξεν ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας τοὺς Αὐστριακοὺς στρατοὺς (1681). Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ'. ἐβοήθησεν αὐτὸν, καὶ ἡ Πύλη, ἥτις ἀνεγνώρισεν αὐτὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας φόρου ὑποτελῆ, ἀπέστειλε μέγαν ἐπικουρικὸν στρατόν. Κόπτοντες δὲ καὶ καίοντες *ἐπροχώρησαν οἱ Τοῦρκοι μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης*. Καὶ ἡ μὲν αὐλὴ κατέφυγεν εἰς τὴν Λιντίαν, ἡ δὲ πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ καταστραφῇ. Ἀλλ' ἡ ἡρωϊκὴ ἀνδρία τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν *Ῥυδιγέρου τοῦ Σταρεμβέργης*, ὡς καὶ ἡ ἀνικανότης τῶν Ὀθωμανῶν εἰς τὸν πολιορκητικὸν πόλεμον, κατέστησαν τὴν Βιέννην ἱκανὴν ν' ἀντισταθῇ ἐπὶ 60 ἡμέρας εἰς ὅλας τὰς προσβολὰς, μέχρις οὗ τὰ ὑπὸ τοῦ ἐκ *Λοθαριγγίας Καρόλου* διοικούμενα αὐτοκρατορικὰ τάγματα καὶ Πολωνικός τις στρατὸς, ἑνωθεὶς μετ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν ἡρωϊκὸν βασιλέα *Ἰωάννην* ΣΟΒΙΕΣΚΗΝ ἦλθον εἰς βοήθειαν τῆς ταλαιπωρουμένης πόλεως. Αἱματηρὰ δέ τις μάχη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Βιέννης ἐκρίθη κατὰ τῶν Τούρκων (9 Σεπτ. 1683). Ἀπεσύρθησαν δὲ ταχέως, καὶ κατέλιπον λείαν ἄμετρον εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν. Ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν ἡ εὐτυχία τῶν μαχῶν εἰς τὸν Αὐστριακὸν στρατόν. Ἡ Οὐγγαρία κατεκτήθη, ὁ Τοικέλης ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, καὶ ἡ *Βοῦδα* ἀπεσπάσθη μετὰ 146 ἐτῶν κατοχὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων. Ἀφοῦ δὲ τὸ *φονικὸν δικαστήριον τῆς Ἐπερίης* ἐστέρησε τοὺς εὐγενεῖς τῆς Οὐγγαρίας τοὺς τολμηροτάτους αὐτῶν ἀρχηγοὺς, καὶ διέσπειρε καθ' ὅλον τὸ ἔθνος τὸν τρόμον, ἠδυνήθη ὁ αὐτοκράτωρ *Λεοπόλδος* νὰ κατορθώσῃ χωρὶς ἀντιστάσεως, εἰς τὴν δίαιταν τοῦ Πρεσσβούργου, τὴν *κατάργησιν τῆς αἱρε-*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς *βασιλείας* καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος ἐκβολὴν δικαιωμάτων τινῶν, περιοριζόντων τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν (1687). Οὕτω δ' ἔγεινεν ἡ Οὐγγαρία κληρονομικὴ χώρα τῶν Ἀψοβουργείων. Οἱ δὲ Τοῦρκοι κατέβαλλον μὲν ἀκόμη μεγάλας προσπαθείας, ὅπως ἐπανακτήσωσι τὰ ἀπολεσθέντα, καὶ περὶ τὰ τείχη τοῦ *Βελιγραδίου* ἐχύθη ποταμηδὸν Χριστιανικὸν καὶ Τουρκικὸν αἷμα· ἀλλ' οἱ μεγάλοι πολεμικοὶ ἥρωες *Κάρολος ὁ Λοθριγγίας*, *ὁ Πρίγκηψ Εὐγένιος* καὶ *Λουδοβῖκος ὁ Βάδης*, ἔστεφον ἀείποτε νικηφόρους τὰς Αὐστριακὰς σημαίας. Εἰς δὲ τὴν ΕΙΡΗΝΗΝ ΤΗΣ ΚΑΡΔΟΒΙΤΣΗΣ παρεχωρήθη εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς ἡ Τρανσυλβανία καὶ σύμπασα ἡ μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ Τιβίσκου χώρα (1699).

δ'.) *Ὁ Αὐρηλιανὸς πόλεμος* (1689—1897).

§. 100. Ὅπως ἐλαφρύνῃ τοὺς Τούρκους κατὰ τῆς εὐτυχίας τῶν Αὐστριακῶν ὅπλων, ἐπωφελήθη ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. τὰς *κληρονομικὰς ὑποθέσεις τοῦ Παλατινάτου* καὶ τὴν *ἐκλογὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κολωνίας*, ὅπως κηρύξῃ τὸν *τρίτον* τὸν ὀνομασθέντα ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (1689—1697). Ὅτε δηλ. ἀπέθανεν ὁ παρὰ τὸν Ῥῆνον ἐκλέκτωρ *Κάρολος*, οὐδένα καταλείπων ἄῤῥενα κληρονόμον, καὶ ἡ χώρα περιῆλθεν εἰς τοὺς καθολικοὺς συγγενεῖς τοῦ *Παλατινάτου Νεοβούργου*, ἀπήτησεν ὡς κληρονομίαν ὁ ΙΔ'. Λουδοβῖκος ὑπὲρ τῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας, συνεζευγμένης ἀδελφῆς τοῦ ἀποθανόντος ἐκλέκτορος, *Ἐλισάβετ Καρλόττης*, οὐ μόνον τὰ κινητὰ αὐτοῦ κτήματα, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἀκίνητα, καὶ ὅτε ἡ ἀπαίτησις αὐτοῦ ἀπέτυχε, διέταξε τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ νὰ ὁρμήσωσι πρὸς τὸν Ῥῆνον. Ὅπως δὲ καταστήσῃ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἀδύνατον τὴν εἰς Γαλλίαν εἰσβολήν, διέταξεν ὁ ὠμὸς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς *Λουβουὰ*, νὰ *κατερημώσωσι διὰ λεηλασιῶν* τὰς μεταξὺ τῶν δύω κρατῶν *παραῤῥηνίους πεδιάδας*. Ὅθεν ἐπέπεσαν ὡς ἐμπρησταὶ τὰ ἄγρια στίφη ἐπὶ τὰ παρὰ τὴν ὀρεινὴν ὁδὸν ἀκμάζοντα χωρία, ἐπὶ τὰς παρὰ τὸν Ῥῆνον πλουσίας πόλεις καὶ ἐπὶ τὰς τοπαρχίας τοῦ μεσημβρινοῦ Παλατινάτου, καὶ μετέβαλαν αὐτὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς σωροὺς τέφρας. Ὁ δὲ καταῤῥηχθεὶς πύργος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Εἰδελβέργης διαμένει ἔτι καὶ νῦν σιωπηλὸς μάρτυς τῆς βαρβαρότητος, μεθ' ἧς ὁ *Μελάκος* καὶ ἄλλοι ὠμοὶ στρατηγοὶ ἐξετέλεσαν τὰς διαταγὰς κυβερνήσεως ἀπηνοῦς. Ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀάρδου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νάα ἐκάπνιζον πόλεις καὶ χωρία, ἀμπελῶνες καὶ κῆποι· ἐν δὲ τῷ *Μαννχείμῳ* αὐτοὶ οἱ πολῖται ἠναγκάσθησαν νὰ βάλωσι καταστρεπτικὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὀχυρωματικῶν αὐτῶν ἔργων καὶ οἰκοδομῶν· ἡ *Εἰδελβέργη* ἐκάη κατὰ μέγα μέρος, ἀφ' οὗ ἡ γέφυρα τοῦ Νεκκάρου (Νίκρου) ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα· ἡ *Βορματία*, ἐξαιρουμένης τῆς μητροπόλεως, μετεβλήθη εἰς πεδίον πυρκαϊᾶς, καὶ ἐν Σπίρᾳ ἀπεδίωξαν (Ἰουν. 1689) οἱ Γάλλοι τοὺς πολίτας, ἔκαυσαν τὴν διαρπασθεῖσαν πόλιν καὶ τὴν διὰ τὴν ἀρχαιότητα σεβασμίαν μητρόπολιν αὐτῆς, καὶ κατεχλεύασαν τὰ ὀστᾶ τῶν παλαιῶν αὐτοκρατόρων. — Δευτέρα δ' αἰτία τοῦ πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον περιεπλέχθησαν μετ' ὀλίγον, ἐκτὸς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Γερμανικοῦ κράτους, αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ Ἰσπανία καὶ ὁ δοὺξ τῆς Σαβωδίας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου, ἦτον ἡ κατάληψις τοῦ ἐκλεκτορικοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀξιώματος ἐν Κολωνίᾳ, καθ' ἣν κατώρθωσε μὲν διὰ δωροδοκίας Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ'. νὰ ἐκλεχθῇ ὁ εὐνοϊκὸς πρὸς τὴν Γαλλίαν *Γουλιέλμος* ὁ *Φυρστεμβέργης*, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ πάπας δὲν ἐπεκύρωσαν τὴν ἐκλογήν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὀκταετῆ τοῦτον πόλεμον ἔλαβον τὰ νικητήρια οἱ ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων στρατάρχων ὁδηγούμενοι Γαλλικοὶ στρατοί, ἂν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχθρῶν ἦτον ἀνώτερος. Εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὰς Κάτω Χώρας, εἰς τὴν βαρύτατα κακωθεῖσαν Γερμανίαν, εἰς τὴν ἀρκτικὴν Ἰσπανίαν, ἐνίκων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ Γάλλοι, καὶ κατὰ θάλασσαν μάλιστα ηὐξάνετο ἡ τιμὴ αὐτῶν, ἂν καὶ ἀπώλεσαν τὴν ναυμαχίαν τῆς *Λαχόγης* (1692). Ὥστε δικαίως ἐξεπλάγη ὁ κόσμος ὅτι ὁ Λουδοβῖκος παρεδέχθη τοσοῦτον προθύμως τὴν κοινῶς ποθουμένην τελείωσιν τοῦ πολέμου, καὶ ἐδείχθη πολὺ μετριώτερος εἰς τὴν ΕΙΡΗΝΗΝ ΤΗΣ ΝΥΣΒΙΚΚΗΣ (μεταξὺ Ἄγης καὶ Δέλφτων) ἢ ἐν τῇ Νυμβέγῃ (Μάϊος—Ὀκτ. 1697). Μόνον τὸ Γερμανικὸν κράτος ὑπέστη ζημίαν· καθότι ἠναγκάσθη νὰ ἐγκα-

10*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταλείψῃ εἰς τοὺς Γάλλους τὸ Στρασβοῦργον καὶ πάντας τοὺς ἑνωθέντας τόπους. Ὁ Λουδοβῖκος ὅμως ΙΔ΄. ἤθελε νὰ ἦναι ἐλεύθερος εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπέλθῃ μετ᾽ ὀλίγον χηρείαν τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου, καὶ διὰ τοῦτο συνωμολόγησε τοσοῦτον ταχέως τὴν εἰρήνην.

ε.) *Βίος τῆς αὐλῆς. Φιλολογία. Ἐκκλησία.*

§. 101. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν τριῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος ἵστατο ἡ Γαλλία εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως αὐτῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῆς εἰς τὸ ἐσωτερικόν, οὕτως ὥστε ἡ *ἐποχὴ τοῦ ΙΔ΄. Λουδοβίκου* ἐθαυμάσθη ὡς ὁ *χρυσοῦς αἰὼν* τῆς Γαλλίας εἰς τὰ κολακευτικὰ βιβλία τῶν ἱστορικῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Τὸ *ἐμπόριον* καὶ ἡ *βιομηχανία* ἔλαβον διὰ τῶν φροντίδων τοῦ Κολβέρτου ἰσχυρὰν ἀνάπτυξιν· ἡ ὑφαντικὴ τῶν ἐρίων καὶ τῆς μετάξης, αἱ πλεκταὶ κνημῖδες (κάλτσαις) καὶ ἡ ἀπεργασία τοῦ ἐριούχου, ἅτινα ἤκμαζον εἰς τὰς μεσημβρινὰς πόλεις, παρήγαγον εὐδαιμονίαν· ἐπηυξήθη ἡ *θαλάσσιος δύναμις*, ἱδρύθησαν *ἀποικίαι*, καὶ *ἐμπορικαὶ ἑταιρίαι* ἔφερον τὰ προϊόντα τῆς Γαλλίας εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς οἰκουμένης.—Ἡ Γαλλικὴ αὐλὴ ἀνέπτυξε πολυτέλειαν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον ὡς τότε ἀκόμη ἰδεῖ· τὰ ἀνάκτορα καὶ οἱ μετ᾽ ἀνδριάντων, ἀναβρυτηρίων, ἀναδενδράδων πεποικιλμένοι κῆποι τῆς *Βερσαλίας* ἐθεωροῦντο καθ᾽ ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ὡς πρότυπα φιλοκαλίας· πανηγύρεις παντὸς εἴδους, ἱπποδρόμια, χοροὶ δραματικοὶ (Ballets), πυροτεχνήματα, μελοδράματα καὶ θέατρα, ἐν οἷς ἐπεδείκνυον τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν, οἱ εὐφυέστεροι ἄνδρες τῆς Γαλλίας, διεδέχοντο ἄλληλα καταγοητεύοντα τὰς ψυχάς· ποιηταί, καλλιτέχναι καὶ λόγιοι, ἡμιλλῶντο νὰ καταστήσωσι λαμπρότερον τὸν ἡγεμόνα, ὅστις ἀντήμειβε μετὰ χειρὸς ἐλευθερίου πάσας ἐκείνας τὰς εὐφυΐας, αἵτινες συνέτρεχον εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ ἢ τὰς ἀπολαύσεις. Ὑπερήφανοι δ᾽ οἰκοδομαί, ὡς ἡ *οἰκία τῶν ἀπομάχων*, πολύτιμοι *βιβλιοθῆκαι*, μεγαλοπρεπῆ τυπογραφεῖα, πολυτελῆ μουσεῖα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀκαδημίαι κ. τ. τ. ἀνύψονον τὴν λάμψιν καὶ δόξαν τοῦ μεγάλου Λουδοβίκου. Ἡ εὐτράπελος συνομιλία, ἡ εὔχαρις ἀστειότης, ἡ κομψὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐθιμοταξία τῶν εὐγενῶν καὶ αὐλικῶν ἐνίκησαν ποῤῥωτέρω καὶ διαρκέστερον τὴν Εὐρώπην, ἢ τὰ ὅπλα τῶν στρατῶν. Οἱ Γαλλικοὶ συρμοί, ἡ γλῶσσα καὶ φιλολογία, ἐπεκράτησαν ἔκτοτε εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνωτέρων Εὐρωπαϊκῶν τάξεων. Ἡ δ' ὑπὸ τοῦ Ῥιχελιοῦ ἐγκαθίδρυσις τῆς *Γαλλικῆς Ἀκαδημίας* εἶχεν ἀποτέλεσμα, ὅτι ἡ Γαλλικὴ *γλῶσσα*, τὸ ὕφος, καὶ ὁ συγγραφικὸς χαρακτὴρ ἀνεπτύχθησαν τὰ μέγιστα, πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἐπέκτασιν τῆς φιλολογίας. Ἡ δὲ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἐπιμιξίαν, τὴν πρὸς ἀλλήλους συνδιάλεξιν, καὶ μάλιστα τὰς ἐπιστολάς, μορφωθεῖσα γλῶσσα ἔμεινεν ἔκτοτε ἡ γλῶσσα τῆς διπλωματείας, τῶν αὐλῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων· καὶ ἂν ἐλλείπῃ εἰς τὰ φιλολογικὰ προϊόντα δύναμις, ἔξαρσις καὶ φυσικότης, τὸ ὁμαλὸν ὅμως τοῦ λεκτικοῦ, τὸ εὔκολον καὶ εὔστροφον τοῦ ὕφους, κατέστησαν τὴν Γαλλικὴν καλαισθησίαν τὴν μᾶλλον ἐπικρατοῦσαν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐνίσχυσαν τοὺς Γάλλους εἰς τὸ ἐγωϊστικὸν αὐτῶν φρόνημα, ὅτι δηλ. εἶναι ὁ τὰ μέγιστα πολιτισμένος λαός. Ἡ δὲ *δραματικὴ ποίησις* ἔφθασεν ἐπὶ Λουδοβίκου εἰς τὸν κολοφῶνα αὐτῆς διὰ τοῦ Πέτρου *Κορνηλίου* (✝ 1684), τοῦ ὁποίου ὁ «*Κίδης*» θεωρεῖται ὡς θεμέλιον καὶ ἀρχὴ τῆς κλασικῆς τοῦ θεάτρου ποιήσεως, διὰ τοῦ Ἰ. *Ῥακίνα* (✝ 1699), ὅστις εἰς τὴν *Ἰφιγένειαν* αὐτοῦ καὶ *Φαίδραν* ἐτόλμησε νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὸν Εὐριπίδην, καὶ διὰ τοῦ μεγαλοφυοῦς κωμῳδοποιοῦ *Μολιέρου* (✝ 1673), τοῦ ὁποίου ὁ *Ταρτοῦφφος*, ὁ *φιλάργυρος* (*), ὁ *μισάνθρωπος* κλ. δεικνύουσιν αὐτὸν βαθὺν γνώστην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἰς τὰς ἀποπλανήσεις αὐτῆς. Ὁ *Βοαλῶ* (Despréaux), στιχουργὸς ἐπιδέξιος (✝ 1711), ἐθαυμάσθη ἕνεκα τῶν *Ὠδῶν* αὐτοῦ καὶ *σατυρῶν* ὡς Ὁράτιος τῶν Γάλλων· οἱ *μῦθοι* καὶ αἱ *διηγήσεις* τοῦ *Λαφονταίνου* (✝ 1694) εἶναι ἔτι καὶ νῦν γνωστὰ εἰς ὅλας τὰς οἰκογενείας ὡς βιβλία τῶν παίδων σχολειακά· καὶ τὰ *Συμβάντα τοῦ Τηλεμάχου* ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου *Φενελῶνος* (✝ 1716) μετεφράσθησαν εἰς ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, καὶ διεδόθησαν εἰς ἀπίστευτον ἔκτασιν. Συγχρόνως δ' ἐμορφώθη διὰ τοῦ ἐπισκόπου *Βοσσουέτου* (✝ 1704) καὶ

(*) Παραφρασμένον καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν μας (« Ἑξηνταβελόνης ») Σ. Μ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ῥητόρων ἡ ῥητορικὴ τοῦ ἄμβωνος, διὰ τοῦ Οὐγεννόττου *Βαΰλου* (✝ 1706) ἡ φιλοσοφία τῆς ἀμφιβολίας (σκεπτικισμὸς), καὶ διὰ τῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως τῶν *Ἰανσενιστῶν*, ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῶν κατὰ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῆς ἐπικινδύνου αὐτῶν ἠθικῆς διδασκαλίας, ἡ διαλεκτικὴ (πολεμικὴ), φιλολογία τῆς διὰ λογικῶν ἀξιωμάτων ἐριστικῆς τέχνης. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος ἀνάγονται αἱ ἐκ τῆς *Προβιγκίας ἐπιστολαὶ* τοῦ *Πασχάλη* (✝ 1662).

§. 102. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐγκωμιάζωσιν οἱ κόλακες τὴν ἐποχὴν τοῦ ΙΔ'. Λουδοβίκου, οὐδέποτε ὅμως θέλουσι δυνηθῆ νὰ ἐξαλείψωσι τὴν σπῖλον τοῦ *διωγμοῦ τῶν Οὐγενόττων*. Ὁ βασιλεὺς τῶν Γάλλων ἐπίστευεν, ὅτι μετὰ τῆς τελείας μοναρχίας ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀχώριστος ἡ *ἑνότης τῆς ἐκκλησίας*. Ὅθεν κατέθλιβε τοὺς *Ἰανσενιστὰς*, αἵρεσιν καθολικὴν, ἥτις πρῶτον μὲν ἐπολέμει πρὸς τοὺς Ἰησουΐτας, ἔπειτα δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἠνάγκασε διὰ σκληροτάτων διωγμῶν τοὺς Καλβινιστὰς, μέρος μὲν νὰ φύγωσι, μέρος δὲ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν κόλπον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον ἐκώλυε τὰ βίαια βουλεύματα ὁ *Κολβέρτος*, ὅστις ἐτίμα τοὺς *Οὐγενόττους* ὡς φιλοπόνους καὶ ἐργατικοὺς πολίτας· ἀλλ' αἱ παρακινήσεις τοῦ βασιλικοῦ πνευματικοῦ *Λακαίζη*, ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος τῆς προσποιουμένης εὐσέβειαν κυρίας *Μαιντενὼν*, ἥτις πρῶτον μὲν ἦτο παιδαγωγὸς εἰς τὴν αὐλὴν, ἔπειτα δ' ἔγεινεν ἡ πιστὴ σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου, καὶ ἡ σκληροκαρδία τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ *Λουβουὰ*, ὑπερίσχυσαν τέλος τῶν σχεδίων τοῦ Κολβέρτου. Πληθὺς δὲ καταπιεστικῶν κατὰ τῶν Οὐγενόττων βουλευμάτων προπαρεσκεύασε τὴν καιρίαν αὐτῶν πληγήν. Ἠλάττωσαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, καὶ ἐπεριόρισαν τὴν θεολατρείαν εἰς ὀλίγας πρωτευούσας πόλεις. Αἱ δὲ μετάνοιαι καὶ προσευχαὶ τοῦ Λουδοβίκου ἐγίνοντο πάντοτε πηγὴ νέων ταλαιπωριῶν διὰ τοὺς αἱρετικοὺς Καλβινιστὰς, διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ὁποίων ἤλπιζεν ὅτι ἤθελε δυνηθῆ νὰ ἐξαλείψῃ τὰ ἀνομήματά του. Ἀπέκλειον δ' αὐτοὺς κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν ὑπουργημάτων καὶ ἀξιωμάτων, ἀπὸ τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θέσεων τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν κατὰ τέχνας συντελειῶν, καὶ ηὐνόουν τοὺς ἐπιστρέψαντας· καὶ οὕτω μὲν ἐδελεάζοντο οἱ *φιλόδοξοι*, τοὺς δὲ *πένητας* ἐζήτουν νὰ ἑλκύσωσι διὰ χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῶν ἑκουσίων δωρεῶν τῶν διακεκριμμένων εὐσεβῶν· ἔτι δὲ διὰ τοῦ διατάγματος, ὅτι ἡ ἐπιστροφὴ ἀνηλίκων παιδίων ἠδύνατο νὰ ἔχῃ κῦρος, ἠνοίχθη εὐρὺ στάδιον εἰς τὸν ζῆλον τῆς ἐπιστροφῆς. Οἰκογένειαι ἐχωρίσθησαν, ἀνήλικα ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῶν γονέων αὐτῶν καὶ ἀνετράφησαν εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν, ἡ δὲ ἐκ νέου παραδοχὴ τῶν μετανοούντων ἐκείνων, οἵτινες ἅπαξ εἶχον ἐπιστρέψει, εἰς τὴν παλαιὰν κοινότητα ἐτιμωρεῖτο ὡς ἔγκλημα. Ἡ αὐλὴ καὶ ὁ κλῆρος, ἡγουμένου τοῦ ἀνελεήμονος μὲν πλὴν εὐγλώττου ἐπισκόπου *Βοσσουέτου*, μετεχειρίσθησαν πᾶν μέσον, ὅπως θεμελιώσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνότητα τῆς Γαλλίας. Καὶ ὅτε πάντες οἱ τρόποι τῆς ἀποπλανήσεως δὲν ἐξήρκεσαν, ἐπηκολούθησαν αἱ *ἐπιδρομαὶ τῶν διμάχων* (Dragonades). Κατὰ διαταγὴν δηλ. τοῦ Λουβουὰ κατέλαβεν ἱππικὸν τὰς χώρας τῆς Μεσημβρίας, καὶ ἐστάθμευσεν εἰς τὰς οἰκίας τῶν Οὐγενόττων. Ἐν βραχεῖ δ' ἐξηφανίσθη ἡ εὐδαιμονία τῶν φιλοπόνων πολιτῶν, ἐκ τῶν κτημάτων τῶν ὁποίων ἠσωτεύοντο οἱ τραχεῖς δίμαχοι. Αἱ κακοποιήσεις τῶν «μεταβαλλόντων τὴν πίστιν τῶν ἄλλων κεντροφόρων», οἵτινες ἄφινον μὲν τὴν οἰκίαν τοῦ ἀποστάτου, ὥρμων δὲ εἰς διπλάσιον ἀριθμὸν ἐναντίον τῶν σταθερῶν, ἐνήργησαν ἰσχυρότερον ἢ πάντα τὰ θέλγητρα τῆς αὐλῆς καὶ αἱ ἀπάται τῶν ἱερέων. Χιλιάδες δ' ἔφυγον εἰς ξένας χώρας, ὅπως ζήσωσιν ἔχοντες τὴν πίστιν αὐτῶν ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ. Τελευταῖον δ' ἐπηκολούθησεν ἡ *ἀκύρωσις τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης* (Ὀκτωβρ. 1685). Νῦν δ' ἀπηγορεύθη ἡ Καλβινικὴ θεολατρεία, κατεσκάφησαν αἱ ἐκκλησίαι αὐτῶν, ἐκλείσθησαν τὰ σχολεῖά των, καὶ οἱ ἱεροκήρυκες αὐτῶν ἐξωρίσθησαν ἐκ τῆς πατρίδος. Καὶ ὅτε ἡ ἀποίκησις ηὐξήθη εἰς βαθμὸν ἐκπληκτικόν, ἀπηγορεύθη αὕτη ἐπὶ ἀπειλῇ τιμωρίας εἰς τὰ κάτεργα καὶ δημεύσεως τῆς περιουσίας. Ἀλλὰ καί τοι πολλὰς ὑποστάντες ἀπειλὰς καὶ ἀπαγορεύσεις, ἔφεραν ὑπὲρ τὰς 500,000 Γάλλων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καλβινιστῶν τὴν φιλοπονίαν αὐτῶν, πίστιν καὶ καρδίαν, εἰς τὴν ξένην γῆν τῶν Διαμαρτυρομένων. Ἡ Ἑλβετία, τὸ παραῤῥήνιον Παλατινάτον, τὸ Βρανδεμβοῦργον, ἡ Ὀλλανδία καὶ Ἀγγλία, προσέφερον εἰς τοὺς καταδιωκομένους ἄσυλον τὸ ἔδαφος ἑαυτῶν· διὰ φυγάδων δ' Οὐγενόττων μετεδόθη εἰς τὰς ξένας χώρας ἡ ὑφαντικὴ τῆς μετάξης καὶ ἡ τέχνη τῶν κνημιδοπλόκων. Καὶ οἱ μὲν κόλακες ἐνεκωμίαζον τὸν βασιλέα ὡς ἐξαφανιστὴν τῶν αἱρετικῶν, ἀλλ' ἡ ἡρωϊκὴ ἀνδρία τῶν χωρικῶν ἐν *Κεβένναις*, καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν Οὐγενόττων, οἵτινες ἠρκοῦντο εἰς τὸ νὰ τελῶσι μυστικῶς κατ' οἶκον τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν, ἀπέδειξαν πόσον ὀλίγον ἔφερεν ἡ θρησκευτικὴ καταπίεσις εἰς τὸ ἐλπιζόμενον τέλος. Ὅτε δηλ. ἐξετάθη ὁ διωγμὸς καὶ εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας κοιλάδας τῶν *Κεβεννῶν*, ἔνθα ἔζων κατὰ τὰ παλαιὰ ἤθη εἰς ἁπλότητα πίστεως οἱ *Βαλδαῖοι* καὶ Καλβινισταί, τότε εὗρον οἱ καταπιεσταὶ ἰσχυρογνώμονα ἀντίστασιν. Ἡ καταδίωξις ἐπηύξανε τὴν ἀνδρίαν τῶν καταπιεζομένων, καὶ αἱ κακοποιήσεις ἀνεβίβαζον τὸν θρησκευτικὸν αὐτῶν ζῆλον εἰς ἐνθουσιασμόν. Ὁδηγούμενοι δ' ὑπὸ νέου τινὸς τεχνίτου, προέβαλλον οἱ λινᾶ φοροῦντες ἐνδύματα *Καμισάρδαι* «τὰ γυμνὰ αὐτῶν στήθη εἰς τοὺς στρατάρχας». Μυσαρὸς δ' ἐμφύλιος πόλεμος ἐνέπλησε τὰς εἰρηνικὰς κοιλάδας τῶν Κεβεννῶν, καὶ φυγάδες ἱερεῖς παρώρμων ἐν τοῖς σκότοις τῶν δασῶν τοὺς εὐαγγελικοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἐνθουσιώδη ἀγῶνα, μέχρις οὗ ἀπέκαμον οἱ διῶκται αὐτῶν. Περὶ τὰ δύω ὅμως ἑκατομμύρια Οὐγενόττων ἔμειναν σχεδὸν χωρὶς νομίμων δικαιωμάτων καὶ θεολατρείας.

Δ΄. Ὁ δέκατος ὄγδοος αἰών.

1. *Ὁ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἱσπανικοῦ θρόνου πόλεμος* (1702—1714).

§. 103. Ὅτε ἐπλησίαζε τὸ τέλος αὐτοῦ ὁ τελευταῖος Ἀψοβούργειος ἐν Ἱσπανίᾳ, ὁ ἄτεκνος βασιλεὺς *Κάρολος* ὁ Β΄., ὢν παρωργισμένος ἐναντίον τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, αἵτινες, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, εἶχον συνάψει συνθήκην περὶ μερισμοῦ τῶν χωρῶν του, παρεπείσθη εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γαλλίας, ὅπως ὑπογράψῃ μυστικὴν διαθήκην, καθ' ἥν, παραμελουμένης τῆς Αὐστρίας, ἥτις κατὰ τὰς προτέρας οἰκιακὰς συνθήκας εἶχε τὰ πλησιέστατα εἰς τὸν ἐξερημούμενον θρόνον δικαιώματα, ἀπεδείχθη κληρονόμος τῆς ὅλης Ἱσπανικῆς μοναρχίας ὁ δεύτερος ἔγγονος τοῦ ΙΔ'. Λουδοβίκου, ὁ δοὺξ τῆς *Ἀνδεγαβίας Φίλιππος*. Ἀρχομένης δὲ τῆς νέας ἑκατονταετηρίδος (1700), ἀπέθανεν ὁ Κάρολος Β'., καὶ ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'., παρορμώμενος ὑπὸ τῶν συμβούλων αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ κατωτέρας τάξεως δευτέρας συζύγου, κυρίας Μαιντενῶν, ἀπεφάσισε μετά τινας σκέψεις νὰ παραδεχθῇ τὴν διαθήκην, ἂν καὶ τὸ ἐξηντλημένον αὐτοῦ κράτος εἶχεν ἤδη μεγάλην ἀνάγκην ἡσυχίας. Οὕτω δ' ἐπῆλθεν ὁ σφοδρότατος τῶν μέχρι τοῦδε πολέμων. Ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ *Λεοπόλδος* (1657—1705) ἔλαβε τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν κληρονομίαν τῶν Ἀψοβουργείων ὑπὲρ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ υἱοῦ *Καρόλου*. Καὶ ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας μὲν ἐκηρύχθησαν οὐ μόνον οἱ πλεῖστοι ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας, καὶ μάλιστα ὁ *ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου Φριδερῖκος*, ὅστις ἕνεκα τῆς ἐπικουρίας ταύτης ἐκοσμήθη μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ *βασιλέως τῆς Πρωσσίας*, καὶ τὸ *Ἀννόβερον*, χάριν τοῦ ὁποίου εἶχε συσταθῇ μικρὸν πρὸ τούτου *ἐννάτη ἐκλεκτορία*, ἀλλὰ καὶ αἱ θαλάσσιοι δυνάμεις τῆς *Ἀγγλίας* καὶ τῆς *Ὁλλανδίας*, αὕτη μὲν φοβούμενη τὴν ἀπειλητικῶς αὐξανομένην δύναμιν τῆς Γαλλίας, ἐκείνη δὲ ὀργισθεῖσα, διότι ὁ βασιλεὺς τῶν Γάλλων ἀνεγνώρισε (1701) βασιλέα τῆς Ἀγγλίας τὸν μνηστῆρα τοῦ θρόνου *Ἰάκωβον* (Γ'.) *Στουάρτ* κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (1701). Μετὰ τῆς Γαλλίας δ' εἶχε συμμαχήσει μόνος ὁ *ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας* Μαξιμιλιανὸς Ἐμμανουὴλ, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, *ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Κολωνίας*. Ἡ Ἱσπανία ἦτο διῃρεμένη· ἤτοι αἱ μὲν ἀνατολικαὶ χῶραι, *Ἀραγονία, Καταλονία, Βαλεγκία*, ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Αὐστριακοῦ μνηστῆρος τοῦ θρόνου· τοὐναντίον δ' ἡ *Καστιλία* καὶ ἡ ἐπίλοιπος χώρα ἔλαβον τὰ ὅπλα πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ *Βουρβωνίδου βασιλέως* ΦΙΛΙΠΠΟΥ τοῦ Ε'., ὅστις κατήγετο πρὸς μητρὸς ἀπὸ τῶν Ἀψοβουργείων, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ φύσις ἔφερε τὸν Ἱσπανικὸν τύπον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 104. Ὅ,τι δὲ τὴν φορὰν ταύτην τοσοῦτον ἀποφασιστικῶς ὡδήγει τὴν τύχην τῶν ὅπλων ὑπὲρ τῶν σημαιῶν τῆς Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας, ἦτον ὅτι εἶχον τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατῶν οἱ δύω μέγιστοι τῶν συγχρόνων στρατάρχων, ὁ ΠΡΙΓΚΗΨ ΤΗΣ ΣΑΒΩΔΙΑΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ καὶ ὁ δοὺξ τοῦ ΜΑΡΛΒΟΡΟΥΧΟΥ. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐπηύξησεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὴν ἐν τῷ Τουρκικῷ ἤδη πολέμῳ ἀποκτηθεῖσαν δόξαν δι' ἀρίστης εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκστρατείας, ἔνθα ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἀνδρεῖον στρατηγὸν *Κατινάτον* (1701), καὶ ἔφερε πρὸς τὸ μέρος τῆς Αὐστρίας τὸν δοῦκα τῆς Σαβωδίας καὶ τοῦ Πεδεμοντίου· ἀλλ' ὁ Μαρλβορούχου, ὁ κορυφαῖος τῶν *Οὐΐγων* (§. 90.), οἵτινες διεύθυνον τὸν οἴακα τῆς πολιτείας ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς κυβερνήσεως τῆς βασιλίσσης *Ἄννης* (§. 92.), καὶ ἐξωπλίσθησαν διὰ τοῦτο μετ' ἀπεριορίστου σχεδὸν ἐξουσίας, εἶχε μὲν διαπρέψει ὡς στρατιωτικὸς ἅμα ἥρως καὶ πολιτικός, ἐκηλίδονεν ὅμως τὴν τιμὴν αὐτοῦ διὰ πλεονεξίας καὶ αἰσχρᾶς φιλοκερδίας. Συμμαχήσας δὲ μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐπέφερεν ὁ δοὺξ τῆς Σαβωδίας δεινὰς πολέμου ταλαιπωρίας κατὰ τῆς χώρας αὐτοῦ. Ὁ *Βενδόμης*, στρατάρχης ἐπιτήδειος, ἐξεπόρθησε τὸ Πεδεμόντιον καὶ τὰ πλούσια πεδία τῆς Λομβαρδίας, καὶ διενοεῖτο νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας, ὅστις εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν *Τυρολίαν* (1703)· ἀλλ' ἡ θαῤῥαλέα *ἀντίστασις τῶν ἀνδρείων Τυρολῶν*, οἵτινες, ὁρμώμενοι ἐκ τῶν ἀπροσίτων αὐτῶν ὀροπεδίων καὶ φαράγγων, προσέβαλον τοὺς Βαυαροὺς μὲ τὰ ἀρχαϊκά των τυφέκια, καὶ ἐμπόδισαν αὐτοὺς νὰ προχωρήσωσι διὰ καλῶς διευθυνομένης πολεμικῆς ἀτάκτων, ἐματαίωσε τὸ σχέδιον. Ὁ ἐκλέκτωρ ἠναγκάσθη μετὰ μεγάλας ζημίας νὰ ἐκλίπῃ τὴν Τυρολίαν, καὶ προσετέθη ἔπειτα εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατόν, ὅστις εἶχεν εἰσβάλει ὑπὸ τοὺς στρατάρχας *Βιλλάρσον* καὶ *Ταλλάρδον* διὰ τῆς Κιγκιγικῆς κοιλάδος εἰς τὴν Σουεβίαν. Ἐνταῦθα δ' εἶχον ἀντιπαραταχθῆ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὁ *Εὐγένιος* καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ὁ ΒΑΔΗΣ. Μετ' ὀλίγον δὲ προσετέθη εἰς τοὺς δύω ἄλλους καὶ ὁ *Μαρλβοροῦχος*, μετ' ἐπιτυχῆ πρὸς τὸν Ῥῆνον καὶ Μοσέλλαν ἐκστρατείαν· μεθ' ὃ ἔπεμψαν ὁ *Εὐγένιος* καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ *Μαρλβοροῦχος* τὸν προφυλακτικὸν γέροντα Μαργίωνα Λουδοβῖκον, ἵνα πολιορκίσῃ τὸ Ἰγγολστάδιον, καὶ ἔπειτα ἐνίκησαν κατὰ κράτος (13 Αὐγ. 1704) τὸν Γαλγικὸν καὶ Βαυαρικὸν στρατὸν εἰς τὴν ΜΑΧΗΝ ΤΟΥ ΟΙΧΣΤΑΙΔΙΟΥ (ἢ ὡς οἱ Ἄγγλοι ὀνομάζουσιν αὐτὴν τῆς ΒΛΕΝΧΕΪΜΗΣ). Ὁ *Ταλλάρδος* ᾐχμαλωτίσθη μετὰ μεγάλου μέρους τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, καὶ ὅλη ἡ πολεμικὴ παρασκευὴ ἔγεινε λεία τῶν νικητῶν. Ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας ἠναγκάσθη νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς Γάλλους πέραν τοῦ Ῥήνου, καὶ νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν χώραν αὐτοῦ εἰς τοὺς Αὐστριακούς, οἵτινες κατεπίεσαν αὐτόθι τὸν λαὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπελπισθεὶς τέλος οὗτος ἔλαβε μὲν τὰ ὅπλα καὶ ἐπανέστη, δὲν κατώρθωσεν ὅμως ἄλλο εἰμὴ τὴν ἐπαύξησιν τῶν δεινῶν του. Καὶ διὰ νὰ κολάσῃ τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῆς Βαυαρίας διὰ τὰ ἀντιγερμανικὰ αὐτοῦ φρονήματα, προέγραψεν ὁ *νέος* ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΩΣΗΦ ὁ Α΄. (1705—1711), ὅστις ἐξηκολούθησε τὸ στάδιον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὸν *Μαξιμιλιανὸν Ἐμμανουὴλ* καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν ἐκλέκτορα τῆς Κολωνίας.

§. 105. Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς *Κάτω Χώραις* καὶ ἐν *Ἰταλίᾳ* παρῆλθεν ἡ εὐτυχία τῶν Γάλλων. Καὶ ἐκεῖ μὲν ἐνίκησεν ὁ *Μαρλβοροῦχος* εἰς τὴν ΜΑΧΗΝ ΤΗΣ ΡΑΜΙΛΛΙΗΣ λαμπρὰν νίκην (23. Μαΐου 1706) τὸν ἀνίκανον στρατάρχην *Βιλλερουὰ*, τὸν εὐνοούμενον τῆς Κυρίας *Μαιντενὼν*, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποτέλεσμα, ὅτι αἱ Ἱσπανικαὶ *Κάτω Χῶραι ἀνεγνώρισαν κυριάρχην τὸν μνηστῆρα τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου*· ἐν *Ἰταλίᾳ* δὲ ἐνίκησε κατὰ κράτος ὁ Πρίγκηψ Εὐγένιος εἰς τὴν ΕΝ ΤΟΥΡΙΝΩ ΜΑΧΗΝ (7. Σεπτ. 1706) τὴν ἀνωτέραν στρατιωτικὴν δύναμιν τῶν Γάλλων, μεθ' ὃ ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν τό τε *Μεδιόλανον* καὶ ἡ *Λαμβαρδία*, ὡς καὶ ἡ *Κάτω Ἰταλία* μετὰ τῆς *Σικελίας*. Τοῦ δ' Εὐγενίου ἡ δόξα ἀντήχησε μακρὰν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔμεινεν ἔκτοτε εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐνεκωμίαζε τὰς πράξεις αὐτοῦ εἰς τὰ ᾄσματά του. Μόνον δ' ἐν *Ἱσπανίᾳ* ἐξησφάλισεν ἑαυτὸν ὁ *Φίλιππος* τῆς *Ἀνδεγαυΐας* κατὰ τῶν Ἀγγλικῶν καὶ Αὐστριακῶν στρατῶν. Διότι ἀνεγνώρισαν μὲν κατὰ τὸ μέγα μέρος αἱ χῶραι τοῦ πα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαιοῦ βασιλείου τῆς *Ἀραγονίας*, ἐξ ἐμφύτου ἐθνικοῦ κατὰ τῆς *Καστιλίας* μίσους, τὸν μνηστῆρα τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου, ὅτε προσωρμίσθη οὗτος εἰς τὴν *Καταλονίας*· ἡ Βαρκελόνα ὅμως, Βαλεγκία καὶ πᾶσαι αἱ σημαντικαὶ πόλεις ὑπετάγησαν εἰς αὐτὸν, ἐν ᾧ οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὸ ἐν τῇ μεσημβρινῇ παραλίᾳ ἀσθενῶς φρουρούμενον φρούριον *Γιβραλτὰρ* (1704), ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἐσσίας Γεωργίου, καὶ ἐξησφάλισαν αὐτὸ εἰς ἑαυτοὺς μέχρι τῆς σήμερον. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ὑπερίσχυσε διὰ τῆς εὐνοίας τῶν Καστιλιανῶν ὁ Φίλιππος Ε'., καὶ συνέστησε μετὰ τὴν ἐν *Ἀλμάγκᾳ* νίκην βαρὺ πρὸς τιμωρίαν τῶν ὑποταχθεισῶν χωρῶν δικαστήριον. Καὶ τὰ μὲν ὡραῖα πεδία τῆς Βαλεγκίας ἠρημώθησαν, οἱ δὲ τολμηροὶ κάτοικοι, οἵτινες ἐπροτίμων νὰ ὑποστῶσι μᾶλλον τὰ πάνδεινα, ἢ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς μισητοὺς Καστιλιανοὺς, ὑπέμειναν τὸν θάνατον εἰς πᾶσαν αὐτοῦ μορφὴν, καὶ διὰ νὰ μὴ περιπέσωσιν εἰς τὰ σκώμματα τῶν νικητῶν, ἐπυρπόλησαν οἱ ἴδιοι, ὡς ποτὲ οἱ πολῖται τοῦ *Σαγούντου* καὶ τῆς *Νουμαντίας*, τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπιά των. Ὅτε δὲ κατεβλήθη τέλος μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Σαραγόσσης καὶ Λερίδης ἡ ἀντίστασις, καὶ ὁ πέλεκυς τοῦ δημίου ἔταμε τὰς τολμηροτάτας κεφαλὰς, ἀπώλεσαν αἱ τρεῖς χῶραι, Ἀραγονία, Καταλονία καὶ Βαλεγκία, τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, καὶ ἐκυβερνῶντο ἔκτοτε κατὰ Καστιλιανοὺς νόμους. Ἐν τούτοις ἐπέμεινεν ἡ *Βαρκελόνα* μετ' ἀνδρίας ἀντιστάσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου.

§. 106. Τὸ ἔτος 1708 ἐπηύξησαν ἔτι οἱ δύω μεγάλοι στρατάρχαι *Εὐγένιος* καὶ *Μαρλβορούχος* τὴν πολεμικὴν αὐτῶν δόξαν διὰ τῆς ἐν ΟΥΔΕΝΑΡΔῌ (τῇ παρὰ τὸν Σκάλδιν) νίκης (11. Ἰουλ. 1708). Τότε δ' ἀπηλπίσθη ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'. περὶ τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, καὶ ἀναλογιζόμενος τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐξηντλημένου αὐτοῦ κράτους ἐπεθύμει ἔκτοτε τὴν εἰρήνην. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ Εὐγενίου καὶ Μαρλβορούχου, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν τύχην τοῦ πολέμου πρὸς ταπείνωσιν τῆς Γαλλίας, ἀπητήθησαν παρ' αὐτοῦ βαρεῖαι ἀπαιτήσεις. Οὐ μόνον ἐζήτουν νὰ παραιτήσῃ ὁ βασι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λεὺς τῶν Γάλλων πᾶσαν ἀξίωσιν ἐπὶ συμπάσης τῆς *Ἱσπανικῆς μοναρχίας*, ἀλλὰ καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν *Ἀλσατίαν* καὶ τὸ *Στρασσβοῦργον*· ἀλλ' ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν ἤθελε φανῇ εἰς τὸν ὑπερήφανον μονάρχην ἡ ταπείνωσις αὕτη, ἤθελεν ὅμως παραδεχθῇ τὰς συνθήκας, ἂν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ δὲν προσέθετον τέλος καὶ τὴν ἀτιμωτικὴν ἀπαίτησιν, ὅτι ὁ Λουδοβῖκος ὤφειλε νὰ βοηθήσῃ αὐτούς, ὅπως διώξωσιν ἐκ τῆς Ἱσπανίας τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἔγγονον. Τοῦτο ὅμως ἐφάνη πολὺ σκληρὸν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν. Ἀλλ' εἰς τὴν ΕΝ ΜΑΛΠΛΑΚΕΤΩ φονικὴν ΜΑΧΗΝ (11. Σεπτ. 1709) ἀπώλεσεν ἡ Γαλλία πλειοτέρους στρατιώτας, ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην πρότερόν ποτε ἧτταν, καὶ ἤθελεν ἀναγκασθῇ νὰ παραδεχθῇ τὴν εἰρήνην ὑφ' ὁποιανδήποτε συμφωνίαν, ἂν ἡ θεία δίκη δὲν ἤθελεν ἤδη νὰ τιμωρήσῃ καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῶν ἄλλων, ὅπως μάθῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἦναι μέτριος!

§. 107. Ἔρις τις τῆς ὑπερηφάνου καὶ φιλάρχου συζύγου τοῦ Μαρλβορούχου πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἄνναν, καί τις πρὸς ταύτῃ συνδεθεῖσα ῥᾳδιουργία, εἶχεν ἀποτέλεσμα τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς δουκίσσης ἀπὸ τῆς αὐλῆς καὶ τὴν *πτῶσιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οὔϊγων διὰ τῶν Τορείων*. Οὗτοι δέ, ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν ἔνδοξον πολιτικὸν καὶ συγγραφέα *Βολιγγβρόκην* (Λόρδον Ἅγ. Ἰωάν.), ἐπεθύμουν ἤδη τὴν τελείωσιν τοῦ πολέμου, διὰ νὰ καταστήσωσιν οὕτω περιττὸν τὸν κορυφαῖον τῆς ἐναντίας μερίδος *Μαρλβοροῦχον*, καὶ ἤρχισαν (1710) ἕνεκα τούτου εἰρηνικὰς πρὸς τὴν Γαλλίαν διαπραγματεύσεις, αἵτινες τόσῳ τάχιον ἔλαβον τὸ ποθούμενον τέλος (1711), ὅσῳ ἀπέθανε τὸ προσεχὲς ἔτος ὁ *αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ* ὁ *Α'*,. καὶ ἐπειδὴ οὐδένα κατέλιπεν ἄνδρα κληρονόμον, ἐκληρονόμησε τὸ στέμμα αὐτοῦ ὁ ἀδελφός του *Κάρολος* ὁ ς'., (1711—1740), διὰ τὸν ὁποῖον ἦτο προωρισμένη ἡ Ἱσπανικὴ μοναρχία. Ἤδη λοιπὸν αἱ ξέναι δυνάμεις οὐδὲν συμφέρον ἠδύναντο νὰ ἔχωσι, ὅπως προσθέσωσιν ἔτι εἰς τὰς ἀμέτρους χώρας τῆς Αὐστρίας καὶ τὰς Ἱσπανικάς, καὶ θεμελιώσωσιν οὕτω ἐκ δευτέρου ἐν Εὐρώπῃ Ἀψοβουργικὴν μεγάλην δύναμιν. Ἀνακωχὴ δέ τις τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Γαλλίαν, μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ὁποίας ἀπώλεσαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ *Μαρλβοροῦχος* πάντα τὰ ἀξιώματα αὐτοῦ, καὶ κατηγορήθη εἰς τὸ Κοινοβούλιον ὡς ὑπεξαιρέσας χρήματα, ἦτον εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ΕΙΡΗΝΗΝ ΤΟΥ ΟΥΛΤΡΑΪΕΚΤΟΥ (11. Ἀπριλ. 1713). Ἐν ταύτῃ δὲ ἀφέθησαν μὲν ἡ *Ἱσπανία* καὶ αἱ *Ἀμερικανικαὶ κτήσεις* εἰς τὸν Βουρβονίδην βασιλέα Φίλιππον τὸν Ε΄., μὲ τὴν συμφωνίαν, ὅτι δὲν ἤθελον ἑνωθῇ ποτὲ τὸ Ἱσπανικὸν καὶ Γαλλικὸν στέμμα· ἡ δ' Ἀγγλία ἔλαβε παρὰ μὲν τῆς Γαλλίας τὴν *Νέαν Σκωτίαν* καὶ ἄλλας ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ κτήσεις, παρὰ δὲ τῆς Ἱσπανίας τὸ σημαντικώτατον φρούριον *Γιβραλτὰρ* μετά τινων ἐμπορικῶν προνομίων· εἰς δὲ τὸν δοῦκα τῆς Σαβωδίας ἐδόθη ἡ νῆσος *Σαρδηνία* μετὰ τοῦ *βασιλικοῦ* ἀξιώματος.—Ὁ δ' αὐτοκράτωρ καὶ τὸ Γερμανικὸν κράτος δὲν παρεδέχθησαν μὲν τὴν εἰρήνην τοῦ Οὐλτραϊέκτου, καὶ ἐξηκολούθησαν ἔτι ἐπί τινα χρόνον τὸν πόλεμον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ αὐτοκράτωρ ἐπείσθη, ὅτι δὲν ἤθελεν ἐξαρκέσει μόνος εἰς τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου· διὸ συγκατετέθη εἰς τὴν ΕΙΡΗΝΗΝ ΤΟΥ ΡΑΣΤΑΤΤΕΡΟΥ (7. Μαρτ. 1714), εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησεν ἔπειτα καὶ τὸ Γερμανικὸν κράτος ἐν ΒΑΔῌ τῆς Ἀργοβίας (Σεπτ. 1714). Διὰ ταύτης δὲ ἔλαβεν ἡ Αὐστρία τὰς *Ἱσπανικὰς Κάτω Χώρας* καὶ ἐν Ἰταλίᾳ τὸ *Μεδιόλανον*, τὴν *Νεάπολιν* καὶ *Σικελίαν*· οἱ δ' ἐκλέκτορες τῆς *Βαυαρίας* καὶ *Κολωνίας* ἐγκατεστάθησαν πάλιν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν καὶ τὰ ἀξιώματά των, καὶ τῆς *Πρωσσίας* ὁ *βασιλικὸς τίτλος* ἀνεγνωρίσθη πανταχοῦ.

§. 108. *Γαλλία.* Τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀπέθανεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄. (1. Σεπτ. 1715) βαρυνθεὶς τὴν ζωὴν, καὶ καταβληθεὶς ὑπὸ σκληρῶν ἀτυχιῶν. Ἐντὸς δύω ἐτῶν ἀπώλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἔγγονόν του, τὴν εὐφυεστάτην τούτου σύζυγον καὶ τὸν μεγαλήτερον αὐτοῦ ἀπέγγονον, οὕτως ὥστε ἀνέβη τὸν θρόθρόνον ὁ νεώτατος αὐτοῦ ἀπέγγονος, πενταετές τι παιδίον, ὡς ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΕ΄ (1715—1774). Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τῆς ἀνηλικότητος αὐτοῦ ἐκεβέρνα τὴν *ἀντιβασιλείαν* ὁ δοὺξ τῆς ΑΥΡΗΛΙΑΣ *Φίλιππος* (1715—1723). Οὗτος δὲ, ὡς καὶ ὁ πρώην αὐτοῦ διδάσκαλος, ὁ Κορδινάλιος *Δουβουὰ*, τὸν ὁποῖον ἀνύψωσεν εἰς θέσιν ὑπουργοῦ, ἦσαν μὲν ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ εὐφυεῖς, ἀλλ' εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνήθικοι, κατεφρόνουν τὴν θρη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκείαν καὶ ἀρετὴν, ἐδηλητηρίαζον τὰ ἤθη καὶ τὴν εὐσχημοσύνην διὰ τῆς ἀσώτου καὶ φιληδόνου ζωῆς, καὶ κατεσπάθων τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους. Ἡ δ' ὑπὸ τοῦ Σκώτου *Λάβου* ἱδρυθεῖσα *τράπεζα τῶν γραμματίων*, ἥτις οὐ μόνον ὑπέσχετο μεγάλους τόκους, ἀλλὰ καὶ προέβλεπε μεγάλα κέρδη ἐν Ἀμερικῇ, παρήγαγε καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν ἀκατανόητον παραφροσύνην, τὴν ὁποίαν εἶξευρε νὰ ἐκμεταλλεύῃ ὁ ἀσυνείδητος ἀντιβασιλεὺς καὶ οἱ συνεταῖροι αὐτοῦ. Σχεδὸν πᾶν ἐκτυπωμένον νόμισμα ἔῤῥευσε πρὸς τὴν τράπεζαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐκήρυξε «βασιλικὴν», καὶ ἀντηλλάχθη πρὸς χαρτονόμισμα. Μετ' ἀνηκούστου δὲ κουφονοίας προώδευσεν ἐκπληκτικῶς ἡ τοιαύτη ἀπάτη, μέχρις οὗ τελευταῖον ἐφάνη *χρεωκοπία*, ἥτις ἐστέρησε πολλὰς χιλιάδας ἀγαθῶν καὶ κτημάτων, ἐνῷ οἱ πλεονέκται μεγιστᾶνες ἐπλούτησαν ἐκ τούτου.

§. 109. *Ἱσπανία*. Ὁ *Ἱσπανὸς βασιλεὺς Φίλιππος* ὁ Ε'., ἦτον ἡγεμὼν ἀσθενὴς, ἀγόμενος καὶ φερόμενος ὑπὸ γυναίων, περιπεσὼν τέλος εἰς παντελῆ μελαγχολίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν φιλόδοξον αὐτοῦ δευτέραν σύζυγον *Ἐλισάβετ τὴν Πάρμας* καὶ τὸν ῥᾳδιοῦργον Ἰταλὸν *Ἀλβερόνην*. Διὰ πολέμων δὲ καὶ μηχανοῤῥαφιῶν κατώρθωσαν ἀμφότεροι οὗτοι, ὥστε ὁ μὲν πρεσβύτερος υἱὸς τῆς Ἐλισάβετ *Κάρολος* νὰ λάβῃ τὸ βασίλειον τῆς *Νεαπόλεως* καὶ *Σικελίας*, εἰς δὲ τὸν δεύτερον αὐτῆς υἱὸν *Φίλιππον* νὰ δοθῇ τὸ δουκάτον τῆς *Πάρμας* μετὰ τῆς Πλακεντίας καὶ Γουαστάλλης. Οὕτω δὲ καὶ τὰ δύω ταῦτα κράτη ἔλαβον *Βουρβωνίδας κυριάρχας*. Ὅτε δ' ὁ Φίλιππος Ε'. κατέβη πλήρης θλίψεως τὸν τάφον, διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱός του *Φερδινάνδος* ὁ ς'. (1746—1759), εἰς τὸν ὁποῖον μετέβη ἡ δυσθυμία τοῦ πατρὸς, οὕτως ὥστε ἐπὶ τέλους ἐβυθίσθη εἰς ἀνίατον μελαγχολίαν, μὴ εὑρίσκων ἀνακούφισιν εἰμὴ εἰς τὸν ἦχον τῆς ἅρπας καὶ τὴν ᾠδὴν, ὡς ποτὲ ὁ βασιλεὺς Σαούλ· διὰ τοῦτο ὁ ἀοιδὸς *Φαρινέλλης* ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν αὐλήν.

§. 110. *Ἀγγλία*. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔλαβεν ἐπὶ τῶν βασιλέων τοῦ *οἴκου Ἀννοβέρου, Γεωργίου* Α'. (1714—27), Β'. (1727—60) καὶ Γ'. (✝ 1820) τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα τῆς χώρας τοσοῦτον στερεὰ θεμέλια, ὥστε αἱ ἀτομικαὶ ἰδιότητες τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βασιλέων ὀλίγην εἶχον ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων. Ἡ ὑπεύθυνος εἰς τὸ *Κοινοβούλιον* κυβέρνησις εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν μᾶλλον τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ κράτους καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους παρὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς αὐλῆς· καὶ ἂν οἱ δύο πρῶτοι βασιλεῖς περιύβριζον ἐνίοτε αὐτεξουσίως τὴν πολιτείαν, ἐνισχύετο ὅμως ὁσημέραι πλειότερον ὁ συνταγματικὸς πολιτικὸς βίος, καὶ μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσχύος τῶν νόμων ἔλαβε συγχρόνως μεγίστην ἀνάπτυξιν τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία, ἡ ναυτιλία καὶ εὐπορία. Τὸ ἔτος 1769 κατεσκεύασεν ὁ Σκῶτος Ἰάμης *Βάττιος* τὴν *ἀτμομηχανὴν*, ἥτις ἐφαρμοσθεῖσα εἰς τὰ πλοῖα καὶ τὰς ἀτμαμάξας ἔφερε νέαν περίοδον εἰς τὴν ἐπιμιξίαν τοῦ κόσμου· καὶ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐφεῦρε μετὰ μακρὰς μελέτας ὁ κουρεὺς *Ἀρκουρίχτος* τὸ κλωστικὸν ἐργαλεῖον (Spinnstahl) καὶ τὰς διὰ τὰ ἔρια, τὸ βαμβάκιον καὶ τὸ λίνον ὑφαντικὰς μηχανὰς (1715 καὶ 1717). Ἐπὶ Γεωργίου δὲ τοῦ Α'., ὅστις ἔστρεψε πάλιν τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ πρὸς τοὺς *Οὐΐγους*, προσεπάθησε μὲν ὁ *Ἰάκωβος* (Γ'.) *Στουάρτ* νὰ καταλάβῃ πάλιν, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν δυσαρεστημένων *Τορείων* (Ἰακωβιτῶν), τὸν Ἀγγλικὸν θρόνον, ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ ἀπέτυχε, καὶ ἐπήνεγκε δεινὰς καταδιώξεις τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ὁμοίαν δ' ἔκβασιν ἔλαβε καὶ δευτέρα τις ἀπόπειρα, ἣν ἀπετόλμησεν (Αὔγ. 1745) ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, *Κάρολος Ἐδουάρδος*, ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Β'. Λαβὼν Γαλλικὴν ἐπικουρίαν, προσωρμίσθη εἰς τὴν Σκωτίαν, ἔνθα εὗρε πολυπληθεῖς ὀπαδοὺς εἰς τοὺς ἀνδρείους κατοίκους τῶν ὀρεινῶν ἐκείνων χωρῶν. Ἐπιτυχὼν δὲ κατ' ἀρχάς, ἐνεθαῤῥύνθη καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἡ τύχη. Ἡ *μάχη τῆς Κουλλόδης* (27. Ἀπριλ. 1746) ἐξήλειψε διὰ παντὸς τὴν ἐλπίδα τῶν Στουάρτων. Ὡς δὲ ποτὲ ὁ Κάρολος Β'. (§. 87), ἐσώθη ὁ *Κάρολος Ἐδουάρδος*, (διὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου εἶχεν ὁρίσει ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις χρηματικὴν ἀνταμοιβὴν) ὑπὸ φίλων καὶ ὀπαδῶν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ κατὰ τρόπον θαυμάσιον καὶ μυθώδη. Ἀλλὰ κατὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἐμάνη τρομερὰ ἡ ἐξουσία· θανατώσεις καὶ δημεύσεις περιουσιῶν ἦσαν ἀτελείωτοι· ἀπὸ τοῦ Ἐδιμβούργου μέχρι τοῦ Λονδίνου ἐπληροῦντο τὰ δεσμωτήρια Ἰακωβιτῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Κάρολος ὁ ΙΒ΄. τῆς Σουηδίας καὶ Πέτρος ὁ Μέγας τῆς Ρωσσίας εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἄρκτου. (1700--1718).

§. 111. *Σουηδία καὶ Ῥωσσία.* Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἦτον ἡ *Σουηδία* εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Διὰ τῆς φρονήσεως καὶ οἰκονομίας τοῦ ΙΑ΄. *Καρόλου* ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ κτήματα τοῦ στέμματος, καὶ ἐπληρώθη τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους· ὁ στρατὸς καὶ στόλος ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν· αἱ παράλιοι χῶραι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης μετὰ τῶν πλουσίων πόλεων *Βισμαρίας*, *Στραλσούνδου*, *Στεττίνου*, *Ῥίγας* καὶ *Ῥεβαλίας*, καὶ μετὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Βισούργιδος*, *Ὀδέρα*, *Δύννα* καὶ *Νέβα*, ἦσαν Σουηδικὴ ἐπικράτεια, καὶ ἡ θέσις, ὅπου κεῖται σήμερον ἡ Πετρούπολις, ἦτο χαμηλὴ καὶ ἑλώδης χώρα, ἀνήκουσα εἰς τὴν Σουηδίαν. Κατὰ δὲ τὴν ἀνδρίαν καὶ εὐψυχίαν εἰς τοὺς πολέμους δὲν ἀπελείποντο οἱ Σουηδοὶ οὐδενὸς λαοῦ. — Ἀλλ' ἰσχυρὸς κατ' αὐτῶν γείτων ηὐξήθη πρὸς Ἀνατολάς, ἀφ' ὅτου οἱ *Ῥῶσσοι* ὑπὸ τὸν βασιλικὸν οἶκον *Ῥομανὼφ* (1613—1730), ἑνωθέντες εἰς ἓν κράτος καὶ ἰσχυροποιηθέντες ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐκτείνωσι τὰ ὅρια αὐτῶν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Τοῦτο δ' ἔγεινε μάλιστα ἐπὶ τοῦ *Ἀλεξίου Ῥωμανὼφ* καὶ τῶν δύω αὐτοῦ υἱῶν *Φεοδώρου* (1676—1682) καὶ *Πέτρου*. Ὁ Ἀλέξιος (1645—1676) κατέκτησε τὴν *Σμολενσκίαν* καὶ *Σιβηρίαν*, ἠνάγκασε τοὺς μαχίμους καὶ εὐΐππους *Κοζάκους* νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν Ῥωσσικὴν κυριαρχίαν, καὶ προήγαγε τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν βιομηχανίαν τῆς χώρας· ἀλλ' ὁ Θεόδωρος ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς τῆς *ἀπεριορίστου ἐξουσίας τῶν Τσάρων*, ἐκμηδενίσας τὰς *γενεαλογίας*, ἐφ' ὧν αἱ οἰκογένειαι τῶν εὐγενῶν ἐθεμελίονον τὰ προνόμια αὐτῶν.

§. 112. *Πέτρος ὁ Μέγας* (1689—1725). Ὅτι εἶχον ἀρχίσει οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ ἔφερεν εἰς τελειότητα *Πέτρος ὁ Μέγας*. Περιηγηθεὶς εἰς μεγάλας *περιηγήσεις* τὰς Εὐρωπαϊκὰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χώρας, ἐγνώρισεν ὁ Πέτρος τὰς θεσμοθεσίας λαῶν μορφωμένων καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῶν τακτικῶν κυβερνήσεων· ἐντεῦθεν δ' ἀπέκτησεν ἀγάπην πρὸς τὸν πολιτισμὸν, καὶ ἑπομένως ὅλαι αὐτοῦ αἱ ἐνέργειαι ἔτεινον εἰς τὸ νὰ μεταβληθῇ ἡ Ῥωσσία ἐξ Ἀσιατικοῦ κράτους, ὁποῖον μέχρι τότε ἦτον, εἰς Εὐρωπαϊκόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐπροστάτευε τοὺς *εἰς τὴν Ῥωσσίαν μεταναστεύοντας ξένους τεχνίτας*, *ναυτικοὺς καὶ ἀξιωματικοὺς*, ἀδιαφορῶν παντάπασι περὶ τοῦ *μισοξένου ἤθους* τῶν συμπατριωτῶν του· καὶ διὰ νὰ δύναται ὁ ἴδιος νὰ συνεργάζεται, ἠσχολήθη ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ περὶ τὴν ναυπηγικὴν, καὶ ἔγεινεν ἔμπειρος τῶν ἐργαστηρίων τῶν τεχνιτῶν καὶ χειρωνάκτων εἰς μυλῶνας, χώματα, μηχανὰς κτλ. Ἀνταρσία δέ τις τῶν *Στρελίτσων*, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἕνεκα νεωτερισμῶν καὶ τῶν ξένων δυσαρεσκείας, κατενικήθη, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπωφελήθη αὐτὴν, ὅπως *μετασχηματίσῃ τὰ στρατιωτικὰ* κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν τρόπον. Ἀλλὰ τιμωρήσας τρομερὰ τοὺς ἐνόχους, ὅτε οἱ ἀγχονισμοὶ, οἱ τροχισμοὶ καὶ αἱ καρατομήσεις, διήρκεσαν ὁλοκλήρους ἑβδομάδας, καὶ αὐτὸς ὁ Τσάρος ἔθηκεν ἐπ' αὐτῶν χεῖρα, ἀπέδειξεν ὁ Πέτρος, ὅτι ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶχεν εἰσδύσει εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Καί τοι δὲ προσπαθήσας ἐπιμόνως νὰ εἰσαγάγῃ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν εἰς τὰ κράτη αὐτοῦ, καὶ φέρων τὴν *Εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν*, ἣν ἐπέβαλεν εἰς ὅλους αὐτοῦ τοὺς ὑπηκόους, διέμεινεν ὅμως κατὰ τὰ ἤθη, τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ κυριαρχεῖν, βάρβαρος, ἔκδοτος εἰς τὴν πόσιν τῶν οἰνοπνευμάτων, χυδαῖος εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ καὶ μαινόμενος εἰς τὸν θυμόν του.

§. **113.** *Ἡ Πολωνία ἐπὶ Φριδερίκου Αὐγούστου τοῦ Ἰσχυροῦ.* Ἐν ᾧ δ' ἡ Ῥωσσία ἀνυψόνετο καὶ ἐνισχύετο, ἐχώρει ὁσημέραι ἡ *Πολωνία* πρὸς τὴν πτῶσιν αὐτῆς διὰ τῆς ἀγρίας καὶ ἀτάκτου ἐλευθερίας. Ὅτε ἀπέθανεν (**1696**) ὁ ἐμπειροπόλεμος βασιλεὺς *Ἰωάννης Σοβιέσκης* (§. 99.), ἠγέρθη σφοδρός τις περὶ ἐκλογῆς ἀγὼν, ὅθεν ἐξῆλθε τέλος νικητὴς ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας *Φριδερῖκος Αὔγουστος*, ἡγεμὼν γνωστὸς ἕνεκα τῆς σωματικῆς αὐτοῦ ῥώμης, τῆς λατρείας τῶν γυναικῶν καὶ πολυτελείας. Ἐχειροτονήθη δὲ (**1697**) *Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας*,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀφ' οὗ πρότερον *μετέβη εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν*. Ἀλλ' οἱ *εὐγενεῖς* τῆς Πολωνίας, οἵτινες μόνοι εἶχον τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἐν ᾧ οἱ χωρικοὶ ἦσαν καταδικασμένοι εἰς σκληρὰν δουλοπαροικίαν, καὶ ἡ μεσαία τάξις τῶν πολιτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνακύψῃ ἐκ τῆς ταπεινῆς αὐτῆς θέσεως, εἶχεν ἤδη ἐλαττώσει τοσοῦτον τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὥστε τὸ κράτος ἔλαβε τὴν μορφὴν *ἀριστοκρατίας εὐγενῶν*, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἐκλεγόμενος *ἀνώτατος* ἄρχων οὐδὲν πλέον ἦτον ἢ ὁ ἐκτελεστὴς τῶν ψηφισμάτων τῆς διαίτης.

§. 114. Ὅτε ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Σουηδίας ΚΑΡΟΛΟΣ ὁ ΙΒ'. (1697—1718) εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, ἐνόμισαν οἱ κυριάρχαι τῆς *Ῥωσσίας, Πολωνίας* καὶ *Δανιμαρκίας*, ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμὴ, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ στερήσωσι τὴν Σουηδίαν τὰς ὑπ' αὐτῆς κατακτηθείσας χώρας. Καὶ ὁ μὲν τσάρος τῆς Ῥωσσίας ΠΕΤΡΟΣ ὁ ΜΕΓΑΣ ἐπεθύμει νὰ θέσῃ στερεῶς πόδα εἰς τὴν Βαλτικὴν Θάλασσαν· ὁ δ' *αἱρετὸς βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Φριδερῖκος Αὔγουστος* ὁ Β'. (ὁ Ἰσχυρὸς), ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας, ἐπεδίωκε τὴν κατάληψιν τῆς Λιβλανδίας, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας *Φριδερῖκος* ὁ Δ'. ἐζήτει νὰ ἁρπάσῃ τὸ *Σλέσβικον* ἀπὸ τὸν δοῦκα τοῦ *Ὁλστεΐνου* καὶ *Γοττορπίου*, γαμβρὸν τοῦ ΙΒ'. Καρόλου. Ὅθεν συνωμολόγησαν, μεσιτεύσαντος τοῦ Λιβλανδοῦ *Πατκούλου*, συμμαχίαν, μεθ' ἣν ὁ μὲν Φριδερῖκος Αὔγουστος ὥρμησε μετὰ Σαξονικοῦ στρατοῦ πρὸς τὰ σύνορα τῆς *Λιβλανδίας* καὶ ἠπείλει τὴν Ῥίγαν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι εἰσέβαλον εἰς τὴν *Ἐστλανδίαν* καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν *Νάρβαν*, καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Δανῶν ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Ὁλστεΐνου καὶ Γοττορπίου. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγη ἡ Εὐρώπη, ὅτε ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζον ἀμβλύνουν καὶ περιωρισμένον, ἀνέπτυξεν αἰφνιδίως ὀξὺ καὶ ζωηρὸν πνεῦμα καὶ ἔξοχα στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα! Ἐξαγριωθεὶς διὰ τὴν ἄδικον ἐπιχείρησιν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, διέβη ταχέως μετὰ τοῦ ἀνδρείου αὐτοῦ στρατοῦ (1700) εἰς τὴν νῆσον *Σηλανδίαν*, ἔσπευσε παραυτα νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κοπενάγην, καὶ διέσπειρε τοιοῦτον τρόμον μεταξὺ τῶν Δανῶν, ὥστε ὁ Φριδερῖκος Δ'. ἐγκατέλειψε εἰς τὴν ἐν *Τραβενδάλῳ εἰρήνην* τὴν κατὰ τῶν Σουη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δῶν συμμαχίαν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν δοῦκα τοῦ Ὁλστεΐνου. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔστρεψεν ὁ Κάρολος τὰ ὅπλα αὐτοῦ ἐναντίον τῶν ἐπιλοίπων ἐχθρῶν. Τὴν 30. λοιπὸν Νοεμβρίου ἐνίκησεν ἔμπροσθεν τῆς *Νάρβας* (1701) μετὰ 8,000 Σουηδῶν τὸν δεκάκις ἰσχυρότερον στρατὸν *τῶν Ῥώσσων*, καὶ συνήθροισε λείαν πολλὰ κανόνια καὶ πολεμικὰ σκεύη. Ἔπειτα δ' εἰσέβαλε διὰ τῆς *Λιβλανδίας καὶ Κουρλανδίας εἰς τὴν Πολωνίαν*, ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τὰ Σαξονικὰ καὶ Πολωνικὰ στρατεύματα, καὶ ἐκυρίευσε τὴν μίαν πόλιν μετὰ τὴν ἄλλην. Οἱ πολῖται τῆς *Βαρσοβίας* ἐνεχείρισαν (1702) εἰς αὐτὸν τρέμοντες τὰς κλεῖς τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐπλήρωσαν τὰ ἐπιβληθέντα πολεμικὰ ἔξοδα· ἡ *Κρακοβία* ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον (1703) ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Σουηδῶν καὶ αἱ παρὰ τὸν Βιστούλαν γόνιμοι πεδιάδες μετὰ τοῦ Θόρνου, Ἐλβίγγου καὶ Δαντίσκου. Νῦν δ' ἀπήτησε παρὰ τῶν Πολωνῶν ὁ Κάρολος, νὰ καθαιρέσωσι τὸν βασιλέα αὐτῶν Φριδερῖκον Αὔγουστον, καὶ νὰ κάμωσι νέαν ἐκλογήν· ὅσον δὲ καὶ ἂν ἀντέστησαν οἱ εὐγενεῖς, ὁ βασιλεὺς ὅμως τῶν Σουηδῶν, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν στάσεων τῶν Πολωνῶν, ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παύσωσιν, ὡς ἀπήτησε, τὸν βασιλέα των, καὶ κατώρθωσε νὰ ἀναγορευθῇ (Ἰούλ. 1704) δι' ἐκλογῆς, βασιλεὺς εἴς τινα ὑπὸ Σουηδῶν στρατιωτῶν περιστοιχισθεῖσαν συνέλευσιν, ὁ προστατευόμενος τοῦ Καρόλου ΣΤΑΝΙΣΛΑΟΣ ΛΕΣΚΙΝΣΚΗΣ, Βοϊβόδης τῆς Ποσνανίας.

§. 115. Μετά τινας δὲ δυσχερεῖς εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Πολωνίας ἐκστρατείας, ἔνθα, ἂν καὶ τὸ ἔδαφος ἦτο λιμνάζον καὶ πηλῶδες καὶ ἡ πεδιὰς λίαν πτωχή, ἠνάγκασαν ὅμως οἱ Σουηδοὶ τοὺς ἀνωτέρους κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐχθροὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἀπεφάσισεν ὁ Κάρολος νὰ ζητήσῃ τὸν ἐχθρὸν Φριδερῖκον Αὔγουστον εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ χώρας. Χωρὶς δὲ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν αὐτοκράτορα, εἰσέβαλε διὰ τῆς *Σιλεσίας* εἰς τὴν *Λουσατίαν*, καὶ εὑρέθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς Σαξονίας, ἥτις, καίτοι διατηροῦντος τοῦ Καρόλου αὐστηρὰν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, ἐλεηλατήθη ὅμως τρομερὰ ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι τῶν πεδινῶν χωρῶν κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις, ἡ δὲ βασιλικὴ οἰ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κογένεια ἐζήτησε προστασίαν εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας. Ὅπως δὲ σώσῃ τὴν χώραν αὐτοῦ, συγκατεύνευσεν ὁ Αὔγουστος εἰς τὴν ἐπονείδιστον *εἰρήνην τῆς Ἀλτρανσταίδτης* (24. Σεπτ. 1706), ἥτις ὑπεχρέονεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ τὸ Πολωνικὸν στέμμα, νὰ διαλύσῃ τὴν μετὰ τοῦ Τσάρου συμμαχίαν, καὶ νὰ παραδώσῃ τὸν Λιβλανδὸν *Πάτκουλον* εἰς τὸν βασιλέα τῶν Σουηδῶν, ὅστις μὴ λαβὼν δὲ παντάπασιν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, ὡς ἀπεσταλμένου τῆς Ῥωσσίας, διέταξε νὰ ἀποθάνῃ σκληρὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ τροχοῦ. Καί τοι δὲ συνομολογηθείσης εἰρήνης, διέμεινεν ὅμως ἐπὶ ἕνα ἔτι ἐνιαυτὸν ἡ στρατιωτικὴ τῶν ἐχθρῶν δύναμις εἰς τὴν Σαξονίαν πρὸς μεγάλην βλάβην τῆς χώρας, ἥτις, ἐκτὸς τῶν ἐπισταθμευόντων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ πολέμου, εἶχε νὰ ὑποστῇ μεγάλα δεινὰ καὶ ἐκ τῆς ἀσωτείας ἔτι τῆς αὐλῆς τῆς Δρέσδης. Ἐνῷ δηλ. αἱ τάξεις ἐπλήρονον μετὰ στεναγμῶν τοὺς βαρεῖς φόρους, καὶ ὁ δυστυχὴς χωρικὸς ἀπέθνησκε σχεδὸν τῆς πείνης, παρεσκεύαζεν ὁ ἐκλέκτωρ πολυτελεῖς ἀλλεπαλλήλους ἑορτὰς τῆς αὐλῆς, καὶ ἐδαπάνα ἄμετρα ποσὰ εἰς οἰκοδομὰς ἀνακτόρων ἡδονῆς. Καὶ τί πρῶτον ἐχρειάζετο πρὸς διατήρησιν καὶ περιποίησιν τῶν ἑταιρῶν (maitrèsses) καὶ τῶν τέκνων τοῦ ἐρωτολήπτου ἡγεμόνος! — Κάρολος ὁ ΙΒ'. ἀπετέλει ἀξιοσημείωτον ἀντίθεσιν πρὸς τὸν φιλήδοναν καὶ κοῦφον ἐκλέκτορα. Εἶχε φύσιν παντάπασι στρατιωτικήν· ἡ δὲ ἐγκράτεια αὐτοῦ τοσοῦτον ἦτο μεγάλη, ὥστε ἀπεῖχε πάντων τῶν πνευματωδῶν ποτῶν, καὶ ἐν πολέμῳ ἠρκεῖτο εἰς τὴν εὐτελῆ δίαιταν τοῦ στρατοῦ· χειμῶνα καὶ θέρος ἔφερε τὴν αὐτὴν ἀφελῆ ἐνδυμασίαν — μακρόν τινα στρατιωτικὸν μανδύαν μετὰ ὀρειχαλκίνων κομβίων καὶ μεγάλα ἱπποτικὰ ὑποδήματα· εἰς δὲ τὰς ὁδοιπορίας καὶ τοὺς ἀγῶνας ὑπέβαλλεν ἑαυτὸν εἰς τὰς μεγίστας δυσχερείας, στερήσεις καὶ κινδύνους· ἀπέφευγε τὴν συναναστροφὴν τῶν γυναικῶν· μόνον δὲ ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ μετὰ τῶν κινδύνων αὐτῆς εἶχε δι' αὐτὸν θέλγητρα· ὁ θόρυβος τῆς μάχης, τὸ σύριγμα τῶν σφαιρῶν καὶ οἱ χρεμετισμοὶ τῶν πολεμικῶν ἵππων, ἦσαν δι' αὐτὸν τὰ μελοδράματα, αἱ ἑορταὶ τῆς αὐλῆς καὶ αἱ μουσικαὶ συμφωνίαι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 116. Ἐν ᾧ ὁ ΙΒ'. Κάρολος διέτριβεν ἐν Πολωνίᾳ καὶ Σαξονίᾳ, παρεσκευάζετο Πέτρος ὁ Μέγας νὰ ὑποτάξῃ τὰς ἐν τῇ Βαλτικῇ Θαλάσσῃ κτήσεις τῆς Σουηδίας, καὶ νὰ προσθέσῃ αὐτὰς εἰς τὸ Ῥωσσικὸν κράτος. Ὠκοδόμησε τὰ φρούρια *Σχλυσσελβοῦργον καὶ Κρονστάδτην*, ἀπεξήρανε διὰ δουλοπαροίκων τὰ παρὰ τὸν Νέβαν ταπεινὰ ἕλη μετ' ἀδιηγήτου κόπου, καὶ κατέβαλε τὰ θεμέλια τῆς νέας πρωτευούσης *Πετρουπόλεως* (1703). Εὐγενεῖς, ἔμποροι καὶ χειρώνακτες, ὤφειλον νὰ μετοικήσωσι πρὸς τὰ ἐκεῖ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐκ τῆς Μόσχας καὶ ἄλλων πόλεων· προσέτι δὲ παρεκίνησε καὶ ξένους νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὴν νέαν καθέδραν (1703). Καὶ ἂν μὲν ὁ Κάρολος ΙΒ'. ἐξέλεγε θέατρον τοῦ πολέμου τὰς παραλίας τῆς Βαλτικῆς Θαλάσσης, ὅτε κατέλιπε τέλος τὴν Σαξονίαν, διὰ νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα αὐτοῦ κατὰ τοῦ τελευταίου καὶ ἰσχυροτάτου αὐτοῦ ἐχθροῦ, ἠδύναντο εὐκόλως νὰ ἐξαφανισθῶσι τὰ νέα κτίσματα καὶ σχέδια τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν αὐτοῦ ἀπεφάσισεν ὁ Κάρολος νὰ ὁρμήσῃ πρὸς τὴν *Μόσχαν*, καὶ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς Ῥωσσίας. Ἐκυρίευσε λοιπὸν τὸ *Γρόδνον* καὶ τὴν *Βίλναν*, διέβη τὸν Ἰούνιον τὸν *Βερεζίναν*, καὶ ἤνοιξε τὸν πρὸς τὴν *Σμολενσκίαν* δρόμον (1708). Οὐδεὶς δὲ στρατὸς τῶν Ῥώσσων ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν παράτολμον βασιλέα, ὅστις ἡγούμενος τῶν ἀνδρείων αὐτοῦ στρατευμάτων, διέβαινε ποταμοὺς, καὶ ἐπορεύετο διὰ πεδιάδων ἀδιεξόδων καὶ ἑλωδῶν. Ἀλλὰ τώρα ἐπῆλθε στιγμὴ κρίσιμος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Καρόλου. Ἀντὶ δηλ. νὰ περιμείνῃ τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ *Λαιβενχάουπτον*, ὅστις ἔσπευδε πρὸς ἀντάμωσίν του, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ νεαρὰ στρατεύματα, ἐνδύματα καὶ τροφὰς διὰ τὸν κεκμηκότα στρατὸν, παρεπείσθη ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ λοχαγοῦ τῶν Κοζάκων *Μαζέππα* νὰ ἐπιχειρήσῃ δυσχερῆ πορείαν πρὸς τὴν δασώδη καὶ γέμουσαν ἐρήμων πεδίων *Οὐκρανίαν* (Ukraine). Ὁ δὲ Λαιβενχάουπτος, καί τοι ὢν στρατηγὸς περίφημος διὰ τὰ ἔξοχα αὐτοῦ πλεονεκτήματα, μόλις ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ μετὰ μικροῦ τινος στρατοῦ τὸν ἀκαταπαύστως εἰς τὰ ἐμπρὸς σπεύδοντα βασιλέα, ἀφοῦ, προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ἀπώλεσεν ὁλόκληρον τὸ πυροβολικὸν, ὅλην τὴν ἀποσκευὴν καὶ ὅλας τὰς τροφάς. Μετὰ τὰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βροχὰς τοῦ φθινοπώρου ἐπῆλθε τὰ μέγιστα δεινὸς χειμὼν, διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου (1708—1709) πολλοὶ μὲν τῶν σκληραγωγημένων πολεμιστῶν κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ψύχους, χιλιάδες δὲ χειρῶν καὶ ποδῶν ἐπάγωσαν. Τελευταῖον δ' ἐπορεύθη ὁ Κάρολος πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῆς ὀχυρᾶς πρωτευούσης πόλεως *Πουλτάβας*· ἀλλὰ στερούμενος πυροβολικοῦ, παρέτεινε τὴν πολιορκίαν, μέχρις οὗ ἔφθασεν αὐτὸς ὁ Πέτρος φέρων μεγάλην δύναμιν στρατοῦ. Νῦν δὲ συνεκροτήθη ἡ ἐν ΠΟΥΛΤΑΒΑ ΜΑΧΗ (8. Ἰουλ. 1709), καθ' ἣν ὁ Σουηδικὸς στρατὸς ἡττήθη κατὰ κράτος, πᾶσα δ' ἡ ἀποσκευὴ καὶ τὸ πλούσιον ταμεῖον τοῦ πολέμου ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, καὶ οἱ ἐπιζήσαντες ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται ἀπήχθησαν εἰς τὴν Ῥωσσικὴν αἰχμαλωσίαν. Κάρολος δ' ὁ ΙΒ'. κατήντησεν ἐξ ὑπερηφάνου νικητοῦ τριῶν βασιλέων ἀβοήθητος φυγὰς, μὴ σωθεὶς εἰμὴ διὰ λίαν κατεσπευσμένης φυγῆς ἐν μέσῳ ἐρήμου, ἀκατοικήτου καὶ στερουμένης τροφίμων πεδιάδος μετὰ 2,000 περίπου συνοδοιπόρων, καὶ εἰσελθὼν οὕτως εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Ὁ δὲ Λαιβενχάουπτος συνήθροισε μὲν τὰ λείψανα τῶν φυγάδων, ἐπειδὴ ὅμως, στερούμενος τροφῶν καὶ πυροβολικοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ὀπισθοποδήσῃ, παρεδόθη μετὰ 16,000 ἀνδρῶν. Οὐδεὶς τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν ἐπανεῖδε πλέον τὴν πατρίδα του· ἀλλὰ διεσκορπίσθησαν εἰς τὸ εὐρὺ κράτος, καὶ ἀπέθανον ἄλλοι μὲν εἰς τὰ μεταλλορυχεῖα τῆς Σιβηρίας, ἄλλοι δὲ ἐπαιτοῦντες εἰς τὰς λεωφόρους τῆς Ῥωσσίας. Οὕτως ἐξηφανίσθη ὁ ἡρωϊκὸς στρατὸς, ἐπίσης ἀξιοθαύμαστος εἰς τὰ δεινὰ ὡς καὶ εἰς τοὺς πολέμους.

§. 117. Κάρολον τὸν ΙΒ'. ὑπεδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι ἐντίμως, καὶ μετεχειρίσθησαν αὐτὸν μεγαλοψύχως. Ἔζη δὲ βασιλικῶς εἰς τὸ πρὸ τοῦ *Βενδέρου* στρατόπεδόν του ὡς ξενιζόμενος φίλος τοῦ Σουλτάνου (1719). Ἀλλ' ἡ ἰδέα ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ κράτη αὐτοῦ νικημένος καὶ ἄνευ στρατῶν, ἦτον ἀνυπόφορος εἰς τὴν ὑπερήφανον ψυχήν του. Ἤθελε λοιπὸν νὰ παρακινήσῃ τοὺς Τούρκους εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἔπειτα νὰ διαπορευθῇ ἡγούμενος αὐτῶν τὰ κράτη τοῦ ἐχθροῦ του. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατηνάλισκεν ἐν Βενδέρῳ τὰς δυνάμεις καὶ τὸν χρόνον αὐτοῦ, καὶ μετεχειρίζετο πάντα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρόπον, ὅπως πείσῃ τοὺς Τούρκους νὰ ἐκτελέσωσι τὰ σχέδιά του, ἀνενέωσαν οἱ τρεῖς ἐχθροὶ αὐτοῦ τὴν προτέραν συμμαχίαν, μεθ' ἣν ὁ μὲν *Φριδερῖκος Αὔγουστος* οἰκειοποιήθη πάλιν τὸν Πολωνικὸν θρόνον, ὁ δὲ τσάρος Πέτρος ἐξέτεινε τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ εἰς τὴν Βαλτικὴν, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Δανιμαρκίας ἐσφετερίσθη πάλιν ἐκ νέου τὸ Σλέσβικον. Μετ' ὀλίγον δὲ προσετέθησαν εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ *Πρωσσία* καὶ τὸ *Ἀννόβερον*, καὶ κατέλαβον τὰς Γερμανικὰς κτήσεις τῶν Σουηδῶν. Τελευταῖον δ' ἐφάνη ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ σχέδιον τοῦ ΙΒ΄. Καρόλου (1711). Τουρκικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν *Μολδαυΐαν*, καὶ ἔφερε παρὰ τὸν *Προῦθον* τὸν Τσάρον εἰς τοσοῦτον δύσκολον θέσιν, ὥστε ἐκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ μεθ' ὅλου αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Πέτρου *Αἰκατερίνη*, ἥτις ἐκ δούλης τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ῥωσσίας *Μεντσικὼφ* ἔγεινεν ἐπὶ τέλους αὐτοκράτειρα πασῶν τῶν *Ῥωσσιῶν*, εὗρε τρόπον νὰ δωροδοκήσῃ τὸν Τοῦρκον Βεζίρην, καὶ νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην. Κάρολος ὁ ΙΒ΄. ἄφρισεν ἐκ λύσσης ὅτε ἐφάνη, ὅτι ἡ τοσοῦτον ἐγγὺς νομιζομένη ἐπιτυχία ἀπεμακρύνθη ἤδη πλειότερον ἢ ἄλλοτε. Ἐν τούτοις ἐπέμενεν εἰς τὸ σχέδιον αὐτοῦ, καὶ διέτριβε μάλιστα μετὰ ταῦτα ἔτι ἐν *Βενδέρῳ*, μέχρις οὗ ἡ Πύλη ἠρνήθη τὴν πρὸς αὐτὸν φιλοξενίαν, ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς μέχρι τοῦδε παρεχομένης χρηματικῆς προστασίας, καὶ τὸν διέταξε νὰ καταλίπῃ τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Κατώρθωσε δὲ νὰ δοθῶσιν εἰς αὐτὸν παρὰ τῆς Πύλης τὰ ἔξοδα τῆς ὁδοιπορίας, καὶ ὅμως διέμενεν εἰσέτι· ἀλλὰ τελευταῖον ἐξεπολιόρκησαν οἱ Γιανίτσαροι τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ἐπυρπόλησαν τὴν σκηνήν του, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζετο ἑαυτὸν μετ' ἀνδρίας λέοντος, καὶ τὸν αἰχμαλώτισαν κατά τινα λυσσώδη αὐτοῦ ἐκδρομήν. Ἐν τούτοις ὑπὲρ τοὺς δέκα ἔτι μῆνας παρέμεινεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Τούρκων, καὶ κατέτριβε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς παιδικὴν σκληροτραχηλίαν. Ἦτο λοιπὸν παράδοξον ὅτι ἤρχισαν νὰ νομίζωσιν αὐτὸν φρενοβλαβῆ; Μόνον δ' ὅτε ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν ὅτι σύμπασαι αἱ Γερμανικαὶ αὐτοῦ κτήσεις μέχρι τοῦ *Στραλσούνδου* ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐγκατέλειψεν αἰφνιδίως μετὰ πενταετῆ διαμονὴν τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τουρκίαν, καὶ ἔφθασεν ἀπροσδόκητος μετὰ συνεχῆ ἔφιππον 14 ἡμερῶν πορείαν (ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς) εἰς τὰς πύλας τοῦ Στραλσούνδου (Ὀκτωβρ. 1714).

§. 118. Οἱ δὲ ἀνδρεῖοι Σουηδοὶ κατέβαλον μὲν μεγίστας προσπαθείας καὶ ὑπερασπίσθησαν ὑπὲρ τὸ ἓν ἔτος τὸ Στραλσοῦνδον· τελευταῖον ὅμως ἡ πόλις ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ (Δεκεμ. 1715)· μεθ' ὃ σύμπασα ἡ *Πομερανία* μετὰ τῆς νήσου *Ρουγίας* ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρογνώμων βασιλεὺς οὐδὲ τώρα ἀκόμη ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ εἰρήνης. Κατὰ συμβουλὴν λοιπὸν τοῦ μηχανοῤῥάφου Βαρώνου *Γοιρτσίου* διέταξε νὰ ἐκτυπώσωσι *χαρτονόμισμα*, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ ἔξοδα νέων πολεμικῶν παρασκευῶν, καὶ χωρὶς νὰ περιμείνῃ οὐδὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀρχίσει ὁ *Γοίρτσιος* μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥώσσων, εἰσέβαλε (1716) μετὰ δύω ἀποσπασμάτων στρατοῦ εἰς τὴν Νορβεγίαν, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν βασιλέα τῆς Δανιμαρκίας, ὅστις παρέβη τὰς συνθήκας. Ἐνταῦθα δ' εὗρε τὸν θάνατον ὁ Κάρολος ΙΒ'. πρὸ τοῦ φρουρίου *Φριδεριχσχάλλης*, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκει ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος. Ὅτε δηλ. νύκτα τινὰ ἐπέβλεπεν ἀνακεκλιμένος εἴς τι πρόχωμα τὰ ἔργα τῶν τάφρων, ἐφονεύθη ὑπό τινος σφαίρας, ἥτις πιθανῶς προῆλθεν ἐκ χειρὸς δολοφόνου (11 Δεκ. 1718). Νῦν δ' οἱ *εὐγενεῖς* τῶν Σουηδῶν ἐσφετερίσθησαν σύμπασαν τὴν ἐξουσίαν, ἀποκλείσαντες τῆς κυβερνήσεως τὸν νόμιμον κληρονόμον τοῦ θρόνου (Φριδερῖκον τὸν Ὁλστείνου καὶ Γοττορπίου), καὶ δώσαντες αὐτὴν μετὰ μεγάλων περιορισμῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἀδελφὴν τοῦ Καρόλου ΙΓ'., *Οὐλερίκην Ἐλεονώραν* καὶ τὸν σύζυγον αὐτῆς, *Φριδερῖκον* τὸν Ἀσσιοκασσελίου. Ἔκτοτε δ' ἡ Σουηδία ἦτον ὀνόματι μόνον μοναρχία· διότι ἡ δύναμις εὑρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐξ εὐγενῶν *συμβουλίου* τοῦ κράτους. Ἡ δὲ σκληρὰ θανάτωσις τοῦ κόμητος *Γοιρτσίου*, καὶ ἡ ταχεῖα συνομολόγησις πληθύος *συνθηκῶν εἰρήνης* (1719 1720), δι' ὧν ἡ Σουηδία παρεχώρει ἀντὶ *χρηματικῶν τινων ἀποζημιώσεων* ἁπάσας τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῆς κτήσεις, πλὴν μικροῦ τινος μέρους τῆς Πομερανίας, ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἰδιοτελοῦς καὶ οὐδόλως περὶ τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς τιμῆς καὶ εὐδαιμονίας τῆς πατρίδος φροντιζούσης ταύτης ἀρχῆς τῶν εὐγενῶν.

§. 119. Ἐνῷ δ' ἡ Σουηδία ἐξῆλθε τοῦ ἀγῶνος ἐξηντλημένη καὶ καταλελυμένη, προεβιβάσθη ἡ *Ῥωσσία* εἰς *μεγάλην Εὐρωπαϊκὴν δύναμιν*. Ἡ πρόσκτησις τῶν Σουηδικῶν ἐπαρχιῶν *Ἰγγερμανλανδίας*, *Ἐστλανδίας* καὶ *Λιβλανδίας*, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη μετ' ὀλίγας δεκαετηρίδας καὶ ἡ *Κουρλανδία*, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ῥωσσίαν ἀρχὴ νέας περιόδου. Καὶ ἐνόσῳ μὲν ἦτο πρωτεύουσα ἡ *Μόσχα*, τὰ βλέμματα τῶν Τσάρων ἦσαν ἐστραμμένα μᾶλλον πρὸς τὴν Ἀσίαν, πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ τὰ ἤθη τῆς ὁποίας εἶχον περισσοτέραν συγγένειαν οἱ Ῥῶσσοι ἢ πρὸς τὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἔγεινεν ἕδρα τῆς κυβερνήσεως ἡ *Πετρούπολις*, ἥτις ἔκειτο πλησιέστερον εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως, καὶ ἐλαμπρύνθη διὰ μεγαλοπρεπῶν καταστημάτων καὶ ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων, ἡ Ῥωσσία ἔγεινεν Εὐρωπαϊκὸν κράτος.—Ἡ ἀκατάπαυστος δραστηριότης τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος ἐπήνεγκεν αὐτόθι ὁλοσχερῆ μεταβολήν. Τὸ *ἐμπόριον* καὶ ἡ *ναυτιλία* προήχθησαν διὰ τῆς κατασκευῆς ὁδῶν, διωρύγων καὶ λιμένων· ἰδιάζουσαν προστασίαν ἔχαιρον ἡ ἐγχώριος βιομηχανία τὰ διάφορα *ἐπιτηδεύματα*, ἡ *ὑφαντικὴ* καὶ *μεταλλευτικὴ* καὶ αὐτῆς μάλιστα τῆς παιδείας καὶ ἀνωτέρας μορφώσεως ἐπεμελήθη, ἐγκαθιδρύσας *Ἀκαδημίαν* τῶν ἐπιστημῶν. Πρὸς τούτοις δὲ ἡ *διοίκησις* καὶ *ἀστυνομία* ἔλαβε νέαν μορφὴν κατὰ τὸν τρόπον τῶν λοιπῶν ἀπεριορίστων κρατῶν, οὕτως ὥστε ἡ μὲν δύναμις τοῦ ἡγεμόνος ἐπηυξήθη, ἡ δὲ δύναμις τῶν εὐγενῶν (*Βογιάρων*) ἠλαττώθη. Σημαντικώτατος δὲ νεωτερισμὸς Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἦτον ἡ *κατάργησις τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος* καὶ ἡ σύστασις *Ἱερᾶς Συνόδου* ὡς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἥτις ὅμως ἵστατο ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοκράτορος.

§. 120. Ἀφοῦ ὁ Πέτρος ἐμόρφωσε κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὸ κράτος αὐτοῦ, παρετήρησε μετὰ λύπης, ὅτι ὁ μονογενὴς αὐτοῦ υἱὸς *Ἀλέξιος* δὲν ἦτον εὐμενῶς διατεθειμένος πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς τούτους, περιστοιχίζετο ὑπὸ μόνων τῶν φίλων τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παλαιᾶς τῶν πραγμάτων καταστάσεως καὶ διελογίζετο νὰ μεταφέρῃ πάλιν μίαν ἡμέραν τὴν καθέδραν αὐτοῦ εἰς τὴν Μόσχαν. Εἰς μάτην προσεπάθησεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ κάμψῃ τὸ δύστροπον καὶ ἀπειθὲς πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐξοικειώσῃ αὐτὸν πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν· ὁ Ἀλέξιος ἐπέμεινεν εἰς τὸ φρόνημά του, καὶ τελευταῖον ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ κράτος. Τότε δ' ὁ Πέτρος, φοβούμενος μήπως δὲν διατηρηθῶσιν εἰς τὸ μέλλον αἱ διατάξεις αὐτοῦ, διέταξε νὰ τὸν συλλάβωσι, καὶ τὸν ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ νὰ τὸν καταδικάσωσιν εἰς θάνατον (1722). Ἂν ὁ Ἀλέξιος ἐθανατώθη ἢ ἀπέθανε πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς καταδίκης μένει ἀναμφίβολον· *Οκάζιον* δέ τι ἀπένειμε τότε τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου εἰς τὴν θέλησιν τοῦ κυβερνῶντος αὐτοκράτορος. Ἀποθανόντος τοῦ Πέτρου διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἡ σύζυγός του *Αἰκατερίνη* ἡ Α'. (1725—1727). Ἐπ' αὐτῆς δὲ καὶ τοῦ διαδόχου της *Πέτρου* τοῦ Β'. (1727—1730) εἶχε μεγίστην δύναμιν εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ *Μεντζικὼφ*, ὅστις εἶχε προαχθῆ ἀπὸ ταπεινοτάτης τάξεως εὐνοούμενος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ παντοδύναμος ὑπουργός. Ἀλλὰ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν διελογίζετο νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ τοῦ νέου αὐτοκράτορος, ἔπεσε καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον εἰς τὴν ἐξορίαν τῆς Σιβιρίας. Ἡ διάδοχος τοῦ Β'. Πέτρου *Ἄννα* (1730—1740) ἐνεπιστεύθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τοὺς δύω δραστηρίους Γερμανοὺς *Ὀστερμᾶννον* καὶ *Μύννιχον*, ὧν ὁ μὲν ὑπῆρξε πρόεδρος τοῦ ὑπουργείου, ὁ δὲ διεύθυνε καὶ ἀνεμόρφωσε τὰ στρατιωτικά. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ δύω καὶ ὁ εὐνοούμενος τῆς Ἄννας *Βίρων*, ὅστις ἔμελλε νὰ διευθύνῃ τὴν ἀντιβασιλείαν μετὰ τὸν θάνατον τῆς αὐτοκρατείρης, ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν *Σιβιρίαν*, ὅτε ἀνυψώθη εἰς τὸν θρόνον δι' ἐπαναστάσεώς τινος τοῦ παλατίου ἡ νεωτάτη θυγάτηρ τοῦ Μεγάλου Πέτρου *Ἐλισάβετ* (1741—1762). Ὁ δὲ ἓν μόνον ἔτος ἔχων *Ἰβὰν*, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐκλέξει ἡ Ἄννα διάδοχόν της, ἐῤῥίφθη εἰς τὴν φυλακήν, ἔνθα ἐτράφη κατὰ τρόπον ζωώδη ἄνευ οὐδεμιᾶς διδασκαλίας. Ἡ Ἐλισάβετ παρεδόθη εἰς βίον φιλήδονον καὶ ἀνήθικον, καὶ κατέλιπε τὴν κυβέρνησιν εἰς τοὺς εὐνοουμένους αὐτῆς.

§. 121. Ἐπὶ *Φριδερίκου Αὐγούστου* τοῦ Ἰσχυροῦ εἰσεχώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρησεν ἡ ἐν Δρέσδῃ ἐπικρατοῦσα πολυτέλεια, ἀσωτεία καὶ τρυφὴ καὶ εἰς τὴν ΠΟΛΩΝΙΑΝ προσέτι, καὶ κατέστρεψεν αὐτόθι τὴν τελευταίαν ἠθικὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὰς παλαιὰς κακίας προσετίθεντο νέαι, καὶ ἐπενήργουν τοσοῦτον ἐπιβλαβέστερον, ὅσον οἱ εὐγενεῖς τῶν Πολωνῶν δὲν εἶχον λάβει ἐκ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολυτισμοῦ εἰμὴ τὸ ἐξωτερικὸν γάνωμα, καὶ μετὰ τῆς ἐκλεπτύνσεως εἶχε συνδυασθῆ ἐσωτερικὴ χυδαιότης καὶ ῥάθυμος φιληδονία. Ματαιότης, μεγαλαυχία καὶ δεισιδαιμονία, ἔγειναν ἤδη μᾶλλον ἢ πρότερον ἐγχώρια εἰς τὴν Πολωνίαν. Οἱ δὲ Ἰησουῖται ἐπέτυχον (1717), δι' *ἐκτάκτου τινος διαίτης* νὰ στερήσωσι τοὺς *Διαφωνοῦντας* (dissidentes) Πολωνοὺς πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, καὶ ὅτε, ἐπαναστατήσαντος ἕνεκα τούτου τοῦ λαοῦ (1724) εἰς τὴν προτεσταντικὴν πόλιν *Θόρνον* ἔγινε προφανὲς τὸ κατὰ τοῦ *συνεδρίου τῶν Ἰησουϊτῶν* γενικὸν μῖσος, ἐθανατώθησαν μὲν οἱ δύω δήμαρχοι μετὰ πολλῶν ἄλλων εὐϋπολήπτων πολιτῶν, ἡ δὲ πόλις ἐκολάσθη δεινῶς. — Ἀποθανόντος Φριδερίκου Αὐγούστου τοῦ Β'. ἐξήρθη (1733) ὁ ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ τῆς ΠΟΛΩΝΙΑΣ ΠΟΛΕΜΟΣ, καθότι ὁ *Στανίσλαος Λεσκίνσκης* (ὅστις, μετὰ τὴν *μάχην τῆς Πουλτάβας* (§. 116.) φυγαδευθεὶς ἐκ τῆς Πολωνίας, περιεπλανήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον πενόμενος ἐν Ἀλσατίᾳ, μέχρις οὗ τέλος συζεύξας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ'. ἐθεράπευσε πάσας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας) ἰσχυρίζετο πάλιν ὅτι ἔχει δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ πεποιθὼς εἰς τὴν Γαλλικὴν βοήθειαν ἐπορεύθη μεταμφιεσμένος εἰς τὴν Βαρσοβίαν. Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία καὶ Αὐστρία ηὐνόουν τὸν μνηστῆρα τοῦ θρόνου *Φριδερῖκον Αὔγουστον τὸν* Γ'. (1733—1763) τῆς Σαξονίας. Ὁ δὲ Στανίσλαος Λεσκίνσκης, καί τοι ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν πλειοτέρων Πολωνῶν, ἠναγκάσθη ὅμως (1734) νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ, ὅτε τὰ πολεμικὰ στίφη τῶν Ῥώσσων εἰσέβαλον, ὁδηγούμενα ὑπὸ τοῦ *Μυννίχου*, εἰς τὴν Πολωνίαν. Κατέφυγε δὲ ἐνδεδυμένος ὡς χωρικὸς εἰς τὴν Κοινιξβέργην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐν τούτοις μετά τινα χρόνον ἔλαβε χώραν συνθήκη τὰ μέγιστα συμφέρουσα εἰς τὸν Στανίσλαον καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ Γαλλικὸν κράτος (1737). Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ *οἶκος τῶν Μεδίκων* ἐπλησίαζεν εἰς τὴν ἐξερήμωσίν του, συγκατένευσεν ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ς'., ὥστε ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ *Φραγκῖσκος Στέφανος* νὰ ἀνταλλάξῃ τὸ πάτριον αὐτοῦ δουκάτον *Λοθαριγγίαν* πρὸς τὴν *Τοσκάναν*· μεθ' ὃ ἡ Λοθαριγγία ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Στανίσλαον καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν. Κάρολος ὁ ς'. ἔκαμε τὴν θυσίαν ταύτην, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως τῶν Γάλλων εἰς τὴν λεγομένην *Πραγματικὴν καθιέρωσιν* (§. 125). Ὁ Στανίσλαος Λεσκίνσκης ἔζησε μετὰ ταῦτα ἀκόμη 29 ἔτη εἰς τὸ *Νάγκειον* (Nanci), εὐεργετῶν τοὺς πένητας καὶ προάγων τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ἀλλ' ἡ Πολωνία ἐπροχώρει ὁσημέραι ἀνεπιστρεπτεὶ εἰς τὴν διάλυσίν της ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἅμα καὶ ἀδρανοῦς Φριδερίκου Αὐγούστου Γ'.

3. Ἐπίδοσις τῆς Πρωσσίας.

§. 122. *Φριδερῖκος Γουλιέλμος* (1640 — 1688), *ὁ μέγας ἐκλέκτωρ* τοῦ Βρανδεμβούργου, ἐξέτεινε τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ δι' εὐτυχῶν πολέμων πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, καὶ ἐξησφάλισεν εἰς τὸ κράτος τὴν ἐξέχουσαν αὐτοῦ θέσιν διοργανίσας σημαντικὴν *δύναμιν στρατοῦ*· συγχρόνως δὲ προήγαγε τὴν εὐπορίαν καὶ παιδείαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν, προστατεύων μετὰ χειρὸς κραταιᾶς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς εἰρηνικὰς τέχνας, καὶ εὐνοῶν τοὺς μεταναστεύοντας ἐκ πολιτισμένων χωρῶν εἰς τὰ κράτη αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τοὺς Γάλλους Οὐγενότους. Τὸν ἰσχυρὸν δὲ τοῦτον καὶ φρόνιμον βασιλέα διεδέχθη ὁ μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ υἱὸς, ὁ ἐκλέκτωρ *Φριδερῖκος* ὁ Γ'. (ὡς βασιλεὺς Φριδερῖκος Α'. 1688—1713), εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἐξωτερικὴ λάμψις, μεθ' ἧς περιεστοίχισε τὴν αὐλὴν τῆς Βερσαλίας ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ'., ἐφάνη ὁ λαμπρότατος τῶν θριάμβων τῆς ἐπιγείου μεγαλειότητος. Ὅθεν ἀπέδιδε μεγίστην ἀξίαν εἰς αὐλὴν πολυτελῆ καὶ ἑορτὰς πομπώδεις, καὶ εἶδε μετὰ φθόνου τοὺς ἐκλέκτορας τοῦ *Ἀννοβέρου* καὶ τῆς *Σαξονίας*, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσωσι τὸ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀνεκτίμητον *βασιλικὸν στέμμα*, ὁ μὲν πρῶτος ἐν Ἀγγλίᾳ (§. 92.), ὁ δὲ τελευταῖος ἐν *Πολωνίᾳ* (§. 113.), καὶ ἡ χαρὰ αὐτοῦ ὑπῆρξε μεγίστη, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ *Λεοπόλδος* ἐδείχθη (1700) πρόθυμος νὰ συναινέσῃ δι' ἀναγνωρίσεως καὶ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν οἶκόν του τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν τίτλον τοῦ *βασιλέως τῆς Πρωσσίας*, ὃν προσέλαβεν, ἂν ὑπέσχετο νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν ἰσχυρῶς εἰς τὸν περὶ διαδοχῆς Ἱσπανικὸν πόλεμον (§. 103). *Στεφθεὶς* (1701) δὲ πανηγυρικῶς *ἐν Κοινιξβέργῃ*, ὅτε ὁ ἐκλέκτωρ ἐπέθηκεν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ τὸ στέμμα, καὶ ἑορτάσας πομπωδῶς πολλὰς καθεξῆς ἡμέρας, εἰσήλασεν ὁ νέος ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ Α'. μεγαλοπρεπέστατα εἰς τὸ *Βερολῖνον*, τὸ ὁποῖον ἐπροσπάθησε νὰ καταστήσῃ ἀξίαν καθέδραν βασιλέως δι' οἰκοδομῶν, ἱδρυμάτων καὶ μνημείων τῆς τέχνης. Τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἐνεψυχώθησαν. Εἰς τὸ εὔθυμον ἀνάκτορον *Καρλοτεμβοῦργον*, ἔνθα ἔζειχε διὰ τὴν χάριν αὐτῆς ἡ εὐρεῖαν κεκτημένη παιδείαν *Σοφία Καρλόττη*, ἦτο πάντοτε συνηθροισμένος κύκλος εὐφυῶν καὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν· ἐν *Βερολίνῳ* συνεστήθησαν, τῇ συνεργίᾳ τοῦ μεγάλου φιλολόγου καὶ φιλοσόφου *Λεϊβνιτίου*, ἑταιρεῖαι τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν· ἐν *Ἄλλῃ* ἀνηγέρθη ἀκμαῖον, διὰ τὴν εὐγενῆ ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος ἐπίσημον πανεπιστήμιον ἔνθα εἰργάζοντο ἄνδρες, οἷος ὁ *Χριστ. Θωμάσιος*, ὁ ἰσχυρὸς ὑπέρμαχος τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης καὶ διανοίας, ὁ εὐσεβὴς *Ἑρμᾶννος Φράγκης*, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ὀρφανοτροφείου, ἐκείνου τοῦ « τροπαίου τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπης » καὶ ὁ φιλόσοφος *Χριστιάνος Βόλφιος*.

§. 123. Ἀλλ' αἱ δαπάναι αὗται, ἡνωμέναι μὲ τὴν διατήρησιν ἱκανῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος, κατεπίεζον σκληρῶς τὴν δυστυχῆ χώραν· βαρεῖς δὲ φόροι ἐπεβάρυνον τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν καὶ χωρικῶν, καὶ ἡ νέα λάμψις τοῦ βασιλεύοντος οἴκου ἐφαίνετο ὅτι ἀπέβαινεν ὀλεθρία εἰς τὸ κράτος· τότε ὅμως κατ' εὐτυχίαν διεδέχθη τὸν δαπανηρὸν Φριδερῖκον Α'. ὁ οἰκονόμος ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ ΓΟΥΛΛΙΕΛΜΟΣ Α'. (1713 — 1740), ἀντιθέτου κατὰ πάντα χαρακτῆρος πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ τὰ πολυτελῆ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔπιπλα, τὰ ὁποῖα μετὰ κόπου εἶχεν ἀποκτήσει ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐπώλησεν ὁ υἱὸς καὶ ἐπλήρωσε μὲ τὸ ἀντίτιμον τὰ χρέη. Ἐξώρισεν ἀπὸ τῆς αὐλῆς πᾶσαν πολυτέλειαν, περιώρισε τοὺς ὑπηρέτας εἰς τοὺς ἀναγκαιοτάτους μόνον, καὶ ἀπέφευγε πᾶσαν περιττὴν δαπάνην. Ἡ δίαιτα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἦτον ὡς ἡ τῶν πολιτῶν· τὰ γεύματα ἦσαν πολὺ λιτά, καὶ ταῦτα παρασκεύαζον ἡ βασίλισσα μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτῆς κατ' οἶκον· τὰ ἐνδύματα καὶ ἔπιπλα ἦσαν ὡσαύτως ἁπλᾶ. Ἀντὶ δὲ τοῦ κύκλου τῶν εὐρυῶν, ὃν συνῆγον περὶ ἑαυτοὺς ὁ Φριδερῖκος Α΄. καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, συνέστη ὁ *καπνοσύλλογος*, ἔνθα ὁ Φριδερῖκος Γουλλιέλμος καὶ οἱ «*καλοὶ*» αὐτοῦ «*φίλοι*» ἠστεΐζοντο ἀστεϊσμοὺς παντάπασι χυδαίους, σκώπτοντές τινας ἁπλοῦς ἢ καλοκαρδίους, καὶ ἕκαστος εἶχεν εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ πίπαν· ἀοιδοὶ τῶν μελοδραμάτων καὶ τὰ θέατρα ἀπεσκορακίσθησαν· αἱ κομψότητες τῶν Γάλλων ὡς καὶ οἱ γλωσσοδιδάσκαλοι καὶ χοροδιδάσκαλοι ἀπεμακρύνθησαν· οἱ ποιηταί, καλλιτέχναι καὶ λόγιοι, ἐστερήθησαν τῆς ἀντιμισθίας αὐτῶν ἢ καθόλου ἢ κατὰ μέρος, ὁ Χριστιάνος *Βόλφιος*, τοῦ ὁποίου ἡ φιλοσοφία δὲν ἤρεσκεν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους καὶ εὐσεβεῖς, ἔλαβε τὴν διαταγήν, «ἐπὶ ποινῇ ἀγχόνης», νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἄλλην ἐντὸς 24 ὡρῶν. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἀγανακτῇ τις διὰ τὴν τραχύτητα ταύτην καὶ σκαιότητα τοῦ βασιλέως, καθὼς καὶ διὰ τὴν καταφρόνησιν αὐτοῦ πρὸς τὴν παιδείαν, ἐπιστήμην καὶ φιλοκαλίαν, δὲν δύναται ὅμως πάλιν νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ ἰσχυρὰ αὐτοῦ φύσις, ἡ ὀρθή του κρίσις καὶ ἡ φειδωλὸς αὐτοῦ οἰκονομία ἐστερέωσαν καὶ ἐνίσχυσαν τὸ νέον κράτος. Ἀνεκούφισε τὴν τάξιν τῶν χωρικῶν, διὰ νὰ προαγάγῃ τὴν γεωργίαν εἰς τὸν κολοφῶνά της· ἐπροστάττευσε τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν εἰσαγωγὴν ξένων τεχνουργημάτων· συνῴκισε (1729) τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ *Σαλτσοβούργου* ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν διωχθέντας διαμαρτυρομένους εἰς τὰ κράτη αὐτοῦ· καὶ ὅσον ἂν προσέβαλλεν ἐνίοτε ἡ αὐστηρότης αὐτοῦ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, ἐνήργησεν ὅμως προσέτι, ὥστε οἱ δικασταὶ καὶ ὑπάλληλοι νὰ ἐκτελῶσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Τὸ δὲ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀπέδειξε τί δύναται νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατορθωθῇ διὰ τῆς φειδωλίας καὶ καλῆς οἰκονομίας· διότι καίτοι δαπανήσας ποσὰ ἄπειρα εἰς τὴν *Ποτσδαμικὴν* αὐτοῦ *φρουρὰν*, διὰ τὴν ὁποίαν διέταξε νὰ συλλέξωσι καὶ ἁρπάσωσιν ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης « *ἄνδρας μεγάλου ἀναστήματος* », καίτοι ἱδρύσας πολλὰ ἐπωφελῆ καταστήματα, κατέλιπεν ὅμως κατὰ τὸν θάνατόν του χρήματα μὲν ὑπὲρ 8 ἑκατομμύρια ταλήρων, μέγαν δὲ πλοῦτον εἰς ἀργυρᾶ σκεύη, τακτικὰ εἰσοδήματα (τοῦ κράτους) καὶ στρατὸν λόγου ἄξιον, ὀργανισθέντα καὶ ἐξασκηθέντα λαμπρότατα ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τῆς *Δεσσαυΐας Λεοπόλδου* (τοῦ γηραιοῦ Δεσσαυοῦ).

§. 124. Ὁ μέγας υἱὸς αὐτοῦ ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ ὁ Β΄. ἐπορεύθη ἄλλην ὁδὸν (γεν. 24 Ἰαν. 1712). Ὅτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐξήρχετο εἰς ἄγρια κυνήγια, ἢ διεσκέδαζε μὲ τοὺς χυδαίους αὐτοῦ αὐλικοὺς, κατεγίνετο ὁ εὐφυὴς καὶ πνευματώδης ἡγεμὼν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γάλλων συγγραφέων, καὶ ἔπαιζε τὸν αὐλὸν, τὸν ὁποῖον ἠγάπα ἐμπαθῶς Ἡ δὲ διαφορὰ τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἰδιωμάτων τοὺς ἀπεξένωσεν ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ ὁ μὲν Φριδερῖκος ἐβαρύνετο τὴν τραχύτητα τοῦ πατρός του, οὗτος δ' ἠγανάκτει, διότι ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν, καὶ ἤθελε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ διὰ τῆς αὐστηρότητος. Ἡ δὲ ψυχρότης καὶ ἀντιπάθεια αὕτη ηὐξήθη προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Φριδερῖκος ἀπεφάσισε τέλος νὰ ἀπαλλαχθῇ φεύγων μετά τινων φίλων τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὅτε ὁ πατὴρ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν ἐξ ἰδιοτροπίας τὸν γάμον, ὃν ἐπρόκειτο νὰ συνάψῃ μετά τινος τῶν ἡγεμονίδων τῆς Ἀγγλίας, ἢ ὡς ἄλλοι ἀναφέρουσι μετὰ τῆς *Μαρίας Θηρεσίας* τῆς Αὐστρίας (1730). Ἐπιστολή τις ὅμως τοῦ Φριδερίκου πρὸς τὸν πιστὸν αὐτοῦ ἑταῖρον, τὸν ὑπολοχαγὸν *Κάττειον*, ἀνεκάλυψε τὸ μυστικόν. Ὁ βασιλεὺς ἤφριζεν ὑπὸ μανίας. Διέταξε νὰ ἀπαγάγωσι τὸν διάδοχον τῆς βασιλείας εἰς ἓν φρούριον, καὶ ἐκεῖ νὰ *θανατώσωσι τὸν Κάττειον* πρὸ τῶν παραθύρων αὐτοῦ. Πάντες δ' ἐκεῖνοι, περὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν ὑποψία ὅτι ἐγνώριζον τὸ μυστικὸν, ἐκολάσθησαν αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ ἐξαγριωμένου μονάρχου. Μόνον δ' ὅτε μεταμεληθεὶς ὁ Φριδερῖκος ἐζήτησε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ συγνώμην, ἀπελύθη τοῦ φρουρίου, καὶ ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ στολὴ καὶ τὸ ξίφος (1734). Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα συνεζεύχθη μὲν ὁ Φριδερῖκος μετά τινος ἡγεμονίδος τῆς Βρουνσβίγης καὶ τοῦ Βευέρνου, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὀλίγην εὕρισκεν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ στενὰ ὅρια τοῦ οἰκιακοῦ βίου· διὸ ἔβλεπε σπανίως τὴν σύζυγον αὐτοῦ, μάλιστα ἀφ' ὅτου κατέλιπεν εἰς αὐτὸν ὁ πατὴρ τὸ πολισμάτιον *Ῥεϊνσβέργην*, ἔνθα διῆγε τοῦ λοιποῦ βίον εὔθυμον περιστοιχιζόμενος ὑπὸ φίλων εὐφυῶν, λογίων καὶ ἐλευθεροφρόνων, ἄλλοτε μὲν διατριβόντων περὶ σοβαρὰς καὶ ποικίλας σπουδάς, ἄλλοτε δ' ἀστεϊζομένων, παιζόντων καὶ παντοίως διασκεδαζόντων. Ἀνεγίνωσκε τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν εἰς Γαλλικὰς μεταφράσεις, καὶ ἤντλει ἐκεῖθεν τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν τοῦ νὰ μιμηθῇ τὰ μεγαλουργήματα καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης· ἐθαύμαζε τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν, καὶ ἐτίμα τοσοῦτον τὸν *Βολταῖρον*, ὥστε ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὰς κολακευτικωτάτας, καὶ μετέπειτα τὸν ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ. Καὶ κατεπείσθησαν μὲν μετ' ὀλίγον ἀμφότεροι, ὅτι ἡ κατὰ πρόσωπον συνομιλία ἀνδρῶν τοσοῦτον ὁμοίαν ἐχόντων τὴν φιλοσκώμμονα φύσιν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ, καὶ ἀπεχωρίσθησαν περιελθόντες εἰς ἔριν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν ἀνταποκρινόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐγγράφως. Καὶ τὸν μὲν ἐλεύθερον τοῦ διανοεῖσθαι τρόπον ἐδήλωσεν ὁ Φριδερῖκος δεχθεὶς παρ' ἑαυτῷ πολλοὺς τῶν Γάλλων συγγραφέων, οἵτινες εἶχον ἐξορισθῆ τῆς Γαλλίας ἕνεκα τῶν κατὰ τῆς ἐκκλησίας συγγραμμάτων αὐτῶν, ἀπέδειξε δὲ καὶ ὅτι ἐπεδοκίμαζεν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν ἀνεξιθρησκείαν, *προσκαλέσας* πάλιν μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασίν του τὸν *Βόλφιον εἰς τὴν Ἄλλην* (1740) καὶ εἰπὼν τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα λόγια «ὅτι εἰς τὰ κράτη αὐτοῦ δύναται ἕκαστος νὰ γίνῃ ἅγιος ὅπως τῷ ἀρέσκῃ». (Φριδερ. Β'. 1740—1786).

4) Οἱ χρόνοι τοῦ Β'. Φριδερίκου καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας.

α'.) Ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου πόλεμος 1740—1748.

§. 125. Ὁ αὐτοκράτωρ *Κάρολος* ὁ ΣΤ'., ἡγεμὼν καλοκἀγα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θος μὲν, ἀλλ' οὐδαμῶς διαπρέψας, ἀπέθανεν (18. Σεπτ. 1739) ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Β. Φριδερίκου, ἀφοῦ μικρὸν ἀκόμη πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ συνωμολόγησε μετὰ τῆς Πύλης τὴν ἐπονείδιστον *εἰρήνην τοῦ Βελιγραδίου*. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχεν ἄῤῥενα κληρονόμον, κυριωτέρα αὐτοῦ φροντὶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς κυβερνήσεώς του ἦτο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπὶ τῶν κληρονομικῶν κρατῶν τῆς Αὐστρίας διαδοχὴν εἰς τὴν μετὰ τοῦ *Φραγκίσκου Στεφάνου* τῆς Λοθαριγγίας (Τοσκάνης §. 121.) συνεζευγμένην μονογενῆ θυγατέρα αὐτοῦ ΜΑΡΙΑΝ ΘΗΡΕΣΙΑΝ (1740—1780. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἠγόρασε διὰ μεγάλης θυσίας παρ' ὅλων τῶν αὐλῶν τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΘΙΕΡΩΣΕΩΣ γνωστοῦ οἰκογενειακοῦ νόμου, καθ' ὃν αἱ κληρονομικαὶ χῶραι τῆς Αὐστρίας ἔμενον ἀδιαίρετοι, καὶ ἂν τυχὸν ἐξέλειπε διὰ θανάτου τὸ ἄῤῥεν γένος, ἔμελλον νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ γυναικεῖον. Μόλις ὅμως ἔκλεισεν ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅτε ἠγέρθη ὁ ἀπὸ τῆς πρεσβυτάτης θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος *Φερδινάνδου* τοῦ Α΄. καταγόμενος *Κάρολος Ἀλβέρτος*, ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας, ἔχων ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν κληρονομικῶν χωρῶν τῆς Αὐστρίας τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, τοῦτο δ' ὡς προορισθεὶς διὰ λεγομένης τινος διαθήκης Φερδινάνδου τοῦ Α΄. Ἀνὴρ ἀδυνάτου χαρακτῆρος, περιωρισμένος καὶ τυφλῶς παραδεδομένος εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ πολυτέλειαν, ἤθελεν εἶσθαι ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος παντάπασιν ἀνίκανος νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐξηντλημένου αὐτοῦ κράτους, ἂν δὲν ἐβοήθει αὐτὸν, καίτοι ἀναγνωρίσασα τὴν πραγματικὴν καθιέρωσιν, μὲ χρήματα καὶ στρατεύματα ἡ αὐλὴ τῆς Γαλλίας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καταστήσῃ οὕτω τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ Γερμανικὸν κράτος ἐξηρτημένον ἀπὸ τῆς Γαλλίας. Εἰς δὲ τὴν *συνθήκην τοῦ Νυμφενβούργου* ἐπωλήθη ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας, ὡς ποτὲ ὁ πρὸ αὐτοῦ Μαξιμιλιανὸς Ἐμμανουὴλ (§. 103.) εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ νὰ λάβῃ χρήματα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ματαιότητος αὐτοῦ καὶ στρατοὺς πρὸς ἀπόκτησιν στεμμάτων. Ἀλλ' ὁ Φριδερίκος Β΄. τῆς Πρωσσίας δὲν ἤθελε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ παρέλθῃ ἡ εὐνοϊκὴ αὕτη περίστασις χωρὶς νὰ δώσῃ κῦρος εἰς τὰ ἐπὶ τῶν Σιλεσικῶν πριγκιπάτων *Ἰαιγενδορφίου*, *Λιγνιτίας*, *Βρείγης* καὶ *Βολλαυΐας*, κληρονομικὰ δικαιώματα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐδεικνύετο εὐνοϊκὸς πρὸς τὸν ἐκλέκτορα τῆς Βαυαρίας εἰς τὰς ἐπὶ τῆς Αὐστρίας, Οὐγγαρίας καὶ Βοεμίας ἀξιώσεις αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις, ἃς εἶχεν ὡς πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Καὶ ἡ *Σαξονία* δὲ πρὸς τούτοις δὲν ἤθελε νὰ μείνῃ ἐστερημένη τῆς ἐλπιζομένης λείας· ὁ δὲ φυγόπονος καὶ ἀμβλύνους Αὔγουστος Γ΄., ὅστις κατέλιπε παντάπασι τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν ἄσωτον καὶ ἀσυνείδητον κόμητα *Βρῦλλ* εἶχεν ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῆς *Μοραβίας*, καὶ λαβὼν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἐπήνεγκεν ἀνεκδιηγήτους συμφορὰς εἰς τὴν ταλαίπωρον καὶ βαρέως καταθλιβομένην αὐτοῦ χώραν.

§. 126. Ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ΣΤ΄. Καρόλου (10 Ὀκτωβ. 1740) εἰσέβαλεν ὁ Φρεδερίκος Β΄. μετὰ τοῦ ἀρίστου αὐτοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Σιλεσίαν. Ὁ Βασιλεὺς αὐτὸς ἦτον ἐν τῷ στρατῷ, μᾶλλον ὅμως διὰ νὰ διδαχθῇ τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἐπαυξάνῃ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὸ θάῤῥος τοῦ στρατοῦ, ἢ διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸς τὴν ἀρχιστρατηγίαν, ἣν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατέλειπεν εἰς τοὺς δύω ἐξησκημένους στρατάρχας ΣΧΟΥΕΡΙΝΟΝ καὶ ΛΕΟΠΟΛΔΟΝ· ΤΟΝ ΔΕΣΑΥΪΑΣ. Ὁ ΠΡΩΤΟΣ οὗτος ΣΙΛΕΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1740—42) ἀπέδειξε μετ᾽ ὀλίγον ὅτι νέον πνεῦμα ἐπέπνεε τώρα εἰς τοὺς Πρώσσους. Μετὰ τὴν *ἐν Μολβιτσίῳ* νικηφόρον *μάχην* (10 Ἀπριλ. 1741.) κατέλαβον τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἄνω καὶ κάτω Σιλεσίας.—Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα εἰσέβαλον τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν *Βελλείσλην* εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ ἐκυρίευσαν, βοηθούμενα ὑπὸ τῆς *Βαυαρίας* καὶ *Σαξονίας*, τὰς χώρας *ἄνω Αὐστρίαν* καὶ *Βοεμίαν*. (Ὀκτ. 1741.). Ἐν *Λιντίᾳ* ὤμοσαν εἰς τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον, *ὡς Ἀρχιδοῦκα*, τὸν ὅρκον τῆς πίστεως, καὶ ἐν *Πράγῃ* ἐτέθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ στέμμα ἐν μέσῳ πανυγηρικῶν ἑορτῶν στέψεως *ὡς Βασιλέως τῆς Βοεμίας*. Νῦν δὲ εὑρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς εὐτυχίας αὐτοῦ. *Ἡ Αὐτοκρατορικὴ ἐκλογὴ* εἶχεν ἀποβῆ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ παρεσκευάζετο ἤδη νὰ στεφθῇ μεγαλοπρε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πέστατα εἰς τὸ Φραγκφοῦρτον (Κάρολος Ζ.' 1741.—45).

§. 127. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως ἀνάγκῃ εὑρεθεῖσα ἐστράφη ἡ *Μαρία Θηρεσία* πρὸς τὴν *Οὐγγαρίαν*. Εἴς τινα *δὲ δίαιταν ἐν Πρεσσβούργῳ* (ὅπου κατά τινα πολὺ μὲν διαδεδομένον, ἀλλ' ἀβέβαιον λόγον, ἐνεφανίσθη κρατοῦσα τὸν νέον αὐτῆς υἱὸν Ἰωσὴφ εἰς τὰς ἀγκάλας) διήγειρε τοσοῦτον ἐνθουσιασμὸν μεταξὺ τῶν μεγιστάνων, παραστήσασα ζωηρῶς τὴν δυστυχίαν αὐτῆς καὶ ὑποσχεθεῖσα πολλὰ καὶ καλά, ὥστε οὗτοι ἀνεφώνησαν ὁμοφώνως «Vivat Maria Theresia Rex! (Ζήτω ἡ Μαρία Θηρεσία Βασιλεύς!) καὶ προσεκάλεσαν εἰς τὰ ὅπλα τὸ μάχιμον ἔθνος. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον ἐδήλωσαν καὶ οἱ Τυρολοὶ τὴν παλαιὰν αὐτῶν πρὸς τὴν Αὐστρίαν πίστιν. Ἐν βραχεῖ λοιπὸν ἐστράτευσε ἀπὸ τῶν κάτω τῆς Οὐγγαρίας ἰσχυρὰ στρατιωτικὴ δύναμις. Οἱ πολεμικοὶ λαοὶ ἀπὸ τοῦ Τιβίσκου καὶ Μαρόσχου, τὰ ἄγρια στίφη τῶν Κροατῶν, Σλαβονίων καὶ Πανδούρων, εἰσέβαλον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ *Κιβενχυλλέρου* καὶ *Βερεκκλάου* (*Περέκλου*) εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔτρεψαν εὐκόλως εἰς φυγὴν τὰ Βαυαρικὰ καὶ Γαλλικὰ στρατεύματα, καὶ εἰσήλασαν λεηλατοῦντα καὶ καταστρέφοντα εἰς τὴν Βαυαρίαν. Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον, ὅτε ὁ *Κάρολος Ἀλβέρτος* ἐκοσμήθη ἐν Φραγκφούρτῳ διὰ τοῦ ποθουμένου αὐτοκρατορικοῦ στέματος ἐν μέσῳ πομπῆς καὶ παρατάξεως, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων, εἰσέβαλον οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ *Μόναχον* (21 Ἰαν. 1742), κατέλαβον τὰς φυλακὰς τῆς χώρας, καὶ ἄφησαν τὰ ἄγρια στίφη τῶν ἱππέων αὐτῶν νὰ διαρπάζωσι μέχρι τοῦ Λέχου. Στερηθεὶς δὲ τῶν κληρονομικῶν αὐτοῦ χωρῶν περιέπεσε μετ' ὀλίγον ὁ νέος αὐτοκράτωρ ΚΑΡΟΛΟΣ ὁ Ζ'. εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε διὰ Γαλλικῆς μόνον χορηγίας ἠδύνατο νὰ ζῇ.

§ 128. Συγχρόνως δ' εἰσέβαλεν Αὐστριακός τις στρατὸς εἰς τὴν *Βοεμίαν*, ὅπως ἐκδιώξῃ τοὺς Γάλλους καὶ ἐκ τῆς χώρας ταύτης· καὶ διὰ νὰ στερήσῃ αὐτοὺς τὴν βοήθειαν τῶν Πρώσσων, συγκατετέθη ἡ Μαρία Θηρεσία, καίτοι ἄκουσα, εἰς τὴν *εἰρήνην τῆς Βρεσλαυΐας* (29 Ἰουλ. 1742), καθ' ἣν παρεχωρήθη εἰς τὸν *Β.' Φριδερῖκον σύμπασα σχεδὸν* ἡ ἄνω καὶ κάτω *Σιλεσία*. Ἐν βραχεῖ δ' εὑρίσκετο πάλιν εἰς τὰς χεῖρας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν Αὐστριακῶν τὸ μέγιστον μέρος τῆς Βοεμίας· ἡ δὲ πρωτεύουσα, ἔνθα ἦτον στρατοπεδευμένος ὁ Βελλεΐσλης μετὰ στρατοῦ ἀξιολόγου, εἶχεν ἤδη πολιορκηθῆ. Τότε ὅμως ἀπέδειξεν ὁ Βελλεΐσλης διὰ τῆς *τολμηρᾶς ὑποχωρήσεως* ἀπὸ τῆς *Πράγης* εἰς τὴν *Ἔγραν* ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος (Δεκεμ. 1742) ὅτι δὲν εἶχεν ἐκλείψει εἰσέτι τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῶν Γάλλων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ὁδὸς ἐκαλύφθη ὑπὸ νεκρῶν καὶ πεπαγωμένων, καὶ αὐτοὶ μάλιστα οἱ σωθέντες ἔφερον ἐν ἑαυτοῖς τὸ σπέρμα τοῦ θανάτου! — Τὸ δὲ ἐπιὸν ἔαρ (1743) ἐστέφθη ἡ Μαρία Θηρεσία εἰς τὴν Πράγαν, καὶ συγχρόνως ἔλαβεν ἰσχυρὸν σύμμαχον, τὸν Γεώργιον Β'. τοῦ Ἀννοβέρου καὶ τῆς Ἀγγλίας. Μετὰ δὲ τὴν ΕΝ ΔΕΤΙΓΓΗι ΜΑΧΗΝ (πλησίον τοῦ Ἀσχαφφενβούργου 27 Ἰουν. 1743), ὅπου ἐνίκησαν τὰ Ἀγγλικὰ καὶ Αὐστριακὰ στρατεύματα, οἱ Γάλλοι ἀπεχώρησαν πέραν τοῦ Ῥήνου, καὶ ἡ *Σαξονία* προσετέθη εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Αὐστρίας, καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς Ἀγγλίας χρηματικὴν βοήθειαν.

§ 129. Ἡ ἐν πολέμῳ εὐτυχία τῶν Αὐστριακῶν κατέστησε τὸν Φρεδερῖκον Β'. περίφοβον περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Σιλεσίας, καὶ ἤρχισε διὰ τοῦτο τὸν δεύτερον ΣΙΛΕΣΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (1744—5) κατὰ τῆς Μαρίας Θηρεσίας. Ἐνῷ δ' αὐτὸς εἰσέβαλε (Αὐγ. 1744) δρομαίως εἰς τὴν Βοεμίαν ὡς σύμμαχος τοῦ αὐτοκράτορος μετά τινος ἰσχυροῦ στρατοῦ « αὐτοκρατορικῶν ἐπικούρων », εὗρεν ὁ Ζ'. Κάρολος εὐκαιρίαν, νὰ λάβῃ πάλιν τὴν κληρονομικὴν αὐτοῦ χώραν Βαυαρίαν, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Μόναχον, ὅπου ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ ταῦτα (20 Ἰαν. 1745). Ὁ υἱὸς δ' αὐτοῦ *Μαξιμιλιανὸς Ἰωσὴφ* παρῃτήθη *ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Φυσσένου πᾶσαν* ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς Αὐστριακῆς κληρονομίας, καὶ ἔδωκε κατὰ τὴν νέαν αὐτοκρατορικὴν ἐκλογὴν (Ἀπρίλ.) τὴν ψῆφον αὐτοῦ εἰς τὸν σύζυγον τῆς Μαρίας Θηρεσίας, μεθ' ὃ ἐστέφθη οὗτος ὡς ΦΡΑΝΓΚΙΣΚΟΣ Α.' (1745—65) εἰς τὸ Φραγκφοῦρτον. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' εἶχε μὲν ἀπολέσει ὁ Φρεδερῖκος Β'. μαχόμενος πρὸς τὸν ἀνδρεῖον στρατάρχην τῶν Αὐστριακῶν ΤΡΑΟΥΝ, τὸ μέγιστον μέρος τῆς Σιλεσίας, ἀλλὰ ἡ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ὉΧΕΝΦΡΕΙΔΒΕΡΓΗΝ λαμπρὰ ΝΙΚΗ (4 Ἰουν) ἀπέδωκε πάλιν εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτὸν τὴν ἐπικράτησιν. Ἡ δὲ πολεμικὴ δόξα τοῦ μονάρχου τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ *Ζειθένου*, *Βιντερφέλδη* κ. ἄλ. ἠκτινοβόλει μακράν, καὶ εἰς τὸ *Σόρρον* πρῶτον ἐπέδειξεν ὁ πρίγκιψ ΤΗΣ ΒΡΟΥΝΣΒΙΓΗΣ ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ τὰ στρατηγικὰ αὐτοῦ πλεονεκτήματα (30 Σεπτ.). Ὅτε δὲ ἐν μέσῳ ἔτι τοῦ χειμῶνος ἐνίκησεν ὁ *γέρων Δεσσαυὸς* τοὺς *Σάξονας* εἰς τὴν αἱματηρὰν ΜΑΧΗΝ ΤΟΥ ΚΕΣΣΕΛΣΔΟΡΦΙΟΥ (15 Δεκεμ.), καὶ ὁ Φρεδερῖκος εἰσήλασεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Γ΄. Αὐγούστου ἐγκαταλειφθεῖσαν πρωτεύουσαν Δρέσδην, τότε συγκατετέθη ἡ Μαρία Θηρεσία εἰς τὴν *εἰρήνην τῆς Δρέσδης* νὰ παραχωρήσῃ καὶ πάλιν τὴν Σιλεσίαν., ἀνθ' οὗ ἀνεγνώρισεν ὁ Φριδερῖκος αὐτοκράτορα (Φραγκῖσκον Α.') τὸν σύζυγον αὐτῆς (25. Δεκ. 1725).

§ 130. Ὁ ἐν *Γερμανίᾳ* τέλος ἤδη λαβὼν πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἔτι ἐπί τινα χρόνον ἐν ταῖς *Κάτω Χώραις*. Ἐνταῦθα δ' ἀγωνιζόμενοι οἱ Γάλλοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνετοῦ μὲν καὶ ἀνδρείου, ἀλλ' ἀνηθίκου καὶ ἀκολάστου ΣΤΡΑΤΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΣΑΞΟΝΙΑΣ, φυσικοῦ υἱοῦ τοῦ Φριδερίκου Αὐγούστου τοῦ Ἰσχυροῦ καὶ τῆς κομήσσης τῆς Κοινιξμαρχίας Αὐρώρας, ἐνίκησαν πλῆθος λαμπρῶν νικῶν (εἰς τὴν *μάχην* τοῦ ΦΟΝΤΕΝΟΫ, *Ρωκοὺξ*, *Λαφφέλδου*, ἐν 1745, 6, 7), δι' ὧν περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ὁλόκληροι σχεδὸν αἱ Κάτω Χῶραι τῆς Αὐστρίας. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἐξηντλημένα κράτη ἐπόθουν ἅπαντα τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἔλαβε τέλος χώραν ἡ ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΑΚΥΪΣΓΡΑΝΟΥ(19—20 Ὀκ. 1748), καθ' ἣν αἱ κληρονομικαὶ χῶραι τῆς Αὐστρίας ἀνεγνωρίσθησαν κτῆμα τῆς αὐτοκρατείρης Μαρίας Θηρεσίας, ἐξαιρουμένης τῆς *Σιλεσίας*, ἥτις διέμεινεν εἰς τὴν Πρωσσίαν, καί τινων Ἰταλικῶν κτήσεων, τὰς ὁποίας παρεχώρησεν αὕτη εἰς τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὸν Ἱσπανὸν Βουρβωνίδην πρίγκιπα τῆς Πάρμας *Φίλιππον* (§. 109). Τὰ δὲ λοιπὰ κράτη ἐπέστρεψαν εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν σχέσεις· καὶ ἡ Γαλλία οὐδὲν ἄλλο ἐκέρδησεν ἐκ τοῦ δαπανηροῦ πολέμου εἰμὴ τὴν δόξαν τῶν ὅπλων.

ϐ΄.) *Ὁ ἑπταετὴς πόλεμος* (1756—1763).

§ 131 Ἡ Μαρία Θηρεσία δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπώλειαν τῆς Σιλεσίας. Ὅθεν ἐπωφελήθη τὰ 8 ἔτη τῆς εἰρήνης, ἅτινα παρενέπεσον μετὰ τὸ τέλος τοῦ περὶ διαδοχῆς Αὐστριακοῦ πολέμου, ὅπως συνδέσῃ ἰσχυρὰς *συμμαχίας*. Τῆς Ῥωσσίας ἡ ἀκόλαστος κυρίαρχος *Ἐλισάβετ* (§. 120), ἀγανακτοῦσα διὰ τοὺς σκωπτικοὺς λόγους τοῦ Φριδερίκου, παρεπείσθη εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτῆς *Βεστοῦχεφ* νὰ συνδέσῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Μαρίας Θηρεσίας· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Αὔγουστος Γ΄. τῆς Σαξονίας παρωρμήθη ὑπὸ τοῦ κόμητος *Βρῦλλ*, ὅστις ἐπίσης ἔφερε βαρέως τοὺς χλευασμούς, μεθ' ὧν ἀνέφερε πάντοτε αὐτὸν ὁ μέγας βασιλεύς. Ἀλλ' ἀριστούργημα πανούργου πολιτικῆς τέχνης ἦτον, ὅτι ἡ Μαρία Θηρεσία κατώρθωσε διὰ τοῦ συνετοῦ καὶ ἐπιδεξίου ὑπουργοῦ αὐτῆς ΚΑΟΥΝΙΤΣΙΟΥ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἡ αὐλὴ τῆς Βερσαλίας τὴν παλαιὰν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας, ἥτις ἔτεινε πάντοτε εἰς τὸ νὰ ἐξασθενίσῃ τοὺς Ἀψβουργείους, καὶ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐναντίον τῶν Πρώσσων. Ἀπὸ πολλῶν δηλ. ἤδη ἐτῶν εἶχεν ἀποπλανηθῇ Λουδοβίκος ὁ ΙΕ΄. ὑπὸ φιληδόνων καὶ ἀνηθίκων εὐγενῶν εἰς βίον ἀκόλαστον. Συναναστρεφόμενος δὲ τοὺς ἀσώτους αὐτοῦ εὐνοουμένους καὶ τὰς ἀναιδεῖς αὐτοῦ ἑταίρας, παρεδίδετο ὅλος εἰς τὴν φιλήδονον αὐτοῦ φύσιν, καὶ ἐξέπιπτε καθ' ἑκάστην ἀπὸ ἀπολαύσεων εἰς ἀπολαύσεις. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἡδυπαθειῶν τῆς τραπέζης καὶ τῶν ἡδονῶν τοῦ κυνηγίου καὶ τοῦ οἴνου ἐλησμόνει τὸ κράτος καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ. Τὰς περιστάσεις δὲ ταύτας ἐπωφελήθη ἡ Μαρία Θηρεσία πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς. Ἡ ὑπερήφανος δηλ., εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ἀρετὴν σταθερὰ ἄλλοτε αὐτοκράτειρα ἐταπεινώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς διὰ κολακευτικωτάτης ἐπιστολῆς τὴν παντοδύναμον ἑταίραν τοῦ ΙΕ΄ Λουδοβίκου *Μαρκεσίαν Πομπαδούρ*. Μεσιτευσάσης λοιπὸν τῆς Πομπαδοὺρ καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῆς, συνωμολογήθη τότε (Σεπτ. 1755) μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ Αὐστρίας συνθήκη, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ στερήσῃ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ, καὶ νὰ καταβιβάσῃ αὐτὸν πάλιν εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 132. (1756.) Ὁ Φριδερῖκος, πληροφορηθεὶς ἀκριβῶς διά τινος δωροδοκημένου γραμματέως τοῦ κόμητος *Βρύλλ* περὶ πάντων τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλευθέντων, ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ διά τινος ἀπροσδοκήτου ἐπιχειρήματος. Εἰσέβαλε (1756) λοιπὸν αἰφνιδίως εἰς τὴν Σαξονίαν, κατέλαβε τὴν Λειψίαν, Βυτεμβέργην καὶ τὴν ὑπὸ τῆς αὐλῆς ἐγκαταλειφθεῖσαν *Δρέσδην*, καὶ διωργάνισε Πρωσσικὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Οἱ φόροι καὶ ὅλα τὰ δημόσια εἰσοδήματα κατεσχέθησαν, αἱ ἀποθῆκαι ἠνοίχθησαν εἰς τὸν Πρωσσικὸν στρατὸν, καὶ τὰ ὅπλα καὶ κανόνια ἀπεκομίσθησαν εἰς Μαγδεμβοῦργον. Καὶ ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, ἐδημοσίευσε τὰ ἐν Δρέσδῃ εὑρεθέντα πρακτικὰ τῶν σχεδίων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Τὰ Σαξονικὰ στρατεύματα, ἅτινα εἶχον καταλάβει ὀχυρὰν θέσιν εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἄλβην *Πίρναν*, ἀπεκλείσθησαν ὑπὸ τῶν Πρώσσων, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι διὰ τῆς πείνης. 14 δὲ χιλιάδες ἀνδρεῖοι στρατιῶται περιέπεσον εἰς αἰχμαλωσίαν. Καὶ ἠνάγκασε μὲν αὐτοὺς ὁ Φριδερῖκος νὰ εἰσέλθωσι εἰς τὴν Πρωσσικὴν ὑπηρεσίαν ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ἔφυγον ἀγεληδὸν πρὸς τὴν *Πολωνίαν*, ὅπου διέτριψε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου ἡ αὐλὴ τῆς Σαξονίας. Ὁ δὲ Φριδερῖκος ἔμεινε εἰς τὴν Δρέσδην, καὶ ἠνάγκασε τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν νὰ δώσῃ μεγάλας ποσότητας χρημάτων καὶ νεοσυλλέκτους στρατιώτας· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ τὸ *Γερμανικὸν κράτος* τὸν πόλεμον, ὡς παραβάντος τὴν εἰρήνην τῆς χώρας· καὶ τῆς *Σουηδίας* δὲ πρὸς τούτοις ἡ ἀριστοκρατικὴ κυβέρνησις, ἥτις ἐνήργει μόνον κατὰ τὰς εἰσηγήσεις τῆς Γαλλίας, προσετέθη εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πρωσσίας. Μόνον δ' ἡ *Ἀγγλία* καί τινα Γερμανικὰ κράτη (Ἀννόβερον, Βρουνσβίγη, Ἀσσιοκασέλιον, Γόθα) ἔμειναν εἰς τὸ μέρος τοῦ Φριδερίκου.

§. 133. (1757.) Τὸ προσεχὲς δ' ἔαρ ἐξεστράτευσεν ὁ Φριδερῖκος μετὰ τῆς κυριωτέρας δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς τὴν Βοεμίαν, ἐν ᾧ τὰ συμμαχικά του στρατεύματα ἐξώρμησαν ἐναντίον τῶν Γάλλων, οἵτινες ἦσαν στρατοπεδευμένοι μεταξὺ Ῥήνου καὶ Βισούργιδος. Διὰ τῆς ἀνδρίας δὲ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ καὶ τῆς ἡρωϊκῆς μεγαλοψυχίας καὶ τοῦ *ἡρωϊκοῦ θανάτου* τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σχυνερίου ἐνίκησεν ὁ Φρεδερῖκος (6. Μαΐου 1757.) τὴν λαμπρὰν μὲν, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀγορασθεῖσαν ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΑΝ ΝΙΚΗΝ. Ἀλλ ἤδη τὸν ἀμέσως ἑπόμενον μῆνα ἡ διὰ τοῦ ἀνδρείου στρατάρχου τῶν Αὐστριακῶν ΔΑΟΥΝ ΠΑΡΑ ΤΟ ΚΟΛΛΙΝΟΝ ΗΤΤΑ (8. Ἰουν.) ἐστέρησε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας πάντων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐλπιζομένων ὠφελημάτων. Ἡ δὲ πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ Κολλίνου καὶ μετ' αὐτὴν βαρυθυμία αὐτοῦ ἐδείκνυε προφανῶς τὰς μεγάλας φροντίδας, αἵτινες τὸν ἐτάραττον. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἐνίκησαν καὶ οἱ Γάλλοι εἰς τὸ παρὰ τὸν Βίσουργιν *Ἀστεμβέκκιον* τοὺς συμμάχους τοῦ Φριδερίκου (ἐν Ἰουλίῳ), καὶ ἑνωθέντες μετὰ τοῦ *αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ τῶν Γερμανῶν*, ἀπῆλθον νὰ καταλάβωσι χειμερινὰ στρατόπεδα ἐν Σαξονίᾳ. Εὑρίσκετο δὲ ἤδη ὁ πρίγκιψ τῆς *Σουβίσης*, εὐνοούμενος τῆς *Πομπαδοὺρ* καὶ πιστὸς σύντροφος τῶν ὀργίων τοῦ ΙΕ΄. Λουδοβίκου μετὰ μεγάλης στρατοῦ δυνάμεως παρὰ τὸν Σάλαν, ὅτε ὁ Φρεδερῖκος προσέβαλεν αὐτὸν ἀπροσδοκήτως, καὶ ἐνίκησε νίκην λαμπροτάτην εἰς τὴν ΕΝ ΡΟΣΣΒΑΧΙΩ ΜΑΧΗΝ (5. Νοεβρ.) Ἀρχομένης ἤδη τῆς μάχης ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἔφυγε τοσοῦτον κατεσπευσμένος, ὥστε οἱ φιλοσκώμμονες μετωνόμασαν αὐτὸν «φυγάδα στρατὸν» (« Reis sausarmee »), καὶ οἱ Γάλλοι ἠκολούθησαν αὐτὸν, καταλείποντες τὴν εἰς πράγματα τοῦ συρμοῦ καὶ τῆς πολυτελείας πλουσίαν αὐτῶν ἀποσκευήν. Διέπρεψε δὲ μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ ΣΕΫΔΛΙΤΣΙΟΣ. Ἕνα δὲ μῆνα μετέπειτα ἐνίκησεν ὁ βασιλεὺς τῶν Πρώσσων μετὰ μεγάλης δόξης καὶ τὸν Δάουν εἰς τὴν ἐν ΛΕΟΥΘΕΝΩι ΜΑΧΗΝ, καὶ κατέλαβε πάλιν τὴν Σιλεσίαν (5 Δεκεμ.). Ἀλλ' ἐν τούτοις κατέθλιβε βαρέως τὴν δυστυχῆ χώραν τῆς Γερμανίας ὁ πόλεμος. Μάλιστα δ' ἐκακώθη τὸ Ἀννόβερον, ἡ Βρουνσβίγη καὶ τὸ Ἀσσιοκασσέλιον ὑπὸ τοῦ ἀκολάστου καὶ ἀστάτου δουκὸς *Ριχελιοῦ* διὰ τῶν δασμῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν πόλεμον εἰσφορῶν.

§. 134. (1758). Ἀπὸ τῆς ἐν Ῥοσσβαχίῳ μάχης ἦτον ὁ Φριδερῖκος ἐν Ἀγγλίᾳ οὐχ ἧττον ἢ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ τὸ εἴδωλον τοῦ λαοῦ. Ὅθεν τὸ Ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἴσχυε τὰ μέγιστα ὁ πρεσβύτερος ΠΙΤΤ (λόρδος Χάθαμ),

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ πλουσίως τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας μὲ χρήματα καὶ στρατεύματα, καὶ ν' ἀφήσῃ εἰς αὐτὸν τὸν διορισμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Οὗτος δ' ἔκλεξεν ἀρχηγὸν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τὸν ἐκ *Βρουνσβίγης* συνετὸν *Φερδινάνδον*, ὅστις ἀρχομένου τοῦ ἔαρος (1758) ἐδίωξε τοὺς Γάλλους πέραν τοῦ Ῥήνου, καὶ ἐξησφάλισε τὴν βόρειον Γερμανίαν κατὰ τῶν ληστρικῶν αὐτῶν ἐπιδρομῶν. — Ἐν τῷ μεταξὺ δ' εἶχον προχωρήσει οἱ Ῥῶσσοι ὑπὸ τὸν *Βεστοῦγεφ* μέχρι τοῦ Ὀδέρα· ἀλλ' ὅτε οὗτος ἔδειξεν ὕποπτον διαγωγὴν κατά τινα ἐπικίνδυνον ἀσθένειαν τῆς αὐτοκρατείρης Ἐλισάβετ, ἐξωρίσθη, καὶ ἔλαβε τὴν θέσιν αὐτοῦ ὁ *Φερμώρ*. Οὗτος δὲ κατέλαβε τὴν ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, ἠνάγκασε τὴν *Κοινιξβέργην* νὰ ὀμόσῃ τὸν ὅρκον τῆς πίστεως, καὶ εἰσέβαλεν ἔπειτα μετὰ τῶν ἀγρίων αὐτοῦ στιφῶν κόπτων καὶ καίων εἰς τὸ Βρανδεμβουργικόν. Τότε ὅμως ἐστράτευσεν ὁ Φριδερῖκος σκοπιμώτατα πρὸς τὸν Ὀδέραν, καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν ΕΝ ΤΣΟΡΝΔΟΡΦΙΩι φονικὴν ΜΑΧΗΝ νίκην ἀγορασθεῖσαν, ἐννοεῖται, μετὰ πολλῆς θυσίας (25 Αὐγ.). Μετὰ δὲ ταῦτα ἠθέλησε μὲν ὁ Φριδερῖκος νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὴν Σαξονίαν, ὅπως βοηθήσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἐρρῖκον, ἀλλ' ἐπιπεσόντος κατ' αὐτοῦ αἰφνιδίως εἴς τινα δυσχερῆ θέσιν μετὰ δυνατωτέρου στρατοῦ τοῦ Δάουν, ἀπώλεσεν εἰς τὴν ΕΠΙΘΕΣΙΝ ΤΗΣ ΟΧΚΙΡΧΗΣ (14. Ὀκτ.) ὅλον αὐτοῦ τὸ πυροβολικὸν καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνδρείων αὐτοῦ μαχητῶν (14. Ὀκτ.) Ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Ἐρρίκου διά τινος ἐπιδεξίου πορείας, καὶ ἐδίωξε τοὺς ἐχθροὺς ἐκ δευτέρου ἀπὸ τῆς Σιλεσίας καὶ Σαξονίας.

§. 135. (1759) Τοῦ Φριδερίκου αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις ἤρχησαν νὰ ἐκλείπωσιν. Ἐνῷ δ' οὗτος μόλις ἀνεπλήρονεν ἀθλίως τὰ ἐλλείμματα τῶν στρατῶν αὐτοῦ διὰ καταπιεστικῆς νεοσυλλεξίας νέων καὶ ἀπείρων στρατιωτῶν, καὶ μόνον διὰ πολεμικῶν φόρων καὶ δασμῶν ἐθεράπευεν ἀνεπαρκῶς τὰς εἰς χρήματα καὶ ζωοτροφίας ἀνάγκας αὐτοῦ, ἐλάμβανε τοὐναντίον ἡ Μαρία Θηρεσία ἀπὸ τῆς *Ῥωσσίας* καὶ *Γαλλίας* πάντοτε νέα στρατεύματα καὶ χρηματικὰς βοηθείας. — Ὅπως δ' ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν Ῥώσσων καὶ Αὐστριακῶν, ὡρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μησεν (Ἰουλ. 1759) ὁ Φρεδερῖκος πρὸς τὸν Ὀδέραν· ἀλλὰ καί τοι τρέψας ἤδη νικηφόρος τοὺς Ῥώσσους εἰς φυγὴν, ἡττήθη ὅμως τοσοῦτον δεινὴν ἧτταν εἰς τὴν φονικὴν ΜΑΧΗΝ ΤΟΥ ΚΟΥΝΕΡΣΔΟΡΦΙΟΥ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ ἐπιδεξίου στρατάρχου ΛΑΟΥΔΟΝ, ὥστε ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ ἂν ὁ πόλεμος ἤθελε λάβει εὐτυχῆ ἔκβασιν. Μεταξὺ δὲ τῶν πεσόντων ἦτο καὶ ὁ ειδυλλιακὸς ποιητὴς τῆς φύσεως Ἐβάλδος *Κλέϊστος*· « ἀοιδὸς ἅμα καὶ ἥρως ». Οἱ Πρῶσσοι ἀπώλεσαν τὴν Δρέσδην καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Σαξονίας. Ἀλλὰ διχονοήσαντες οἱ Ῥῶσσοι καὶ Αὐστριακοὶ δὲν ἐπωφελήθησαν ἀρκούντως τὴν νίκην. — Ἐν τούτοις εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀγωνισθῆ εὐτυχέστερον ἐναντίον τῶν Γάλλων οἱ σύμμαχοι τοῦ Φριδερίκου ὑπὸ *Φερδινάνδον τὸν Βρουνσβίγης*. Καὶ εἶχε μὲν ὑπερισχύσει ὁ *Βρόγλιος* εἰς τὴν *ἐν Βέργῃ* παρὰ τὸ Φραγκφοῦρτον τὸ παρὰ τὸν Μαῖνον *μάχην* (13 Ἀπριλ. 1759), ἀλλ' ἡ *παρὰ τὴν Μίνδαν νίκη* τοῦ Φερδινάνδου ἐδίωξε τὸν Γαλλικὸν στρατὸν πέραν τοῦ Ῥήνου, καὶ ἔσωσε τὴν Βεστφαλίαν καὶ τὸ Ἀννόβερον.

§ 136. (1760.) Ἐν τούτοις ὁ πόλεμος εἶχεν ἤδη ἐξασθενίσει τοσοῦτον τὸν Πρωσσικὸν στρατὸν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη ἤδη νὰ περιορισθῇ παρὰ τὴν συνήθειάν του εἰς ἀμυντικὸν πόλεμον. Καὶ κατετάσσοντο μὲν πολλοὶ νεοσύλλεκτοι ἐξ ὅλων τῶν νομῶν ὑπὸ τὰς Πρωσσικὰς σημαίας, παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Φριδερίκου καὶ τῆς ἐπιδεξιότητος τῶν στρατοσυλλογέων αὐτοῦ· ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐμπειροπολέμων ἀξιωματικῶν καὶ παλαιῶν στρατιωτῶν οὐδ' αὐτὰ τὰ μεγάλα στρατηγικὰ πλεονεκτήματα τοῦ Φριδερίκου ἠδύναντο νὰ ἀναπληρώσωσιν ὁλοτελῶς. Ὅπως δ' ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβάλῃ φόρους καταθλιπτικωτάτους, καὶ νὰ κόψῃ νομίσματα ὀλίγην ἔχοντα τὴν πραγματικὴν ἀξίαν. Ἐν ᾧ δ' ὁ Φριδερῖκος διέτριβεν ἐν Σαξονίᾳ, ἡττήθη ὁ ἀνδρεῖος φίλος τοῦ βασιλέως *Φουκέτος ἐν Σιλεσίᾳ* ἧτταν, μεθ' ἣν κατέλαβον οἱ Αὐστριακοὶ ὅλην τὴν χώραν. Τότε δ' ἐγκατέλιπεν ὁ Φριδερῖκος τὴν Σαξονίαν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πάλιν τὴν Σιλεσίαν. Ὅθεν νικήσας ΕΝ ΛΙΓΝΙ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΙΩι (*παρὰ τὸν Κάτσβαχτον*) τὸν *Λάουδον*, ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του (15. Αὐγ. 1760)· ἐν τούτοις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὰ Αὐστριακὰ καὶ Ῥωσσικὰ στρατεύματα ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Μαρχίαν, νὰ καταλάβωσι τὸ Βερολῖνον καὶ νὰ λεηλατήσωσι καὶ ἐρημώσωσι τὴν κληρονομικὴν χώραν τοῦ βασιλέως. Νῦν δὲ κατέλαβεν ὁ Δάουν ὀχυράν τινα θέσιν ἐπί τινος ὑψώματος ὄχι μακρὰν τοῦ Ἄλβιος, ὅπως διαχειμάσῃ ἐν Σαξονίᾳ. Ὅπως δ' ἐμποδίσῃ τοῦτο ἀπετόλμησεν ὁ Φριδερῖκος τολμηροτάτην ἔφοδον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ *Δάουν*, ἂν καὶ οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοῦ πολεμισταὶ ἔπιπτον σωρηδὸν ὁρμῶντες πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τοῦ στρατοπέδου τεθειμένα πυροβόλα. Ἀλλὰ νικήσας μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ΖΕΙΘΕΝΟΥ τὴν πολυδάκρυτον ἐν ΤΟΡΓΑΥΙΑι ΝΙΚΗΝ (3. Νοεμ. 1760), ἀπέκτησε πάλιν ὁ βασιλεὺς τῶν Πρώσσων τὴν Σαξονίαν, καὶ ἠδύνατο νὰ διαχειμάσῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐν Λειψίᾳ· ἀλλὰ 14, 000 τῶν μαχητῶν αὐτοῦ δὲν εἶχον πλέον ἀνάγκην περιποιήσεως· τοῦ Δάουν τὸ στρατόπεδον ὑπῆρξε ὁ τάφος αὐτῶν

§. 137. (1761 — 1763.) Τὸ ἔτος 1761 ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ καταβληθῇ ὁ Φριδερῖκος ὑπὸ τῶν πανταχόθεν κατ' αὐτοῦ ἐπερχομένων ἀτυχιῶν, καθότι οὐ μόνον οἱ πολυάριθμοι ἐχθροὶ εἶχον καταλάβει μέγα μέρος τῶν χωρῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ *Ἀγγλία* ἠρνεῖτο νὰ τὸν βοηθήσῃ πλέον, ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Γεώργιος Γ'. Καὶ ἀνθίστατο μὲν ὁ Φριδερῖκος ἀνδρείως εἰς τοὺς ἐφορμῶντας ἐχθρούς, ἀλλ' ἡ ἀπελπισία αὐτοῦ καὶ βαρυθυμία ἐδηλοῦτο εἰς τὰς πρὸς τοὺς φίλους αὐτοῦ *ἐπιστολὰς* καὶ τὰ *ποιήματά* του· καὶ ἡ μὲν Σιλεσία ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἡ δὲ Πρωσσία εἰς τὴν Ῥωσσίαν. — Ἀλλ' ὅτε ἡ ἀνάγκη τοῦ Φριδερίκου ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ἀπέθανεν (5. Ἰαν. 1762) ἡ αὐτοκράτειρα *Ἐλισάβετ*, καὶ ἀνέβη εἰς τὸν Ῥωσσικὸν θρόνον ὁ ἀνεψιὸς αὐτῆς, ΠΕΤΡΟΣ ὁ Γ'., μονάρχης τιμῶν τὰ μέγιστα τὸν βασιλέα τῶν Πρώσσων. Τὸ περιστατικὸν δὲ τοῦτο ἐπήνεγκεν αἰφνιδίως μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, Ὁ Πέτρος δηλ., ἡγεμὼν καλοκἄγαθος μέν, ἀλλ' ἄφρων καὶ ἐνεργῶν μετ'

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπερισκεψίας, συνωμολόγησε πάραυτα μετὰ τοῦ Φριδερίκου Β΄. συνθήκην εἰρήνης, καὶ ἥνωσε τὰ Ῥωσσικὰ αὐτοῦ στρατεύματα μετὰ τῶν Πρώσσων. Ἡ σχέσις ὅμως αὕτη δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον. Ὁ Πέτρος εἰσαγαγὼν ἀπερισκέπτως νεωτερισμοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ κράτος, καὶ μεταβαλὼν τὰ στρατιωτικὰ κατὰ τὸν τρόπον τῶν Πρώσσων, διήγειρε ἐναντίον αὐτοῦ τοὺς Ῥώσσους. Ὅθεν συνεννοηθέντες τινες εὐγενεῖς μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ *Αἰκατερίνης*, ἡγεμονόπαιδος τοῦ Ἀνχαλτίου, τὴν ὁποίαν ὁ Πέτρος μετεχειρίζετο μετὰ τραχύτητος ἕνεκα τοῦ ἀνηθίκου αὐτῆς, ἐξύφαναν συνωμοσίαν, μεθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ Πέτρος κατὰ τρόπον βαρβαρικώτατον ὑπό τινων προκρίτων Ῥώσσων (Ὀρλὼφ) (9. Ἰουλ. 1762), καὶ κατέλαβεν ἡ *Αἰκατερίνη* Β΄. τὴν ἀρχὴν, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς Παῦλον. Αὕτη δ' ἀνεκάλεσε μὲν τὰ στρατεύματα αὐτῆς ἀπὸ τῆς Πρωσσίας, ἐπεκύρωσεν ὅμως τὴν μετὰ τοῦ Φριδερίκου συνομολογηθεῖσαν συνθήκην, καὶ πρότου νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ στρατηγὸς τῆς Ῥωσσίας ἐβοήθησεν ἀκόμη εἰς μίαν νίκην τὸν βασιλέα τῶν Πρώσσων.

§. 138. Ἀλλὰ τὰ ἐξηντλημένα κράτη ἐπεθύμουν ἤδη ὅλα τὴν τελείωσιν τοῦ πολέμου. Ὁ Γερμανικὸς λαὸς, τοῦ ὁποίου αἱ χῶραι ἠρημώθησαν, τοῦ ὁποίου ἡ γεωργία παρήκμασεν, ἡ βιομηχανία ἔπεσεν εἰς μαρασμὸν καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐξηφανίσθη, ἐζήτει ἀπηλπισμένος τὴν εἰρήνην, τὸ ὁποῖον παρεκίνησε τοὺς πλείστους ἡγεμόνας νὰ ἀποσυρθῶσι τῆς ἐναντίον τῆς Γαλλίας συμμαχίας. Ἐπειδὴ μάλιστα καὶ ἡ Αὐστρία συνεταράχθη εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς οἰκονομίαν, δὲν ἀντεστάθη πλειότερον ἡ Θηρεσία εἰς τὴν πανταχόθεν ἐπιθυμουμένην τελείωσιν τοῦ πολέμου. Ὅθεν ἐπωφελήθησαν *ἀνακωχήν* τινα (Νοεμ. 1762), ὅπως ἐνεργήσωσι διαπραγματεύσεις, τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα ἦτον ἡ κατὰ τὸν προσεχῆ Φεβρουάριον ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΟΥΒΕΡΤΣΒΟΥΡΓΟΥ (21 Φεβρ. 1753). Ἐν ταύτῃ δ' *ἐξησφαλίσθη διὰ παντὸς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας* ἡ *κατοχὴ τῆς Σιλεσίας*. Ὁ δὲ συγχρόνως μεταξὺ *Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας* ἐν Ἀμερικῇ διεξαχθεὶς ἀμφίῤῥοπος κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πόλεμος ἐτελειώθη διὰ τῆς *εἰρήνης τῶν Παρισίων*, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε τὸν *Καναδᾶν*. Ἔκτοτε δ' ἔλαβεν ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πρωσσία τὴν θέσιν αὐτῆς μεταξὺ τῶν πέντε μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

γ΄.) Τὸ Γερμανικὸν κράτος καὶ ὁ αἰὼν τοῦ Φριδερίκου.

§. 139. Τὸ *Γερμανικὸν κράτος*, ὡς σῶμα πολιτικὸν θεωρουμένη, ἀπώλεσε τοσοῦτον πᾶσαν ὑπόληψιν καὶ ἰσχὺν, ὥστε ἡ ἕνεκα τῆς παραβάσεως τῆς εἰρήνης τῆς χώρας κατὰ τοῦ Φριδερίκου Β΄. σφενδονισθεῖσα πολεμικὴ διακήρυξις ἔτυχε σκωπτικῆς καὶ γελοίας ὑποδοχῆς· οὐδ' ἀντεπροσωπεύθη ὡς κράτος εἰς τὰς ἐν *Οὐβερτσβούργῳ* περὶ εἰρήνης γενομένας διαπραγματεύσεις. Ἡ δύναμις τοῦ *αὐτοκράτορος* κατήντησε κούφη σκιὰ, καὶ τὰ εἰσοδήματα αὐτοῦ κατεβιβάσθησαν εἰς ὀλίγας χιλιάδας φλωρινίων. Τριακόσιοι δὲ πεντήκοντα περίπου κληρονομικοὶ ἢ αἱρετοὶ ἡγεμόνες καὶ δημοκρατικαὶ κοινότητες μετὰ διαφορωτάτης δυνάμεως καὶ ἀνισοτάτης περιοχῆς χώρας ἦρχον ἐν Γερμανίᾳ χαίροντες πλήρη τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα, καὶ οὐδὲν ἄλλο κατέλιπον εἰς τὸν κοινὸν ἀνώτατον ἄρχοντα, εἰμὴ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἀμοιβαίων συνθηκῶν, τοὺς προβιβασμοὺς εἰς τάξεις, τὰς διακηρύξεις τῶν ἐνηλίκων καὶ τοὺς διορισμοὺς εἰς ἀξιώματα ἐχούσας κλάσεις. Καὶ ἐν πολέμῳ δὲ οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες δὲν ἐβοήθουν σπανίως τοὺς ἐχθροὺς τῆς αὐτοκρατορίας, ὡς π. χ. ἡ Βαυαρία ἦτο πάντοτε σύμμαχος τῆς Γαλλίας. — Ἡ δὲ *δίαιτα*, ἥτις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου εἶχε τὴν ἕδραν αὐτῆς ἐν *Ῥατισβόννῃ*, καὶ συνίστατο ἐξ ἀπεσταλμένων τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν πόλεων, εἶχεν ἀπολέσει πᾶσαν ὑπόληψιν, διότι μόλις, καὶ συνήθως μετὰ πολλοὺς λόγους καὶ μακρὰς διαπραγματεύσεις, ἀπεφάσιζέ τι, ἢ καὶ ἂν τὸ ἀπεφάσιζε, οὐδόλως ἠδύνατο νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ. Μετὰ μικροπρεποῦς δὲ ζηλοτυπίας ὑπερασπίζοντο ἀπηρχαιωμένα ἤδη δικαιώματα, προσεῖχον ἀγρυπνότατα εἰς τὰ ἀξιώματα, τοὺς τίτλους καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ψηφοφορίας, καὶ κατηνάλισκον ὅλον αὐτῶν τὸν καιρὸν καὶ τὴν δραστηριότητα εἰς ἀσκόπους περὶ θρησκευτικῶν δοξασιῶν ἔριδας, ἐνῷ ξένοι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαοὶ ἐποίουν τὴν Γερμανίαν θέατρον τῶν πολέμων αὐτῶν, καὶ μετεχειρίζοντο τὴν ἀδύνατον ἐπικράτειαν μετ' ἀλαζονείας καὶ περιφρονήσεως. — Ἀλλὰ καὶ τὰ *δικαστικὰ* δὲν εὑρίσκοντο εἰς καλητέραν κατάστασιν. Τὸ ἐν Βετσλαρίᾳ *αὐλικὸν δικαστήριον τοῦ κράτους*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφέροντο πρὸς διαδικασίαν αἱ ἔριδες τῶν τάξεων τοῦ κράτους πρὸς ἀλλήλας ἢ πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν, ἐβάδιζε μετὰ τοσαύτης περισκέψεως καὶ μακρολογίας, ὥστε αἱ δίκαι ἔμενον ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκκρεμεῖς πρὶν δικασθῶσι, καὶ πολλάκις τὰ δικαζόμενα πρόσωπα ἀπέθνησκον ἐν τῷ μεταξὺ ἢ ἐπτώχευον, καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν δικαστηρίων ἐπεσωρεύοντο ἐπ' ἄπειρον. Μὴ λαμβάνοντες δὲ πρὸς τούτοις κατὰ μέγα μέρος μισθὸν, ἀλλὰ ἀποζημιονόμενοι διὰ τῶν *δικαστικῶν δωρεῶν*, εὕρισκον εὐκόλως ἀφορμὴν νὰ δωροδοκῶνται. Δοκιμὴ δέ τις τοῦ αὐτοκράτορος ΙΩΣΗΦ τοῦ Β'.(1765-1790), νὰ βελτιώσῃ καὶ ἐπιτυχύνῃ τὴν δικαστικὴν πορείαν τοῦ αὐλικοῦ δικαστηρίου τοῦ κράτους ἐναυάγησεν εἰς τὴν ἰδιοτέλειαν τῶν πρὸς τοῦτο ἐνδιαφερομένων. Ὅ,τι δ' ἀφορᾷ τὴν κατωτέραν δικαιοδοσίαν, ἦτο πολὺ δύσκολον εἰς τοὺς μικροὺς νὰ εὕρωσι τὸ δίκαιόν των ἕνεκα τῆς μεγάλης διαφορᾶς τῶν ἐγχωρίων νόμων, τῆς πληθύος τῶν μικρῶν κρατῶν καὶ τῆς ἀπεριορίστου ἐξουσίας τῶν ὑπαλλήλων καὶ δικαστῶν. Οἱ ἀδύνατοι ἦσαν ἐγκαταλελειμμένοι ἀπροστάτευτοι εἰς πᾶσαν ἀδικίαν καὶ καταθλιψιν τῶν ἐμπείρων καὶ ἰσχυρῶν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦτον ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν νομικῶν καὶ δικηγόρων.

§. 140. Ἐνῷ δὲ τὸ Γερμανικὸν κράτος ὁσημέραι παρήκμαζεν, ἐγίνετο ἡ *Πρωσσία* καθ' ἑκάστην ἰσχυροτέρα καὶ εὐδαιμονεστέρα ἐπὶ τοῦ συνετοῦ καὶ ἰσχυροῦ αὐτῆς βασιλέως. Ὁ Φριδερῖκος ἐπροσπάθησε παντὶ σθένει νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας ἤνοιξεν ὁ ἑπταετὴς πόλεμος, βοηθῶν μετὰ χρημάτων τοὺς δυστυχήσαντας γεωκτήμονας καὶ ἐργοστασιάρχας ἐν Σιλεσίᾳ καὶ Μαρχίᾳ, καὶ ἀφίνων ἐπί τινα ἔτη τοὺς φόρους ἀνεκούφισε τὴν τύχην τῶν χωρικῶν. Προήγαγε τὴν γεωργίαν, τὴν ὑλοτόμησιν τῶν δασῶν καὶ τὴν μεταλλείαν, ἔκτισεν εἰς τὰς ἀγεωργήτους πεδιάδας τοῦ κράτους αὐτοῦ ἀποικίας, καὶ ἔδειξε μεγίστην ἐπιμέλειαν εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὴν χει-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρωναξίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Τοιουτοτρόπως δ' ἡ χώρα ηὐτύχησε, καὶ ἠδύνατο νὰ αὐξήσῃ τὰ *εἰσοδήματά του*, χωρὶς νὰ καταθλίψῃ τὸν λαόν. Ἡ ἰδία αὐτοῦ φειδωλία, ἡ ἁπλότης τῆς αὐλῆς καὶ καλῶς διωργανισμένη πολιτικὴ οἰκονομία, καθίστων κατ' ἔτος πλουσιώτερον τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἀργότερα δὲ μόνον ἐξώκειλεν εἰς καταθλιπτικὰ καὶ ἀνεπιεικῆ βουλεύματα. Εἰς ταῦτα δ' ἀνῆκον πρὸ πάντων τὰ τῶν *δασμῶν* καὶ *φόρων*· Κατέστησε δηλ. τὴν πώλησιν τοῦ καφφὲ, καπνοῦ, ἅλατος κ. τ. τ. βασιλικὸν προνόμιον (regie), καὶ ἀπηγόρευσε τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον τούτων. Καὶ ὅπως ἐμποδίσῃ τὰ λαθρεμπόρια, διώρισε πλῆθος *Γάλλων τελωνειακῶν ὑπαλλήλων*, οἵτινες διὰ τῆς ἀλαζονείας αὐτῶν κατέστησαν εἰς μέγιστον βαθμὸν μισητὴν τὴν καὶ ἄλλως καταθλιπτικὴν ταύτην διάταξιν. — Ἐλάχιστα ὅμως προσεῖχεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ τῆς *ἐκκλησίας καὶ ἐκπαιδεύσεως*. Καὶ τὰ μὲν σχολεῖα τῶν κατωτέρων πόλεων ἐχρησίμευον εἰς αὐτὸν πρὸς ἐξοικονόμησιν ἀπομάχων ὑπαξιωματικῶν, τὰ δὲ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια κατελείποντο πολλάκις εἰς τὴν διεύθυνσιν Γάλλων· καὶ ὀλίγον μὲν ἐνδιεφέρετο ὁ ἐλευθερόφρων βασιλεὺς εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἐν τούτοις ὀφείλει τις νὰ ἀναγνωρίσῃ πρὸς δόξαν του, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐπεκράτει *γενικὴ ἀνεξιθρησκεία* καθ' ὅλα τὰ κράτη του. Μεγάλως δ' ἐφρόντισεν ὁ Φριδερῖκος περὶ τῶν *δικαστικῶν*. Αἱ βάσανοι καὶ αἱ σκληραὶ καὶ ἀτιμωτικαὶ τιμωρίαι τοῦ μεσαιῶνος κατηργήθησαν, ἡ διαδικασία ἁπλοποιήθη, οἱ νόμοι ἐβελτιώθησαν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ *Φριδερίκου Γουλλιέλμου* τοῦ Β'. ὡς ἐγχώριον τῆς *Πρωσσίας δίκαιον* εἰσαχθὲν νέον νόμων σύνταγμα εἶχε προπαρασκευασθῆ ἐπὶ τοῦ Φριδερίκου. Σπουδαιότερον ὅμως πάσης διατάξεως καὶ παντὸς διοργανισμοῦ ἦτον, ὅτι ὁ αὐτὸς ὁ Β'. Φριδερῖκος ἐλάμβανε γνῶσιν πάντων, καὶ ἐπληροφορεῖτο ἀκριβῶς εἰς τὰς περιοδείας αὐτοῦ περὶ τῆς δικαιοδοσίας καὶ διοικήσεως, ἐξεγείρων τοὺς φυγοπόνους καὶ τιμωρῶν τοὺς ἀσυνειδήτους. Ἐργαζόμενος δὲ μετ' ἀόκνου δραστηριότητος ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, ἐλάμβανε περιληπτικὴν γνῶσιν τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους αὐτοῦ· καὶ ἡ κυριαρχικὴ αὐτοῦ φύσις, ἥτις οὐδὲ τὴν ῥάβδον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατεφρόνει, ἐτρόμαζε τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ἀδίκους. — Ἐν τούτοις δικαίως κατηγορεῖται ὁ μέγας βασιλεὺς διά τι ἐλάττωμα — ὅτι δηλ. *ἐπροτίμα τὰ ξένα*, καὶ παρεγνώριζε, μάλιστα κατεφρόνει, τὰ πάτρια. Ὄχι μόνον εἰς τὴν *φιλολογίαν* ἐτίμα ὁ Φριδερῖκος πλειότερον τοὺς Γάλλους, ὥστε καὶ ἔγραφε τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιστολὰς καὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ συγγράμματα εἰς Γαλλικὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ καὶ πᾶσαν πρᾶξιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ ἔθνους τούτου ἐθαύμαζε καὶ ἐμιμεῖτο ὅσον ἠδύνατο. Τυχοδιῶκται Γάλλοι ἐτιμῶντο καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ἀνὰ ἑκατοντάδας ἐν Πρωσσίᾳ, καὶ ἐπειδὴ ὁ θαυμασμὸς οὗτος τοῦ ξένου ἐθεωρεῖτο καὶ εἰς ἄλλας αὐλὰς ὡς δεῖγμα εὐγενείας, ἐπλημμύρησαν ὅλας τὰς χώρας τῆς Γερμανίας κοῦφοι Γάλλοι. Βοστρυχισταὶ τῶν Παρισίων, χοροδιδάσκαλοι καὶ μηδαμινοὶ ἄνθρωποι, ἐπροτιμῶντο πολλάκις εἰς τὰς ὑψηλὰς αὐλικὰς καὶ διοικητικὰς θέσεις καὶ αὐτῶν τῶν ἱκανωτάτων ἐγχωρίων.

§ 141. Προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν παρεκινήθη ὁ Φριδερῖκος νὰ πολεμήσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν πρὸς τὴν Αὐςρίαν. Περὶ τὸ τέλος δηλ. τοῦ ἔτους 1777 ἐσβέσθη μετὰ τὸν Μαξιμιλιανὸν Ἰωσὴφ τὸ Βαυαρικὸν γένος τοῦ *Βυττελσβαχικοῦ οἴκου* καὶ τὸ ἐκλεκτοράτον περιῆλθεν εἰς τὸν πλησιέστατον κληρονόμον *Κάρολον Θεόδωρον τὸν Παλατινάτου*, ἡγεμόνα φιλήδονον, ἀκόλαστον καὶ δεισιδαίμονα, τοῦ ὁποίου ὅμως, καί τοι εἰς πολλὰ περιπεσόντος πλημμελήματα καὶ ἁμαρτήματα καὶ πολλὰ ἔχοντος ἐλαττώματα, διατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν ἐνθύμησις ἀγαθὴ παρὰ τῷ λαῷ τοῦ Παλατινάτου ἕνεκα τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, τῆς μεγαλοδωρίας καὶ τῆς πρὸς τὰς καλὰς τέχνας ἀγάπης. Ὁ ἡγεμὼν ὅμως οὗτος, περὶ τῆς φιλοτεχνίας καὶ μεγαλοπρεπείας τοῦ ὁποίου μαρτυροῦσιν ἔτι καὶ νῦν κτίριά τινα ἄξια λόγου ἐν Μαννχείμῳ, Σχβετσίγγῃ καὶ Ἑϊδελβέργῃ, δὲν εἶχε νομίμους κληρονόμους· οὐδ' ἠγάπα τὴν κληρονομηθεῖσαν χώραν. Ὅθεν παρεπείσθη εὐκόλως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ Β'. νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην, ἐν ᾗ ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμα τὰ ἐπὶ τῆς κάτω Βαυαρίας, τοῦ ἄνω Παλατινάτου καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Μινδελχείμης δικαιώματα τῆς Αὐστρίας, καὶ ἐκήρυξεν ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀποσυρθῇ τῶν χωρῶν τούτων,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἂν παρεχωροῦντο προνόμιά τινα εἰς τοὺς φυσικοὺς αὐτοῦ υἱούς. Ὁ δὲ Φριδερῖκος Β΄., φοβούμενος τὴν μεγέθυνσιν τῆς Αὐστρίας, ἐπροσπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ σκοπούμενον τοῦτο, πείσας τὸν μέλλοντα κληρονόμον, τὸν δοῦκα τῶν *Δύω Γεφυρῶν Κάρολον*, νὰ ποιήσῃ ἔνστασιν κατὰ τῆς συνθήκης ταύτης εἰς τὴν δίαιταν, καὶ ὅτε τοῦτο ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, διέταξε στρατόν τινα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοεμίαν, ὅπως ἐμποδίσῃ διὰ τῶν ὅπλων τὴν μεταβολὴν τῆς παρούσης καταστάσεως. Τοῦτο δ' ἐπήνεγκε τὸν ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΒΑΥΑΡΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΠΟΛΕΜΟΝ (1778—1779), καθ' ὃν ὀλίγον μόνον ἐπολέμησαν διὰ τῶν ὅπλων, πολὺ δὲ μᾶλλον ἤρισαν διὰ τοῦ καλάμου, ἀμφοτέρων τῶν μερῶν φιλοτιμηθέντων νὰ ἀποδείξωσι τὰ δικαιώματά των δι' ἐγγράφων διατριβῶν (Deduetiones). Ἐπειδὴ ὅμως ὅλα τὰ κράτη ἀπέφευγον νὰ ἀρχίσωσι κοινὸν πόλεμον, ἐπέτυχον αἱ μεσιτεύσασαι Ῥωσσία καὶ Γαλλία, νὰ πείσωσι τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν Θηρεσίαν, ἥτις οὐδόλως εὐηρεστεῖτο εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ υἱοῦ της, νὰ ὑπογράψῃ τὴν *εἰρήνην τῆς Τεσχένης*, καθ' ἣν εἰς τὸν οἶκον μὲν τοῦ Παλατινάτου ἐξησφαλίζετο ἡ Βαυαρία, εἰς δὲ τὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας τὸ *Ἰννβείρτελον* μετὰ τοῦ *Βραουνοδούνου* καὶ εἰς τὸν Πρώσσικὸν ἡ διαδοχὴ εἰς τὴν Μαρχιονίαν *Ἀνσπαχίου καὶ Βαϋρευθίου*.—Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μαρίας Θηρεσίας (1785) ἐδοκίμασεν ἐκ δευτέρου ὁ δυσαρεστημένος διὰ τὴν ἔκβασιν ταύτην αὐτοκράτωρ νὰ προσλάβῃ τὴν Βαυαρίαν, θελήσας νὰ ἀνταλλάξῃ πρὸς αὐτὴν τὰς *Κάτω Χώρας τῆς Αὐστρίας* (Βέλγιον) ὡς *Βουργουνδικὸν* βασίλειον. Καὶ εἰς τοῦτο κατεπείσθη ὁ *Κάρολος Θεόδωρος*. Ἀλλὰ νῦν προσεπάθησεν ὁ Φριδερῖκος Β΄., *συστήσας τὴν συμμαχίαν τῶν ἡγεμόνων* (1785) εἰς τὴν ὁποίαν προσετέθησαν κατὰ μικρὸν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, νὰ ἐμποδίσῃ καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Παλατινάτου τὴν ἐν Βαυαρίᾳ διαδοχήν. Ἡ δὲ συμμαχία τῶν ἡγεμόνων ἀνύψωσε τοσοῦτον τὴν δύναμιν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, ὅσον κατέθαψε τελείως τὴν αὐτοκρατορικὴν ὑπόληψιν. Οὕτως ἐχαλαρόνοντο καθ' ἑκάστην πλειότερον οἱ δεσμοί, οἵτινες περιέδεον τὸ Γερ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μανικὸν κράτος. Ἕκαστος δ' ἡγεμὼν ἔτεινεν εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ αὐτοδέποστον καὶ ἀπεριόριστον δύναμιν, ἕκαστος ἐσχημάτισε μικρὰν αὐλὴν, εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ὁποίας ἀπέβλεπεν ὡς εἰς πρωτότυπον εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἀσωτείαν, εἰς τὰ ἤθη καὶ τοὺς συρμοὺς, εἰς τὴν γλῶσσαν, φιλολογίαν καὶ τέχνην τῆς αὐλῆς τῆς Βερσαλλίας.

δ'. *Ὁ πνευματικὸς βίος τοῦ λαοῦ ἐν Γερμανίᾳ.*

§ 142. Ὅσον ἐπιβλαβὴς ἦτον ὁ σπαραγμὸς οὗτος τῆς Γερμανίας εἰς τὴν ἐξωτερικὴν δύναμιν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν μεγαλεῖον, τοσοῦτον ὠφέλιμος τοὐναντίον ὑπῆρξεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν *τεχνῶν* καὶ *ἐπιστημῶν*. Πολλοὶ ἡγεμόνες ηὐνόουν καὶ ἐπροστάτευον τὴν φιλολογίαν καὶ παιδείαν· ἐζήτουν νὰ ἑλκύσωσιν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῶν πρωτευουσῶν αὐτῶν πόλεων ἐπισήμους ἄνδρας, καὶ ἐνεψύχονον τοὺς ποιητὰς καὶ λογίους εἰς συγγραφὴν μεγάλων ἔργων ἀνταμείβοντες αὐτοὺς καὶ τιμῶντες. Οὕτω συνέβη ὥστε εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 18[ης] ἑκατονταετηρίδος, καθ' ὃ τῆς Γερμανίας ἡ πολιτικὴ καὶ πολεμικὴ σημασία εἶχε παντάπασι σχεδὸν ἐξουδενισθῆ, νὰ λάβῃ ἡ φιλολογία, ποίησις, ἐπιστήμη καὶ ὅλος ὁ πνευματικὸς βίος, τοιαύτην ἰσχυρὰν ἀνάπτυξιν καὶ νὰ φθάσῃ ἡ Γερμανία εἰς τοσοῦτον ὕψος παιδείας, ὁποῖον ὅμοιον μόλις ἔχει νὰ δείξῃ ἄλλο ἡ νεωτέρα ἱστορία. Πρὸ πάντων δ' ἤκμασεν ἡ *ποίησις* Ὁ Φριδ. Γοττλ. *Κλοπστώκιος* (1724—1803) ἄναψεν εἰς τὸν λαὸν διὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἡρωϊκοῦ ποιήματος, τῆς *Μεσσιάδος*, ὡς καὶ διὰ τῶν *ᾠδῶν* αὐτοῦ καὶ *Βαρδιέττων* (α) τὴν φλόγα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἐλευθερίων αἰσθημάτων τῆς φιλοπατρίας· τὴν σοβαρὰν καὶ πανηγυρικὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως αὐτοῦ καὶ τὰ χωρὶς ὁμοιοκαταληξίας μέτρα του ἐμόρφωσε κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων. Ὁ Γοτθόλδιος Ἐφραὶμ *Λεσσίγγος* (1729 — 81), ὁ μεγαλοφυὴς κριτικὸς ἀπεκάλυψεν πρῶτον εἰς τὴν *Ἀμβουργικὴν* αὐτοῦ *δραματουργίαν* τὰς ἐλλείψεις τῆς ποιήσεως τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου, καὶ ἔδειξε

(α) Εἴδους ᾠδῶν. Σ. Μ.

διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δραμάτων (*Μίννα Βαρνχέλμ*, *Αἰμιλία Γαλόττη*, *Νάθαν ὁ Σοφὸς*) τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ δραματικὴν ποίησιν· συγχρόνως δὲ συγγράψας τὸν *Λαοκόοντα* αὐτοῦ, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν νοημόνων εἰς τὸ νὰ ἴδωσι τὴν οὐσίαν τῆς ποιήσεως καὶ πλαστικῆς τέχνης, τῶν ὁποίων τὴν κατάληψιν εἶχε διευκολύνει συγχρόνως κατ' ἄλλον τρόπον ὁ *Ἰωάννης Βιγκκελμάνος* (1717—1768), καὶ εἰς τὰς κατὰ τοῦ ἱερέως (pasteur) Μελχ. *Γοίζη* ἀξιολόγους αὐτοῦ ἐριςικὰς περὶ τῶν *ἀποσπασμάτων τοῦ Βολφεμβυτέλου* συγγραφὰς ἔδειξεν ἐκπληκτικὴν τῷ ὄντι δύναμιν γλώσσης καὶ σαφήνειαν ἀποδείξεων. — Τούτου τὰ ἴχνη ἠκολούθησεν ὁ ποιητικὸς καὶ εὐφυὴς Ἰω. Γοδοφρ. *Ἕρδερος* (1744—1803), ὅστις ἀναδραμὼν εἰς τὴν *ἀρχὴν τῆς γλώσσης* καὶ ποιήσεως, ἀπεκάλυψε μετὰ λεπτῆς αἰσθήσεως τὰ κάλλη τῆς φυσικῆς ποιήσεως *τῶν ἀνατολικῶν* (« *περὶ τοῦ πνεύματος τῆς Ἑβραϊκῆς ποιήσεως* », « φῦλλα Φοίνικος » [Palmbltter]) κ. ἄλ. τ. καὶ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν ἀτέχνων δημοτικῶν ᾀσμάτων παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς (ἐν τῷ « *Ὄρκῳ* », *ταῖς Φωναῖς τῶν λαῶν ἐν ᾄσμασι* κ. τ. λ.), καὶ διὰ τῶν *Ἰδεῶν* αὐτοῦ περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος ἔδωκεν ἰσχυρὰν ὤθησιν εἰς περαιτέρας ἐρεύνας. — Ὁ Χριστοφόρος Μαρτῖνος *Βειλάνδος* (1733—1813), ὁ εὔθυμος πρακτικὸς φιλόσοφος, ἐλάλησεν εἰς τὰ *μυθιστορήματα* αὐτοῦ (*Ἀγάθων*, *Ἀβδηρῖται*, *Ἀρίστιππος* κ. *λ.*), ἅτινα κατὰ τὸ μέγιςον μέρος ἔχουσι βάσιν τὸν βίον τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ὑπὸ νεώτερον χρωματισμὸν, τὴν γλῶσσαν, καὶ ἐξέφρασε τὰ φρονήματα τῶν κατὰ τὸν Γαλλικὸν τρόπον ἀνατρεφομένων καὶ παιδευομένων ἀνωτέρων τάξεων, καὶ ἐδίδαξεν εἰς ἐλαφρὰν καὶ ὄχι τόσον σεμνὴν γλῶσσαν τὴν ἔμφρονα τῆς ζωῆς ἀπόλαυσιν, διδασκαλία, ἥτις ἐσυμφώνει πρὸς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ κατέστησε τὴν Γερμανικὴν φιλολογίαν ἀγαπητὴν καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἀνεγίνωσκον μέχρι τοῦδε εἰμὴ Γαλλικὰ συγγράμματα. Συγχρόνως δ' ἀνανέωσεν εἰς τὸν *Ὀβέρωνα* αὐτοῦ τὴν *ρωμαντικὴν ἡρωϊκὴν ποίησιν* τοῦ μεσαιῶνος. Διὰ τῶν τριῶν τούτων ἀνδρῶν ἔλαβεν ὁ πεζὸς τῶν Γερμανῶν λόγος καθολικὴν μεταβολήν· ὁ Λεσίγ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γιος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν δύναμιν, ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν, ὁ Ἕρδερος κίνησιν καὶ πλοῦτον εἰς εἰκόνας καὶ ὁ Βεϊλάνδος ἐλαφρότητα καὶ χάριν. Ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν δὲ προετοιμασθέντος ἐδάφους ᾠκοδόμησεν ὁ μέγιστος τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, *Βολφγάγγιος Γαίτης* (1749—1832) τὰς δημιουργίας, εἰς τὰς ὁποίας κατοπτρίζεται ὁ πνευματικὸς βίος τοῦ ἔθνους καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ μεγαλοφυΐα καὶ ἐκτεταμένη παιδεία. Εἰς τοὺς *γονίμους εἰς μεγάλα πνεύματα* χρόνους τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ὅτε ἡ ἀκρατήτως πρὸς τὰ ἐμπρὸς σπεύδουσα νεολαία κατεφρόνει πάντα κανόνα τῆς τέχνης καὶ τῶν πατρίων ἠθῶν, καὶ δὲν ἀπέδιδεν ἀξίαν εἰμὴ εἰς τὰ προϊόντα τῆς μεγαλοφυΐας (ὡς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄμορφα), ἐξετίμα τὴν ἐμβρίθειαν τῆς ἀρχαίας καὶ φυσικῆς ποιήσεως, ἐτέρπετο εἰς τὰ ᾄσματα τοῦ λαοῦ, καὶ προσέβλεπε μετ' ἐκπληκτικοῦ θαυμασμοῦ εἰς τὸν Ὀσσιὰν καὶ Σαιξπῆρον, τότε διήγειραν θυελλώδη ἐνθουσιασμὸν τὰ *παθήματα τοῦ νέου Βερθέρου*, μυθιστόρημα ἐν ἐπιστολαῖς, καὶ τὸ δρᾶμα *Γαίκιος Βερλιχίγγης*, ἐν οἷς ἐχρησίμευσαν ὡς πρωτότυπα οἱ ποιηταὶ ἐκεῖνοι· ὅτε δ' ὁ Λεσίγγιος καὶ Βικελμᾶννος διήγειραν ἐν Γερμανίᾳ τὸ ἐνδιάφορον διὰ τὴν ἀρχαίαν τέχνην, ἐφάνησαν εἰς κατάλληλον ὥραν τὰ κλασικὰ δράματα *Τορκουάτος Τάσσος καὶ Ἰφιγένεια*, ἅτινα ἐποίησε κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καθαρὰν ἁρμονικὴν μορφὴν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὰ ὁποῖα ἐζωογόνησε διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐντυπώσεων καὶ αἰσθημάτων, ἅτινα ἐνεποιήθησαν εἰς τὸν Γαίτην κατὰ τὴν εἰς *Ἰταλίαν περιήγησίν* του (1786), καὶ τὰ ὁποῖα κατοπτρίζονται ἐπίσης εἰς τὰς ἀνυπερβλήτους δημοτικὰς σκηνὰς τῆς τραγῳδίας *Ἐγμοντίου*. Τὸ εἰδυλλιακὸν ἔπος *Ἑρμᾶνος καὶ Δωροθέα* ἔψαυε τοὺς βιαίους χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰ παθήματα τῶν μεταναστευσάντων· τὸ μυθιστόρημα *Γουλιέλμος Μεΐστερος* ἐν οἷς διεγράφη ὁ θεατρικὸς βίος, καὶ τὸ διήγημα *αἱ κατ' ἐκλογὴν συγγένειαι* ἀνήκουσιν ἤδη εἰς τοὺς νέους ῥωμαντικοὺς χρόνους, οἵτινες ἠρέσκοντο εἰς τὰ θαυμάσια, μυστηριώδη καὶ μυθώδη. Καὶ *ποιῶν* δὲ καὶ *συγγράφων* παρέστησεν ὁ Γαίτης τὴν πορείαν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς καὶ μορφώσεως, καὶ εἰς τὸ μεγα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λοπρεπὲς δραματικὸν ποίημα *Φάουστον*, περὶ τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν αὐτὸν ἀσχολημένον καθ' ὅλον του τὸν βίον, κατέλιπεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀπεικόνισμα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐσωτάτης ψυχικῆς καταστάσεως. — Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ὁ πολιτικὸς κόσμος εἶχεν ὑποστῆ μεγάλους κλονισμούς, καὶ τὰ βλέμματα τῶν λαῶν διευθύνθησαν πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ πολιτικά. Τότε λοιπὸν ἔψαυσε τὴν χορδὴν ὁ Φριδ. *Σχίλλερος* (1759—1805) μὲ τὰ ἱστορικὰ αὐτοῦ δράματα, ἅτινα διεδραμάτιζον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους ὁμοίας θυελλώδεις περιόδους ἐκ τῆς ἐγχωρίου καὶ ξένης ἱστορίας, καὶ εὗρεν ἐν τῷ λαῷ ἰσχυροτάτην ἀντήχησιν, ἐνθουσιῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας, πατρίδος καὶ εὐδαιμονίας τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ τρεῖς πρῶται τραγῳδίαι *οἱ Λησταί*, *ῥᾳδιουργία καὶ ἔρως καὶ ὁ Φιέσκος* ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ταραχώδεις χρόνους τῆς νεότητος· ἀπὸ δὲ τοῦ δράματος *Δὼν Καρόλῳ* ἀρχίζει νέα γαληνιωτέρα περίοδος· διατρίβων ἐν *Ἰένῃ* ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας συνέγραψε τὸν *τριακονταετῆ πόλεμον*, τὴν *ἀποστασίαν τῶν Κάτω Χωρῶν* καὶ τὸ τριμερὲς δρᾶμα *Βαλλενστεῖνον*· καὶ κατὰ τὰ ὑπὸ ἀῤῥωστιῶν καὶ ἀπορίας τῶν πρὸς τὸν βίον πολὺ τεθλιμμένα τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐποίησεν ἐν *Βειμαρίᾳ* τὴν *Μαρίαν Στουάρτ*, τὴν *παρθένον τῆς Αὐρηλίας*, τὴν *νύμφην τῆς Μεσσήνης* καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς δρᾶμα *Γουλλιέλμον Τέλλον*. Διὰ τῆς εἰλικρινείας δὲ τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ζήλου του ἀπέκτησεν ὁ Σχίλλερος τὴν φιλίαν τοῦ Γαίτη, ὅσον διάφοροι καὶ ἂν ἦσαν αἱ φύσεις αὐτῶν, καὶ ἡ ἡνωμένη αὐτῶν ἐνέργεια δεικνύει τὸν κολοφῶνα τῆς ποιήσεως τῶν Γερμανῶν.

§ 143 Ἀλλ' ὄχι μόνον ἡ ποίησις, ἀλλὰ καὶ ἡ *θεολογία*, ἡ *φιλοσοφία*, ἡ *ἱστορογραφία*, τὰ τῆς *παιδείας καὶ ἀνατροφῆς*, ἑνὶ λόγῳ ὅλος ὁ πνευματικὸς βίος ἔλαβε μεγάλην ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολήν. Θεολόγοι διαμαρτυρόμενοι ἠρεύνων τὰς ἁγίας γραφάς, καὶ παρίστανον τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν ἰδιόῤῥυθμον διεύθυνσιν τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Καὶ οἱ μέν, ὡς ὁ ἱεροκήρυξ τοῦ Τουρκίκου (Ζυρχέρου) *Λαυάτερος* (1741—1801), ἐζήτουν νὰ διατηρήσωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν αὐστηρὰν πίστιν, συγγράφοντες βιβλία παρορμητικὰ εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐσέβειαν, καὶ νὰ ἐνισχύσωσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς προσευχῆς ἔρχεται εἰς ἄμεσον μὲ τὸν θεὸν ἕνωσιν· οἱ δὲ, ὡς ὁ ἐν Βερολίνῳ βιβλιοπώλης καὶ συγγραφεὺς *Νικολάης* (1733 — 1811), ἤθελον νὰ ἔχῃ κῦρος ὡς δικαστὴς εἰς τὰ θεῖα πράγματα τὸ ἀνθρώπινον μόνον λογικὸν καὶ ἡ διανοητικὴ δύναμις, καὶ ἐκήρυττον δεισιδαιμονίαν πᾶν τὸ πρὸς τοῦτο ἀντιφάσκον. Καὶ ἐκείνους μὲν ὀνομάζουσιν *ὑπερφυσικοὺς* (supranaturalistes), τοὺς δ' ἀκολουθοῦντας τὴν δευτέραν δοξασίαν ἐκάλεσαν ἑπομένως *λογικοὺς* (rationalistes). Τρίτη δὲ μερὶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον ὁ *Ἀμᾶννος*, ὁ φιλόσοφος Φρ. Χ. *Ἰακώβης* καὶ ὁ ποιητὴς Φρ. κόμης *Στολβέργης* (1750—1819) ἐνόμιζον, ὡς καὶ οἱ μυστικοὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι κἄτι τι αἰσθηματικόν. — Ὁ Λαυάτερος ὑπῆρξε πρὸς τούτοις ὁ δημιουργὸς τῆς *φυσιογνωμονικῆς*, ἤτοι τῆς ἀμφιβόλου ἐκείνης ἐπιστήμης, ἥτις διδάσκει νὰ γνωρίζωμεν τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου· ἐνεπαίχθη ὅμως διὰ τοῦτο πικρότατα ὑπὸ τοῦ εὐφυοῦς καὶ εὐτραπέλου σατυρικοῦ *Λεχτεμβέργη* (1752—1799) ἐν Γοττίγγῃ. — Εἰς δὲ τὴν φιλοσοφίαν συνεκρότησεν ὁ μεγαλοφυὴς *Κάντιος* (1724—1804) διδασκαλικὴν μέθοδον ἐν Κοινιξβέργῃ, ἥτις εἰσέδυσε ταχέως εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας, διήγειρε τοὺς ἐν Γερμανίᾳ λογίους καὶ ἔγεινε ἡ ἐπικρατεστέρα· ὁ δὲ μέγας αὐτοῦ μαθητὴς *Φίχθειος* (1762—1814) μετέβη ἀπὸ τῆς *κριτικῆς φιλοσοφίας* τοῦ Καντίου εἰς τὴν καθαρῶς *ἰδεώδη* θέσας ἐν τῇ « θεωρητικῇ μὲν αὐτοῦ φιλοσοφίᾳ » τὸ *ἐγὼ* ὡς τὸ πρῶτον καὶ ἐν ἀρχῇ, εἰς δὲ τὴν «ἠθικὴν» αὐτοῦ ὁρίσας τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτενέργειαν ὡς σκοπὸν τῆς ἠθικῆς τάσεως. Ὡς τολμηρὸς δὲ πρόμαχος τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ, διετήρησεν ὁ Φίχθειος εἰς τὸ ἔθνος ἔντιμον ἐνθύμησιν. Τοῦ Φιχθείου ὁ μαθητὴς Φρ. Οὐ. Ἰ. *Σχελλίγγιος* (γεν. 1775) ἥνωσε τὴν ἰδεώδη ταύτην θεωρίαν μετὰ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας, καὶ ὁ Γεώργ. Φρ. Οὐ. *Ἔγελος* (1770—1831) ᾠκοδόμησε διὰ τῆς διαλεκτικῆς φιλοσοφίας διδασκαλίαν, ἥτις ἔσχε μεγάλην ἐπιῤῥοὴν ἐφ' ὅλου τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν συγχρόνων. Εἰς δὲ τὴν *ἱστορογραφίαν* ἔφερεν νέαν ἐποχὴν ὁ μὲν *Σπίττλερος* (1752—

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1810), διὰ τῆς ὀξυνοίας καὶ ἐναργείας αὐτοῦ, ὁ δ' Ἑλβετὸς *Ἰωάννης Μύλλερος* (1752—1809), διὰ τῆς πολυμαθείας αὐτοῦ καὶ τεχνηέσσης παραστάσεως· καὶ εἰς τὰ τῆς ἀνατροφῆς ὁ μὲν *Βασεδόβιος* (1723—1790) διὰ τοῦ ἐν Βεσσαυΐᾳ *φιλανθρωπείου* (σχολείου), ὁ δὲ *Κάμπης* καὶ *Σαλτσμᾶννος* διὰ τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων βιβλίων αὐτῶν ἐπενόησαν νέας διδακτικὰς μεθόδους, μεθ' ἃς ᾠκοδόμησεν ὁ Ἑλβετὸς ΠΕΣΤΑΛΟΚΚΙΟΣ (1746 — 1827) τὸ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων καὶ λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως σύστημα αὐτοῦ.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α'. ΟΙ ΠΡΟΑΓΓΕΛΟΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ. Σ. 2

1. Ἡ κατὰ θάλασσαν ὁδὸς πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς.

§. 1. Ἐρευρέσεις. Ναυτικὴ πυξίς. Πυρίτης. Τυπογραφικὴ τέχνη. — §. 2. Οἱ Πορτογάλοι ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις. — §. 3. Χριστοφόρος Κολόμβος. — §. 4. Βαλβόας. Κορτήσιος. Πιζάῤῥος. — § 5. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς.

2. Ἡ ἀναγέννησις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Σελ. 4

§. 6. Ἰταλία. Γερμανία. (Ῥεύχλινος. Ἔρασμος. Οὔττενος). Ἀνθρωπισταὶ καὶ Σκοτισταί.

Β'. Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΜΙΣΕΩΣ. Σελ. 13

1. Ἡ θρησκευτικὴ μεταῤῥύμισις τῶν Γερμανῶν. Σελ. 13

α'.) Δρ. *Μαρτῖνος Λούθηρος.* Σελ. 13

§. 7. Ἡ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων καὶ αἱ 95 θέσεις. — §. 8. Λούθηρος. — §. 9. Καϊετανός. Φριδερῖκος ὁ Σοφός. Μιλτίζιος. — §. 10. Ἡ ἐν Λειψίᾳ συζήτησις. Καῦσις τοῦ ἀναθεματιστικοῦ διατάγματος. — §. 11. Ἡ ἐν Βορματίᾳ δίαιτα. — §. 12. Δρ. Καρολοστάδτιος καὶ οἱ ἀναβαπτισταί. Φίλιππος Μελάγχθων. — §. 13. Διάδοσις τῆς θρησκευτικῆς μεταῤῥυθμίσεως.

β'.) Ὁ *πόλεμος τῶν χωρικῶν* (1525). Σ. 21

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

§. 14. Μέλαν Δάσος. Χώρα τοῦ Μαίνου καὶ Νίκρου. Θωμᾶς Μύνζερος. — §. 15. Ὑποταγὴ τῶν χωρικῶν.

γ΄.) *Ἡ διαμαρτύρησις καὶ ἡ Αὐγουσταν ὴ ὁμολογία.* (1529. 1520). Σ. 24

§. 16. Δραστηριότης τοῦ Λουθήρου καὶ Μελάγχθονος. Δίαιτα ἐν Σπίρᾳ. — §. 17. Ἡ ἐν Αὐγούστῃ δίαιτα.

δ΄.) *Οὐλερῖχος Ζβίγγλιος.* Σ. 26

§. 18. Θρησκευτικὴ ἀναμόρφωσις ἐν Ἑλβετίᾳ. — §. 19. Θρησκευτικὸς πόλεμος. Μάχη ἐν Καππέλῳ.

2. Οἱ πολεμοι τῶν Ἀψοβουργείων κατὰ τῆς Γαλλίας. Σ. 29

§. 20. Κάρολος Ε΄. καὶ Φραγκῖσκος Α΄. Ὁ περὶ τὸ Μεδιόλανον πόλεμος. — 21. Μάχη ἐν Παυΐᾳ. Ἅλωσις τῆς Ῥώμης. Ἡ ἐν Καμβραύῃ εἰρήνη τῶν δεσποινῶν. — §. 22. Ἐκστρατεία πρὸς τὴν Τύνιδα. Τρίτος καὶ τέταρτος πόλεμος μεταξὺ Καρόλου καὶ Φραγκίσκου.

3. Οἱ θρησκευτικοὶ πολεμοι ἐν Γερμανίᾳ. Σ. 35

§. 23. Σμαλκαδικὴ συμμαχία. Τὸ Εὐαγγέλιον ἐν Βυρτεμβέργῃ. — §. 24. Οἱ Ἀναβαπτισταὶ ἐν Μοναστηρίῳ. — § 25. Ἐπέκτασις τῆς Ἀναμορφώσεως ἐν Σαξονίᾳ, Βρανδεμβούργῳ, Παλατινάτῳ, Κολωνίᾳ κ. ἄλ. τ. — § 26. Ὁ Σμαλκαδικὸς πόλεμος. Ἐκστρατεία πρὸς τὸν Δούναβιν. — § 27. Νικηφόρος στρατεία τοῦ Καρόλου Ε΄. εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν. — §. 28 Μάχη ἐν Μυλβέργῃ. Ὁ Ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας καὶ ὁ Λανδγράφιος τῆς Ἔσσης αἰχμαλωτίζονται. — §. 29 Τὸ *ἐν τῷ μεταξὺ* τῆς Αὐγούστης. — §. 30. Μαυρίκιος ὁ Σαξονίας. Ἡ συνθήκη τῆς Πασσαυΐας. — §. 31. Ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐγούστης. — §. 32. Θάνατος τοῦ Καρόλου Ε΄.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Πορεία τῆς Ἀναμορφώσεως διὰ τῆς Εὐρώπης. Σ. 44
ά.) Λουθηρανισμὸς καὶ Καλβινισμός. Σ. 49
§. 33. Γερμανία. Λουθηρικὴ καὶ Ἀναμορφωτικὴ ἐκκλησία. — §. 34. Ἑλβετία. Καλβινισμός. — §. 35. Ὁ Καλβινισμὸς ἐν Γαλλίᾳ, ἐν ταῖς Κάτω Χώραις καὶ ἐν Σκωτίᾳ.
β'.) Ἵδρυσις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Σ. 54
§. 36. Ἀγγλία· Ἐκκλησιαστικοὶ νεωτερισμοὶ τοῦ Ἐῤῥίκου Η'. — §. 37. Ἐῤῥῖκος ὁ Η'. καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῦ. — §. 38. Ἵδρυσις τῆς Ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ ϛ'. — §. 39. Ἡ Ἀγγλικὴ ἐκκλησία ἐπὶ Μαρίας καὶ Ἐλισάβετ.
γ'.) Ἡ Ἀναμόρφωσις εἰς τὰ τρία Σκανδιναυϊκὰ κράτη. Σ. 59
§. 40. Σκανδιναυΐα· ἡ Σουηδία ὑπὸ τὸν Γουσταῦον Βάσαν. — §. 41. Ἡ ἀναμόρφωσις ἐν Δανιμαρκίᾳ. — §. 42. Ἡ Σουηδία ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Γουσταύου Βάσα. — §. 43. Πολωνία.
δ'.) Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Σ. 64
§. 44. Ἱεροδικεῖον. Παπισμός. Ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος. — §. 45. Τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν.
6. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Φιλίππου Β'. (1556 — 1598) καὶ τῆς Ἐλισάβετ (1558—1563) Σελ. 68
§. 46. Χαρακτὴρ καὶ κυβερνητικὸς τρόπος Φιλίππου τοῦ Β'.
ά.) Ἡ Πορτογαλία ἡνωμένη μὲ τὴν Ἱσπανίαν. Σ. 69
§. 47. Ὁ βασιλεὺς Σεβαστιανός.
β'.) Οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Κάτω Χωρῶν. Σ. 70
§. 48. Προσβολαὶ τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ δικαιώματα τῶν Κάτω Χωρῶν. — §. 49. Συνυπόσχεσις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Συμμαχία τῶν Γεύσων. Ἀτιμαστικὴ τῆς ἐκκλησίας ταραχή. — §. 50. Ὁ Ἄλβας εἰς τὰς Κάτω Χώρας. — §. 51. Δὼν Ἰωάννης. Ἀλέξανδρος Φαρνέζης. Γουλιέλμος Οὐράνιος. — §. 52. Ἡ μεγάλη ἀρμάδα (στόλος). Ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος. — §. 53. Ἐμπόριον. πολίτευμα. Σύνοδος ἐν Δορδρέχτῃ.

γ΄. *Ἡ Γαλλία κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους.* Σ. 78

§. 54. Ἡ Ἀντίδρασις τῶν κομμάτων. — §. 55 Οἱ τρεῖς πρῶτοι θρησκευτικοὶ πόλεμοι. — §. 56. Ἡ νὺξ τοῦ Βαρθολομαίου. — §. 57. Ἐρρῖκος ὁ Γ΄. καὶ ἡ ἱερὰ συμμαχία (Liga). — 58. Ἐρρῖκος ὁ Δ΄.

δ΄.) *Ἐλισάβετ καὶ Μαρία Στουάρτ.* Σ. 86

§. 59. Διαφορὰ τοῦ χαρακτῆρος τῶν δύω βασιλισσῶν. Κνώξιος. — §. 60. Ἡ Μαρία Στουάρτ ἐν Σκωτίᾳ. — §. 61. Ἡ Μαρία Στουάρτ ἐν Ἀγγλίᾳ. — §. 62. Ἐπίδοσις τῆς Ἀγγλίας καὶ τελευτὴ τῆς Ἐλισάβετ. Ἐσσέξιος.

ἐ) *Παιδεία καὶ φιλολογία κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς Ἀναμορφώσεως.* Σ. 91

§. 63. 1. Γερμανία. 2. Ἰταλία. 3. Ἱσπανία καὶ Πορτογαλία. 4. Ἀγγλία.

Γ΄. Ο ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ ΑΙΩΝ. Σ. 95

1. Ὁ τριακονταετὴς πόλεμος (1618 — 1648). Σ. 95

ά.) *Βοεμία. Παλατινάτον. Κάτω Γερμανία. Ἀρχὴ τοῦ Τίλλυος καὶ Βαλλενστεΐνου.* Σ. 95

§. 64. Ἕνωσις καὶ Συμμαχία. — § 65. Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Μεγαλειότητος καὶ τὰ ἐν Πράγῃ συμβάντα. — §. 66. Φριδερῖκος ὁ Ε΄. καὶ ἡ ἐν Λευκῷ Ὄρει μάχη. — §. 67. Ὁ Τίλλυς ἐν τῷ Παλατινάτῳ. — §. 68. Ὁ Βαλλενστεΐνος εἰς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βόρειον Γερμανίαν. — §. 69. Διάταγμα τῆς ἀποκαταστάσεως. Δίαιτα ἐν Ῥατισβόννῃ. Καθαίρεσις τοῦ Βαλλενστεΐνου.

β'.) *Ἀνάμιξις τῆς Σουηδίας. Γουσταῦος Ἀδόλφος καὶ Βαλλενστεῖνος.* Σ. 104

§. 70. Ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος ἐν Πομερανίᾳ. Καταστροφὴ τοῦ Μαγδεβούργου. — §. 71. Μάχη ἐν Βρεϊτεμφέλδῃ καὶ Λειψίᾳ. Νικηφόρος πορεία τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου. — §. 72. Νοριμβέργη. Λυκένη. — §. 73. Δεσμὸς τῆς Ἑϊλβρόνης. Τελευτὴ τοῦ Βαλλενστείνου

γ'.) *Ἔκβασις τοῦ πολέμου. Βεστφαλικὴ εἰρήνη.* Σ. 108

§. 74. Βερνάρδος ὁ Βεϊμαρίας. Βανέρ. — §. 75. Τορστενσών. Βράγγελος. Ἔκβασις τοῦ πολέμου. — §. 76. Ἡ Βεσφαλικὴ εἰρήνη.

δ'.) *Ἡ Σουηδία ἐπὶ τῆς Χριστίνης καὶ τοῦ Καρόλου Ι'. Μεταπολίτευσις ἐν Δανιμαρκίᾳ.* Σ. 112

§. 77. Ἡ Σουηδία ἐπὶ τῆς Χριστίνης. — §. 78. Κάρολος ὁ Ι'. καὶ ἡ Δανικὴ μεταπολίτευσις.

2 Ἡ ἀνατροπὴ τοῦ Ἀγγλικοῦ θρόνου καὶ ἡ ἐκδίωξις τῶν Στουάρτων. Σ. 114

α'.) *Οἱ δύω πρῶτοι Στουάρτοι (Ἰάκωβος Α'. 1603—1625 καὶ Κάρολος ὁ Α'. 1626—1649).* Σ. 114

§. 78. Χαρακτὴρ καὶ ἀξιώματα τοῦ Ἰακώβου. — §. 79. Ἡ συνωμοσία τῆς πυρίτιδος. Νυμφαγωγία τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας. Διαγωγὴ πρὸς τὸ Κοινοβούλιον. — §. 80. Αἴτησις δικαίου. Στραφφόρδ. Λάουδ. — §. 81. Ἅμπδενος καὶ ὁ δεσμὸς (covenant) τῶν Σκώτων. — §. 82. Τὸ μακροχρόνιον Κοινοβούλιον. Πτῶσις τοῦ Στράφφορδ. — §. 83. Ἐμφύλιος πόλεμος. Ἔναρξις τοῦ Κρομβέλλου. — §. 84. Νίκη τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀνεξαρτήτων. Ὁ Κάρολος παρὰ τοῖς Σκώτοις. — §. 85. Τελευτὴ τοῦ Καρόλου.

β'.) *Ὀλίβερος Κρόμβελλος* (1649—1658). Σ. 125

§. 86. Νίκαι τοῦ Κρομβέλλου ἐν Δουνβαρίῳ καὶ Βορκεστρίᾳ. — §. Ὁ Κρόμβελλος ὡς λόρδος Προστάτης καὶ τὸ κοινοβούλιον. — §. 88. Παλινόρθωσις.

γ'.) §. 89. *Οἱ δύω τελευταῖοι Στουάρδοι Κάρολος* Β' (1660—1685) καὶ *Ἰάκωβος* ὁ Β'. (1685—1688). Σ. 130

§. 90. Διοίκησις τοῦ Β'. Καρόλου. Δόγμα τῆς δοκιμασίας. Δόγμα περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας (habeas corpus). Οὐΐγοι καὶ Τόριοι. — §. 91. Διοίκησις καὶ πτῶσις τοῦ Ἰακώβου Β'. — §. 92. Γουλιέλμος καὶ Μαρία Νόμος τῶν δικαιωμάτων. Ἕνωσις μετὰ τῆς Σκωτίας.

3. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' Σ. 135

α') *Ῥιχελιοὺ καὶ Μαζαρῖνος.* Σ. 135

§. 93. Διοίκησις τοῦ ΙΔ'. Λουδοβίκου καὶ δραστηριότης τοῦ Ῥιχελιοῦ. — §. 94. Ἄννα ἡ Αὐστρίας καὶ ὁ Μαζαρῖνος. Πόλεμος τῆς Σφεδόνης (φρόνδης).

β'). *Κυβέρνησις καὶ πρὸς κατάκτησιν πόλεμοι τοῦ* ΙΔ'. *Λουδοβίκου.* Σ. 139

§. 95. Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ'. καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ καὶ στρατηγοί. — §. 96. Ὁ Ἱσπανικὸς καὶ Ὁλανδικὸς πόλεμος. Εἰρήνη τοῦ Ἀκυϊσγράνου. — §. 97. Σασσβάχιον. Φερβελλῖνον. Εἰρήνη τῆς Νυμβέγης. — §. 98. Τὸ Στρασσβοῦργον ἀποσπᾶται τοῦ Γερμανικοῦ κράτους.

γ'). *Ἀνάγκη καὶ νίκη τῆς Αὐστρίας.* Σ. 144

§. 99. Οἱ Τοῦρκοι ἔμπροσθεν τῆς Βιέννης. Εἰρήνη τοῦ Καρλοβιτσίου.

δ'). *Ὁ Αὐρηλιανὸς πόλεμος.* Σ. 146

§. 100. Ἐρήμωσις τοῦ Παλατινάτου. Εἰρήνη τοῦ Ῥυσβικκίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ε'). *Βίος τῆς αὐλῆς. Φιλολογία. Ἐκκλησία.* Σ. 148

§. 101. Βιομηχανία. Αὐλὴ τῆς Βερσαλίας. Τέχνη καὶ φιλολογία. — §. 102. Ἰανσενισταί. Διωγμὸς τῶν Οὐγενόττων.

Δ'. Ο ΔΕΚΑΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ ΑΙΩΝ. Σ. 152

1. Ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ Ἱσπανικοῦ θρόνου πόλεμος. (1702—1714). Σ. 152

§. 103. Γένεσις. Ἀντίδρασις τῶν κομμάτων. — §. 104 Ὀξσταίδιον Πρίγκιψ Εὐγένιος καὶ Μαρλβορούχ. — §. 105. Ῥαμίλλιες. Τουρῖνον. Ἱσπανία — §. 106 Ταπείνωσις τῆς Γαλλίας. Μαλπλακούετον. — § 107. Μεταβολὴ εἰς τὸ βέλτιον. Εἰρήνη τοῦ Οὐλτραΐέκτου. — § 108. *Γαλλία.* Ὁ Αὐρηλίας, Δοὺξ Κυβερνῶν. — 109. *Ἱσπανία* Φίλιππος ὁ Ε'. Φερδινάνδος ὁ ς'. — §. 110. Ἡ *Ἀγγλία* ὑπὸ τὸν οἶκον τοῦ Ἀννοβέρου. Ματαιωθεῖσαι ἐπιχειρήσεις τῶν Στουάρτων.

2. Κάρολος ὁ ΙΒ'. τῆς Σουηδίας καὶ Πέτρος ὁ Μέγας τῆς Ῥωσσίας εἰς τὸν ἀρκτικὸν πόλεμον. (1700—1718). Σ. 161

§. 111. Ἡ Σουηδία καὶ Ῥωσσία ὑπὸ τὸν οἶκον Ῥωμανώφ. 112. Μεταῤῥυθμίσεις τοῦ Πέτρου. — §. 113. Ἡ Πολωνία ἐπὶ Φριδερίκου Αὐγούστου τοῦ Ἰσχυροῦ. — §. 114. Ὁ Κάρολος ΙΒ'. ἐν Δανιμαρκίᾳ καὶ Πολωνίᾳ. Ὁ Στανίσλαος Σεσκίνσκης. — §. 115. Κάρολος ὁ ΙΒ'. εἰς τὴν Σαξονίαν. Ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ. — §. 116. Ὁ Πέτρος εἰς τὴν Βαλτικὴν Θάλασσαν. Μάχη ἐν Πουλτάβᾳ — §. 117. Κάρολος ὁ ΙΒ'. ἐν Τουρκίᾳ. — § 118. Τελευτὴ Καρόλου τοῦ ΙΒ'. — §. 119 Μετάπλασις τῆς Ῥωσσίας. — §. 120. Ἀλέξιος. Μεντσικώφ. Ἐλισάβετ. — §. 121 Ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ Πολωνικοῦ θρόνου πόλεμος.

3. Ἐπίδοσις τῆς Πρωσσίας. Σ. 173

§. 122. Ὁ βασιλεὺς Φριδερῖκος Α'. — §. 123. Ὁ Φριδερῖκος Γουλιέλμος Α'. — §. 124. Νεότης τοῦ Φριδερίκου Β'.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Οἱ χρόνοι τοῦ Φριδερίκου Β'. καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας. Σ. 177

α'.) Ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου πόλεμος. (1740—1748). Σ. 177

§. 125. Ἀφορμή. Πραγματικὴ καθιέρωσις. Κάρολος Ἀλβέρτος. — §. 126. Ὁ πρῶτος Σιλεσικὸς πόλεμος. Στέψις τοῦ Καρόλου. — §. 127. Οἱ Οὖγγροι. Ἀνάγκη τῆς Βαυαρίας. — §. 128. Πράγα. Δεττίγγη. — §. 129. Ὁ δεύτερος Σιλεσικὸς πόλεμος. — §. 130. Ἔκβασις τοῦ πολέμου. Εἰρήνη ἐν Ἀκυϊσγράνῳ.

β'.) Ὁ ἑπταετὴς πόλεμος (1756—1763). Σ. 182

§. 131. Συμμαχίαι τῆς Αὐστρίας μετὰ τῆς Ῥωσσίας, Γαλλίας καὶ Σαξονίας. — §. 132. Δρέσδη καὶ Πίρνα. — §. 133. Πράγα. Κολλῖνον. Ῥοσσβάχιον. Λεῦθενον. — §. 134. Ζορδόρφιον. Ὀχκίρχη. — §. 135. Κουνρεσδόρφιον. Βέργη. Μίνδη. — §. 136. Λειγνίτιον. Τοργαυΐα. — §. 137. Πέτρος ὁ Γ'. καὶ Αἰκατερίνη ἡ Β'. τῆς Ῥωσσίας. — §. 138. Ἔκβασις. Εἰρήνη τοῦ Οὐβερτσβούργου.

γ'.) Τὸ Γερμανικὸν κράτος καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Φριδερίκου. Σ. 190

§. 139. Καθιστῶτα τοῦ Γερμ. κράτους. — § 140. Ἐσωτερικὴ κυβέρνησις τοῦ Φριδερίκου. — § 141. Ὁ περὶ διαδοχῆς τοῦ Βαυαρικοῦ θρόνου πόλεμος καὶ ἡ συμμαχία τῶν ἡγεμόνων.

δ'. Ὁ πνευματικὸς βίος τοῦ λαοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Σ. 195

§ 142. Ποιητικὴ τέχνη. — §. 143. Θρησκεία. Ἱστοριογραφία. Φιλοσοφία. Τὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής